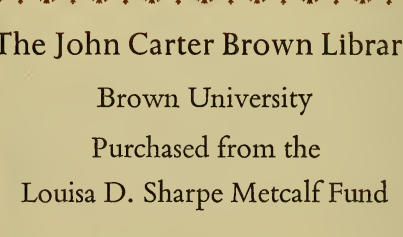

www.libtool.com.cn

John Carter Brown
Library
Brown University

The John Carter Brown Library
Brown University
Purchased from the
Louisa D. Sharpe Metcalf Fund

www.libtool.com.cn

Ranissima 19 edition Latina in
Lustria

www.libtool.com.cn

Lustria Azeed - Samodan,
1921, m. 541 ----- 100700
(110700)

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

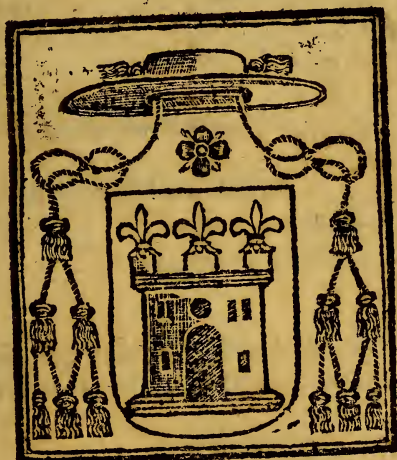
5^c 276

LVSIADV M

LIBRI DECEM.

www.libtool.com.cn

AVTHORE DOMINO FRA-
tre Thoma de Faria, Episcopo Targensi,
Regioque consiliario, Ordinis Virginis
Mariæ de Monte Carmeli, Doctore
Theologo, Vlyssiponensi.

Cum facultate Superiorum.

VLYSSIPONE.

Ex officina Gerardi de Vineæ, Anno 1622.

LVSTADVM

LIBRI DECIMI

www.libtool.com.cn

ANNO RE DOMINO ERA.

ANNO DOMINI MDCCLXXII

IN REGNO CHRISTIANO ORDINIS VIRGINIS

ANNO DOMINI MDCCLXXII

IN REGNO VIRGINIS

(C. 111)

Licenças.

Vesta historia do descobrimento da India em verso, não tem cousa que encontre nossa santa fé ou bons costumes; antes he poesia que pode ajudar aos humanistas, pelo que pode imprimirse. Lixboa nesta casa de S. Roque da Companhia de I E S V. 6. de Janeiro de 1622.

D. Iorge Cabral.

Vista a informaçãõ pode-se imprimir esta historia do descobrimento da india, & depois de impressa torne pera ser conferida com o original pera se dar licença para correrẽ, & sem ella não correrã. Lixboa aos 11. de Janeiro de 1622.

Antonio Dias Cardoso.

Gaspar Pereira.

Francisco de Gouvea.

Pode-se imprimir esta historia de descobrimento da India. Lixboa 14. de Janeiro de 1622.

Damião Viegas.

QVe se possa imprimir este liuro vistas as licenças
do santo Officio, & Ordinario que offerece, &
depois de impresso torne para se taixar, & sem isso
não correrá a 20. de Agosto de 1622.

Moniz.

Ignacio Ferreira.

Moniz.

O de nouo impresso em tudo concorda com este
original. Em santo Eloy de Lisboa em 24. de Setem-
bro de 622.

O Doutor Vicente da Resurreição.

Taixa-se este liuro em doze vintês em papel. E
Lisboa a 24. de Setembro de 622.

Moniz.

Ignacio Ferreira.

Ignacio Caldeira de Brito.

Dinis de Mello.

Errata sic corrige.

- L** Ib. 1. vers. 238. sit leg. sic.
Lib. 1. vers. 413. sicæ leg. sicca.
Lib. 2. vers. 96. adore leg. odore.
Lib. 2. vers. triumphos leg. triumphos.
Lib. 2. vers. 411. Scithicus leg. Scithicus.
Lib. 2. vers. 846. Trostratus leg. Horostratus.
Lib. 5. vers. 148. confortem leg. consortem.
Lib. 5. vers. 168. claroris leg. clamoribus.
Lib. 5. vers. 512. dater leg. daret.
Lib. 5. vers. 709. caturis leg. cuthurnis.
Lib. 6. vers. 32. cupil leg. cupit.
Lib. 6. vers. 187. æpora leg. æquora.
Lib. 6. vers. 395. discedit leg. discedit.
Lib. 6. vers. 899. mortis leg. montis.
Lib. 6. vers. 478. momorant leg. memorant.
Lib. 6. vers. 488. voluere leg. vulnere.
Lib. 6. vers. 500. caplorant leg. explorant.
Lib. 6. vers. 572. naitran leg. nostram.
Lib. 8. vers. 302. obsidia leg. obsidia.
Lib. 10. vers. 511. sanquine leg. sanguine.
Fol. 147. vers. redecceren leg. reducerent, Ibidem
Regionem leg. Regiones. Fol. 154. vers. superbas
leg. superbis. 147. arti leg. artis. 149. Nabastæa
leg. Nabatheæ. 153. Meotum leg. Meotim.
170. Acyla leg. Abyla.

INCLITO, IN-
VICTO, AC ILLVSTRI
Portugalliae Regno prosperitatem
maximam exopto.

VM mecum famam, qua
olim, o fortunatissimū Reg-
num, in toto terrarum orbe
floruisti, infælicemque sta-
tum, ad quem ob tua maxima flagi-
tia, quinquaginta ante annos deue-
nisti, perpēderem, magnumque inde
animi mærorem conciperem, ut mihi
esset solamini, animum ad antiquio-
ra Lusitanorum facta, quæ alij pede-
stri oratione conscripserunt, carmi-
nibus

ibus heroicis, quæ nō nisi de re seria
ac graui agunt, commendanda appli-
caui, cumque nostras, quæ semper au-
xilium præstiterunt, conuenissem
Musas, sanetristes, ac nimio mæro-
re confectæ obuiæ fuerunt, & quasi
Aganippedis aquæ ad Lusitanorum
laudes decantandas desiderarentur;
quod cum mihi imputatum esse exi-
stimarem, (sunt enim illæ iuuenili
ætati maxime additæ, senilemque om-
nino effugiunt) nunciarunt tristitiã
non ex hoc fonte proficisci, sed quia
ita attritum, despectumque Lusita-
norum nomē appareat, ut nihil, quod
de eis Musæ decantare possint, su-
per sit, idcirco excitandos esse exem-
plis maiorum, ut cum non desint vi-

tia, vires non desiderentur. Mar-
namque Mercurium non nouit, &
Vencrem, si in fabulis amplectitur
reuera respuit, cum enim superfluum
vitia, vires omnino deficiunt. Eia-
igitur, Regnum quondam opulentis-
simum, ac felicissimum, quod alumi-
nos Marte fortiores, Neptuno su-
periores, Ioue potentiores procreasti
animum eleua, oculos aperi, et in
quo iaceas, squalorem conspicias, &
famam, quam olim adeptum fuisti, re-
cuperes: et si exempla ad maxima fa-
cinora aggredienda, & perpatranda
plurimum conferunt, hic tibi metrici
multi tui filij proponuntur, quos fama
ad caelos usque euexit, quorum no-
mina nulla obruet aetas, nulla tempo-

ris inter capedine extinguetur: ani-
mus carmine sileratur, affert namq;
sapientibus volubilitatem, facis tuorum
etiam ad huiusmodi committenda
præparetur, nec torpescat, sed eriga-
tur: Sunt Turcæ hostes, quos multo-
ties debellasti, sunt Mauri, de quibus
mille victoriae reportasti, sunt gen-
tes, de quibus quam plurimos trium-
phos erexisti, sunt nominis Christi
infernasi, quos tuæ ditioni iam subi-
gasti, mercaturæ operam nauare iam
desine, arripe arma, ac virtutem, ut
fama, nomenque tuum reuiuiscat, &
maiorum tuorum facta æmulans in
magnum populi tui Lusitani ornamen-
tum, & sacratissimæ Christi fidei di-
latationem accrescas, & si hæc tibi
placuerint

placuerint versibus decantata, pro-
mitto & quæ feceris, & quæ iam
alii fecerunt, elegantissimis carmini-
bus, quantum in me fuerit, prosecu-
tuum. Deus, ut mea postulant vo-
ta, nomen tuum exaltet, & fidem, &
virtutem, ut fide, & virtutibus or-
natum omnibus sis nationibus admi-
rationi, largiatur.

Ad

Ad Lectorem.

Beneuole, ac pie Lectorem te
obijcientem video, & obiectio-
nem præoccupo, cui enim ratio-
ni consentaneū videbatur, quod
homo iam grādæuus, & in dignitate Epif-
copali constitutus ad componenda carmi-
na animum applicarit? quod iuuenibus so-
lum in schola, & viris minoris notæ conso-
nare iudicetur. Verum id facili negotio in-
terimitur; quid si mille viros ætate confe-
ctos in animi delectamentū Musis tradi-
tos ante oculos tibi proponam? quid si Im-
peratores grauitate maxima cōdecoratos,
Catonesque multos, qui carminibus ope-
ram nauauere, tibi referam? Euolue anna-
les, & vitas Imperatorum, reperiesque hoc
ita esse certum, vt nihil certius. Reperiesq;
etiam solū illos, qui noctuas ingenijs imi-
tantur, vel qui ad ludos alearum, quibus
toram

totam suam rem familiarem consumunt,
idoneos diram notam Poetis, Musiisq; inu-
fisse, cum tamen illæ non nisi acutissimis
ingenijs sint addictæ. Quod vero ego Pon-
tificali dignitate sim ornatus, nullum rei
incommodum infert, cum videas Diuum
Gregorium Nazianzenum, Diuum Pau-
linum de Nolla, Diuum Damasum Lusi-
tanum summum Pontificem, aliosque gra-
uissimos Episcopos, ac Prælatos, & sum-
mos Pontifices omni virtutum ac scientia-
rum genere circumuallatos multa elegan-
tissimis carminibus conscripsisse. Solum
hoc te admonitum vellem me in hoc Poe-
mate more Poetarum nominibus Idolo-
rum usum fuisse, quæ reuera nomina so-
lum sunt, non res, nam Iuppiter, Venus,
Mars, Mercurius, Bacchus, Thetis, Nep-
tunus, atque huius farinae similes nihil
sunt, & si qui fuerunt, multis vitijs ingur-
gitati vitam traduxerunt, & tamen cæca
gentilitas

gentilitas illos inter Deos immerito nu-
meravit, quod quam longe a veritate di-
stet, multi ex antiquis iudicarunt. Verum
cum Poësis sine his figmentis nihil habeat
iucunditatis, nihil lepōris, inde habet quod
illis plerumque uti cogamur. Sensum, ut
Catholici & in vera fide fundari te-

nemus, verbis utimur ad

ornatum, ut

Poeta.

Illustris

Illustrissimo ac Reuerendissimo D.D. Tho-
ma a Faria Episcopo Targensi meritis-
simo, nouo Musarum Apollini, Poe-
tarum Mæcenati, Lesbio
Cantori.

A N O N Y M V S.

F Allor? Anatonitas sonus altior excitat aures?
Quis tam diuino Pollice plectra regit?
Ascreus ne Senex? An Pindarus? Æquus virique est.
An potius Naso? Aut vंबर? virumque refert.
Quid si Orpheus pariter, pariter moduletur Arion?
Amphionque simul? Tres simul vnus agit.
Si Mars, Mæonides ve sonet? modulatur vterque.
Si Phæbus fundat Carmina, Phæbus adest.
Huic plectrum Ascreus; chordas dat Pindarus, vंबर
Dat Veneres, vena flumina Naso ciet.
Vocem Orpheus, citbaram Amphion, versum altus Arion,
Virgilius numeros, pondera Mæonides.
Munere Phæbus abest priuatus: Præsul Apollo est.
Diuinum hos omnes (perlege) spirat opus.

Aliud.

Aliud in certo Authore.

www.libtool.com.cn

EPIGRAMMA.

E Diderint tantos quod secula prisca Poetas,
Non ideo nostris ante ferenda putem:
Illa quidem multos, unum te nostra tulere,
Unus sed multos exprimis, unus habes.
Sic Pigmea unus late obruit agmina quondam
Alcides, solis sydera clara iubar.
Vno nostra ætas felix te vate triumphat,
Nobis, turba vetus quod fuit, unus eris,
Et dare quod cuncti potuere prioribus illi,
Tu nunc, Antistes suspicienda, dabis.

Distichon de opere, & Authore.

V Idit opus nitidum Phæbus, miratur, & inde,
Est ne alter summo de Ioue natus, ait.

www.libtool.com.cn

ULYSIADVM

LIBER PRIMVS.

ARGVMENTVM.

D *Escribitur hoc in libro quidquid Prefecto Maximo classis Vasco à Gama contigit, postquam à portu Vlyssiponensi, vt Indie oras inquireret iussu Regis Emmanuelis, soluit, quousque peruenit ad Insulā Mombacā, in ora Melindana.*

A *Rma, virosq; canō, nostro qui è littore quō-
Occiduo, rapidis soluētes Carbasa vētis (dā
Intrepidi, varijs & tempestatibus acti
Sulcarūt tumidi metuendas æquoris vndas
Littoraque antiquis nunquam bene cognita nautis,
Altaque Taprobana tetigerunt littora terræ
Et proprio celsis turr̄itas mænibus vrbes
Sanguine fundarunt, quarum super æthera famam,
Incl̄yta portantes Christi vexilla tulerunt.*

A

Dulcia-

L V S I A D V M

- 10 Dulciaque Eois posuere cubilia mundi
 Partibus, ignotos traxere in vincula Reges,
 Et noua regna suis decorarunt legibus, altas
 Regibus inuitis, quas nunquam experta patenti
 Est natura sinu defendere viribus arces
 Non timuere, omni chara discrimine vitæ
 Posthabito, forti posuerunt frana Malachæ.
 Lusiadumque etiam nostris memoranda Camænis
 Regum facta canam, quantum mea Musa iuuabit,
 Ingenium dederitque suo de numine Phæbus:
- 20 Talia carminibus totum celebranda per orbem
 Heroum spargam, qui forti pectore & armis
 Imperij metas Lusi, stabilitaque sedis
 Romanæ mandata (Deo ducente) tuamque
 Dilatare fidem per tanta pericula vitæ.
 Haud dubij claros celebrarunt Christe triumphos:
 Africa tantotum experta es prælia Regum,
 Nam campos, vrbesque tuas & mænia diris
 Vastarunt animis, Asiæ fera littora classes
 Conspectere, cadunt turres, iuga dura coloni
- 30 Accipiunt, nostri percussi vulnere ferri
 Quorum terribilis nec mors, nec tempus iniquum
 Delebunt, magnumue ferent ad tartara nomen.
 Conticeant varij cursus sapientis Vlyssis
 Æneæ accipiant æterna silentia ponto.
 Diuersi errores, quos miro carmine Musa
 Virgiliana canit, sileat fama inclyta Magni
 Regis Alexandri, sileat noua gloria clari
 Traiani, coluit quos prima decentius ætas.
 Nam mihi fert animus vires & fortia nostro

Pectora

Pectora Lusiadum versu celebrare, tridenti
Quos Neptune tuo, tuque ô Mars horride fræuis
Atque Erebi veneranda cohors, horrescitis armis.
Nec iam Parnassi celeberrima Musa suorum
Facta canat, cytharasque suas exaltet Apollo.
Lusiadum quando maior se gloria tollit,
Maior & astrifero se fama exæquat Olympo
Vos etiam Tagides Nymphæ, mea numina, captis
Aspirate meis, si vestri pectus amoris
Ignibus ardet adhuc, si vestro flamine mentem,
Spiritus intus agit, si vestri fluminis vndas,
Extulit in cælum tenui mea tibia cantu,
Et cecinit vestræ viridantia gramina ripæ.
Nunc nunc cœlesti perfundite nectare pectus,
Atque iter incaptum flatu properate sereno,
Nunc mihi ferte pedem, vatemque implete furores:
Reddite nunc facili currentia carmina filo,
Grandiloquumque sonû nunc cingite tēpora lauro,
Phæbus vt efficiat quod non Tagus aurifer, vndis
Fontis Hypocrene inuideat, sed semper amānis
Fluctibus ipse riget sinuato tramite ripas:
Et mentem furijs agitate, & pectora sæuo
Nostra sono belli dent horrida carmina signum.
Æreaque horribiles modulentur cornua cantus,
Et tuba rauca sonet, vultus quæ sæpe colorem
Mutat, & accendit truculento in pectore Martem.
Non tenui agrestem meditabor arundine Musam,
Nec mea mens, ventis pastorum spargere curas,
Nec canere incipiam calamis, quos iungere cera
Pan Deus instituit primus, Corydonis amores.

- 70 Æqualem magnis tantum deducite factis
 Gentis Vlyffæ, quam tu colis inclyte Mauors,
 Quamque vocas ad bella: tuo sub numine castra
 Diripiunt, scandunt muros, portantque triumphos,
 Armatique truces expectant turribus hostes,
 Nec trepidant animis, sed dira in bella ruentes
 Non dubitant multis caput obiectare periclis.
 Hæc precor o Musæ liceat celebrare per orbem
 Carminibus, si gēsta capit sublimia carmen,
 Tu quoque Rex nostris, tu felicissime Regum
 80 Temporibus natus, nostri vt celeberrima regni
 Iura dū, ac leges multos feruentur in annos,
 Spes etiam nostras retinet certissima mentes
 Te duce in imperium magnū, quod sceptrā ferantur
 Regia Lusitadum latos claudentia fines.
 Tu quoque Maurorum reges, & regna supremis
 Legibus impositis ad fræna tumentia duces.
 Incutiesque metum, nunquamque à corde timorem
 Barbarus expellet concepta voce Sebastī,
 Quem pius ætati Deus vt fatalia nostræ
 90 Monstra dedit vincens vt iura coerceat orbis,
 Tu tener, & florens præcisus ab arbore ramus,
 Quæque alias inter Dominus plus Christus amauit,
 Quas videt Occiduis cum Sol immergitur vndis;
 Hæc fient tibi nota, tuis cum Regia pulchris
 Stemmata subijcies oculis, quæ prælia Mauris
 Cum tulit Alphonsus primus Rex (testis Orichi
 Campus vbi horribili ingentem certamine cladem
 Edidit) accepit, clypeo sua vulnera Christus
 Impressit, ligno moriens quæ passus ouanti.

Fortunate Puer, cuius ditissima Phæbus
 100 Regna videt nascens primum, tum deinde supremū
 Cum retinet cursum, medio caput erigit orbe,
 Et videt, Oceani fugiens cum tingitur vndis,
 Tu quem spectamus turpes sub vincula Mauros
 Mithurum, Turcasque feros, gentesque feroces,
 Queis licet insignem Gangis potare liquorem
 Iordanisue frui (scelus o mirabile) lymphis.
 Inclina eximium tu, maiestatis honorem,
 Quem tener ostendit vultus; nam clara futuri
 110 Signa puer decoris tribuis, cum iam vltima vitæ
 Atque senectutis felicia limina tanges,
 Inclitaque æthereas cum mens ascendet in Aulas.
 Ex folio in tenuem Regalia deijce terram
 Lumina, conspicias manifesti pignus amoris
 In patriam, vt nostris fortissima gesta tuorum
 Carminibus memorē, referamque in secula laudes,
 Aspicias animum, quem nunquam vilia purum
 Dona mouent; sed amor patriæ, qui extollere nomē
 Nititur ad cœlum, famamque per aera ferre
 120 Nam non vile vnquam, toto reputabitur orbe
 Donum si præco patriæ cognoscat vbique.
 Aspiciasque viros, quorum tu iura gubernas,
 Tales esse duces, dubiæ vt sententia menti
 Hæreat, an melius tibi sit Regem esse supremum
 Lusorum an tractare manu sceptræ aurea mundi?
 Gestaque Lusiadum non ficta aut vana virorum
 Aspicias nostram describere carmine musam.
 Inque admirandas resonantia soluere laudes
 Ora, lyramque meam vero componere cantu,

L V S I A D V M

- 130 Non sicut veteres tunc composuere Camenæ.
 Namque illæ ad superas atide conscendere sedes,
 Falsa suis quondam resonabant carmina plectris,
 Quæ nostri gessere duces terraque marique
 Excedunt veterum mendosa, & inania facta,
 Mendacem superât Rodomontû, ipsumque Rugerû,
 Orlandumque, licet quæ narrat vera fuissent,
 Namque illos vincunt inuictus Nonius, Egas
 Monisius, fortisque Fuas Roupinhus, Homeri
 Ad quorum laudes cytharam inea Musa requirit,
 140 Qui dubijs patriæ pro libertate periclis
 Opposuerunt caput, multosque tulere labores:
 Bissenosque pares aluit quos Gallia quondam,
 Bisseni exuperant Lusi, quos Anglia vidit
 Victores, viditque Anglos certamine victos,
 Præcipue horrendo victorem Marte Magricum,
 Quin etiam hic aderit sublimis nomine ductor
 Qui ducis Æneæ sequitur vestigia Gamma.
 Quod tibi si Carolus, dixit quem Gallia Magnum,
 Et Cæsar famam pariunt, partique triumphû,
 150 Alphonsum videas primum, qui primus habenas
 Accepit regni qui robore, viribus, armis
 Obscuratque omnēque Ducē, barathroq; recludit.
 Aspiciasque duos æquales Marte Ioannes,
 Ille suæ fines patriæ defendet ab hoste
 Castellæ Regem cogens ad regna redire,
 Hic inuictus erat bello, regnique tremendas
 Leges & studia, & populos in pace gubernans.
 Tertius hinc sequitur, Quartulq; & nomine Quintus
 Alphonsi, virtute pares, nullique secundi.

Non

Non ego Lethæis mandabo nomina lymphis 160
 Vestræ Duces, quos magnanimos experta feruntur
 Regna Auroræ olim, celebris quos fama per orbem
 Evexit semper victricia signa ferentes.
 Nec te inter primos dubitem, numerare Pachecum,
 Nec taceã Almeidas, quos nũc Tagus aurifer vndas
 Ceu lacrymas ducens ad tristia marmora plorat,
 Albuquerque simul, simul ô fortissime Castro
 Lusitadumque alios, quos non mors pallida vincit
 Inclyta nostra canet resonanti cœmine Musa
 Hos tamen interea celebri dum voce saluto, 170
 Nam Rex alme tuas capiant non carmina laudes)
 Accipe felix moderamine regni,
 Materiam tribuis, longamque ad carmina sylvam
 Africa terribilis, simul & maria alta nitentis
 Aurora incipiant nostro submittere duro
 Colla iugo, populique simul (mirabile dictu)
 Et nostras timeant Mahometica castra phalanges,
 Barbarus exitium reputat sibi Maurus adesse,
 nuiquã quod armis timeant tua nomina gentes,
 Cum forte accipiunt animumque ad prælia promptũ 180
 Et certum, imperij diues timet India casum;
 Obsidiumque Goæ, Malabareasque ruinas.
 Te quoque cœrulei Dominum cupit æquoris esse
 Pulchra Theris, cũ te in generũ placidissima sumet.
 Commendatque tuum, iuuenis pulcherrime, vultũ.
 In te siqua manent vestigia certa parentum,
 Apparent rari certissima signa decoris
 Et pace, & bello parti, nam pace Ioannem
 Infectaris avum Carolum fera bella gerentem,

L V S I A D V M

- 190 Cum trahit indomitos ad ferrea vincula Turcas,
 Insequeris, sed vterque tibi post funera sedem,
 Preparat aetheream, qua tu per secula viuas.
 Alt modo dum lento percurrunt tempora cursu,
 Nec tamen optato fruimur moderamine, nostris
 Ausibus adde manum, sint & mea carmina Regis
 Protecta imperio, votisque assuesce vocari.
 Interea placidis pandentes turgida ventis
 Carbasa Lusiades sulcant dum marmora nautæ
 Iupiter omnipotens rerum cui summa potestas,
 200 Humanumque genus solio moderatur ab alto,
 Tunc ad concilium vocat omnia numina cæli
 Sydeream in sedem, placido tunc littora ponti
 Prospectat visu, fratrisque ingentia regna
 Tranquillique maris viget alto in gurgite classem
 Et certa Eois, quæ sint moderamina terris
 Constituit ventura; Dei mandata parentis
 Filius exequitur Maia, quam maximus Atlas
 Progenuit, genitamque Ioui dedit ille supremo.
 Conuocat hic omnes, omnesque ad regia pergunt
 210 Limina, parentes dictis via lactea ducit.
 Sydereos linquunt orbis, sibi credita regna,
 Nam dedit hæc illis diuina potentia quondam,
 Quæ nutu cælum, terras, maria ipsa gubernat,
 Qui gelidum Arcturum, Boream, septemque triones.
 Quinque colunt Austrum, quos & iam cognita Nautis
 Stella Crucis retinet, nec non qui fulgida solis
 Lumina conspiciunt Orientis, vbi aurea claris
 Oceanum radijs surgens Aurora reliquit,
 Et qui Phæbeos casus vbi sydera condit

Nox

Nox obscura vident, nec multo frigore torpent.
 Conueniunt solio sedet æquus Iupiter alto
 ublimem referens vultum, faciemque seueram
 nque animos leuiter placidam spirauerat auram,
 alta Corona caput cingit, pulcherrima sceptrum
 Dextra tenet, clari vincens Adamantis honorem,
 Ast alij ex auro solijs fulgentibus infra
 Numina cuncta sedent, recto sedet ordine quisque:
 Et primum veteres præsumt, tum deinde minores.
 Tunc valida indicens secreta silentia dextra
 Hos sic alloquitur diuum Pater atque hominū Rex. 230
 Vos qui stelliferi diuina palatia cæli
 lucetemque polum, nitidumque habitatis Olympū,
 i non Lusiadæ fugit iam gloria gentis,
 Hæc vobis sint nota, nisi sint peruia menti
 Deinceps Græcorum, Persarū & maxima gentis
 Gloria Romulidæ stygias mittetur ad vndas
 Quin etiam Afsyrium populi caligine nomen
 Eterna obscurum fiet. Sic fata tulere.
 Concessum (res clara) fuit, quod robore paruo
 Viribus haud paribus Maurorum euertere castra 240
 innumerasque animas possent profundere Letho,
 Et Lybicas tandem reditum compellere in oras,
 Castellæ en acies, Regemque fugaret Iberum
 Regem animo indomitum, cuius tot stragis acervos
 in Mauros fera dextra dedit, tot prælia vicit.
 Ast gens Lusiadum metuendo Marte trophæa
 portauit semper cælesti numine fulta,
 insignique illis cessit victoria palma.
 Exuuiasque ducū, & sceptrum venerabile regis

Et

L V S I A D V M

250 Et vexilla tulit, fortes euertit & vrbes.

Omitto celebri partos de gente triumphos
Romulidum, quando Viriatum Marte secuti
Impleverunt latos Romano sanguine campos,
Omittoque alias, quas tu Roma inclyta clades
Passa recenserebis semper cum pectore fortem
Constituere ducem peregrinum more loquentis
Qui sanctum ceruę simulavit corpore nutren.
Nunc bene conspiciatis dubijs quod fluctibus alti
Oceani vitam tradunt, monstrisque marinis,

260 Ducere nec dubitant per vassa pericula naues,
Nec furiosa Noti metuunt spiramina venti,
Denique, & audaces, cum iam post tempora multa,
Quaque dies brevis est, & qua longissima, terram,
Arduaue Occidui peragrarunt littora ponti,
Obuertunt pelago proras, cupiuntque nitentis
Aurea nascentis penetrare cubilia solis
Pectore promittunt constantia iura tonantis
Felicem rubri ingressum sine sanguine tractus
270 Quam sicco Isacicum quondam pede transijt agmē.
Impia pressit hyems laceratas æquore puppes
Miles, & ingenti defessus nauta labore
Languida lassati vix possunt membra leuare
Fata immota volunt, quod diras pectora curas
Ponant, optataque diu potiantur arena.
Littoraque aspiciant, quæ longa per æquora vecti
Inquirunt, deturque frui locupletibus alma
Sedibus auroræ deuictaque sceptrâ tueri,
Et primum hospitium Lybicæ dent littora terræ,
Quæis laceram reparent classem, ventisque secūdis,

Nau-

Naugiet, incaptamque viam reparata sequatur.
Hæc ubi dicta dedit, nitido gratissimus ore
Iuppiter æthereus, respondent ordine cuncti,
cinditur ac dubium studia in contraria vulgus.
Et pater Odrysius, Bacchum quem nomine dicunt,
eiecit indignans fatalia vota Tonantis,
sua facta putat submergi fluctibus orci
 Tartarei, notas si gens Orientis ad oras
 usiadum veniat, bibat, & sacra flumina Gangis.
enturam audierat (sic impia fata canebant)
saibus Hispanam spumosa per æquora gentem,
que maris Indiæc flagrantia littora quantum
circuit Oceanus, & quas Thetis abluit oras,
ubderet imperio, colla, & patientia duro
lecteret illa iugo, munitaque mœnia vallis
onstrueret largo vexans noua regna tributo
ubiuga iam clari fluctus submiserat Indi
t nunquam casus, vel fors infesta negavit
arminibus Musas celebres coluisse triumphos
unc timet ille suum Lethæo flumine nomen
lergi ac æterna condi caligine famam
itia si Eoæ contingat littora terræ
usiadum proles, veni bene nota parenti
t Cytherea Venus populis iam dedita Lusis
omanam quoniam gentem putat illa videre
um videt indomitam Lusorum robore prolem,
el propter varios, quos Tingitana labores
erra experta fuit, stratosque in pulvere Mauros
el propter linguam reputat quam sæpe Latinam,
i quandoque suo varientur carmine voces.

Hæc

L V S I A D V M

- 310 Hæc Venerem inducunt iuforum extollere facta,
 Tum quoniam Heroo cantabant carmine paræ
 Felicem terram, felicia littora tantis
 Effe futura viris nulli virtute fecundis,
 Quas colerent, certis regerent vel legibus vrbes
 Felices iterum, fortunatasque futuras.
 Ergo notam timet ille, fuos prætendit honores
 Ifta, fuique fauent, verbis certamina mifcent:
 Pars Bacchum fequitur, Venerẽ pars cætera laudat
 Non aliter quàm cum Boreas furiofus, & Aufter
 320 Diuerfi inter fe crudelia prælia tractant,
 Exercentque feras dumis fylueftribus iras
 Vellereque annofam magno molimine pinum,
 Conantur, frangunt ramos, truncoque manente,
 Arboris, excelfi refonant tunc murmure montes,
 Abfconduntque herbæ tenebrofo in puluere valles
 Sic inter Bacchum exoritur, Veneremque tumultus
 Illum fauus agit timor; aft amor excitat illam,
 Mars tamen intrepidus Veneris defendere partes
 Nititur audacter, vel quod deuictus amore
 330 Antiquo, vel quod Lufi fortiffima proies
 Digna fauore Deum certa ad tutamina cogit:
 Ante alios furgens conceptum in pectore virus
 Oftendit vultu, clypeus pendebat ouanti
 E collo, quem poft tergum proiecerat amens,
 Criflatam attollit galeam, paulisper vt omnes
 Confpiceret, fufflit firmata mente Iouemque
 Acrior, ardenti vibrans ex ore fauillas
 Aggreditur, foliumque horrenda percutit hafta
 Lucida contremuit fedes, turbatus Apollo

Fulgent

ulgentes radios, & lumina clara negauit,
 tque has indomito deprompsit corde querellas. 340
 Pater omnipotens parent cui sydera cœli,
 t maria, & terræ, nitidulque obtemperata ær,
 gentem hanc dubij, partem quæ nauigat orbis,
 cuius facta nimis, cuius tu robur amasti,
 Eterna sicut statuisti lege labores,
 erre negas, tumidasque maris tolerare procellas
 ed cupis optatum quamprimū absoluerē cursū,
 Quando hæc fixa manent, & mens tibi conscia recti,
 Cur recipis voces hominum, quos torquet Erynnis 350
 mpia suspēdumque trahunt de corde venenum;
 Nam si nunc ratio claros ostendere vultus
 Vellet, nec nimio deuicta timore fuisset,
 ane equidem timidus gremio seruasset amico
 Bacchus, nec focij deductam à sanguine Lusi
 rogeniem impeteret furijs agitatū iniquis
 ed modo conceptam deponat perfidus iram
 Nam nunquam meritos adimet sibi liuor honores,
 ulgida quos nitidi promittunt sydera cœli.
 uque ò magne Pater, stabilique mente gubernas 360
 Omnia luciferi quæ continet ambitus orbis,
 Nec veterem ponas animum, aut promissa remittas,
 Nam leuis est animi incepto desistere facto.
 Quamprimum rapidas sumat Cyllenius alas,
 Nec mora descendat, volucrique simillimus aura,
 Hospita defessis demonstrēt littora Nautis,
 Accipiant placidi certissima nuncia portus
 ndiaci, & reparent veteres in pectore vires.
 ic effatus erat, nitido cum Iupiter ore

Consensit

L V S I A D V M

- 370 Consensit diâis animosi Martis, & omnes
 Neâre perfudit, quos mox via lactea duxit
 Ad sua tecta, domos solitas tunc quisque reuisit.
 Sed prius ad solium reuerentia summa Tonantis
 Dirigitur, flexi venerabile numen adorant.
 Interea cælo postquam hæc celebrata feruntur
 Gens animosa ferox tumidi maris æquor arabat,
 Qua Sol exoritur, gelidum, & qua tendit ad Austrû,
 Vnde pij mittunt redolentia thura Sabæi,
 Atque vbi Laurenti iacet Insula Martyris, ardens
 380 Sol radijs placido lustrabat lumina mundum,
 Horridus in pisces, quos quondam vertit acerbæ
 Percussos nimio mentis tenore Typhæus:
 Leniter aspirant venti placidissima miti
 Aura rates ducit cursu, Deus ipse fauebat
 Lusiadis, densis liquidus sine nubibus aer,
 Non imbres faui, tempestatesque sonabant,
 Notaque iam Lybicę radebant littora terræ,
 Iamque relinquebant rupem cognomine Præsum
 Cum procul apparent nunc hæc, nunc illa pateti
 390 Insula conspectu, ponti quas circuit vnda.
 At noster valido subnixus robore Ganima
 Cui fortuna fauet, misera requiescere terra
 Non statuit, nullus campos habitabat arator,
 Egressumque parat, sed captum ducere cursum
 Non potuit, clemens aliud Deus ipse parabat.
 Ecce autem parvæ veniunt è littore lintres
 Turmatim, & nostro falsi maris æquora findunt,
 Lintres angusta forma, longaue figura,
 Vt facilem accelerent cursum, velisque ferantur,

Quas solet ex sicca contexere vimine palma
 Gens ignara bonæ, linum quæ seminat artis
 Infelix hominum facies, & tincta colore
 Obscuro, Phaeton quos denigraverat audax,
 Cum malè Phæbeos currus, malè fulgida solis
 Lumina direxit, furias nec frænât equorum
 Ethereoque cadit præceps reuolutus Olympo,
 Immensum accendit radijs solaribus orbem
 Et lacrymosa suos sensit Phaetusa calores
 Gossipio intexunt vestem, varioque colore
 Inficiunt, alij nigrantia corpora cingunt
 Ex humeris alijs tenet aurea fibula morsu,
 Tendentem tunicam cuncti sua pectora nudant.
 Arma, breues gladij, decorant latera ardua sicca
 Insula lata caput varijs circumdata gyris
 Ornat, dumque maris placidi secat æquora prora
 Cornua rauca sonant, nunc murmura tibia mittit;
 Insidiæ classẽ manibus signisque vocabant
 Et celerem reprimat cursum, speretque vocantes
 Sed iam conuersa tendunt ad littora puppes,
 Indomitæque suos exercet nauta labores.
 Ac si meta foret postremis Insula curis:
 Colligere arma iubet clamans mira arte magister,
 Relaque submittens malo descendit ab alto
 Maior virga, parat rigidos ars nautica funes
 Carbasa pressa ligat, ligat & pars dura rudentes,
 Anchora de prora iacitur, stant littore puppes.
 Ante tamen laceras fundet quam ferrea naues
 Anchora lata rates proles Phaetontica Lusas
 Candit, & ingrato nostri noua gaudia vultu.

- 430 Inclytus hos ductor pietate insignis, & armis
 Accipit hospitio, mensaque inuitat amica.
 Continuo Iouo decoratur mensa liquore
 Quem fallax com. Bacchus produxerat arte
 Vitrea vasa mero complēt, nostrique propinant
 Pocula plena, placet vinum, donumque Lyei.
 Dūque epulis mensas spoliāt, hilaresque recūbunt
 Haud ignota loquens sic barbarus incipit ore.
 Sed vos, qui tandem, quibus aut venistis ab oris?
 Quoque refertis iter? nostri quid littora tractus
 Raditis? & vestrae sulcant maria alta carinae?
 440 Ponite iam tantis finem, iam ponite curis.
 At pietate grauis Vascus sic incipit ipse.
 Occiduas colimus ternas, septemque trioni
 Subiectus ductor nobis dat nomina Lusus,
 Querimus aurorae nunc proxima littora, terrae
 Per varios casus, per multa pericula ponti,
 Per dubias mundi partes, conspeximus Austri
 Sydera clara poli prisciis incognita nautis,
 Et Lybiae vastas sitientis volumus oras;
 450 Rex etiam sapiens regni moderatur habenas,
 Sic populo charus placido, sic dignus amore,
 Ut non Neptuni solum deuincere regna,
 Oceanique domos hilari submittere fronte,
 Verum etiam obscuri nigras Acharontis ad vndas
 Audeat, & stygias gens haec penetrare tenebras.
 Hic iubet imperio per tot discrimina rerum,
 Ventorumque iras, tempestatesque sonoras
 Quærere regna suis quæ fluctibus irrigat Indus
 Dives, & auriferas deducit ad æquora lymphas

Sed ni fata vetant æquum est nos scire rogantes
 Qui fitis? quæ sit tellus? qui denique mores?
 Qui reges? ritus qui sint sine fraude Tonantis?
 Tunc quidam experto similis de pectore voces
 Protulit. Externi, & terris, & legibus, istam
 Tellurem, tractumque colunt, quos cæca creauit
 Natura, & leges doctæ sine lumine mentis,
 Nos illam sequimur legem, ritusque paternos,
 Quos docuit sapiens Abrahami, ex sanguine natus,
 Ethnicus & fuerat pater illi, Hebræaque mater
 Insula parua quidem, sed maxima pondere clari
 Argenti, atque auri, diuersa est copia ditis
 Bombycis ac eborisque simul non indiga mercis.
 Hunc portum appellant naues, quas Quiloa mittit
 Dives opum, Mombaça ferox, diuesque Sophala,
 Atque hinc perpetuam falici ponere sedem
 Nitimur auspicio, capiunt nos littora regno;
 Utque nihil lateat demum vos, parua vocatur
 Moçambique, sua decoratur & insula voce.
 Quandoquidem è longis præscinditis æquora terris,
 Et fortunati locupletes quaritis vndas
 Littoris Eoi, flagrantisque ignibus oras,
 Nauclerum dabimus, qui vos expertus ad omne
 Littus, & ignotas ducat per marmora terras;
 Sic etiam ut gratis telluris fructibus omnes
 Vescantur, placidum capiant, & pectora somnium,
 Equum erit ut rector, populi qui sceptrâ gubernat,
 Vos videat, vestroque aspectu latus inibit
 Fœdera, pacificumque dabit per sæcula portum.
 Alia dicta dedit Maurus, nauesque relinquens

L V S I A D V M

- 490 Littora nota petit, patriasque rediit ad aedes,
 Ardentis vultum, signumque ostendit amoris:
 Oceanum interea currus submerferat undis
 Phæbus, luna suo lustrabat lampade mundum,
 Complebat nox atra omnes caligine terras:
 Lusiades læto consumunt pectore noctem
 Exultantque animis charæ quod nuncia terræ
 Certa habeant; non sua prement fastidia lati
 Amplius Oceani, nec iam maris æquor arandum:
 Hi gentem ignotam, ritum, moresque, modosque,
 500 Æthiopumque notant vestes, hi mente quieta
 Legem indignantur, venisse ad limina mundi
 Ultima Maurorum, faciles illudere gentes,
 Et maculare hominū Mahometica dogmata mentes
 Candida luna sua decorabat marmora luce,
 Et magni Oceani tremulo sub lumine fluctus
 Fulgebant nec certa suos radiantia claros,
 Astra negant radios, furias posuere cauernis
 Inclusi obscuris venti, capiuntque quietem.
 Attamen excubias gens Lusa exercet in altis
 510 Puppibus, hoc semper per tempora longa solebant
 Et nautæ exercere, fero & gens dedita Marti.
 Sed postquam rutilans roseas aurora quadrigas
 Extulit, & oscis ornauit crinibus orbem,
 Excutiens somnum Phæbo, tunc gaudia nautæ
 Ostendunt, classemque ornant vexilla Tonantis,
 Signaque nota Crucis nostrique insignia regni,
 Ut populi acciperent festiuo pectore summum
 Rectorem, deturque pax par gratia menti.
 Spumosi salas lentè secat æquoris undas

Ille animo lato Lusam conscendere classẽm
Optat, & oblati solari fructibus illos,
Qui laceros artus, defessaque membra ferebant,
Ipse putat Lufos illam gentem esse ferocẽm,
Turcarum quondam, qui Caspia prata colentes
Aurea sceptrã Asiã, & ditissima regna seuerò
Submisere iugo, solium, terrasque patentes
Constantinẽ tuas capere, & manibus vrbes
Munitas, magnos viderunt stragis acervos,
Christicolum sæuo subdentes colla tyranno.
At Dux Gãma ducẽ Maurorum mente serena
Accipit hospitio, sociosque amplectitur, vsus
More ducum tribuit regalia dona regi,
Atque cibos offert dulces, vinumque propinat
Insolitum, Bacchi quo tristia corda liquore
Latantur cùm fortẽ datur, notat omnia Maurus:
Munera tunc hilaris recipit, sed latior haurit
Pocula plena mero, dapibus contentus amicis.
Lusiades rigidis pendent de funibus, vsus,
Vestẽs, atque modos mirantur, verbaque linguã.
Barbara non capiunt nostras turbantia mentes;
Sic etiam prudens astuto pectore Maurus
Insolitas cernens vestes, hominumque colorem,
Miratur naues, tormenta que bellica Martis;
Et rogat an veniat Turcarum ex littore classis.
Quin etiam exoptat nostrã clarissima legis
Præcepta, & fidẽ sanctos cognoscere libros,
Vt videant si fortẽ suis conformia dictis,
An sint Christiada: quã stat sententiã menti;
Denique cuncta notans fortissima postulat arma,

L V S I A D V M

- 550 Queis fera Lusiadum proles, dum prælia miscet
 Pugnat, & horribilas deuincit Marte cateruas.
 Talia tunc placido deprompsit pectore Gāma.
 Narrabo late, fortunatissime rector,
 Quæ mea progenies? quis sim? quæ Martia bello
 Arma feram? quæ sint legis præcepta supernæ?
 Non ego Turcarum fauo sum sanguine cretus,
 Nec mea classis arat ram diro è littore pontum,
 Meque, meosque tulit præstans Europa sodales,
 Inde rates veniunt ponto maria alta secantes,
 560 Indiacique sinus celeberrima littora quærunt.
 Legem habeo Christi, nutu qui cuncta gubernat,
 Qui cælum, terramque simul mira arte creauit,
 Qui propter peccata hominum dimissus ab alto
 Æthere, & humana facie vestitus Olympi
 Exequitur præcepta docens, & dogmata legis,
 Queis homines possint superas ascendere ad auras,
 Quique Crucem subiens mortem tolerauit iniquam
 Inuidia Isacidum, mundumque cruore redemit.
 Nec mecum æthereæ diuina volumina porto
 570 Legis, namque animo stabili quæ impressa geruntur,
 Incassum libris gerimus. Si nostra videre
 Armamenta cupis, quamprimum iussa faceßam,
 Pacatusque vide, durus nam cernere, vt hostis
 Nil tibi proficuum, nisi me sententia fallit.
 Dumque hæc dicta refert, statim iubet ille ministris
 Fortia demonstrant Mauro armamenta, feruntur
 Continuo galeæ cristatæ, scutaque miris
 Picta modis, latæ parmae, variaque petitus
 Arte thorax, fortes laminæ, clypeique geruntur.

Loricæ

Loricæ apparent, hamis, auroque trilices
 Plumbæa pila simul, selopique ex arc nitentes,
 Et ballista ferox, pharetraque arcusque, sagittæ,
 Et varium hastarum genus, & venabula dura,
 Sulphuræque ollæ, bombardaque flammea damnū
 Quæ mortale gerens, crudelia fata ministrat.
 Sed flammata tamen tormenta explodere ductor,
 Ut bomba sonos emittat, & horrida tellus
 Terribili sonitū stupefactaque ora tremiscant,
 Pectore Gāma vetat generosō insignis, & armis.
 Dux etenim nequit ipse ferum simulare leonem 170
 Inter oues, interque agnos, interque capellis,
 Qualis erant populi rector, Maurique sodales.
 O hominum varias sortes! o pectora dura!
 Namque ex hospitio crudelem concipit iram
 Maurus cuncta notans, odioque exardet iniquo,
 Et quodcumque videt, sedet alta in mente repostum.
 Attamen hoc animo simulans, & pectore fæto
 Constituit Lusos extremis tradere fatis,
 Cogitat, & classem, crepitantibus vrere flammis.
 Nauclerum Dux Gāma petit, qui possit ad Indum 180
 Auroræque ortum nostras deducere naues,
 Præmia proponit, multi stat copia nummi.
 At Maurus mittit simulato pectore rector
 Naucleros diro maculatos corda veneno,
 Nam cladem extremam, nostræ sævamque ruinam
 Ille daret classi, si posset, & ignibus omnes
 Inflammaré rates, tumido & submergere ponto,
 Tali odio exarsit, subito ruit ipsa voluntas

610

Lusiades contra quos nouerat esse sequaces
 Doctrinæ Christi, & fidei quam sancta Tonantis
 Flamine ducta docet sedes Romana, supremi
 Sunt secreta Dei, quod numquam perfidus hostis
 Christicolis desit, quos sic sibi nectit amore,
 Comitur à nostris, discedit Maurus, & illum
 Equora scindentes socij comitantur euntem.
 Littora dum terigit, notas conscendit ad ædes.
 Sedibus interea ab superis Dionysius ille

620

Quem populi Bacchum dicunt, alijque Lyetum
 Et genuisse Ioui Semelem fert fama parenti,
 Quæ moritur diro Iunonis fulmine tacta.
 Lusiadum gentem Mauro videt esse molestam,
 Infensamque satis, truculento in pectore fraudem
 Cogitat, ut valeat totam disperdere classem:
 Dum se non agitat memorans sic talia. fatur.
 Lusorum gentem statuerunt fata triumphos
 Portare, & sæuis Indorum vincere castra
 Viribus, atque altos metuendo scandere muros
 Rebore, & Ioas ad se conuertere gentes.

630

At ego quem genuit Pater omnipotentis Olympi
 Torque opibus clarus, tantis atque artibus auctus
 Fata fauere alijs patiar, queis nomina, vires,
 Gestaque nostra ruant, ac tandem moria pauidi
 Læthæ accipiant æternum mortua somnum?
 Sic placuit superis, fatisque vrgentibus olim
 Magnus Alexander, quod multo milite terras
 Vinceret Indiacas, populos ac multa iuberet
 Muti colla iugo, & nostras compelleret oras,
 Quo mea fama fuit stygijs abscondita lymphis:

At

At modo quod Lufus numeroque & viribus 640
Æquora Neptuni findat malè fida carinis,
Littora vt Eorū capiat ditiffima terrā,
Fortia præcipuæ tandem & figna inferet vrbī,
Mifceat atque vndas vitro Tagus aurifer Indo,
Hoccine (quæfo equidem) iulta eſt ratione ferendū.
Non patiar, nec fata dabunt hæc robora genti
Luſiadam, vires, animoſi & pectoris artes.
Queis mea facta ipſi ſpolient, ac fama recedat.
Sicut Alexander Magnus, natusque Philippi
Traianuſque etiam Cæſar, vel filius audax 650
Tartareo noſtrum merſerunt flumine nomen.
Non ſic, namque prius quàm naues littora tangant,
Et teneat noſtras ductor celeberrimus oras,
Nos talem infando fraudem fabricabimus aſtu,
Vt numquam Indiacos poſſit contingere fines.
En ego Olympiaca deſcendam lapſus ab arce,
Euoluam infidæ, ſimulataque pectora gentis.
Nam recta graditur ſemper, qui tempora rebus
Opportuna ſuis quærit; ſic fatur Olympo 660
Deſcenditque alto, furijs turbatus iniquis,
Et mente infana Lybico conternina præſſo
Littora nota petit, formam, geſtumque recepit
Humanum, vt poſſit melius contexere fraudem,
Induit infandi faciem, vultumque ſenilem
Mauri in plebe ſatis fama que, & nomine noti,
Et quem corde vaſer ſapientem rector habebat,
Ingreſſuſque altam rectoris callidus aulam,
Depromptit tales fallaci è pectore voces.
Hi quos humana recipis tu mente rapinam

L V S I A D V M

- 670 Immanem, totoque exercent æquore furtum:
 Nam mihi fama celer varijs ex gentibus orbis
 Diripiſſe rates, vrbes, ac oppida narrat,
 Appellunt vaſro dum incautos pectore portus;
 Decipiuntque homines oblato fædere pacis.
 Quin etiam & regnum pelagi, naueſque per illud
 In varias mundi partes opulenta trahentes
 Dona premunt, capiuntque, ac captos funere maxillo
 Conſumunt, miſeroſque homines ad tartara mittunt,
 Et longo inſidias componunt tempore, fraudes
- 680 Inſimulant, ſinguntque dolos, queis regna ruinam
 Hoſilem videant Maurorum, vtque omnibus atra
 Fata ferant, rapiant merces, ac morte cruenta
 Afficiant charas vxores, pignora capient
 Noſtraque, ſi certus quamprimum ad littora nautas
 Venturos, vt aquam faciant, penuria lymphæ
 Sæua premit, venietque ſimul cum milite ductor
 Armato, namque omnis cum ſtipata viroſum
 Turba teget, certum eſt: ſimulata ex mente nefandus
 Naſcitur ipſe merus, damnaque corripit oſſa.
- 690 Inſidias debes, fraudemque parare piratis,
 Teque, tuasque regant ocellula ſilentia Mauros,
 Namque dolum incauti, ſeu ſiſta pericula Luſi
 Non fugient, dignasque dabunt pro crimine penas,
 Debita poſtrema vitent ſi præmia mortis;
 Naucleros mitte aſlutos, & fraude ſagaces,
 Qui miſeros ducant ad ſumma pericula vitæ,
 Sæuæque robuſtæ cauſent discrimina clāſſi:
 Quæ ſimul inſando deprompſit pectore Reſtor
 Iuxta in amplexus Mauri, grātatur amicū

Conſilium

Consilium, laudatque senis prudentis amorem:
 Nec mora, consilium exequitur, bellicque parauit
 Arma, quibus fundendus erat pro flumine sanguis.
 Utque magis calet fallaci in pectore damnum,
 Nauclerum quærit, quo non præstantior alter.
 Et date verba viris, & fictum fallere cursum,
 Atque illum ad nostrum ductorem mittit, ut arte
 Dissimulet, fallatque ducem, & ad vltima ducat.
 Fata docens hominem, quod talia litora lustraret,
 Et classem infestam tales appellat ad oras,
 Ut numquam excidiū euadat, miseramque ruinam. 170
 Iam Phæbus radijs totum lustrauerat orbem,
 Ardebant nimio Nabathæque regna calore,
 Cum Gāma instituens optatos quærere fontes,
 Arma, ducesque parat, vclpti si conscia fraudis.
 Mens animola foret, furit vndique nauita Marti.
 Deditus exoptat iam iam committere bellum,
 Atque hostes superare, ferox bombarda tremientem
 Cymbam ornat, sonitu trepidat tunc litus auarum,
 Nam mens non fallit casus præsaga futuri.
 Auget & infandam fraudem, quod iusserat ante 720
 Quærere nauclerum classis, sed Marte paratus.
 Maurus erat populi miseri, qui fræna gubernat,
 Responsumque dedit minitans, plenusque veneno.
 Tres ideo ducunt Lufos ad littora cymbæ,
 Prouidus atque sciens magnum committere crimen
 Qui diro fudit, quem numquam nouerat, hosti.
 Ecce autem passim Maurorum sæua caterua
 Huc illuc armati incedunt, ille sagittas
 Emitter, durum clypeumque ex arte sinistra
 Subligat,

L V S I A D V M

- 730 Subligat, hic alius pharetram suspendit eburnā
 A collo, fuluum laterique accommodat ensē,
 Ut prohibere queant haurire è fontibus vndas.
 Invidias alij tendunt, ad prælia pauci
 Inuitant Lufos, facile vt victoria nostros
 Decipiat, pereantque omnes in castra ruentes.
 Non patitur ductor Lufus, nec miles iniquos
 Concurrare canes per littora feruida, Mauros
 Gentibus inuictis rabidosque ostendere dentes;
 Sic terram capiunt, sic transilit æmula pubes,
 740 Et sic robusto calidam pede calcatur arenam,
 Ut nullus primam possit sibi sumere palmam.
 Non secus ac quando diro in certamine currens
 Letus amans iuuenis cum pulchram cernit amante
 Indomitum horribili perquirat pectore taurum,
 Obijciens sese clamans, & sibilat amens.
 At bos cornigeram frontem declinat, & istum
 Præuidet, atque oculos ad talia vulnera claudens
 Projicit, atque ferit, multosque occidit ouantes:
 Pergere sic videas Maurorum in prælia Lufos,
 750 Insequitur sonitus bombardæ dira minantis
 Funera sulphureo, quæ puluere plena ruinam
 Maurorum, & magnis simul afficietibus vrbes.
 Plumbea glans sequit iam tum tenuissimus aer
 Accipiens sonitum metuendum, reddit & ipsam
 Horrendum, infidi pectus iam decedit hostis,
 Et timor infamem contrahit corde cruorem:
 Aufugit hic metuens, vitamque tuetur, at audax
 Amittit moriens, & funere mergit acerbo.
 Victores Lusi portant ex hoste triumphum,

ed prius accendunt radiantibus ignibus urbem,
 diripiuntque domos, & falsi templa Lyei:
 am cuperet Maurus non talia praelia rector
 tentare, & timido nostros **inuadere ferro**.
 displicet, & bellum iam detestatur iniquum,
 consiliumque senis damnat, damnatque cruentum
 mortis opus, damnat genuit qui ventre, parentem;
 confugiens sauas mittit post terga sagittas
 Maurus iners timidus postrema pericula vitans
 inualidis celeres pedibus timor addit & alas,
 tunc lapides nunc ligna volat, metus arma ministrat,
 perfida deseritur modico parua insula tractu,
 sic natat, ille maris lustratur fluctibus, alter
 mittit vitam, alii alius freta concita ponti
 cindit, & ad terræ breuiter confinia tranat,
 t quidam curuis curas deponit in vndis,
 sic bibit æquoreum simul, & vomit ore liquorem,
 lumbea glans animos Maurorum deprimat, altam
 barbara gens cladem cernit, populique ruentis
 extremum deflet casum, lacrymatur, & urbis
 excidium rector, quam conspicit v're flammas:
 Lusitanus truculento pectore Mauros
 incit, & asportat crudeli ex hoste triumphum
 victores pleni spolijs, & diuite prada.
 sine Marte onerat lymphis dolia ampla feruntq;
 naues dulcem nullis prohibentibus vndam.
 conspicit interea proles Mahometica nostros
 rantes ripa Lusos, accensa dolore,
 que ira antiquum fouet alta in mente venenum,
 ruerisque aliam meditatur pectore fraudem.

Imperat

L V S I A D V M

- 790 Imperat eximiae committere fœdera pacis
Maurorum rector, fallaci & corde dolorem
Fingit, & incaptum deplorant lumina factum,
Pœnitet atque doli, sed non percepit iniquo
Dux animo Maurum petere arctæ vincula pacis,
Et fictam infausso pacem pro funere mitti.
Ecce iubet falso promissum fœdere nautam,
Qui nostras late distantes æquore naues
Ad vada falsa trahat, quæis dira occumbere morte
Lusiades possint, ruat & iam naufraga puppis
800 Diuisa in partes, nec portum appellere detur.
At Gama inuictus, quem venti ac vota vocabant
Inceptas tentare vias, & soluere factis
Vela notis statuit, dulcesque requirere portus
Auroræ, varijs finemque imponere curis.
Accipit infestum navis prætoria nautam,
Quem læta recipit falsum dux fronte, secundis
Carbasa dant ventis, hilares retinacula solvunt
Nautæ, & sublimi spumas salis ære ruebant,
Nereidumque chorus classem comitatur euntem,
810 Neprunusque pater sequitur quem cætera diuum
Turba, secat lætus spumosaque carula Nereus.
At Gama incautus, qui nullam pectore fraudem
Naucleri versat, terras, ac littora sana
Mente rogat, nautæque iubet narrare dolo
Auroræ quantum locupletia littora distent.
At fraude instructus Maurus se cuncta roganti
Exponens melius parat illum ad funera, Bacchus
Sic hominem falsa simulatio instruxerat arte,
Et quærit noua damna daci, classique ruinam,

Nam gens Lyfiadum menti dum credit iniquæ,
 Nulla dabat vultu manifesti signa timoris.
 Quin Gammam fallens Phrygios velut impius olim
 Decepisse Sinon fertur. *Iacet insula, sedem*
 Qua posuere viri, Christi qui sancta sequuntur
 Dogmata, baptismique luunt peccata lauacro.
 Omnia Gamma tamen fidenti percipit aure,
 Nuncia dant animo læto noua gaudia, donis
 Nauclerum inducit, quod tales ducat ad oras
 Naues vt videant summi sua lumina Christi
 Ectantes præcepta, sacræque lauamine lymphæ
 Ablutos, Romæque sedilia sancta colentes,
 Hæc eadem Mauro fuerat mens, Insula namque
 Horrendos turpis retinet Mahometis alumnos,
 Hic putat excidium, postremaque funera Lusis
 Impendere, dolus late, & fraus impia vires
 Accipit, insidiasque parat nauclerus acerbas.
 Quilom namque vrbs est latis circumdata muris,
 Et bello insignis cali super æthera fertur.
 Nauta suum latus cursum direxit in illam,
 Sed Cytherea Venus certum deperdere naues
 Nouit iter mortem Ducis impendere nefandam,
 Non patiens casum gentis, quam semper amauit
 Littore in ignoto terris, mundique remotis
 Oppositos mittit ventos, queis littora tangant
 Diuersa, atque aliam veniat iam classis ad oram,
 Attamen infaustus cum iam frustrata videret
 Nauita pensa, aliud molitur iniquius Afer,
 Atque has constanti deprompsit pectore voces.
 Impetus yndarum & furia huc illucque vagantum
 Nunc

820

830

840

L V S I A D V M

- 850 Nunc prohibent cursum optatum, ac inuertere ve
Oppositam mundi in partem, verum altera iuxta
Insula lata iacet, cuius colit oppida Maurus,
Christicolæque simul vastis circumdata campis.
Omnia falsa tamen fallaci prompserat ore;
Namque ibi Christicolæ nūquam sibi ponere sedē
Constituere, pio & templum fabricare Tonanti;
Solum infausta colit proles Mahometica campos.
At pietate grauis Mauri mendacia credens
Gamma iubet nautis ad terram obuertere proram.
- 860 Dirigit & falsos ad barbara littora cursus,
Sed Venus alma volens vitare pericula Lusis,
Non finit vt littus teneant, sed vt anchora celsis
Dimissa ē proris laceras liget ipsa carinas.
A terra modico distabant insula ponto,
Vrbem habet insignem fundatam in littore, murus
Circuit, & varijs decorant ambagibus ædes.
Mombacæ nomen terræ, sic nomen & vrbis.
Rex tamen illius senior moderamina tractat.
Infaustam appropriat tunc infelicibus oram
- 870 Auspicijs Dux Gamma, trahit laudanda voluntas
Magnanimum heroem, solū vt te, Christe, equente
Conspiciat populos, cælesteque lumen adoret.
At Rex ipse viros mittit, qui voce salutem
Asportent, sed corde necem, qui ducere ad intra
Cogant, & naues tranquillum appellere portum,
Vt manifesta sui tollantur signa timoris.
Fecit & hoc quoniam tali illum instruxerat arte
Alterius Mauri vestitus imagine Bacchus.
Quattuor hi sanctæ tentant componere pacis

Fader

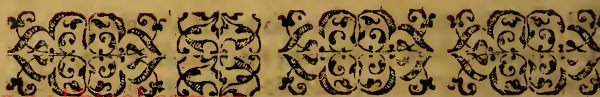
edera, sed lathea manent sub melle venena,
 Quæ patuere duci, postquam retinacula soluit,
 lassis & ingreditur vento deducta sereno.
 (dolor) infausæ miseranda pericula vitæ En
 iter incertum, miserî quo pergimus omnes!
 ecce vbi nostra suam figit spes vltima sedem,
 ibi nulla quies, sed mors, varijque labores:
 Qui maris Oceani prosci ndit puppibus vndas,
 Quas patitur furias ventorum, & damna furentum,
 præsentem quoties intentant omnia mortem?
 ripiunt quoties nubes, cælumque, diemque
 lautarum ex oculis, pōto & nox incubat atra?
 Mars mouet in terra mentes, nunc bella cruento
 anguinolenta parat strepitu, nūc fraudibus orbem
 destruit, & malè suada fames, & turpis egestas
 pectora nostra quatit, labor improbus omnia vincit,
 Quo nos? quo tandem mortalis mæstus abibit
 atque incautus homo? breuiter quo trāsigit æuum?
 Quo secura quies vitæ? quo ponere certas
 curabit sedes? ibi quoddam domus aurea celsi
 Etheris in miserum non tristia fulmina vibrat,
 Et paruum vermem crudelibus obruat armis.

890

900

INCI.

www.libtool.com.cn

INCIPIT
LIBER II.
LVSIADV M.

ARGVMENTVM.

Refert hoc libro Poeta, quid in Insula Mombaca Gamma euenerit, & simul refert aduentum nauium, ad Melindanam ciuitatem.

I. **V**mine iā pulcher terras lustrarat Apollo
Qui certū varias motū distinguit in horas
Immensū obscurās picea caligine mūdū
Venerat optatā ad metā, cursuque peracto
Aureus Oceano formosa absconderat ora,
Nocturnusque Erebi pandit Deus ostia, quando
Infidi ad cellas intentant scandere Mauri
Littore firmarant, quas tunc retinacula, naues.
Quattuor ex illis fuerat sapientior vnus,

Morti

Mortiferum cui cura fuit celare venenum,
 Et simulare dolum, ficta sic voce profatur.
 Inclite Dux, animoque ferox, qui marmora fulcas
 Neptuni, fassamque viam, Rex pectore lato,
 Qui regit hos populos, placidaque in pace gubernat,
 Lusiadum ingressum, fortisque ad littora classis
 Gratatur, tantamque pius corde haurit amico
 Lætitiam, vt solum te te intra mænia charo
 Hospitio excipere, & constantes reddere dextras
 Exoptet. dapibusque tuas onerare carinas,
 Teque videre ducem fama super æthera notum
 Postulat ancipitem deponens corde timorem
 Littora fida petas; fidum portumque subintres,
 Tum quia gens varios tolerauit Lusa labores
 Equora Neptuni sulcans, renouare licebit
 Defessos artus, larga & fastidia sæui
 Marmoris in placidæ reparabit sedibus vrbs:
 Nam defessa petit dulcem natura quietem.
 Si vero ingentes, quas profert aurifer Indus,
 Inquiris merces, si cariophylla requiris,
 Et piper igniuomo qui frigida temperat æstu,
 Quæritur aut adamas rigidus, clarusque rubinus,
 Chrisolithus, fului lucemque topazius auri
 Ostendens, totum inuenies dux maxime nostris
 Vrbibus, & poteris metas imponere curis,
 Charaque dilectæ remeare ad littora terræ.
 Respondit dux Gâma viro promissa Tyranni
 Complacuisse sibi, & regalia nuncia grato
 Accepisse animo, constanti abscondita mente;
 Sed quia Sol tumidis Neptuni tingitur vndis

L V S I A D V M

- 40 Haud regi parere potest, portumue subire,
 At postquam nitida radiarit lampade terras,
 Qua nautes ducant naues, nullumque periculum
 Pertimeant, complebit ouans mandata, timorem
 Deponens, naues & ad vltima littora ducet.
 Præterea quærit, si dulcia dogmata Christi
 Sectantes habitent terras, vt Nauta ferebat.
 Nuncius astuto respondet pectore, rupes
 Incolere, & curuo proscindere vomere campos
 Christicolas; Gamę sincero à corde timorem
- 50 Sic astutus ouans depellit Maurus, iniquo
 Fidit Gāma viro, notamque remittit ad urbem
 Damnatos quosdam capitali crimine, casus
 Quos secum in similes ducit, binosque quietus
 Elegit ex illis, fidos Maurisque sodales
 Addidit, vt proprio sublimem nomine Regem
 Inuisant, dextræ regalique oscula figant.
 Influxitque viros, Maurorum vt mænia, & urbem,
 Reboraque ipsa notent, & si sint vrbe Tonantis
 Qui præcepta colant veri, qui pectora sacram
- 60 Ante Crucem sternant, & Christi numen adorent.
 Munera larga ferunt falso ditissima Regi,
 Quæ Gāma in signum stabiliti mittit amoris,
 At contra fallax truculentam pectore fraudem
 Concipit, & Gāmę Rex cuncta incōmoda tractat.
 Iam Mauri vento, tonsis, & cærule velis
 Scindebant, urbem & lati de more petebant.
 Excipit hospitio binos Rex littore Lufos,
 Fallaci sed corde, eadem plebs subdola fecit;
 At postquam vafro tradunt noua munera Regi,

Nun

Nunciaque accipiunt, & reddunt rite, plateas
Decurrunt vrbis, Mauortia Mænia scandunt,
Atque domos, & templa notat, vestesque, modosque
Sed non cuncta vident, quoniam gens perfida Lufis
Abscondit quæcumque petunt, cupiuntve videre:
Namq; vbi fraus regnat certū est quod texere nodos
Cogiter, atque dolos moliri in pectore cunctos.
Attamen ille Deus, cuius nitor ore refulget
Perpetuo, cui bina parens, cui vertere classem,
Et ruere in scopulos, & cui fallacia curæ,
Humanum ostendens vultum, formamque litantis
Christiculus fædæ latitabat in ædibus vrbis.
Vtque magis fraudem occultet, fabricauerat aram
Excelsam, genibus flexis pia numina adorat.
Spiritus omnipotens, diuinusque halitus oris,
Hic erat in specie, qua apparuit ille, columbæ:
Vnica mater erat Phænix pulcherrima Virgo
Bissenis sociata viris, queis omnia mundi
Concessum varijs dignoscere littora linguis,
Numinis aduentu decorat lingua ignea frontes.
Spiritus astat cunctis, cunctosque replebat
Nectare cælesti, diuino & numine. Bini
Postquam hæc aspexere viri pietate, fideque
Procumbunt genibus flexis, & flamen adorant
Diuinum, & duplices tendunt ad sydera palmas.
Thura Thyonæus calidis Phanchaia flammis
Vrit, & auratas Nabathæo fumat adore,
Atque adolet celsas, ceraque bicorniger aras.
Hospitium hic bini lætum accepere sodales
Christicolæ, latuitque simul fallacia Bacchi.

L V S I A D V M

- 100 Ast vbi fulgentes radios dispersit in Orbem
 Phæbus, pulchra suis rubuitque aurora quadrigis,
 Ad naues Mauri redeunt, ac iussa faceſſunt
 Regis, qui multis contendit ſubdolos omnes
 Portum intrare rates precibus, Gamamque videre,
 Secum etiam binos curarunt ducere Luſos,
 Qui conſpecta duci narrent, mora quælibet angit
 Pectora, vt aſpiciat fallaci in littore ritus
 Chriſti ſeruantes, & numina vera colentes.
 Indicat à puppi retinacula ferrea ſoluant
- 110 Gamma, atque vt naues ſinuoſi ſtuminis vndas
 Proſcindant; bini Luſi ſe altaria narrant
 Et vidiffe ſacras aras, ſacrataque templa,
 Et vatem, qui thura dabat fumantibus aris,
 Virginis ac Matris numen cæleſte colebat.
 Quin & bis ſenos Chriſti aſpexiſſe ſodales,
 Atque ibi deſeſſos artus ſumpſiſſe ſoporem,
 Dum lucem occultat tenebris nox humida, regem,
 Et populum tanto perſuſos corda fauore,
 Vt nullus poſſit dolus, aut fraus vlla latere.
- 120 His quoque deceptus recipit Dux Gamma dolosus
 Lætantes Mauros, animus nam candidus vllam
 Non ſentiit fraudem, cum iam tot rector amoris
 Signa daret, ſcandatque rates ſic impia noſtras
 Plebs, & conueniant, alimenta que turpia portent.
 Verum illis nimium ſedet alto in corde voluptas,
 Et iam Luſiadum magnam diſpergere fraudem
 Turba putat, lacerasque pati diſcrimina naues.
 Interea ſæui fallaci Martis in vrbe
 Arma parabantur, quæis vt Dux Gamma ſubiret

Ingreſ-

Ingressum portus, ac anchora ferrea naues
 Firmaret, cunctas audax inuaderet hostis,
 Atque dolo Lufis statuebant. *Vltima nautis*
 Fata dare, incautosque viros submergere ponto,
 Gestaque sic luerent, quæ dudum facta fuerunt;
 Anchora de prora magna vi ferrea surgit,
 Et solutum exercens robustus nauta Celeuma,
 Anteriora noto perflanti carbasa soluit,
 Inclinant naues ad calida littora proras.
 Ast Erycina Venus placido pulcherrima vultu
 Obseruat semper veteris pia pignora Lusi,
 Magnanimosque viros vitare pericula curat
 Et nunc insidias Maurorum fraude paratas
 Perspicit, ab nitido tumidum petit æthere pontum,
 Conuocat & Nerei natas de sanguine Nymphas,
 Quas etiam aquorei comittantur cætera ponti
 Numina, nam falsi prognata est æquoris vndis.
 Oceanus, Triton, Protheus, Neptunus, & omnes
 Nereides Veneri parent, queis illa citati
 Descensus causas proponens, littora quærit
 Mombaça, reliquasq; trahit per marmora Nymphas, 150
 Vt cunctæ impediunt, ne clavis naufraga diros
 Incidat in scopulos, teneat vel littora gentis
 Barbaricæ, nostræ vitentque pericula naues.
 Nympharum spumas argentea cauda citatum
 Excitat ob cursum, formoso pectore Cloto
 Scindit aquas maiori, quam solet illa, furore,
 Saltat Nile suis, Nerine viribus vndas
 Transilit, & nimium crispantia marmora tranat,
 Nereidis aperitque viam correpta timore

L V S I A D V M

- 160 Candida lympha maris, volat æquora turba Deorū,
 Thritonis vehitur tergo Venus alma, Dionis
 Nata viamque rapit nitido placidissima gestu,
 Nullum sentit onus, nimiumque superbus ouant i
 Pondere, surgentes fulcat rapidissimus vndas.
 Iamque ferè accedunt, tumidus quò carbasa ventus
 Implet, mox celeres circundant pinea Nymphæ
 Texta, raturum impediunt cursum, prætoria nauis
 Sussit & aduerso regitur ratis inclita clauo,
 Incassumque notus turgentia vela mouebat;
- 170 Nam Dea fallacis concluderat ostia portus,
 Quædam etiã proris pulcherrima pectora Nymphæ
 Opponunt, coguntque ratem ne tendat in oras:
 Alit aliæ properant cursum, circumque natantes
 Compellunt naues infausum linquere littus.
 Tempore ceu verno cum cognita ad horrea portant
 Formicæ pondus magnum, viresque potentes
 Exercent, sæuam vt brumalis frigoris iram
 Effugiant, pluuiasque, ac diros temporis imbres.
 Tunc illas fera cura premit, magnique labores
- 180 Pectora concutiunt, mirum mostrantque vigorem:
 Sic placidæ impediunt metuenda pericula Nymphæ
 Lusorum, & primæ vitant discrimina nauis.
 Ecce retrocedit vehementi robore ducta
 Puppis, & inuitis aliò secat æquora nautis,
 Qui de more sonos tollunt, ac æthera magnis
 Vocibus attoniti feriunt, ac carbasa vertunt
 Atque ingens clauus nunc huc, nunc voluitur illuc.
 Clamat & afflitus celsa de puppe magister
 Cum videat scopulum minitantem nauibus ante

Perniciem extremam, diram Lusisque ruinam. 190
 Tollit & horrificum defessus nauta Celeuma,
 Mirantur Mauri voces, ac si horrida Martis
 Bella gerant homines, & brachia saxa cruentent.
 Ignorant quæ causa iræ, quæ causa furentes.
 Compellat nautas superam clamoribus aulam
 Rumpere, & auxiliū trepidans sibi quisque requirit.
 Hoc vnum mentem fraudes patuisse, dolosque
 Dilacerat, trepidi mortemque, & funera Mauri
 Expectant, meritasque doli tunc soluere penas.
 En subito sese ad paruas (mirabile) lyntres 200
 Præcipitant, alij saltant super æquoris vndas,
 Atque fugam properant, nautæque ad littora tendūt,
 Nam metus interior bacchantia pectora pullat,
 Oceanique vndis malunt deperdere vitam,
 Quam furijs tradi, sœuisque occumbere dextris
 Lusiadum. Sicut quondam furiola caterua
 Sylvestris Lyciæ ranæ si forte palude
 Quemque venire vident radijs dum solis amicis
 Latantur ripis, placidam cupiuntque quietem
 Hinc inde vnda sonat, timideque in flumina saltant, 210
 Et latebris paruis, quas noscunt, corpora condunt,
 Solaque commotis ostendunt tempora lymphis.
 Sic fugiunt Mauri, Maurus fugit ipse magister,
 Cum fraudem notam esse suam cognouerit amens.
 Sed ne in saxa ruant rapido circumdata ponto,
 Et charam amittant vitam, clademque carinæ
 Extremam videant, iacitur magna anchora naui
 Et ligat. Interea puppis prætoria velum
 Colligit, aut alix dimittunt carbasa iuxta.

L V S I A D V M

- 220 Tunc Dux Gāma fugas hominum, falsiq; magistri
 Considerans, fraudes Maurorum nouit, & ipsas
 Ventis absque rates volui, rapidique fluentis
 Fluminis imperio conuersum tendere cursum,
 Sic fatur lacrymans cæli miracula credens.
 O dubij casus! ô res incognita nobis!
 Dimissa æthereis ô clara negotia cælis!
 O fraus infelix, ac ingeniosa! dolo so
 O gens corde ferox, & perfida, barbara Mauri
 Quis poterit falsæ vitare pericula fraudis,
 230 Tum si Christe viris tribuas errantibus auram
 Sydeream, & diuina manus custodiat omnes?
 Ecce autem nobis vt prouida numina monstrant
 Fallaces hominum mentes, fallacia portus
 Littora Mombaça nostræ fiducia vitæ
 Queis posita est; at fraus caput extulit impia vafrum.
 O miserum casum, quem non prudentia mundi
 Consequitur, si non diuino numine tecta!
 O tu, qui nutu terras, ac astra gubernas,
 Hos quoque defendas, sine te qui viuere tuti
 240 Non possunt, serua sacro munimine Lufos.
 Audiuit Cytherea Venus pia verba, relinquit
 Ducta ducis precibus, Nymphasq; & numina, charæ
 Queis fuga certa Deæ fuit ingratissima, læto
 Nam Venus aspectu tribuit noua gaudia Nymphis.
 Iam nitidi penetrat fulgentia sydera cæli,
 Iam recipit pulchram Dominam, quæ præfider illi,
 Tercia sphaera, volens vltra se mouit ad orbem
 Sextum, quo superas moderatur Iupiter aulas.
 Et talem ex motu contraxit læta ruborem,

Vt raperet stellas, facieque incenderet astra,
 250
 Aeraque, ac superos, quibus obuia pulchra, trahebat
 Ex oculis, queis saepe puer nidum efficit illex,
 spiritus emanant viui, quos spirat, amorem
 Concilians, rapiensque animos pia corda fatigat.
 Quin & vtrumque polum flagrantem vertit in ignē,
 Cum nimium rigeant hyemali frigore pressi,
 Vtque magis traheret terrā, cælique Tonantem,
 Quam semper fuerat magno complexus amore,
 Illi se monstrat, qualem monstrauerat olim
 260
 Pastori Idæo, fatalia præmia pomi
 Vt raperet, miræque foret sibi gloria formæ,
 i Venerem Actæon vidit, ceu forte Dianam
 Vidisset, nunquam cornuti in corpora cerui
 Mutasset speciem, canibus vel præda fuisset.
 parserat illa suos per eburnea colla capillos
 Qui niuem obscurant, fuluum insectantur & aurum,
 aurea fila nitent, rubro stant labra colore,
 cintillant oculi ceu sydera, fronte virescit
 ar honor, à superis qualis solet illa videri.
 270
 edibus æthereis sentit iam quisque nefandi
 Vulcani furias, & turpes Martis amores;
 tristitiam pariter, mixtum risumque sereno
 Ostendit vultu: sicut cum incauta puella
 incauti queritur rixas, & ridet amantis:
 sic Venus astantes inter pulcherrima Nymphas
 Deliciosa magis, quam tristis, corde querellas
 las tunc depromens superum sic fata parentem.
 O Pater alme tuo fore pignora nostra putabam
 auxilio defensa, meo quæ in pectore seruo,

L V S I A D V M

280 Præberesque illis manifesti exemplar amoris,
 Quamquam falsa prius misceret prælia Bacchus.
 Sed cum me contra furijs agiteris acerbis,
 Inque meos diras mediteris corde ruinas
 Quin ego patrarim contra tua numina culpam,
 Et semper falsi fiant optata Lyei,
 Me me infelicem reputabo denique natam.
 Hic meus est populus Lusorum, lumina fundunt
 Pro quibus incassum lacrymarum flumina, gentem
 Prosequar ecce odio, cum te contraria ducant
 290 Fata mihi, nostrumque tuo de pectore votum
 Decidat, & Bacchi solum tuearis honorem.
 Gens tandem manibus moriatur Lusa dolosis
 Maurorum siquidem infelix ego. Verba reliquit
 Imperfecta cadens, & deliciosa rubentes
 Protulit ex oculis lacrymas, queis irrigat albas
 Ipsa genas, sicut rosa candida rore rigatur
 Atque silet lacrymans, veluti si verba refrænet
 Dentibus. En sequitur voces sed Iupiter, auri
 In folio residens, natæ pia vota recordans
 300 Impedit hic Venerem cupientem dicere plura,
 Et lacrymis motus, quæ immania pectora Tygris
 Molirent, vultu letus, facieque serenus
 Extergit lacrymas, atque imprimi oscula natæ
 Captus amore Deæ collum amplexatus eburneum,
 Atque ita si placidum sociaret sola Tonantem
 Ventre novum sane puerum generaret amorem.
 Ille sua faciem Veneris compressit, & ardens
 Singultus varios, lacrymarumque auxerat imbres.
 Non secus, ac quando Nutrix reprehendit amatum
 Infantē

Infantem, quisquis puerum mulcere parabit,
 Ex oculis plures lacrymas effundere coget.
 Sic Pater Omnipotens iratæ vt viscera natæ
 Comprimat, & placidam capient turbata quietem
 Multa supra fortes monstrans oracula Lufos,
 Immenfos Veneri casus, pia fata reuoluens,
 Præfentes reddit, tandemque hæc ore profatur.
 Filia pone metum Cytherea, pericula Lufos
 Nulla prement, nullus coram me nata valebit
 Plufquam profufis lacrymis tua lumina, cælo
 Lumina quæ vincunt nitidi radiantia folis.
 En tibi polliceor gefturos talia Lufos
 Prælia in Auroræ regnis, & tale futurum
 Martis opus (Lufi pugnæ iam accerfite tempus)
 Vt fama insignis Danaum, victoria, nomen,
 Geftaque Romulidum flygium mittatur ad Orcum,
 Lartheumque bibant immania facta liquorem,
 Nam fi facundus diuina Palladis arte
 Calypfum fugiens difcrimina vitat Vlyffes,
 Proditor Antenor captæ poft pergama Troie
 Diruta fi potuit fontem superare Timæi
 Hic vbi precelfis iacet Antenorica muris.
 Si Pius Æneas fauæ Scyllæ, atque Charybdis
 Et vada falfa maris, fallaciaque æquora vicit:
 Tentabunt Lufi immenfi noua littora mundi,
 Et mayora viris miracula facra patebunt.
 Extructas vrbes, & mania celfa videbis
 Edificare viros, horrendas robore turres.
 Aspicies Turcas audaces Marte subactos
 Lufiadum imperio deuictos, fæpe triumphos

Famige.

L V S I A D V M

- 340 Famigeris duci manibus post terga ligatos,
 Indiacos, placida qui sunt in pace, tyrannos
 Soluere Lusorum Regique tributa potenti,
 Regibus & multis iustas imponere leges.
 Aspicias Gammam, modo qui per cœnula quærit
 Indiacos portus, terrasque, & littora cursu
 Vrgenti inquit, quâ pulchra aurora refulget,
 Neptunum metuisse Deum, Thritona canoram
 Abcondisse tubam, caput occultasse sub vndis
 Nereides, horrendi & cætera numina ponti
- 350 Contremuisse metu, & lymphas crispasse marinas.
 Quin Deus horribiles emisit Æolus auras
 O casum insuetum, ignotum! mirabile visu,
 Naturæ exemplum. Quis nam feruescere vidit
 Oceani latices vento alpirante sereno?
 O gens Lusiadum, gens ò fortissima mundi,
 Quos elementa tremunt nimio correpta timore!
 Littora conspicias dulces prohibentia lymphas
 Hospitium præbere illis, quæ tempora ponto,
 Oceanique vndis consumunt multa carinis:
- 360 Portus erit fœstis, statio & tutissima nautis,
 Lyfia quos mittet varias Orientis ad oras,
 Denique mortiferum quæ littora falsa venenum
 Nunc parat, hospitium tribuet, tribuetque tributa,
 Submittent iugo capita impia fræna ferentes
 Mauri, nec forti poterunt obistere Luso.
 Aspicias rubrum notum super æthera pontum
 Pallore insolito solitum mutasse colorem,
 Et regnum Ormuzium bis claro sanguine captum
 Lusiadum, vestroque iugo iam Marte subactum;

Quo

quo iaciens Maurus truculento corde sagittas
accipit auerso crudelia vulnera vultu.

370

Nam qui bella gerunt Lusis (sic fata tulere)
rælia dira sibi, damnumque inferre parabunt.

aspiciesque arcis fortissima mænia Dio
impugnata satis, sed Luso robore tuta.

hic pretium, vires, animus monstrabitur, iram
concupiet mauors, comburet & æmula virtus
pectora, Lusorum casus cum viderit amens.

tunc ferus extremam profundens ore querellam
contemnit turpis Mahometica dogmata Maurus.

380

insula pulchra iacet placido circumdata ponto,
quæ Goa nomen habet, Regum quæ maxima sedes
Marte ferox, opibus fæcunda, & viribus audax.

deferet hanc duplici frustratus Marte Sabayus,
atque illam capient, & non sine sanguine Lusi,
posteaquam forti fuerit moderamine testa,
Mauroræ imperijs multis dominabitur annis,
et sublimis erit Lusis decorata triumphis.

hæc, quæ fallaces superos colit ardua, gentes
frænabit, frænumque ferent in sæcula, quique
excitat aduersus validos bella aspera Lufos.

390

Ecce Cananoriam fortis Laurentius arcem
Defendet, ruptas & paucio milite turre.

Ecce Calecutij quoties insignia miras
Diruta per terras patientur mænia clades.

per mare quot classes perdet, quod piscibus escas
Maurorum tunc Lusa dabit, quot gentis aceruos
Dextera, & inuictum quot Regem damna sequetur?
Deprimet excelsas quot bellica turba carinas!

Nayrus

L V S I A D V M

- 400 Nayrus & ad bellum peltis, atque ensibus aptus
Decidet, & trepidus medijs occumbet in vndis.
Magnanimi aspicias, metuendaque facta Pachequi,
Ad cuius laudem cytharam pia musa requirat
Altisonam, celebri vt cantet tot carmine monstra.
Cochinum quantis defendet cladibus urbem!
Atque Calecutij quoties vada falsa petenti
Intercludet iter? Regem rameare peremptis
Agminibus, solitas cogetque reuifere terras.
Nunquam cum Caesar furioso Marte superbus
410 Ausonium iniustum vicit, quem Nilus ouantem,
Et Baëtrus Scythicus vidit, prædamque ferebat
Ingentem, Ægypti diro superatus amore
Reginæ, vrgerent plusquam ciuilia ponto
Aëtiaco, feruet Leucate, & fluctibus aurum
Effulsit, sicut furijs maria alta videbis
Feruere Lusorum, Nereique incendia faldas
Dira pati sedes, cum forti Marte feroces
In fera bella ruent, vinclis Maurosque ligatos,
Diuerfasque ferent gentes. populosque superbos,
420 Et reges victos, & regna opulenta triumphis
Ad iuga sancta trahent, victi soluentque tributa.
Pondera diues opum capiens ceruice Malacha,
Et Chersonesus, vimque experientur Achenfes
Infesti Lusis, quin & tua littora verrent
China rates ducens cunctas Orientis ad oras
Totus & Oceanus parebit filia Lusis,
Subditus, vt nunquam Gaditanus robora pontus
Talia conspiciat, Boreasue, aut littora signo
Subiecta Australi, quæ Magalhæncus olim,

Reperit

Reperit, à Lusis furijs commotus iniquis 439
 Deficiens regnis, charam patriamque relinquens,
 Quamquam defuncti Regesque, ducesque resurgant,
 Robora florebunt nunquam maiora virorum.
 Hæc ubi dicta dedit, natum de sanguine Mayæ,
 Atque suo, fortis Mombacæ ad littora mittit,
 Pacificum ut classis teneant, portumque quietum,
 Neue moram faciat falsa dux inclitus ora;
 Iussa paterna parat, sumens Cyllenius alas
 Aera transgreditur, classemque inuisit amicam.
 Tunc forte excubias agitans Dux Gama labores 440
 Hostis, & insidias inimico in littore versat.
 Tempore, quo mundū immensum nox atra tegebat,
 Mercurius properat, fatalem dextra ferebat
 Virgam, quæ placidum consert funesta soporem.
 Hac tristes animæ tristi reuocantur ab Orco,
 Huic parent venti, ventosisque Eolus aulis,
 Alatumque gerens decorata fronte galerum
 Mombacæ portum, falsasque aduenit ad oras,
 Et famam desert, cælo ut se maxima tollat
 Gloria Lusiadum, roburque, & pectore vires 450
 Florentes, pretium rarumque, & nomina nota
 Artibus his placidis, fama, & rumore coactos
 Præclaro populos, & gentes reddit amicas.
 Nam iam Melinde Rex, & plebs ipsa videre,
 Hospitiumque viris longum peragrantibus Orbem
 Præbere exoptant, & dextris tangere dextras
 Fæderis in signum populosa, atque inclyta surgit
 Urbs domibus magni decorantque palatia Regis,
 Unde petit celeri Mombacæ littora cursu.

L V S I A D V M

- 460 Vt Gāmam illustrem, classemque hoc soluere portu
 Cogat, namque parum valuit vis, robur, & artes
 Peruersam mentem, & fallacia pectora contra,
 Nec valet & virtus, nec cauta scientia mentis,
 Si Deus alme tuis nos non tueare sub alis.
 Iam nox bis senas obscura peregerat horas,
 Claraque Olympiaco radiabant sydera cælo,
 Tūc homines capiūt somnū, & genus omne ferarū.
 At Dux, & lacera vigilat plebs cætera classe
 Ordine, Mercurij iocundum virga soporem
 470 Excitat, & caput gratum dux carpere somnum.
 Talia tunc fatur Cyllenius. Inclyte Gamma
 Hunc fuge fallacem Regem, fuge littus auarum:
 Namque tibi Mauri solitas texere superbi
 Insidias, nauesque tuas ad fata reducent
 Vltima, si possunt, diram & patiēre ruinam.
 O fuge, vela vocant venti, fauet aer, Olympus
 Præsidium præstat, pontus, tempusque serenum.
 Rex alius placido capiet te pectore, & ore
 Accipiet grato tranquillo littore naues.
 480 Hic tibi non aliud, quam sit Diomedis iniqui
 Hospitium, Dux Gamma, patet; qui carne virorum
 Infames pascebat equos, Busyridis aras
 Qui ficto acceptos animo iugulabat, & atro
 Sanguine tunc maculabat, cum dimisit ad Orcum
 Alcides, meritaque dedit pro crimine pœnas.
 Hæc tibi certa manent infandi munera portus.
 Heu fuge fallaces gentes, mora nulla, recede
 Et Lybiæ ignotæ Iargam lege prouidus oram,
 Veracem inuenies portum, falsisque carentem

Artibus

Artibus, hic lucēs Sol noctibus aureus æquat;
 Rex ibi securo lassatam pectore classē
 Accipiet, tutoque dabit requiescere portu,
 Nauceros etiam, qui certo ad littora cursu
 Auroræ celsas ducant per marmora naues.
 Hec fatur, somnumque leuat Cylleus. Ipse
 Dux Gama exurgens nimio terrore coruscis
 Aspexit tenebras radijs, ac luce nitentes.
 Continuo nautas, vigilemque è puppe magistrum
 Admonet, vt placidis dent turgida carbasa ventis.
 Pandite vela notis, ò pandite vela serenis, 500
 Nam fauet & cælum, Deus hoc & præcipit, inquit,
 Affuit his oculis superæ modo nuncius aulæ,
 Qui nos Oceani metuenda per æquora ducit.
 His dictis surgunt nautæ, metus incitat omnes,
 Clamantes de more parant dissoluere ventis
 Vela, rudes promunt robusto à pectore vires.
 Ecce autem obscura (dictu mirabile) nocte
 Audaces funem conantur rumpere Mauri,
 Qui retinet nauem, scopulis vt fracta periret
 Classis, & vltior cessaret in æquore cursus. 510
 At Lusus vigilans imitatur lumina Lyncis,
 Scrutaturque dolos Maurorum, perfida Lufos
 Vt sentit gens illa, fugam capere volantes.
 Sed iam scindit aquas argenti, ac humida classis
 Regna, fauet dulcis ventis spirantibus aura,
 Tunc memori repetunt aduersa pericula mente.
 Nam subeunt diri casus, quos frua tulere
 Fata viris, quando mortis discrimina vitant.
 Iam semel ardenti cursu Sol voluerat orbem,

L V S I A D V M

- 520 Cum procul aspiciunt scindentes æquora binas
 Tempore tranquillo naues, Maurosque putarunt
 Nauras esse, cito voluentes carbasa motu
 Sectantur, verum vna mali præsaga futuri
 Allidit scopulis, Mauri sed funera vitant,
 Lusorum sine Marte manus ratis altera sentit,
 Et sine Vulcani radijs horrentibus, amens
 Namque metu ductor pauet, & nulla arte resistit.
 Et cum Gama ducem nauclerum optasset Eoum,
 Qui classem errantem nitidum duxisset ad Indum,
 530 Hos inter Mauros aliquem venisse putauit,
 Munera qui nautæ exercens deduceret illum
 Optatum ad portum, sed nullus conscius artis
 Nouerat Indiacum litus, nec qua India parte
 Telluris iaceat. Longe non affore portum
 Melindæ referunt, qua certum quærere nautam
 Possit, & ingenium laudant. sublime tyranni,
 Et verum, sanum, sincerum, affabile pectus,
 Magnificos etiam mores, humanaque Rege
 Munera digna placent Gamæ, verissima ducit
 540 Quæ memorant Mauri, quoniam Cyllenius illi
 Dum dormit, somnumque capit. prædixerat, vtens
 Tunc facili vertit turgentia carbasa vento,
 Quâ facer & vates, & somnia sancta vocabant.
 Tempus erat quando validum sol igneus intrat
 Raptorem Europæ, & cornu lustrabat vtrumque
 Lumine, Flora suos spargebat candida flores,
 Cornua Amalteæ capreæ, quæ nutrijt olim
 Lacte Iouem, superique relata in sydera coeli.
 Sanctam etiam lucem nitidus reuocabat Apollo,

Qua

Qua Dominus dirā post mortē ad Tartara Christus 550
 Carcereque eripiens stygium spoliauerat Orcum,
 Post triplicem primo lucem surrexit Eoo
 Gaudia certa viris tribuens, & cætera clausit
 Munera, queis moriens totum inflaurauerat orbem,
 Securam quando classis veniebat ad oram,
 Qua procul apparent Melindæ interrita bello
 Mænia; tunc Lusi decorant Carchesia læto
 Ornatu sanctæ venerantes inclyta lucis
 Festa, tremunt vexilla, volant per inania longe
 Signa, & purpureo rutilant intincta colore. 560
 Ecce sonant litui, pulsataque tympana, Lusi
 Littora sic lætis, animisque ferocibus intrant
 Gens Mælandanam placidi concurrit ad oram
 Oceani, plebs sana quidem, quæ verior omni,
 Barbara quas nutrit sitientibus Africa campis,
 Excipit hospitio, lusas mirata carinas
 Excelsas, celeresque rates, iacet anchora fundo,
 Alligat & naues; tunc Dux Gama inclytus vnum
 Ex captis mittit, qui fidum ad littora classis
 Postulet ingressum, Lybicus quæ pertulit oris 570
 Plurima dāna, vagans nunc huc, nunc tendit & illuc
 Et sine fine quies nusquam sibi parte paratur,
 Aduentumque suum, & Regi manifestet amorem.
 Rex tamen interea, virtus cui nota virorum
 Lusiadum fuerat, qua sunt super æthærea vecti,
 Gaudet in apulsum classis, venisse triumphat
 Ad portum naues, felicem & nomine Gamam
 Quantum animus, sublime genus, virtusque meretist,
 Quæ mētes hominum, generosaque pectora semper
 D 2 Nobili-

- 530 Nobilitare solet, veniant ut ad hospita tuti
 Littora, & ut patriam Melindica Mania ducant
 Lusiades, puro syncerus corde rependit,
 Tunc Gamam iniussit, qui tot maria alta secavit,
 Totq; imbres passus, tumidosq; in marmore fluctus,
 Lanigerumque pecus, tauros pinguedine rara,
 Gallinasque domi, quas nutrit terra, suaves
 Mittit & insolitos iocundo pectore fructus.
 Latitia ingenti recipit Dux Gama Tyranni
 Nuncia, dona parat sincero mittere Regi:
- 590 Corallium rubrum, quod iam fuit herba sub vndis,
 Durius aethereas cum primum ascendit ad auras,
 Porpureoque, etiam tinctas de murice vestes,
 Mittitur atque Arabum sermone instructus, & arte
 Nuncius, illustris firmet qui fœdera pacis,
 Et referat non posse ducem descendere navi,
 Atque ire ad portum, solamque relinquere classem,
 Cum sic præcipiat firma Rex lege; sed ipse
 Vestibus indutus Latis discedit, & urbis
 Primates hominem accipiunt, & ad inclita ducunt
- 600 Menia, & ad summi turrata palatia Regis.
 Tunc sic alloquitur diuina Palladis arte.
 Edoctus Regem celsa tunc sede manentem.
 Inclite Rex, summus supero Deus vnus ab orbe
 Cui frangere dedit populos, & ponere leges,
 Littore ab Occiduo te fortem, & pectore raro
 Sincera pelago errantes, ventisque coacti,
 Ut metam imponas curis, inquirimus vnum.
 Non sumus æquorei raptores marmoris, vrbes
 Ut quas appellant naues, spoliemus, & igne,

Ac diro infensi vastemus Mania ferro.
 Lusiadum a Regno ferimur per regna ferocis
 Neptuni, atque vndas opulenti quærimus Indi,
 Auriferas classem prudens Rex mittit ad oras
 Inclitus Emmanuel fama super æthera notus.
 Quod genus est hominū, quæ gēs tam barbara cultu,
 Quæ vetat, ut nostræ tangerent lina littora naues,
 Atque etiam hospitio sicce priuemur arenæ?
 Quam fraudem hospitibus curant, quo pectore Lusi?
 Sed tu, quem certum fore nos speramus asilum,
 Teque fidem veram seruare agnoscimus omnes,
 Hospitium petimus, quod quondam inuenit Vlysses
 Ithacus, Alcynoi Regis cum naufragus oras
 Appulit, hoc docuit sacro Cyllenius ore;
 Si diuina tuum mittunt oracula regnum
 Visere nos, classemque tuo liget anchora portu,
 Te Regem constat sinceri pectoris esse.
 Neue putes, Rex alme, ducem non relinquere naues.
 Teque, urbemque tuam lato non visere vultu,
 Amplectique tuos humano corde clientes,
 Quod minime subeat vel suspitionis imago,
 Nouit enim mentem veram, geniumque quietum,
 Sed quia magnanimi complet moderamina Regis,
 Lusiadum demore, solent sic Regibus omnes
 Parere, & mandata sibi seruare, nec villo
 Tempore, vel causa iussum violare supremum,
 Precipit at noster, quod nullo litore classem,
 Aut portu linquat, sic stat sententia menti.
 Vnde tibi ingratum (regni cum sceptrâ gubernes)
 Non dubito, si quis Regis perfringere iura

L V S I A D V M

640 Audeat, vt dignum ducas pro crimine panis.
 Ad mare sed rapidas voluēt dum flumina lymphas,
 Dum quoque sydereas lustrabit lampade sedes
 Phæbus, promittit grata fore cognita mente
 Munera, quæ recipit, vis quantum humana iuuabit.
 Sic ait. Et cuncti miscentes mutua verbis
 Verba, ad luciferas tollunt horrentia sedes
 Facta hominum, tumidis qui tempestatibus acti
 Aera tam varium aspiciant, tot cæcula verrant.
 Rex etiam illustri fortissima pectora laudat
 650 Lusiadum, & magnum Regis putat esse triumphum,
 Cui tam longinquis sua gens obtemperet oris.
 Tunc hilari loquitur vultu, tunc lumina cordis
 Lætitiâ ostendunt. O qui mihi grata tulisti
 Nuncia, Luse metum ponas, neue occupet ima
 Frigidus ossa timor; vestrum est, quod iure gubernò
 Regnum, Melindæ vestram reputabitis urbem,
 Et naues portum capient, dum vita superstes,
 Nam vires, opera alta petunt, & robora magnum
 Vt Lusi acquirant pretium, magnumque decorem
 660 Semper in orbe viri, charo ac in littore verum
 Hospitum. Ass odio qui vos sectantur acerbo
 Non sine labe, hominum nec digni nomine viuent.
 Quamquam autē doleā, quod nō dux inclytus almā
 In terram veniat, pacataque vrbe fruatur,
 Vt legem obseruet certam, mandataque regis,
 Haud equidem patiar regimen violare potentis
 Lusiadum Domini gentem, vel frangere morem.
 Crastina sed postquam lux alma illuxerit orbi,
 Et radijs Phæbus lustrauerit, vndique multis

Stipatus

tipatus cymbis mirandam inuifere classem
 bo animo leto, mea quod iam certa requirunt
 Vota diu, vtque ducem fraterno more salutem:
 i quæ etiam furijs ventorum *lassa furentum*
 Equoris indomiti veniat iam diruta nimbis,
 hic placidæ Cereris, dulcisque est copia Bacchi,
 Armamenta etiam inueniet, nautasque sagaces.
 Talia dum profert, iam Sol absconderat vndis
 Lumina, Melindæ cum fidam nuncius urbem
 Liquerat, & medium rapitur cita cymba per æquor,
 Et classem ascendit: complentur pectora rara
 Latitia, cum iam curis imponere finem
 Cernant, nec charæ procul aurea littora terræ
 Esse, soporiferæ capiunt noua gaudia noctis,
 Fulgura nec defunt, volitant per inania motu
 Fulmineo, linquuntque vias mira arte nitentes,
 Luminaque, & tremulòs imitantur clara cometas,
 Vulcani exercent sua munera dira mimili
 Intrepidi, sonituque tremunt mare, sydera, tellus,
 Cyclopesque suas radiantibus ignibus vrunt
 Sentinnas, nigro atque infesto sulphure plenas.
 Æthereas alij feriunt clamoribus ædes,
 Dulcia concutiunt alij instrumenta sonoris
 Cantibus, & celsis pulsant de puppibus æra.
 At Melindanas clara ex tellure fenestras
 Lumine fulgenti illustrant, & Mania pulchræ
 Urbis, & in medio struxerunt littore flammæ,
 Ardentes radios nitidumque per æthera voluunt,
 Et varios sonitu flagrans rota fulgida gyros
 Exercet, flammæque premit quandoque quiescens

L V S I A D V M

- 700 Sulfureo crepitat tunc puluere, voluitur aer
 Ignitus, nigram vertens in lumina noctem,
 Et radijs, ignique simul maria alta refulgent,
Atque instar belli pontus, tellusque decoros
 Exercent ludos, nitidas it clamor ad auras.
 Mobile sed primum iam cætera corpora voluens
 Excitat ad solitos animalia cuncta labores;
 Linqvit & Oceanum roseis Aurora capillis,
 Pulchrior Eoo nascens dispersit amænas
 Rore rosas, floresque alios, metamque sopori
- 710 Imposuit, lentę magnis in montibus vimbæ
 Concretaeunt, & se vertunt in flumina roris,
 Cum Rex ad classem lætus properabat ouantem;
 Aspiceres late feruescere littora circum,
 Ac pene innumeram, vt videat, concurrere plebem.
 Purpureo tinctę fulgent ex murice vestes,
 Et panni elucet, auroque, & murice texti,
 At non arma ferunt, nec pila minantia pilis,
 Non arcum, rutilæ simulat qui cornua lunæ,
 Sed palmæ ramos victoris præmia portant.
- 720 Regia diuersi tecto decorata coloris
 Cymba vehit Regem magna stipante cæterua
 Nobilium, regni de more, & vestibis albis,
 Argentique etiam intextis ornatur, & auro,
 Regalem decorat frontem diadema coronæ.
 It chlamys è collo, quam serica fila retexunt,
 Tectaque damasci pretiosa pectora veste,
 Vestimenta fluunt Tyrioque infecta colore.
 Aureus è gëmmis cingit colla aurea torques,
 Materiam superabat opus, splendore corusco

Vincere

Vincere namque potest adamantas arte politos, 730
Sicca latus decorat Regis miro aurea textu,
Vestis obit corpus, flant tegmina picta cothurni.
Ne noceant solis radij, vel ventus iniquus,
Nobilis umbellam famulus super erigit alte.
Quin etiam cantus demulcet corda sonorus:
Præa vehit numeris cantantes dulcia certis
Carmina, producit sonitum tuba concaua raucum,
Non minus insignis vehitur dux Gama triumpho,
Ut Melindanum accipiens prope littora Regem
Ad classem ducat Lusorum læus, & illum 740
Turba ducum stipata tenet, tunc remige duro
Cymba volat celeris, regis sitque obuia cymbæ;
Hispanoque modo indutus, sed Gallica vestis,
Purpurei decorant quam maxima signa coloris,
Diuitibusque auri manica neantur ocellis,
Qui splendore suo fulgentia lumina cæcant.
Induit atque ocreas depressas militis instar
Ornatas seluo, quod fors negat omnibus, auro.
Aurea demissam confringit fibula vestem, 750
Splendidus ex humeris dependet & aureus ensis,
Excelsum paulum pluma inclinata galerum
Condecorat, socij Gamam sectantur euntem,
Induit hic viridem, viridem simul induit alter,
Purpura rubra alium regit atq̃ interlita punctis,
Ceruleusque alium color vndique circuit auri
Orbibus, atra alium vestis concisa figuris:
Quisque colore suos vario distinguit honores.
Non secus, ac quando Thaumantis filia regis

Apparet,

- 760 Apparet, mediumque poli circumnit et Iris
 Mille trahens varios aduerso sole colores,
 Vestibus it locuples sic Lusitana iuuentus.
Era reditura sonant, sonitu tuba concaua mentes
 Letificat, parui complebant æquora lintres.
 Maurorum, salsas verrit cita palmula lymphas.
 Horrida dimittit sonitum bombardæ tremendum
 Nubibus abscondens radios, & lumina solis.
 Attonitas claudens aures gens Maura timore
 Irritata paret notas inuisere sedes,
- 770 Sed Melindanos prohibet Dux Gama redire.
 Iam cymbam Ducis ingrediens Rex inclitus arctos
 Iuit in amplexus, cingunt pia bracchia collum,
 At Dux alloquitur Regem. Rex Maurus amico
 Ore modum, vultum, voces, gestumque notabat
 Attonitus, magni faciens, quæ tendat in oras
 Indiacas gentem per longa pericula ponti:
 Et blandis offert verbis quæcumque petisset,
 Et Cererem, & vinum, lassæque leuamina classis.
 Affirmatque etiam fama se noscere Lufos,
- 780 Namque ipse audierat semotis partibus orbis
 Prælia contra alios gessisse ferocia Mauros,
 Ac Lybia tota narrari horrentia facta
 Imperij Lusi, cum gens est nacta coronam,
 Quam pater Hesperidum, dum vixerat, ipse tenebat.
 Et vario extollit robur sermone virorum.
 Cui Dux magnanimo respondet pectore Gama.
 O tu, qui solus pietate insignis, & armis
 In Lufos animum monstrasti corde benignum,
 Quos late insani vexant discrimina ponti,
- Aduersique

Aduersique ferunt venti, nimbi que furentes;
 Ille opifex rerum mundi melioris imago,
 Qui regit humanum genus, & radiantia voluit
 Aura, impensa tibi gratetur maxima Lufis
 Munera, quæ nostri nunquam tibi soluere possunt,
 Vnicus ex illis, nitidus quos vrit Apollo,
 Pectore nos recipis blando, ac in pace quietos
 Post tot Neptuni furias, tot denique clades,
 Post tot ventorum flatus, queis carbasa rumpit
 Æolus, & ferme submergit in æquore classem.
 Dum polus æthereus radiantia sidera pascet
 Semper honos, nomēque tuum, laudesque manebūt.
 Talia voce refert. At duro remige cymbæ
 Ad naues properant Mauri, iam iāque propinquant.
 At Gama insignis tormenta explodere iussit
 Bellica, Vulcanus volat ad radiantia coeli
 Sidera, festiuo sonitu bombarda tremorem
 Excitat, expelluntque metum de pectore Mauri,
 Lusiadeque tubis exercent festa Canoris,
 Maurorum resonant simul æra sonantia pulsu.
 Sed postquam Maurus stupefacta mente notauit
 Omnia præcepit, neu formidanda boatu
 Insolito tormenta sono maris æquora falsi
 Concuterent, firmum ligat anchora lignea lintrem,
 Dum Gamam alloquitur cupiēs cognoscere multa,
 Et quæ ad Melindæ fama inclita detulit urbem,
 Nunc quæ bella ferant Lusi crudelia contra
 Progeniem falsi Mahometi iura sequentē?
 Quæ sit nunc gentem Hesperia (dixere minorem
 Antiqui) quā Gama colit, populosque propinques?
 Nunc

- 820 Nunc etiam rapidis quæ pertulit æquora ventis?
 Ac tandem blando dicta hæc de pectore promit:
 O dux insignis nobis recto ordine narra,
Inclita quæ tellus, regio aut celeberrima mundi est,
 Quam colitis Lusi? quæ regna potentia? quæue
 Progenies, ac vnde suum sibi sumit auitum
 Principium! ac belli euentus, dubiosque ferocis
 Successus Martis, quos ducit ad æthera fama?
 Sic varias maris ambages, quæis æquora toto
 Vos vehat Oceanus furis impulsus iniquis?
- 830 Impius ac tumidis classem premit Æolus auris?
 Et nunc tempus adest, nunc Sol sua lumina tollit
 Occiduo ex ponto, rubeos pulcherrima currus
 Nunc aurora regit, mare stat, stant marmoris vnda.
 Quin etiam nobis stat mens studiosa labores
 Exaudire tuos, altaque reponere mente,
 Nec Melindanæ tantum Sol clarus ab vrbe
 Ardentes diffungit equos, nec barbarâ proles
 Nostra, nec obtusum gestamus pectus, vt omnes
 Non faciant magni fortissima pralia Martis.
- 840 Audaces quondam valuerè inuadere Olympum,
 Montibus & montes super imposuere gigantes
 Thefens, Barithousque simul penetrare silentem
 Plutonis sedem, regnumque intra e pararunt.
 Non minus est Lulium quod tu celeberrime ductor
 Neptuni inuadas regnum, sedesque marinas.
 Dianæ insignem Combassia Throstratus aulam,
 Ille Thasiphonius mira quam fecerat arte,
 Vt nomen toto coleret fama inclita mundo.
 Sed si vota viros præclari nominis vrgent,

Plus petit æternam ratio quod comparet ille
Famam, qui bello Maiortia facta patrauit.

www.libtool.com.cn

LVS IADVM

LIBER III.

ARGVMENTVM.

Describit hoc loco Poeta situm regni Lusitani,
& bella, quæ Reges illius cum Mauris gesse-
re, & victorias, quas ex illis reportauerunt. Mor-
tem Domine Agnetis à Castro, Regisque Ferdi-
nandi obitum.

Quæ quoq; Calliope Musarū maxima numē
Influe, cœlesti perfla spiramine pectus;
Parnassi placeat latices infundere Vati,
Qui Tagides, & te summo cōtentus amore
Diligit, Heroas possim vt comprehendere versu,
Et veteri ordini causas ab origine rerum,
Et patriam, & Reges, lati & moderamina regni,
Bellaque cum Mauris, retulit quæ Gama, potenti
Melindæ Regi, ad summum deducere finem.

Sic

L V S I A D V M

Sic te semper amet medicinæ inuentor Apollo,
 Ac alias spernat constanti pectore Nymphas,
 Nec tibi pro Daphni, Clycie, vel Leucothoe
 Deneget assueti iam pignora debita amoris.
 Pande Heliconæ tuum, cantusque intende sonoros,
 Ut pateat mundo, iubeat quod pulcher Apollo
 Fontis Aganipides ducat Tagus aurifer undas.
 Linque rosas Pindi, & flores, nam Phæbus amænus
 Me iubet auriferi satiare liquoribus amnis.
 Quod si non faueas, dicam sine crimine nati
 20 Obliuiscam fieri cytharam lacrymabilis Orphei.
 Tunc prompti siluere omnes, atque ora tenebant
 Intenti, spectant quæ fortis Gama re ferret.
 Qui postquam mentem paulum suspendit, ab ore
 Grandiloquo, vultum extollens, hæc pertulit orans.
 Me Rex alme iubes nostræ primordia gentis
 Promere, quæ varijs latè sunt tradita libris;
 Et laudare iubes celeberrima facta meorum.
 Nam quod sint alij, qui gesta aliena supremis
 Laudibus extollant, superis & sedibus æquent,
 30 Hoc fuit in votis semper, solitumque, sed error
 Sit vereor nostros ad sydera tollere Lufos
 Lufum; vltra tempus deerit, si singula verbis
 Exornare velim; namque omnia digna relatu.
 Sed quoniam hæc placida tibi stat sententia mentis,
 Obsequar, & curret paucis facundia dictis.
 Hoc etiam certum tibi sit, Rex inclyte, nulla
 Enarrans recto mendacia pectore promam;
 Quæquam equidè nunc multa ferâ, referenda manebunt
 Plura, suo breuiter referam tamen ordine cuncta.

Et

Et prius instituam latam describere terram;
 Postea dira canam crudelis prælia Martis.
 Zona tenet clarum (Zona hæc Borealis) Olympum
 Meta, suum Phæbus qua cursum terminat; Austrum
 Cum fugit, & nitidus borealia regna reuifit.
 Quaque etiam rigido Boreas bacchatur ab arcto,
 Frigida Zona polum secat intolerabilis altum;
 Sic adeo, quantum media est flagrantibus vrens
 Ignibus. Has inter iacet ipsa Europa superbis
 Urbibus, ac campis, quam arcturi ex parte rigentis,
 Occiduique maris tumidis vberimus vndis
 Circuit Oceanus; partem, quæ vergit ad Austrum,
 Abluit Herculei maris ardua semita, terram
 Inter vtramque iacens, nullumque recolligit æsum.
 Ex parte Auroræ nascentis terminat illam
 Terra Asiæ diues, Tanaisque opulentus ab altis
 Montibus emanans Ryp hæis tramite curuo,
 Inque altam exornerat sua flumina læta paludem.
 Diuidit & pontus, qui quondam vidit Achiuos
 Victores, vbi Troya fuit, fuit Ilium, & ingens
 Gloria Dardanidum, modo nil iam respicit audax
 Nauita dum celeri cursu legit impiger oram.
 Ast vbi frigoribus populos polus Arcticus vrget,
 Et niue, hyperborei quæ lucent vndique montes,
 Candentes gelidis perflat quos Æolus auris,
 Non etiam clarus radijs illustrat Apollo,
 Horridus & glacie pontus, fontesque rigescunt.
 Hic stabiles olim posuit Scythæ barbarus ædes,
 Qui contra Ægyptum gerit aspera prælia, namque
 Incæpisse putat, nascens cum incæperit Orbis.

Sed

L V S I A D V M

- 70 Sed si (quandoquidem talis sic concutit error
Impia corda hominum) cyperet cognoscere verū,
Dillueret campus lites, & bella Damasci,
Frigida nunc Lapies, Noruegaque dicitur illis
Partibus, & magnis quondam decorata triumphis
Scandia, quos forti portarunt robore Gotthi
Italiam contra, dum non bruma horrida pontum
Sarmaticum stringit, secat æquora barbara nauis.
Hic habitant Brusij sæui, Suecique feroces,
Tenditur & vallis gelidissima Daunia campis;
- 80 Inter Sarmaticum pontum, Tanaimque niuaem
Rutheni arua colunt, quos regis iura gubernant
Poloni; Moscos etiam Moscouia fræno
Trahat, & intonso dispersus Sarmata crine;
Marcomanoque tenet nembrosa Hyrecinia sylua,
Imperijque sui gremio Germania cogit.
Saxonumque genus, quosque alta Boæmia ducit,
Et varios populos, rapidus quos abluit Albis,
Danubijque ferens ad marmora frigida lymphas,
Et fontes Arnoba suos cognoscit, & vndas
- 90 Seruato semper Germania nomine nouit,
Attamen Axopoli nomen mutauit in Istrum.
Abluit hos clarus Rhenus, qui ex Alpibus ortum
Accipit, & magno decurrens agmine Amasis,
Nobilis atque alias, quas nunc alit Vngria, gentes
Istrum inter, notumq; fretū, quod nomen ab Helle
Desumpsit, vitam cum liquit in æquore virgo,
Thraces arant campos, robusto & pectore Martem
Exercent, ideo Maiortia terra vocatur.
Hic vbi mōs Hamus, Rhodopeque horrenda feroci
Subijciunt

Subijciunt nunc colla iugo, Turcæque tributa
 Soluunt, cui parer Constantinopla superbis
 Manibus, Imperijque caput, dum floruit olim.
 Postea subsequitur Macedum gens clara triumphis
 Quam mediam gelidis rapidus lauat Axius undis.
 Vos etiam colitis terras o pectora rectis
 Moribus, ingenijs, ac diro insignia Marte,
 Quæis tu syderium penetraſti Græcia cælum.
 Tunc sequitur recto generosa Liburnia tractu,
 Illiricique iacent campi, & tu Dalmata regnas.
 Adria mox surgit noto circumdata ponto,
 Littoraque illius decorauit Dardanus heros
 Antenor, magnas vrbes, & mania condens.
 Apparet medijs Venetorum vrbs inclyta lymphis
 Hinc, quæ parua habuit primo fundamina, pontum
 Hesperium ex terra longiſſima brachia tangunt,
 Terra, inquam, quæ olim ſubmittere colla coegit
 Romano imperio populos toto orbe feroces;
 Quæque viros genuit præſtantes Marte, regendi
 Artibus inſtructos alios, aliosque colonos,
 Aſtrorumque alios curſum, variumque recurſum
 Qui noſcunt, ſalſique vias in marmore ponti.
 Vndique Neptuni furioſis fluctibus illam
 Imperium tumidum accingit, ſed vt alta rigentes
 Mania circudent alijs ex partibus Alpes.
 At mediam ſecat Italiam Apenninus aſylum
 Romanis tribuens, cum forti Martè ruinam
 His afferre cupit, miſeramque imponere cladem,
 Nam tunc illuſtrem patriam metuenda iuuentus
 Reddit, at excelsi poſtquam tu Ianitor orbis

L V S I A D V M

- 130 Et caput Imperij diuino flamine tractas,
 Amisit vires, & bellica robora, pacem
 Exoptans, qua nos ad clarum ducat Olympum.
 Sic humilis placuit virtus veneranda Tonanti.
 Gallia Cæsareis tunc exornata triumphis
 Aspicitur, sua prata rigant, & Sequana lymphis,
 Et Rhodanus, Rhenuſque ſimul, gelidusq; Garūna.
 Quam primum exurgunt montes, queis indidit altū
 Pirenne moriens nomen, celebrique ſepulchro
 Oſſa iacent, & fama vetus fluxiſſe nitentis
- 140 Auri, atque argenti celeberrima flumina narrat.
 En caput Europæ Vastiſ Hispania campis
 Proditur; imperium vario fata impia fluxu
 Deduxere, notam nunquam tamen ardua fraude,
 Viribus aut fortuna potens imponet Ouanti
 Hiſpano populo, quin robore dedecus audax
 Deleat, ad ſtygias late mittatque paludes.
 Barbariam incurrit, qua Tingitania tellus
 Floret, & Herculeum pelagus diſtenditur ingens.
 Africa terribilis ſitientibus incipit Oris,
- 150 Qua metam Herculei extremam poſuere labores.
 Aruaque fata colunt diuerſæ Hiſpanica gentes,
 Fluctibus ablutz Oceani, quæ robore pollent
 Œquali, cum quæque putet nulli eſſe ſecundam.
 Finibus alta ſuis iacet Aragonica tellus,
 Parthenopem quondam caput quæ viribus urbem.
 Hic etiam Nauarrus adest, hic Aſtur in altos
 Erigitur montes, queis Rex Pelagiſ olim
 Magnanimo euertit Mahometica caſtra furore.
 Cautior inſequitur Gallæcus & acer Iberus.

Illustriſis Bæthis regio, Granataque ſurgit:
 Tunc ſequitur caput Heſperiz, regnumque ſuperbū
 Luſiadum, quo teſſa ſuum capit vltima finem;
 Et mare cæruleum tumidos extollere fluctus
 Incipit, & requiem pelago ſibi ſumit Apollo.
 Hoc placuit ſuperis regnum florere, iugumque,
 Et dirum imperium, legelque imponere Mauris;
 Namque ſuos cõgit Mahometas linquere fines,
 Nec ſinit ardentis Lybiæ requieſcere campis.
 Felix iſta mihi patria eſt, dilecta, ſupremum
 Quam ſi vt conſpiciant mea fulgida lumina cælum 170
 Poſt furias venti attribuat, poſt æquoris vndas,
 Poſt gelidos imbres, poſt tot discrimina põnti,
 Vltima tunc certos teneat mea viſa labores,
 Extremosque dies mea Luſitania. Luſius,
 Lyſaue, qui ſoëij, aut nati de ſanguine Bæcchi
 Inclita Luſiadum ponunt fundamenta regno,
 Telluremque colunt primi, camposque feroces
 Paſtorem hæc genuit fortem, qui nomine vires,
 Vir tutemque ſimul referens inſignia bello
 Facta tulit, cuius famam nulla obruet ætas,
 Romanum longo qui fudit Marte cruorem.
 Tempus edax rerum, curſu quod cuncta perenni
 Conſumit, cælo ſic conſtituente, leuauit
 Hanc regnum iri magnū, ciliis ſic gloria capit.
 Vir fuit Alphonſus, quem quondam Hispania Regē
 Agnouit, clarus pietate. inſignis & armis,
 In Sarracenum multos qui bella per annos
 Sanguinolenta genus torſit, capitque Tolerum,
 Diripuitque urbem, Mauros & abire nefandos

L V S I A D V M

- 190 Compulit, & patria multos, ac lumine vitæ
 Priuauit vincens, ac funere merfit acerbo.
 Ex Calpe Herculeo volat ad iuga Caspia Regis
 Fama, vt belligero gesta immortalia Marte
 Magnanimi gererent, mortisque pericla subirent.
 Conueniunt multi, atque iuuant in prælia Regem,
 Accenlique si te, simul & popularibus auris,
 Et proprias sedes, charam patriamq; relinquunt.
 Postquam animo inuicto, miro bellique furore
 Admiranda viri gesserunt facta, corona
 Digna triumphali, voluit Rex inclitus omnes
 200 Præmia ferre, suis meritisque æqualia dona.
 Henricus bello expertus, natufque secundus
 Vngarici Regis, si vera est fama, reliquit,
 Et patriam, & Regnum, belloque horrentia facta
 Gessit, & Alphonsium per cuncta pericula iuuit.
 Et tandem modicas in præmia maxima sumpsit
 Lusorum terras, charoque adiuncta marito
 Nata Tareffa fuit, magni hanc pro pignore amoris
 Connubio stabili iunxit, propriamque dicauit.
 210 Is postquam forti deuicit robore Mauros,
 Expulit & multos, variasque adiungere terras
 Imperio valuit, penitusque abolere feroces
 Ancillæ natos Agaris, celebresque triumphos
 Assequitur victor, sublimia præmia cælum
 Henrico attribuit, modico nam tempore natum
 Chara Tareffa parit, celebratq; hæc munera Regnū,
 Impositum cui nomen Aui, qui sceptræ cruento
 Lusiadum bello, & fama cum nomine clara
 Redderet, & ferro Mahometica iura domaret.

Vide-

Viderat Henricus Solymorum mœnia ferro
 Debellata sacro, vitream & Iordanis arenam,
 Diuinum nitidis Agnum qui lauerat vndis.
 Iam Dux Godfrédus **Turcarum sedgerat iras,**
 Arripuisse fugam timidos iam viderat hostes,
 Chrillicolumque iugum totam subiisse quietum
 Iudæam, redeunt equites, & nobile vulgus
 Ad solitas patriæ terras, & litora nota,
 Extremum cum fata diem minitantur iniqua
 Henrico Comiti, funestaque fila malignæ
 Rumpebant parçæ, volat alta ad sydera cæli
 Spiritus excelsi, fruiturque quiete Tonantis.
 Filius Alphonfus florenti paruulus æuo
 Manserat, amissi manifesta exempla parentis
 Exprimit, indomiti nam fortia pectora Martis
 Æquat, & hic genitor felicia pignora liquit.
 At dubia incerto populi rumore vicissim
 Fama sibi regni surgentia sceptrâ Teressam
 Assumpsisse canit, nec despexisse secundi
 Pondera dira iugi, & solitos subiisse hymenæos.
 Orbatur tanti natus moderamine regni,
 Impia nam mater nimio vesana furore
 Imperium capiens regni moderatur habenas,
 In dotemque sibi affirmat liquisse parentem.
 At puer Alphonfus sceptro spoliatus Auito
 Plurima mente gerens furijs torquetur acerbis.
 Cogitat ille modum, quo mater capta cadentis
 Restituat sceptrum Regni, natoque remittat.
 Fortia quamprimum mira castra instruit arte,
 Bella Vnmarancos plusquam ciuilia surgunt

L V S I A D V M

- 250 Per campos, hinc mater agit Cuneosque feroces,
 Filius hinc validas metuendus dirigit alas.
 Illa negat nato terras, indigna parentis
 Nomina, nec quantum contra cœlestia peccat
 Numina, nec quantum materno obsistat amori
 Pendit. Vultus alit venis, & carpitur igni
 Obscuro, iam non Progne memoretur iniqua,
 Quæ natum occidit, Tereo & discerpta parenti
 Membra dedit mensis feralibus. Ora sagacem
 Medeam flectant, quæ tristitia funera fratri
 260 Contulit, Ecce scelus matris lethale Teressa
 Ponitur ante oculos vobis. Hanc dira Cupido
 Regnandi, & Veneris cæcæ furiosa libido
 Impulit, ut proprium nollet cognoscere natum.
 Sed iam victor erat Princeps, & Marte parentem
 Vigerat, atque fugam capiebat vitricus, omnes
 Lusitadum populi stabant, qui ad prælia contra
 Alphonsum clamant Regem, regnique tenentem
 Sceptra, ligat matrem vinclis, & carcere duro
 Clauserat, heu nimium furij impulsus amaris,
 270 Nam Deus Omnipotens, dare qui præcepit honorẽ
 Matribus, Alphonsum luere hæc peccata seверо
 Iudicio perussit, opans namque ostia pacis
 Augustæ ingreditur, franguntque repagula portæ
 Dura pedes, captusque ad Regem venit liberum.
 Congregat ecce acies, atque agmina multa Teressa,
 Vindicet ut probum nimium Rex inclytus altæ
 Castellæ Alphonsus, fortemque ad prælia Lusum
 Dira vocat, cuius iuuenilia pectora cura
 Nulla premit, nullusque labor, sed feruidus ardor
 Membra

Membra quatit, celebremq; affert ex hoste triumphū
Alphonſi Regis furias, ac robora pulſans,
Qui fugiens hostem viridantia prata Toleti
Territus inuiſit, ſed ſæuo Marte phalangas
Defeciſſe videns, iratus colligit agmen
Horriſicum, atque acies campis inſtruxit apertis,
Atque Vimaraniꝝ iuuenem intra mœnia claudit.
Ecce autem Luſus ſenio conſectus acerbo
Egas ad Regem pergit, vitæque periclis
Seſe offert, puerosque ſuos, charamque ſodalem,
Directum vt dira iuuenem obſidione leuaret,
Nam ferre extremam poterat fortasſe ruinam.
Egas Alphonſum non poſſe reſiſtere Regi
Caſtellæ aſpiciens, fractasque ad prælia vires:
Regem adit intrepidus, lacrymiſq; ita fatur obortis.
Inclite Rex, cui clara domus rutilantis Olympi
Et mulcere animos dedit, & compeſcere dictis:
Parce precor puero, cui nunc iuuenilibus annis
Ingentes forti creſcunt in pectore vires,
Nam fore promitto, poſito quod colla furore
Subijciat tibi, poſt paucas & pareat horas.
His motus Rex continuo diſceſſit ab vrbe
Obſidium remouens, metuendi ac bellica Martis,
Inſtrumenta ruunt quibus inclita mania, fidi
Verba ſenis pēdens, ſed nunquā impellere mentem
Principis Alphonſi potuit, quod tradere regnum
Vellet, & vt populos Luſos, aut arua gubernet
Alter, quin potius robuſto Marte reſiſtit
Hoſtibus, iunctam Victor defendit & urbem.
Tunc vero ſenior collum religauit acerbis

290

300

L V S I A D V M

- 310 Vxorisque suæ, ac natorum funibus Egas;
 Conuenit & Regem spectacula tristia monstrans,
 Talia & experto suspiria pectore ducens
 Sic ~~fatetur~~ ~~Il~~ ~~Non~~ ~~is~~ ~~meritis~~ si digna rependas
 Præmia, nunc venio, Rex, funera mæssa paratus
 Perferre, & nostram chara cum coniuge vitam,
 Ac natis offerre neci, qui nulla patrarunt
 Crimina. Si fragilis dum sæua pericula mortis
 Appetit, vt pœnis commissa piacula soluat,
 Illudres Domini, generosæque pectora morte
 320 Peccantis mentem faciant, furiasque remittunt.
 Ecce manus, linguamque etiam, quæ per fida verbû,
 O Rex alme, dedit, tali pro crimine pœnas
 Soluant, tuque ferox tormenta indicito, flagrans
 Non desit Taurus, discerptaque membra latronis
 Scinis, & morepidi pœnæ genus omne luemus.
 Non aliter, quàm cum damnatus morte cruenti
 Carnificis vulnus sperans caput aptat, & iæctus
 Imminet, & tandem crudelia fata subiuit.
 Sic in conspectu furiosi principis Egas
 330 Stans diræ vitam morti haud inglorius offert.
 Regia sed pietas truculentæ præualet iræ,
 Rexque senem, & natos, vnâ cum vxore, remisit,
 Et veniam præbet, victosque impune redire
 Præcipit. O fidei rara exemplaria Lusæ!
 O præclarus amor! qui tot tolerare labores,
 Et mortem elegit, ne fata suprema videret
 Alphonsus princeps, quem rectis moribus olim
 Imbuerat, dederatque illi plena vbera coniux.
 Amplius haud fecit Zopyrus celebrandus in orbis,
 Vulnere

Vulnere cum lacerat facies, atque amputat aures, 349
 Darius magnus quem sic celebrare solebat,
 Magnanimique viri laudes ad sydera ferre,
 Sæpius ut tristi suspiria pectore ducens om.cn
 Diceret ille suum potius se velle sodalem
 Incolumem, quam quod multas deuinceret vrbes,
 Aut sua destrueret Babylonica mœnia dextra.
 Agmina iam princeps Lusorum parua parabat
 Aduersus Mauros, Cereris qui pingua flauæ
 Prata colunt, camposque, Tagus quos abluit vndis,
 Stagnantesque rigat sinuoso flumine ripas. 350
 Iamque Ouriquensi Mauortia castra locabat
 Alphonsus campo, quando Mahometica princeps
 Castra videt, frendensque Leo se se excitat ultro,
 Atque suos cupiens iam signa inuadere signis,
 Et spes nulla duci fuerat, fiducia tantum
 Est firmata Deo, qui calum, & sydera tractat:
 Nam pauci medio cernuntur in agmine Lusi,
 Et superat decies Lutos Agarena iuuentus.
 Quilibet audacem iuuenem, non robore fortem
 Iudicat, & temere cum Mauris prælia inire. 360
 Quinque timenda regunt Maurorū castra Tyranni,
 Quorum præcipuus generosus dicitur Hmar.
 At experti omnes horrenda pericula Martis,
 Queis fama illustis, queis nomina clara parantur,
 Belligeræque suos Mauræ sectantur amicos.
 Non secus, ac quando Troiana ad mœnia venit
 Penthesilea furens multis sociata puellis,
 Thormodoontis aquas quæ gustauere salubres.
 Matutina oriens roseis Aurora quadrigis

- 370 Luce polo expulerat radiantia sydera claro,
 Cum sibi Christus adest intacta a Virgine natus,
 Atque Cruci affixus iuuenem ad certamina mouit
 At puer Alphonsus Christum prostratus adorat,
 Ac fidei accensus flammis sic clamat. Amoris
 Maxima signa mihi tribuis Pater optime, Mauris
 Attamen appare, mihi non, qui cuncta gubernas,
 Numen & æternum stabili re pectore credo.
 Lusitadum populos miracula talia cogunt
 Alphonso iuueni parui moderamina Regni
- 380 Tradere, & ingenti Regem clamore salutant.
 Audierant Mauri voces, quæ sydera tangunt,
 Attonitique cadunt animis, timor occupat artus.
 Qualis frondosi præcelso in culmine montis
 Venantis magno raptus clamore molossus
 Indomitum aggreditur robusto pectore Taurum,
 Qui rigido nitidum latè ferit aera cornu.
 Arrestam latrans nunc dentibus appetit aurem,
 Nunc latus horrendum Tauri, nunc guttura rumpit
 Vulnere, & immensæ pariter cum sanguine vires,
- 390 Horrisonoque cadunt tunc robora mira boatu.
 Sic Rex Alphonsus populi clamoribus ardens,
 Accensusque fide Christi Mahometica sæuo
 Pectore castra petens, validis & viribus agmen
 Aggreditur, Mauri voces ad sydera tollunt.
 Quilibet arma rapit, multi clamoribus arma,
 Arma vocant, feruet Mauors, clangorque tubarum
 Æthera propulsat, nutans volat hasta, recuruus
 Læthiferas arcus sonitu mittitque sagittas.
 Non secus, ac quando metuendo gramina flatu,

Aridaque arua vrit Boreas, camposque virentes, 400
 Pastores capiunt latum dum membra soporem,
 Surgunt, attonitique feræ stridentia flammæ
 Lumina confugiunt, **laceras & ad oppida vestes**
 Ducunt, sic Agarena capit gens arma, timore
 Conturbata satis, celeri trepidantia cursu
 Corda mouet, Mauræ torquet furor agmina gentis,
 Quadrupedemque putrem ferrata calce fatigat.
 Ac Lusius Mauri petit hasta pectora miles,
 Transgrediturque ferox immani vulnere costas,
 Postulat auxilium Mahometi hic, ille potenti 410
 Lusiadum dextra recipit mirabile vulnus,
 Vitæque cum gemitu fugit indignata sub umbras.
 Incurtus varios, & mutua robora, duris
 Pectora pectoribus minitantiæ vulnera, vires
 Viribus, & sævis emissæ hastilia dextris
 Cernere erat, viridem sonitu quatit ungula campū
 Quadrupedis, quem tu feriens Neptune tridenti
 Monstrasti terram, ut clavis domineris Athenis.
 Mars furit ex omni metuendus parte, feroces
 Lusiiades clypeos, galeas, ac spicula, & hastas 420
 Perfringunt, rumpunt, scindunt, violantq; tremendi.
 Ecce caput campis saltat sine corpore, corpus
 Truncatumque manet profuso sanguine, crura
 Scissa iacent, lato dominoque carentia campo
 Brachia, funduntur transfossa qui viscera, multi
 Pallorem amittunt, & dant cum vulnere vitam.
 Plebs Agarena fugit, campum Maurique relinquunt,
 Signaque dimittunt, oriturque miserrima cædes.
 Humano manant dispersi sanguine riuī,

Amittunt

- 430 Amittunt hilarem viridantia rura colorem,
 Purpureoque intincta manent satiata cruore.
 Lulus at insequitur Mauros, gentemque nefandam
 Ingentem faciens stragem, prædaque recepta
 Regum quinque arma, & gladios, & scuta trophæo
 Imposuit nigro rorantes sanguine cristas,
 Addidit & fortes clypeos ex ære cruentos,
 Perfossosque locis, fulgentesque applicat enses.
 Omnipotes offert magnum tibi Chrille trophæum,
 Tresque dies de more manet Rex victor, ouansque
- 440 Insultat campo Alphonsus, magnumque triumphum
 Latus agit ducens multos in vincula Mauros,
 Quinque dedit Reges morti, fugit attamen acer
 Ismar, & ingentem capiunt sua regna ruinam.
 Prælia sed princeps clypeo post exprimit albo,
 Quinaque purpureo depingit scuta colore,
 Vt Christo soluat laudes, & vulnera quinque
 Scuta ferant Christi, siue vt victoria Regum
 Quinque triumphalis semper memoretur in æuum.
 Addit & his clypeis argenti pondera nummos
- 450 Triginta, quæ Isacidum te turba furenti
 Comparat à Iuda, & quinis depingere quinos
 Præcipit vt numerus factum trigessimus æquet.
 Postea Rex victor Leiræ ad maria pergit,
 Quam prius incautam victus Rex caperat Ismar,
 Expugnator adest Rex, & sibi comparat urbem
 Linquens & Lulus quæ pinguis perdidit arua,
 Diripuit timidum, præda spoliauit & hostem,
 Persequitur Mauros indutus velle Sacerdos
 Martis & Arronchem capiens Thecoronius arcem

Regi offert; Rex ipse intrat tua mania Mauris
 Inuitis Scalabis, cuius Tagus aurifer arua 469
 Irrigat, atque suos fecundat flumine campos.
 Quin etiam & Mafram capit, & tu Cynthia miris
 Rupibus insignis experta es robora Regis
 Alphonsi, cuius frænum & iuga dura subisti,
 Cynthia Nayadum Nympharum cognita sedes,
 Tu quoque quæ mundi princeps Olyssia, latis
 Mænibus illustre, quam quondam clarus Vlysses
 Fundauit dextra qua concidit Ilia tellus.
 Tu cuius scepro paret Neptunus, & ingens 470
 Oceanus, vires Lusorum, & Principis oram
 Expertam imponens collo iuga dura superbo.
 Te capit Alphonsus stipatus robore classis,
 Quam sanctum ad Martem borealia littora mittunt,
 Frigidus & Rhenus, nec non Germanicus Albis
 Astrius glacie, vastisque Britannia campis,
 Vt bellum inferret Mauris, & triste pararet
 Excidium, & Christi leges vrbs sancta tulisset.
 Sed multis vexata notis, dirisque procellis
 Littora amana Tagi ingreditur, camposque virentes 480
 Inuisens, sese Alphonso ad manortia iungit
 Prælia, Vlyssæos Princeps circumdare muros
 Constituit, totis tandem rapere arduus urbem
 Viribus, & socijs opulentam tradere prædam.
 Lumine iam quinto complebat cornua Phæbe,
 Cum Rex oppressam Maurorum experat arcem,
 Sicque ferox sæuas Mauors exercuit iras,
 Sanguinolenta dedit certamina prælum vtrunque
 Pugnatum Marte incerto, vt victoria longo
 Tempore

L V S I A D V M

- 490 Tempore quâ caderet vix Lusi noscere possint.
 Nam dum desperant Mauri defendere muros
 Audacter statuunt vitam profundere letho.
 Victores Lusi conantur scandere muros,
 Atque adhibent scalas, similesque Leonibus arcem
 Concutiunt, nec sæua potest obfistere dextra
 Maurorum. Tandem vidisti Olyssa casum,
 Ingressumque tuum, crudeli & Marte triumphum.
 Tu quæ Vandalico nunquam parere Tyranno,
 Et iuga dura tuo quondam depellere collo
 500 Sola potes, tellus recipit nam Bæthica frenum.
 Quod Tagus aspiciens, & aquis præclarus Iberus
 Attoniti gelidos duxere ad marmora fluctus.
 Inclita tu Alphonfi vexilla, & candida Christi
 Accipis, atque suis decoras tua mænia signis.
 Sub nostra dictione cadunt metuentia bello
 Mænia capta, ruens vrbs Alemquerquica frænum
 Accipit, hanc nitidis fluuius præterfluit vndis.
 Principis & veteres capiunt moderamina tures,
 Vltima & extremi parent consinia tractus.
 510 Oppida transque Tagum Cereris decorata supremo
 Munere victori muros, & sceptræ libenter
 Traditis, & Lusi metuenda agnoscitis arma;
 Namque Eluas, & Serpa, simul circumdata magno
 Flumine Moura, salis locuplesque Galacia Regi
 Sceptræ ferunt, victæque illi genua ardua flectunt.
 Nobilis en sedes, quam Dux Sertorius olim
 Elegit, murisque sagax circumdedit altis,
 Vt patriæ inferret crudelia damna, ducesque
 Vinceret Ausonios, varijs captosque triumphis
 Duceret,

Duceret, argenti claris quam impleuerat vndis,
Quæ satiant totam ductæ centum arcubus urbem,
Paret & Alphonso subdit fera colla, Giraldis
Artibus intrepidi, quem multa audacia iuuat.
Iulia pax capitur furioso Marte, sed hostis
Interea Maurus Trancosam circuit arcem;
Obsidioque premit, captatque, & diripit armis.
Attamen Alphonfus vindictam sumpsit acerbam,
Nulli namque datum fatalis munere vitæ
Ætatis cuiusque frui, sed cædis aceruos
Edidit ingentes gens Lusa, & mania flammis
Comburit, celsæque ferunt incendia sedes.
Quin etiam Palmella suo præcelsa superbo
Monte ruit, sequiturque illam piscosa Cissimbra.
Cuius in auxilium venit Rex Maurus, vt urbem
Liberet è manibus Lusorum, & percitus ira
Ducit equos celeres, metuendaque agmina fortis.
Ast inopinato Rex sæuum inuaserat hostem
Incurfu, diroque animo disruperat agmen.
Perpauci innumeros misere ad tartara Mauros.
Non secus, ac quando furijs agitur iniquis
Taurus amans vitulam, fessus si forte viator
Tendat iter, subito incautum petit acer euntem
Cornibus & tota pispergit viscera terra.
Sic Rex Alphonfus subito petit agmina cursu
Maurorum, occidens, feriens, turbansque feroci
Pectore castra, fugit Rex indignatus, amaro
Concutiturque metu, nec iam nisi luce potiri,
Exoptat vitæ, quemque agmina parua sequuntur,
Sexaginta equites, quorum tot prata rubescunt
Sanguine

- 550 Sanguine, tot sauo riui manantque cruore.
 At subitus Regis tremulos timor arripit artus,
 Qui timidis celeres pedibus tunc addidit alas.
 At Alphonfus ouans, postquam victoria parta est
 Fortunam sequitur Martis, sociosque paratos
 Ad fera bella vocans, horrendis viribus vrbis
 Alta Badojocij, circumdat mœnia, tandem
 Aratam ingreditur magno cum robore portam.
 Et tot damna parat Mauris, vt dura superbo
 Colla iugo trepidi submittant, arduus omnes
 560 Sedibus æthereis Deus at qui conspicit alta
 Mente viros, & quæ sit fallax corde profundo
 Cura hominum, iustus rectumque expendit, & addi
 Supplicium culpis, vel quod sua corrigat amens
 Crimina, vel cæli quod sic secreta reposcant,
 Si Regem incolumen, & magnis seruare periclis,
 Atque suos placuit, placuit nunc addere pœnas,
 Quod matrem teneat vinclis, & carcere diro.
 Nam cum inter se se gererent horrentia bella
 Hinc focer inde gener, Rex & regionis optimæ
 570 Alphonsum focerum dira obsidione teneret
 Vrbe Badajocia cl. usum, quod frangere fines
 Pugnandi haud dubitet, quia quâ circumdabat vrbs
 Ad sceptrum generi (certa sic lege petente)
 Pertineat, tandem famosa relinquere victus
 Mœnia, & in medios incurrere cogitur hostes,
 Aufugiens iram generi perfringere crura,
 Atque capi, captumque trahi ad tentoria Regis
 Pertulit Hispani, clademque videre suorum.
 Inclute ne dolcas magnam Pompeie ruinam

Gestorum, nec quod Nemesis iusto ordine belli
 Constituat socerum de te portare triumphum,
 Quamquam victorem gelidis te Phasis ab undis
 Viderit, atque umbras non flectens alta Syene.
 Quamquam etiam calida medius tibi cognitus axis
 Ægypto, & tardus Boreali parte Boötes,
 Atque alij attoniti tua nomina clara timerent,
 Et qui prata colunt Arabes telicia, Colchos
 Quique habitant, quorum vellus fama extulit auri,
 Terraque, Medeam quæ protulit, atque venenum
 Eniocique feri, tuque ò Iudæa Tonantem
 Vnicum amans, molles sophonos, ignobile vulgus
 Cappadocumque genus, locuples Carmania, bini
 Quam fluuij decorant undis, Armenia, quorum
 Continet excelso paradiscus culmine fontes.
 Et quamquam Oceanus posuit cui nomina magni
 Atlantis rupes, tumidis quam interluit undis,
 Et Scythicus Taurus quondam te nouit ouantem.
 Non doleas si te deuictum Marte feroci
 Viderunt campi Emathij: nam victor vbique
 Alphonfus bello euasit. Nunc victus ad hostis
 Deuenit sceptrum, genero parere coactus.
 Te placuit superis socerum visisse, sed istum
 A genero vinci: sic mens diuina reposcit.
 Postquam Rex sortem fortunæ expertus amaræ
 Ancipitem, viditque Dei certissima signa
 Supplicij, restà Scalabim petit agmine facto,
 Atque ibi post multas clades, post praelia multa
 Alborages sortem incassum Rex Bæthicus arcem
 Circuit, & muros, nam bello vicit aperto

L V S I A D V M

- 610 Alphonſus Maurum, ſædata & cæde repreſſit.
Inque ſuum magna Maurorum ſtrage regreſſus
Regnum victus abit, damnum irreparabile ſenſit.
Poſtquam etiam ſacrum Vincentis Martiris vrbem,
Corpus Vlyſſæam magno decorauit honore,
Accipiens nomen, certi titulumque patroni,
Ne ſegnes animos peperiſſet inertia, Martiſ
Bellica geſta parat ſenio iam laſſus iniquo,
Vtque ſuum factis votum intègerrimus æquet
Præcipit, vt natus metuendum congreget agmen,
620 Armaque, terribilis ſæuum bellique paratum,
Transflumen pergens captas ſibi vendicet vrbes.
Sanctius inuiſto poſtquam ſuperauerat hoſtes
Pectore, & illatas clades reparauerat, vltra
Progreditur vincens, & Bathica præta cruore
Implet, ſanguineas deſert ad marmora Lymphas
Bathiſ, Maurorum tot, tantaque funera fecit
Sanctius, & tanto maduerunt ſanguine campi.
Barbarus interea Pacenſia mœnia ductor
Circuit, at Luſi defendunt fortiter arcem;
630 Sed iuuenis victor Martiſ calcaribus actus
Pergit, vt auxilium Pacenſibus afferat, villis
Non graditur ſpatijs, ſocijs mora nulla, ſequuntur
Inuiſtum iuuenem pauci, ſed robore multi,
Atque vrbem obſidio priuant, & ſtragis acervos
Maurorum pia dextra dedit; quot tincta rubescunt
Sanguine præta? Fugit Maurus, gens barbara cladem
Ingentem patitur, bellique haud ſperat honorem.
Bathicus aſt aliter reparare incommoda ductor
Cogitat, vt nomen Luſorum extinguat in æuum.

Præpa-

Preparat immensos cuneos, atque agnima toto
 Orbe vocat, veniunt Reges, qui culmina Atlantis,
 Et iuga celsa colunt, *humeris qui sustinet axes*
 Cælestes, corpusque graui sub pondere versat.
 Mittit, quem in montem conuerterat arte Medusæ
 Perseus, ad bellum se Tingitana iuuentus
 Preparat, Antæi quondam fuit vnica Regis
 Sedes, sæua nimis Mauortis vibrat & hastas,
 Et quicumque habitant illustris lata Tyranni
 Regna Iubæ, veniunt diro clangore tubarum
 Commoti, magnos implent dira agmina campos,
 Castra, ducesque parant. Hominū quot millia fauces
 Intribus Herculeas tranant furiosa? quot enses!
 Quot clypei! quot signa suis sædata reuoluunt
 Lunis, & quot equi frænis, phalerisque decori!
 Promittunt nostris proh quantā incommoda Lusis!
 Funeraque, & strages, & maxima damna mirantur.
 Agmina Maurorum pergunt, & Bæthica tellus
 Oceani nunquam circundare littora Ponti,
 Et campos latos hominum tot millia vidit.
 Castra Miralunius iam per loca Lusæ mouebat
 Maurorum, tali stipatus & agmine Reges
 Tresq; decemque trahit, quorū imperiosa gubernat
 ceptra, & mortiferam iam tunc videt ille ruinam
 Lusadum, regnumque suam prædam esse futuram,
 Ad Scalabim tendit, munitamque obsidet urbem.
 Ardua tunc iuuenis fert propugnacula princeps
 anctius, horrendum remouens a limine bellum,
 Omnia sed vincit, non prodest lethifer artus,
 Callistæque furor, ferrum, volucrisque sagitta,

L V S I A D V M

- 670 Nec valet effusus, latius cuniculus antris,
Non aries quatiens ingenti robore muros.
Officit Alphonſi iuuenis nam filius urbem
Munit, & ex omni Maurorum parte reſiſtit
Viribus, & forti furias Mauorte repellit.
Millia multa cadunt, implentur ſanguine ſoſſa,
Innumeraque animæ ſtygias mittuntur ad vmbraſ.
Rex tamen Alphonſus, quem longa coegerat ætaſ,
Vt vitam indemnem, & tranquillos duceret annos,
Herculeæ vrbe morans quā tu mihi charus amans
680 Monda rigaſ vndiſ, Muſiſ gratiſſimus annis.
Vt primum agnouit natum obſidione teneri
Horribili, & Mauros campo inſultare patenti,
Herculeoſ properaſ campoſ, urbemque reliquit;
Congregat & Martiſ cōſuetam ad bella phalagem,
Illuſtreſque viroſ, famæ quos gloria mouit,
Auxilium fert ille ſuiſ, qui mænia miro
Robore defendunt, vno tunc corpore Luſi
Coniuñcti modico proſſigant tempore Mauroſ.
Quæ modo Maurorum phaleriſ, & veſtibula arua
690 Auratiſ clypeiſ, & equiſ, ſigniſque micabant,
Et præda ingenti, nec non locupletibuſ armiſ,
Nunc proſtrati equiteſ, nūc fræda cadauera complēt
Iamque fugam arripiunt, qui dira pericula mortis
Euadeſ, viam potuit non corpore rector,
Atra Miralunium nam moſ priuſ occupat, altiſ
Vulneribuſ conſoſſuſ obit, ſtygiamque paludem
Inuiſit, diras ſoluſque ſuperbia pænaſ.
At noſtri innumeraſ reddunt pro munere grateſ
Chriſte tibi, magnum extollunt de more trophæum

Mæniaq

Mæniaque exornant illustribus vndique signis: 700
 Nam Deus auxilium præbens, sanctumque fauorẽ
 Casibus his pugnat, non agmina multa virorum
 Bella cient, paritur eali [viciolator.com.cn](http://www.viciolator.com.cn)
 Sed Rex Alphonsus, qui quondam plurima vicit
 Prælia, confectus senio nunc vincitur annis,
 Pallida mors gelidos morbo pulsauerat artus,
 Humanæ tandem soluit certissima vitæ
 Iura, & ad æthereum mens inclyta fertur olympum.
 Fuderunt tristes tunc promontoria luctus,
 Mæstaque luctiferas sparserunt flumina lymphas, 710
 Et virides campos, completaque fructibus arua
 Fontibus innumeras lacrymas fundantia inundant.
 Sic tua facta tamen toto recolentur in orbe,
 Vt sæpe Alphonsum resonans in montibus Echo
 Alphonsum expressa, sed inani voce refundat.
 Sanctius at iuuenis, duro qui robore, læto
 Conspectu, pulchro genitoreinque ore ferebat,
 Martia belligeræ sequitur vestigia mentis,
 Nam postquam Bæthis furias expertus iniquas,
 Turgida sanguineos deduxit ad æquora fluctus, 720
 Hispalicum princeps ingenti clade Tirannum
 Obruit, & multo maculauit sanguine campos,
 Postquam etiam fortis sensit fera vulnera dextræ
 Barbarus, obsidio subito qui oppresserat urbem
 Pacensem, & chari post funera mæsta parentis,
 In Regem extollunt iuuenem, Regnique secundum
 Rectorem acclamant, celebrant & gaudia Lusi.
 Sanctius at multis nondum regnauerat annis,
 Agmine cum factis Syluensem circuit urbem,

L V S I A D V M

- 730 Fœcundos cuius campos proscindit aratro
 Barbarus eximio complens alta horrea fructu.
 Miserat illustres locuples Germania naues
 Milite robusto plenas, & fortibus armis,
 Vt Rubro ferrent Federico bella mouenti
 Auxilium, caperetque tuum Solyma impia sceptrū
 Namque Saladino collum submiserat atra
 Guido siti oppressus, Solymorum & mania liquit.
 Hæc classis vento aduerso, nimisq; procellis
 Turdenses petijt turrets, quo tempore Lusus
 740 Obsidione premit syluentia mania, Martem
 Quandoquidē sanctū exercent. Iam castra mouere
 Germani incipiunt, Lusumque ad prælia Regem
 Sectantur, scandunt muros, urbemque superbam
 Diripiunt, Maurosque neci dant, barbarus arua
 Culta fugit, Maurique domat iam Sanctius iras.
 Grates letus agit Germano, & munera donat,
 Quod sibi prælidium tulerint, vt mania quondam
 Vrbis Vlissæ dum circuit, altera classis
 Attulit auxilium charo generosa parenti.
 750 Talia de Mauris quod si celebrare trophæa
 Contigit, huic etiam nullam retinere quietem,
 Nec sancta passus legionem pace potiri,
 Nim capit insignem Turdem, murisque superbam,
 Atque alias solitas legiones sceptrum tenere
 Regia, & imperio Lusorum Sanctius vnit.
 Inuida sed tantis ornatum Parca triumphis
 Absulit ad superos, meritis volat actus in astra
 Sanctius, & nunquam delebunt tempora nomen
 Regis, nam clari superabat nominis hæres

Tertius

Tertius Alphonfus, quem summo ſemper amore
Amplexi populi, ſæcunda Salaffia Regem
Caſſa videt, nam ſæua intrarant mœnia Mauri
Iam pridem, at meritas ſoluunt cū ſanguine pœnas.
Ecce remiſſus, iners, ſimplex poſt fata parentis
Sanc̃tius Alphonſo ſucceſſit, regna labores
Quo regnante ferunt extremos, nulla vige-
bat Religio, lex nulla reis, pax nulla quietis,
Et Venus, & Bacchus regnabant, furta, rapinæ,
Atque latrocinium, ſceleri non pœna dabatur.
Quilibet ex populo temere ſine lege gubernat,
Imperat & Regi, quicumque & crimina facta
Diſſimulat, regno idcirco priuatur auito.
Nec tamen indomiti veſtigia certa Neronis
Sanc̃tius inſequitur, nimio qui captus amore
Infandum iuuenem ad connubia turpia duxit,
Ac voluit propriam inceſto turpare parentem,
Quin, quod Romuleam combuſſit & ignibus vrbe,
Ingentemque videns Tarpeia ex arce ruinam
Lætatur, nec mæſta mouent lamenta ſuorum.
Nec Venus impreſſit mores, queis Helius olim
Turpia cum ſtibio ſædauerat ora madenti,
Et veſte indutus muliebri, interque puellas
Læciuas, Rex fila colo carpebat, & uſum
Sæpius optabat, ſexum & mutare virilem.
Nec tam mollis erat, nec tantum inuaſerat atra
Luxurioſa Venus flagrantia pectora flamma,
Non habuit mores, quos Sardanapalus habebat,
Non erat immani vexata tyrannide Luſa
Gens, vt Trinacriæ fuerat, quæ fructibus omnem

L V S I A D V M

- 790 Italiam complet, populi Romæ horrea dicunt,
 Nec Lufos Tauro combuffit Sanctius igne
 Supposito, vt folitas luerent pro crimine pœnas.
 Verum Lufiades foliti parere fupremis
 Regibus, haud tolerant dominis lûa fubdere colla,
 Qui non maiores fuperent, vel moribus æquent,
 Hanc ergo ob caufam Regni moderamina fumpfit
 Alphonfus, Comitem quem docta Bononia nouit,
 Qui poftquam fratris prudens fata vltima vidit
 Accepit populi regalia fceptra, ferocis
 800 Et nomen, placidam tandem noua regna quietem
 Accepere fuos cupiens extendere fines.
 Imperio acceptas Turdenfes pectore terras
 Magnanimo affequitur, Maurosque expellit ab oris,
 Oceani claros portans ex hofte triumphos.
 Hic Rex Alphonfus, dextraque, & viribus omnes
 Luforum tractus, & littora noftra feuerò
 Maurorum imperio foluens, iuga perfida pellit.
 Succedit folio magnus Dionyfius alto,
 Nobilis Alphonfi ftirps, & generofa propago,
 810 Regis Alexandri qui famam obfcurat, amicis
 Munera cum populis totum exaudita per orbem
 Diuidit. Hic poftquam regnum iam pace potitur
 Imperium normis, & fâctis legibus auget,
 Moribus ingenuis tranquillaque regna virefcunt,
 Herculeam muſis decorat, donisque Mineræ
 Urbem; Parnaffum, fontemque Heliconis, & vndas
 Linqûere Caſtalias, laticesque haurire coegit
 Monda tuos, camposque hilares calcare Camænas,
 Altior antiquis Academia ſurgit Athenis,

Qua sua dona sciens populis ostendit Apollo,
 Bacchareque insignes, viridi lauroque coronæ
 Texuntur, capiunt docti sua præmia vates, cū
 Edificatque nouas arces, & mænia Regni.
 Iam procul apparent turres, castella reformat
 Edita, turritis sublimiaque oppida muris
 Firmat, & æthereis minitantes sedibus aulas.
 Sed postquam charæ filium secat impia vitæ
 Atropos, Alphonsus succedit nomine quartus,
 Præparat hic viuo crudelia bella parenti,
 Nec sanctæ iuuenem Matris pia vota refranant,
 Rex tamen erexit mentem, regnumque gubernat,
 Et gentes in pace, animo despexit ouantes
 Castellæ populos, & signa minantia mortem:
 Et generum bellis, & diro Marte lacescit,
 Et semper portat generoso ex hoste triumphos.
 Attamen Hespericum cum gens Agarenica regnū
 Inuadir, patitur clades Hispania; certum
 Auxilium genero patienti extrema ferebat.
 Nunquam Mauortis deducta Semiramis ausu.
 Venit ad Indiacos campos, tot fortia ducens
 Agmina, & Italiam inuadens Rex Attila summum
 Horrorem Aufonijs referens, superique flagellum
 Cæli habitum cuneos Gotthorum, aciesq; gubernās
 Secum hominum sæuus tot, tantaque millia duxit,
 Quanta tulere simul Rex alta è sede Granatæ,
 Marrochi, & Bugiæ Rex & Carthaginiis altæ.
 Cuncta suis vidit celebris Tartesia campis.
 Rex tamen Hispanus cum tanta pericula Regni
 Conspiceret, vires, & robora fortia Mauri

830

840

Impe-

L V S I A D V M

- 850 Imperij, propriæque timens fata vltima terræ,
 Quam quondam amisit captus Rodericus amore,
~~Fulla, quo Regem Ducis~~ irretiuit iniqui.
 Auxilium à socero trepidanti postulat ore,
 Mittit & vxorem, charum quæ fessa parentem
 Et vultu, & lacrymis, precibusque impellere possit,
 Reddat opem miseris, generoque extrema ferenti.
 Ingreditur trepido præcella palatia gressu
 Pulchra Maria, rosam vultu imitante, sed extra
 Lætitiâ nullam monstrans, & fulgida tollens
- 860 Lumina, cum gemitu calidis rigat imbribus ora,
 Ambrosios spargit per eburnea colla capillos,
 Quam pater aspiciens hilari pius accipit ore,
 Illa sed hæc plorans gembundo è pectore profert.
 Africa quot populos produxit terra feroces,
 Conduxit Rex Marrochi, simul agmine factò
 Pergit, vt Hesperiam ferro consumat, & igne.
 Oceani postquam tangunt fera littora Mauri
 Ostendunt animos sauos, tantumque furorem,
 Vt trepident homines, mirentur & oppida gentem,
- 870 Coniux, cui fido iunxisti fædere natam,
 Vt gentem Hispanam, Regnumque timore grauatu
 Viribus exiguis, & paucò milite forti
 Pectore defendat, vitam in discrimine ponit.
 Nec dubitat varijs caput obiectare periclis,
 Si pater auxilium, teque, & tua castra negaris,
 Sane equidem Regno, Rege & priuata marito
 Tristis ero, & viduam degam per tempora vitam.
 Ergo age Rex, cuius fluius terrore Molucha
 Sissit iter, renocatque suos à marimòre fluctus,

Rumpe

Rumpe moras, nec te moueat discordia Regis
 Hispani, & misero tandem succurre marito,
 Castellæque omni, verum si ostendit amorem
 Vultus, & excelsi mihi das pia signa parentis.
 O succurre pater, pater ô succurre cadenti
 Hesperia regno; nam si non agmina ducis
 In Mauros, lapsum regni, regisque videbis.
 Immensi moueant nostri tua pectora luctus.
 Sic Regina patrem alloquitur suspiria ducens,
 Ut Venus alma Iouē, cum ventū, auramq; secundā
 Postulat Æneæ Troiano, & texta fruantur.
 Pineæ securo portu, stationeque tuta,
 Quæ sic Æthereum lacrymis, precibusque Tonantē
 Attrahit, ut dextra vehementia fulmina pellat,
 Quod petit & manibus totum concedat apertis
 Iuppiter, & si plura petat concedere vellet.
 At pater Alphonsus natæ pietate reductus,
 Antiquas ponit regali ex pectore rixas,
 Iurgia compescens, toto simul agmina campo
 Iungit Eborensi, quem maxima turba virorum
 Implent, resplendent solari lumine tela,
 Et gladij, & clypei, parmaeque, hastilia, & enses,
 Ornati phaleris & equi fræna aurea mandunt.
 Excitat ad trepidum sonitu tuba concava bellum,
 Et bellum, bellum, bellumque recipit ocat atrox.
 En properant cursus, perguntque ad bella feroces.
 Ecce autem medius confurgit corpore signo
 Regali Alphonsus stipatus, & agmen agebat
 Ordine constructū, ac humeris supereminet omnes,
 Et solum vultu, gestuque resuscitat omne

L V S I A D V M

- 910 Cor trepidum, saeuamque timentia pectora mortem
Insequitur nimbus peditum, clypeataque totis
Agmina densantur campis. It Lusit iuuentus,
Et sic ingreditur terras Regina timentes
Cum Patre, qui Mauro infelicia fata minatur.
Alphonfi Reges simul agmina fortia iungunt,
Cultraque Tartesijs disponunt Marcia campis,
At Cunei, atque acies stant è regione minantes
Maurorum, complent campos, & culmina montis.
Pectora nostrorum quatuntur pulsa timore,
- 920 Desperantque illas se vincere posse phalangas,
Dû non cognoscunt, Dominus quod Martia Christus
Prælia semper agit pro nobis, datque fauorem
Christicolis, dum bella gerunt teterrima Mauris.
Ridet, & illudit ridens Agarena iuuentus,
Quam fragiles vires, quam parua potentia Regum,
Et terram quicumque suam sibi diuidit ante;
Sed sicut falso Saracenum nomen usurpat,
Sic aliena vocat Maurus sua perfidus arua,
Qualem monstriferum, sædû, immanemq; Gigantem
- 930 Ille Saul Iudæ ducens ad prælia turmas
Cum timet, insultat campo, tunc mole superbus
Eminus aspiciens saxis, & verberare parat
Pastorem fundæ nixum, vilemque puellum,
In medium audacem secum descendere campum
Irridens verbis iuuenem despexit inermem.
At puer æthereo dumtaxat numine fretus
Aptans saxa, rotat fundam, saxoque gigantis
Tempora percutiens, monstri caput amputat ense,
Et plus posse fidem, quam possint robora, monstrat

Sic sic Christicolum vires, atque agmina Maurus
 Perfidus inspiciens ridet, nec percipit amens
 Iudicium cæli, nostrisque **que fauere Tonantem;**
 Cui stygiæ parent stygio cum Rege cauernæ.
 Marrochi fortem contra sorte agmina Regem
 Rex Hispanus agit; Lusus Rex bella Granatæ
 Sorte gerit Regi, tantoque horrore petiuit
 Maurorum cuneos, ut iam victoria nostris
 Certa cadat, nostrique canant clamore triumphum.
 Ecce hastæ, gladiique simul Thoraca furore
 Horribili penetrant (visu miranda.) Iacobum
 Acclamant quidam, Mahometumque altera clamat
 Pars, iuxta sectas varias, quas quique sequuntur.
 Percussi nitidas feriunt clamoribus aulas,
 Efficiuntque lacus, nigro & de sanguine fossas,
 Queis alij vitam amittunt, si forte feroces
 Euadunt gladios, & dira hastilia vitant.
 Postquam autem Lusi posternunt agmina, cades
 Maurorum efficiunt, & miros stragis aceruos,
 Auxilium Hispanis præbent, qui prælia nondum
 Absoluere, imo ancipiti victoria Marte est.
 Lusorum aduentu belli consumitur ardor,
 Victoresque manent post bella horrentia nostri.
 Iam Phæbus totum ferme confecerat orbem,
 Et Defessus equos tumidis absconderat vndis,
 Cum penitus nostri vastarunt agmina Reges
 Maurorum, ad sedes hominum tot missa volarunt
 Millia tartareas, toto ut celebretur in orbe
 Certamen dirum, grata & victoria nobis
 Manserit, ista Deus luce hac miracula fecit.

940

950

960

Non

L V S I A D V M

- 670 Non tot Cymbrorum posstravit millia fortis
 Aufonidum rector Marius, cum exercitus hausit
 Sanguine permixtas sitienti pectore Lymphas.
 Nec tantam à primis cōtrarius Annibal annis
 Romanis Aquilis, Cannensibus edidit aruis
 Romulidum cladem, quando tot millia lætho
 Marte dedit, tres vt modios infigne virorum
 Nobilium magnum compleuerit Annulus, altæ
 Inuictam misit quos ad Carthaginis urbem.
 Tu quoque Lætheas Tite si dimittere ad vndas
 980 Tot mentes hominum potuisti, mænia quando
 Antiopæ Solymæ, & sacratas Numinis ædes
 Vrere permisit cœlum, & suprema voluntas.
 Humanæ hanc vires poterant non edere cladem.
 Namque olim multi diuino flaminè vates
 Extremam Ifacidis hanc prædixere ruïnâ
 Urbis, quin etiam Dominus prædixit: I E S V S.
 Postquâ magnanimus portauit ab hoste triumphū
 Alphonfus victor patrias digressus ad oras,
 Lusitadum placida populos in pace regebat.
 990 Insanus, tristis, sæuus, ac impius omni
 Fama hominum dignus tunc casus contigit, imis
 Qui (scelus horrendum) nunc tectas detegit urnas,
 Ducere cum vitam tranquillam fata vetarunt
 Agnetem, quæ post mortem Regina vocata est:
 Tu tu solus amor crudelis, & horride, vita
 Viribus imparibus pulchram spoliare puellam
 Niteris, & tanto felicem lumine gentem
 Si non, crudelis, multo sitis aspera luctu
 Lenitur, magis, atque magis sitientia torques

Pectora, famineo tandem maculare cruore,
 Tingere & exoptas altaria dira Tyranni.
 Ecce quiescebas Monda pulcherrima ripis
 Etatisque tuæ captabas dulcia fructus
 Præmia, (sed multum requiescere gaudia vitæ
 Non patitur fortuna ferox) tua lumina Monda
 Stellati ripas lacrymis, & fletibus augent,
 Principis & Petri gratum tibi nomen, & alta
 Fixum mente manens manifestas montibus, herbis,
 Floribus, atque rosis, hyacintho, albisque ligustris.
 His animum incensum curis inflamat amore
 Fæmina, & illustrat noctis cum Luna tenebras
 Sola domo mæret vacua, stratoque relicto
 Incubat, illum absens absentem, auditque, videtque.
 Nobilium princeps thalamos iam despicit, Agnes
 Pectore sola manet, solam fociare sodalem
 Constituit Petrus, sibi stat sententia menti,
 Coniugio Agneti tandem se tradidit illi.
 Improbe amor, sic tu mortalia pectora cogis!
 At Rex Alphonsus nimia iam membra senecta
 Passa gerens, Nati ardentem conspexit amorem
 Illustres thalamos, regali & sanguine dignos
 Temnere, rumores populique, & iurgia vidit,
 Agnetem statuit formosam mergere acerbo
 Unere, & insontem vultus spoliare decore.
 Sanguine conceptas statuens extinguere flammæ,
 Quas securus amor constanti in pectore nutrit.
 Quis furor ò ciues, placuit ne vt frigidus ensis,
 Quo Mauri ad stygias mittuntur sæpe paludes,
 Inbellem contra, fragilem, pulchramque puellam
 Vibre-

1000

1010

1020

L V S I A D V M

- 1030 Vibretur,perdatque leui cum vulnere vitam.
 Horrifici ad Regem motum pietate ministri
 Adducunt miseram;populus sed mente feroci
 Suadet vt Agnetem superis Rex auferat auris.
 Attamen illa sui Petri non immemor, ædes
 Respicit æthereas,flammisque accensa dolorem
 Principis absentis,chara natosque parente
 Orbatos plusquam mortem lacrymauerat Agnes.
 Fundebant oculi lacrymas,tunc fune minister
 Alligat & palmas niueo candore decoras,
 1040 Poltea conspiciens pueros sua pignora, dulci
 Queis distenta dabat ludens lacte vbera mater,
 Principis & natos arcto nutribat amore,
 Sic fatur lacrymans,tristisque hæc protulit ore.
 Si quando (Rex alme) feras,natura feroces
 Quas produxit,aues assuetas forte rapinis,
 Commouit pietas pueros nutrire recenti
 Lacte,sinuque suo,iam vt monstrauere columbz
 Egregiæ Nini matri,quæ pabula quondam
 Præstabant pulchræ magna pietate puellæ:
 1050 Et Lupa monstrauit,sitiens dum flumina quærit
 Inueniens binos nutriuit lacte gemellos
 Inclita,qui magnæ fundarunt mænia Romæ.
 Tu Rex humano,qui polles corde,videtur
 Humanum si forte tibi mætare puellam
 Infontem,indemnemque,ac nullo crimine fædam,
 Hoc tibi crimen erit solum,quod peçora nati
 Vicerit,eximio qui me sibi iunxit amore.
 Respice ad hos pueros tristem ne respice matrem,
 Te moueat pietas,siquidem te nulla mouere

Culpa valet, vitamque insons cum sanguine fundo. 1060
 Quod si Maurorum furas consumere terro
 Ipse potes, moueat summum clementia pectus,
 Neue occide Nukum, quæ crimina nulla patruit.
 Si tamen hæc ratio sublimia pectora Regis
 Non mouet, extremas infelix mittar ad oras
 Exul ero Scythicis campis, Lybicisque remotis,
 Quæis lacryinis, nostros dū spiritus hos reget artus,
 Consumam infaustum Petri non immemor auum
 Principis, & nomen firmo sub pectore condam.
 Me mitte ad populos sauos, tigresque, leonesque 1070
 Et fortasse mihi pietas erit obuia, pectus
 Quam celsum, eximium, sublimeque denegat, oris
 Exul ero extremis placido contenta fauore;
 Pignora, reliquiasque tui, quem corde reporto,
 Principis atque mei, materno ibi pectore pascam.
 Iam prætas Regem impellit, iam parcere motus
 Oprat; nam nimium mouerunt verba puella,
 Sed non magnatum populique ferocia parcit,
 Sanguineumque ferox vagina liberat ensẽ,
 Qui morte infontem dignam putat esse puellam. 1080
 O dura, ac horrenda nimis, fera viscera! contra
 Imbellem, timidam monstrastis robora sortes!
 Qualis Pirrhus erat, cum pulchra Polyxena virgo
 Extremum charæ matris solamen, Achillis
 Quod fera formosam damnauerat umbra puellam,
 Crudelẽ Pirrhũs iam præparat impius ensẽ.
 At illa in matrem furij, iraque furentem
 Luminina conieciens, quibus aera temperat, agnæ
 Haud similis patiens gladio se se hostia subdit.

L V S I A D V M

1090 Sic contra Agnetem insurgunt, collumque cruento
 Percuunt gladio, & ceruicem vulnere fœdant,
 Ceruicem candore niuem, glaciemque rigentem
 Quæ superat: pendent ex collo opera alta supremi
 Principis. Agnetem qui post sua funera fecit
 Reginam: moriens chryſtalli lumine guttas
 Emittit, formosa quibus decorauerat ora.
 O mileri casum veltrum pensate futurum?
 Quam bene Sol poteras abscondere tulgida ab istis
 Lumina, vt insani fœnalis mensa Thyestis
 1100 Luce tua caruit, natum cum frater edendum
 Atreus apposuit, neque enim hoc perferre volebas?
 Vosque cauæ valles, vos alta cacumina montis,
 Quæ vocem extremam potuistis ab ore puellæ
 Accipere, audistis dilecti nomina Petri,
 Atque iterum longo repetistis tempore Petrum.
 Sicut cum præcisa fuit, sine tempore pulchra
 Vel rosa, vel flores, vel lylia candida bella
 Virginis atrectata manu, queis texere amicum
 Cura fuit tenero capitique imponere certum,
 1110 Iam color abscedit, gratumque amittit odorem.
 Sic defuncta iaces Agnes, sic ora colorem
 Deperdunt; sic pulchra rosas, sic lylia pulchra
 Amittit facies, vultum color atque reliquit
 Purpureus, pallor gelidos solum occupat artus.
 Vos fluuij Nymphæ Mondæ teterrima vestræ
 Fuisset plorastis per tempora longa puellæ,
 Aeternumque oculis lacrymas vertistis amicum
 Infontem, atque illi posuistis nomen amorum
 Agnetis, Petrique simul. Quàm suavis odore

Irrigat

Irrigat vnda rocas, flores, & lilia campi.
 Fungitur Alphonsus fatali lege, senex que
 Absoluit vitam, Nato regnumque relinquit.
 Postquam autem Petrus capit moderamina regni,
 Dilectæ exagitant mortalia vulnera sponsæ
 Sumere vindictam, fugiunt qui tale patrarunt
 Horrendum, infaustum dictu mirabile crimen:
 Tradidit hos Petrus crudelis, regna gubernat
 Qui tunc Hesperia, noster post tradit Iberos
 Nonnullos profugos, qui duri dira Tyranni
 Facta timent, viuunt Luso sub rege quieti,
 Atque ita gesserunt inter se fædera reges,
 Quæ Lepidus fratrem tradens, quæ Antonius vnum
 Germanum patris, & quæ Cæsar pignora amoris
 Antiqui Marcum, quondam gessere maligno
 Patre, vt extremæ ferrent discrimina mortis.
 Maximus hic princeps nil gratius esse putabat
 Imperio regum, saua quam morte latrones,
 Supplicioque Crucis torquere, & maxima panis
 Flagitia afficere, & nulla impunita manere.
 Sic iustis cunctas seruabat legibus vrbes
 Nulla latrocinia, & vesana iniuria legum,
 Sed pietas, & recta fides florebat, & æquum.
 Non vagus Alcides quondam, non æmulus ille
 Supplicio plures Theseus torsere latrones,
 Quam princeps Petrus, Regi tormenra rapinis
 Debita cura fuit librata expendere lance.
 Nascitur ex iusto Fernandus Principe mollis,
 Atque imbellis iners, defes, nimiumque remissus.
 O varius naturæ ordo, varijque recursus!

1120

1130

1140

L V S I A D V M

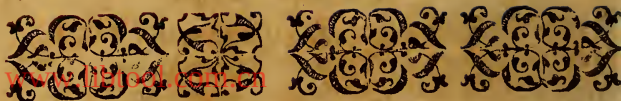
- 1150 En pater inuictus, rectusque, ac conscius æqui,
 En natus timidus, vecors, ac sensibus orbus.
 Oppida nam timidus, Rex deuastabat Iberus
 Agmina multa ferēs nominum, cunctosq; superbos,
 Non tamen interea regnum defendere autum
 Curat, & à Lusis expellere finibus hostem.
 Deditus est aula, Veneris, Bacchique peritus,
 Imminet exitium Regno, penitusque ruinam
 Extremam, aspiceret, ni summum Roma ministrum
 Mittat, & aduersos componat fœdere Reges:
 1160 Proh scelus horrendum! Lusos ad bella paratos
 Semper, & ad signum solitos concurrere, Rege
 Deside, Castellæ Rex sic inuasit inermes,
 Vltima, vt infelix videat discrimina Regnum!
 Vel quia sydereus sic tunc permisit Olympus,
 In pœnam vxorem sancta quod lege mariti
 Liberat, vnitam Leonorem fœdere firmo
 Coniungitque sibi sponsam, Regnique Coronam
 Imposuit formæ captus dulcedine, mollem
 Vel quia dira Venus penetrans sic viscera, Regem
 1170 Reddiderat, nam turpis amor fera pectora mollit.
 Ob Veneris vitium multi soluisse feruntur
 Supplicium, cælo sic permittente, Mycenas
 Qui perijt pastor, ratibus Paris impius altis,
 Formosamque Helenam rapiens Lacedæmone littus
 Attulit ad Phrygium, Priamique inclusit in aulas.
 Criminis hic pœnas, & Troica mœnia soluant.
 Tu quoque Virginea dum vis spoliare maritum
 Appie Tarquinij tu natus sexte scelestum
 Committis crimen, dum casta Lucretia Regem
 Excipit

LIBER III.

51

1182

Excipit hospitio, regno priuaris, & exul
 Mitteris Aulonia extra fortia mœnia Romæ.
 Appius absoluit vinclis, & carcere vitam,
 Quin etiam vates Diuino Regius ore
 Carmina decantans, postquam deuictus amore
 Bersabeam rapuit, fidumque occidit Vriam,
 Et Regem, & populum pœnis puniuit acerbis
 Omnipotens, rueretque genus fortasse superbum
 Isacidum, pietas nisi viscera sancta moueret,
 Et Rex fatidicus tristi sua crimina plantu
 Fleret. Bethamicamque tribum, & Galaatidis urbē 1190
 Euertit sauum crudeli pectore crimen
 Commissum. Regnum Pharaonis Sara ruinis
 Afficit multis, Regis quia ducta supremas
 Ingreditur sedes iussu. Tibi Dina labores
 Rapta, vrbique tuæ pepirit, quod visa fuisti.
 Sollicitus semper fortissima pectora mollit
 Ardor, debilitat viresque Cupidinis arcus.
 Filius Almenæ nobis manifestet amorem
 Lydia Lygea cum tincta puella palude
 Omphale oblitum cogit deducere dura 1200
 Mollia pensa manu, totum qui robore mundum
 Vicerat. Antoni cur sic tua fama per orbem
 Nigrescit? Denfam regina Ægyptia noctem
 Addidit Hoc etiam victor tu Pæne tulisti
 Supplicium, pulchram cum Appullia terra puellam
 Dat tibi, & inuictus victricia lumina cæcas,
 Impiè amor quorsum aspectu vecordia torques
 Pectora? qui stimulas ardentia corda sagittis.

LUSIADVM

LIBER IIII.

ARGVMENTVM.

D *Escribit hoc libro Poeta eximiā primi Ioannis Portugallie Regis in rebus bellicis felicitatem; & quātis flagrauerit desiderijs, vt aliquā de India Imperio cognitionem haberet Rex Ioannes secundus: quam mentem executus fuit Rex Emmannel, dum Vascum á Gama classi Præfectum misit.*

P *Ost pluuias, imbres, nimbos, sæuāq; procellā,
Nocturnamq; vmbra, furiosi & flamina vēti
Sol oriens radijs tranquillat nubila clavis,
Imbelli gelidū remouetq; a mente timorem
Dat quoque spem portus. Ratio tutissima nautis
Apparet, nigras pellit Sol lumine nubes
Resplendens. Lusis sic fortibus accidit, atra
Postquam Fernando fatalia fila recidit,
Atropos, & populos, & regna cadentia liquit.*

Nam

Nam si forte fuit votum, quo extollere Regem
 Oppressi possent Lusi, qui Marte feroci
 Funderet audaces, belloque **adcefferet omnes**
 Castellæ populos, qui magna incommoda regno
 Attulerant, ipsumque pati discrimina rerum
 Ultima tentarunt Fernando Rege, ruinas
 Ingentes populi, depressaque mania, fortes
 Arces, atque vrbes immensa pericula ferre.
 Magnanimū, illustremque insignem robore, & armis,
 Ac Petri natum Regem accepere Ioannem.
 Monstrarunt clavis cælestia numina signis
 Electum Regem cælo placuisse sereno,
 Quando, qua sedem posuit Sertorius, vrbe
 Ore immaturo voces depromit, & altos
 Edidit ore sonos, palmasque ad sydera tollit,
 Et Regem clamat vix nata puella Ioannem.
 Attollunt animos Lusi, renouantur Auerni
 Tracta odia ex vndis, quæ pectora pressa labore
 Torquebant furijs, tollit plebs Lusa furores,
 Quis incensa gerit crudelia facta, maligno
 Intima corda hominum maculat furiosa veneno,
 Tartareaque ferox ex sede exurgit Erynnis,
 Regina occidunt gladijs, Comitisque nefandi
 Coniunctos vincolo consanguinitatis; honorem
 Regalem demens, famam, & Regina pudicam
 Perdidit extincti post tristia fata mariti,
 Saucia nam curis Comitissæ fera vulnera venis
 Nutrit, & ardenti Veneris consumitur igne.
 Ille ideo multis confossus pectora plagis
 Occumbit, meritas & dat cum sanguine pænas.

L V S I A D V M

- 40 At Leonora fugit, summisque absconditur aulis.
Ultima multi etiam suspiria mæsta dedere,
Occisique cadunt læuis furor arma ministrat.
En velut Althyanax ex alta turre sacerdos
Præcipitatus obit, corpusque in frustra secatur;
Sacra Tiara nihil valet, & nihil inclytus ordo,
Respectus nullus, nulla indulgentia, seruat
Nullam plebs indocta fidem, trahiturque cadaver
Pontificis. Quantas furiosa ex suscitât iras
Thysiphon? quantum virus dispergit Elynnis!
- 50 Barbara iam sileant diræ spectacula cædis,
Infelix quam Roma tulit, quo tempore clauum
Tractabat Marius. Taceant quæ Sylla cruentus
Fecit, quando hostem trepidanti exegit ab vrbe:
Excitat infaustas comitis post fata querellas
At Leonora furens, quod diro vulnere amantem
Viderit ante oculos comitem profunderè letho
Infelicem animam, lapsantem & sanguine multo
Expirasse suum, nimio correpta furore
Castellæ multis Regem conatibus vrget,
- 60 Arma parat capiat Lusi sibi debita Regni
Sceptra, ferat secum cuneos, sortesque cohortes:
Nani sua defuncto succedit nata parenti
Nata, inquam, vanum retinet sed fama tumultum.
Rex igitur varijs ex partibus agmen Iberis
Congregat, vt Lulis horrentia bella pararet
Hesperia ex omni, quæ quondam nomina Brigis
Accepit veteris, si facta simillima famæ.
Adueniunt acies, veniuntque ad prælia gentes,
Quas quondam Rodericus atrox, ac fortis ab ense
Liberat,

Liberat, atque iugo Maurorum nomine clarus
 Fernandus, veniunt duro qui vomere laos
 Prociidunt Legionis agros, quos Maurus iniquus
 Fugit, & attonitus viridantia prata reliquit.
 Aduenit & nitidis ornatus Vuandalus armis,
 Hispalis immanem quem mittit ad horrida Martis
 Bella, salutiferis Bathis quam interlunt vndis.
 Quin etiam Tyrio Gades fundata labore
 Insula, diues opum, vexilla ornata columnis
 Herculeis ducens, immensum congregat agmen.
 Vrbs etiam illustis populosa antiqua Toletus,
 Quam fecundat aquis noſter Tagus aurifer, ortum
 Conchenſi de monte trahens, fert agmina multo.
 Milite conſtipata. Metus non corda (Galaci
 Sordida gens) prohibet, ne forti praelia Luſo,
 Experti cuius quondam fera vulnera, tentent,
 Hos etiam nudi Calybes ſectantur, & iras
 Exercent, furiaſque trahunt ex ſedibus imis
 Nec vicina ferunt crudeles damna. Lipuſca
 Dira venit, diroque etiam nunc Auſtura ferro
 Nobilitata ſuo, quo fortia peſtora munit,
 Luſus at è cuius dimanat peſtore virtus,
 Sicut manauit Sanſoni à crine, Ioannes
 Inuiſto, fortique animo parua agmina Marti
 Præparat intrepidus, cunctas regit ille cohortes
 Conuocat, & verbis metuentes roborat, hoſtis
 Deſidiam monſtrans, & fortia peſtora Luſi.
 Voluitur interea ſtudia in contraria cætuſ
 Nobiliuſ, varia varia eſt ſententia menti.
 Non deſunt, qui corda ferant ſatiata veneno

80

90

Con-

L V S I A D V M

- 100 Conuertantque suas odia in contraria vires.
 His gelidus latè timor occupat ossa, timentes
Bella negant, æquumque putant transierre ad Iberū
 Inclyta scepra ducent, legesque, & nobile regnum.
 Nominis immemores, quantos ad bella creauit,
 Et quot nostra viros, quot Lusitania Iberis
 Prælia contulerit, quoties & vicerit armis.
 Atque ita iura suæ patriæ, regique negarunt,
 Quin etiam Christo legesque, & iura negabunt.
 Attamen o Noni toto memorabilis orbe
 110 Viscera dira quatit nunquam timor iste, nec vllis
 Germani possunt mentem conatibus ætam
 Ducere, quod patriam non seruet sanguine, & ense.
 Hic manibus gladium arripiens, hic impiger, æcer,
 Hic iracundus, furissique agitatus iniquis,
 Et minitans ponto, terræ, mundoque remoto,
 Accenso loquitur sic imperterritus ore.
 Ergo erit ex nostra Lusorum prole, recuset
 Qui patrium Martem, bellum timeatque nefandū?
 Ergo erit in Lusa genitus tellure, supremos
 120 Quæ tulit in bellis omni de gente triumphos,
 Qui neget inuicta regnum defendere dextra?
 Atque fidem patriæ neget, artus, robur, amorem
 Lusorum, atque aliqua ductus ratione superbo
 Audeat alterius regnum hoc committere frano?
 Quid? Vos non estis præclaro ex sanguine nati
 Illorum, Alphonfi primi qui signa secuti
 Hesperios populos vicerunt Marte feroces!
 Agmina cum diro superarunt Martia bello,
 Et septem comites manibus post terga ligatos
 Duxere

Duxere ad Regem, ex campo spolia ampla ferentes? 130
 Quis furias horum vires, animosque superbos,
 Qui nunc Lusorum referunt damna impia regno,
 Tempore quo mira sceptrum Dionysius arte,
 Alphonsusque gerunt Regni, Mauorte repressit
 Horribili? num vestri atavi, vestrique parentes?
 Quod si desidiæ Fernandus corda veneno
 Impleuit, redeant veteres ad pectora vires,
 Regis & inuicti vestigia certa tenete;
 Mutatur populus si robore Regis, & armis,
 Rex vobis clarum, lætis quem vocibus vrbes 140
 Clamarunt Regem, cuius si viribus æquæ
 Sint populi vires, fortissima mænia, gentes
 Indomitas, fortesque vrbes, ac oppida multo
 Robore vincetis, quosque & vicistis Iberos:
 Si vero haud subiit ratio correpta timore,
 Corda, animos, vires, validum & deponite robur.
 Solus ego in metuenda ferar discrimina, solus
 Castellæ furias frangam, populosque domabo.
 Solus cum socijs, gladioque (& liberat ensem
 Vagina medium) patriam iam denique victam, 150
 Subiectamque iugo nullius, Marte tuebor
 Horrendo, & nostras defendam ex hostibus vrbes.
 Virtutem ob Regis, patriæ, fideique decorem
 Non solum has acies, & fortia pectora vincam,
 Verum etiam Regi contraria qualibet arte
 Agmina proster nam forti, ac fortissima scandam
 Mænia, & horrendis euertam viribus vrbes.
 Non secus, ac quando iuuenes, quos oppida victos
 Excipiunt Canesi Canensi ex Marte relictos

Anniba

L V S I A D V M

- 160 Annibalisque ducis, Penorum & viribus, alto
 Terrore impulsos, ac subdere dura superbo
 Colla iugo late cupientes cogit acerbo
 Ense suo nunquam Romana arma relinquere bella,
 Quantum vita comes fuerit, Cornellius illos
 Ad fera bella mouens, fortes inuadit & hostes.
 Hac cogit populos, & Nonius admonet arte,
 Qui remouent ex corde metum, Mauortia quisque
 Induit arma, alij Neptuni animalia scandunt,
 Atque ornant phaleris, celeres immittere cursus
 170 In gyrum conantur equos, hastilia vibrant,
 Et feriunt superas magnis clamoribus arces.
 Viuat Rex, viuat, viuat per secula, dicunt,
 Qui patriam, camposque, fero & nos liberat hoste.
 Quidam bella probant, patriæ qui rura tuentur.
 Instaurant alij, mundantque horrentia Martis
 Arma, salutifera quæ pax consumpserat arte.
 Pars galeas renouant, pars spicula lucida tergent,
 Pars acuunt gladios, subigunt in cote secures
 Altera pars, varijs ornant se veilibus omnes,
 180 Quique sui faciunt diuersa emblemata amoris.
 Ducit ab Abrantes Rex agmina saua Ioannes,
 Abrantes nitidis quam præterlabitur vndis
 Aurifer ipse Tagus, sublimiaque irrigat arua.
 Armigeros primos ducebat Nonius, aptus
 Innumeros regat ut cuneos, quos inclutus olim
 Helles pontiacas Xerxes ducebat ad oras.
 Nonius Hispanis populis crudele flagellum,
 Quale fuit Gallis, Italis ferus Attila quondam.
 Lusorum dextram rector tenet inclitus alam

Mendus, ad imperium quo non præstantior alter. 190
 Ducit Magnanimus cornuque Almada finistrum,
 Gallia quem Comitem **meritis poscentibus** olim
 Magna creat, titulumq; grauem donauit Abrâches:
 Postea subsequitur resplendens ore Ioannes,
 Qui poterit rabidum Martis contemnere vultum.
 Germanæ, sponsæ, circundant mania matres,
 Effunduntque preces, promittunt munera Christo.
 Iam se se appropriant, atque agmina mutua cernunt
 Agmina, quæ sonitum misere ad fulgida cæli
 Sydera, sed cunctis dubia est victoria menti. 200
 Respondet lituus lituo, tuba dira vicissim,
 Tympana Mauortis sonitus dant, bellica clamant
 Cornua, signiferi fortes vexilla reuoluunt,
 Et ventis tradunt multo variata colore.
 Tempus erat, quo flaua Ceres frumenta colonis
 Colligit, & votis respondent semina fructu,
 In signum Astræ pulchrum Sol aureus intrat,
 Tempore quo Bacchus maturas exprimit vuas,
 Purpureoque implet late dolia anipla Lyco.
 Horrendum, ingentem, tremebūdum præbet Iberū 210
 Tunc tuba rauca sonū tremuit mons Artabus, amnis
 In caput inuertit, nec voluit ad æquora Lymphas.
 Dulcis Anas trepidus, timidus & Durius, vndis
 Substitit, & cursum tenuit, capiturque timore,
 Et Tagus auriferos dubitauit voluere fluctus,
 Atque etiam Matres, quarum peruenit ad aures
 Horribilis sonitus pressere ad pectora natos.
 Quor facies pallent! quot sunt sine sanguine vultus!
 Corda petit, gelidusque coit formidine sanguis.

Corda

L V S I A D V M

- 220 Corda gelata quatit gelidus timor amplius, arcum
 Quam sit discrimen rerum, casusque periculum.
 Incipit horrendus bellum committere Mauors,
 Ancipitique manu pugnatur, & aspera surgunt
 Prælia, primæ alæ diuersa ex parte mouentur.
 Hos amor incendit proprium defendere regnum,
 Spes alios superare hostes, ac subdere regni
 In iuga colla feri, magnum ac portare triumphum.
 Ecce autem miro insurgit Pererius Heros
 Robore profligat, ferit, ac occidit, & hostes,
 230 Mortua per viridem spargitque cadauera campum.
 Singultantem animam multi cum sanguine fundūt,
 Tristia tellurem capiunt tunc corpora, viua
 Quam valde optabant, oriturque miserrima cædes.
 Spicula terribili strident per inania motu,
 Diraque tela volant, neruo emissæque sagittæ,
 Terraque sub pedibus trepidans feruescit equorum.
 Et resonant valles, resonant & culmina montis,
 Frangunturque hastæ, sonitum dant arma cadentis
 Militis, aut equitis, sauisque insurgit Iberus,
 240 In fortem durus tractat quam Nonius alam,
 Et multas infert clades, stragemque minatur
 Ecce autem fratres ab eodem sanguine nati
 Inuadunt, quaruntque virum (mirabile dictu)
 Sed magis est patriam propriumq; extinguere Regē
 Velle suum externæ regnum, & committere genti
 (Ptoh. scelus horrendum) quā velle occidere fratrem.
 Bella per Aliubicos plusquam ciuilia campos
 Africe, bella pater nato, nauusque parenti
 Bella infert, frater fratrem petit impius ense,
 Affinem

A finem affinis, crudeli vulnere costas 250
 En focer affligit genero, gener alter iniqua
 Pectora magnanimo focero, lethalia reddunt
 Vulnere, tellurem pulsat defunctus uterque.
 Non alter, quàm cum ciuilia praelia Cæsar
 Pompeium generum contra commisit, & altam
 Emathij campi populi videre ruinam
 Romulidum torti conuersa in viscera dextra.
 O Dux Sertori excellens! ò Coriolane
 Nobilis! ò nimio patriam Catilina furore
 Conturbans! quicumque alij qui corde nefando 260
 Aduersus patrias immania bella parastis!
 Si vos Tartarea conclusos sede feroci
 Supplicio, ac penis sæua infestaret Erynnis,
 Thesiphoneque suis laniarit corda flagellis.
 Dicite tunc aliquos Lusorum ex prole fuisse
 Hostibus insignem tentantes prodere terram.
 Horrificum primum nostrorum rumpitur agmen
 Irruit in Lufos vis maxima, robur Iberæ
 Ingruit immensum gentis, iam iamque putabant
 Extremam Lufos belli tolerare ruinam. 270
 Nonius at furiosus adeit, animumque ferocem
 Attollens, furij vltro implacabilis ardet.
 Ceu magnæ in campis Septæ, vel rupibus altis
 saucius ille graui venantum vulnere pectus
 Tunc demum mouet arma Leo, fremit ore cruento
 Turbidus, at nullo quæssa ut corda timore,
 Nec patitur natura ferox, vt terga relaxet
 Fortia, quin potius medijs se interritus hastis
 Emittat Sic intrepidus Pererius heros

Tellurem

L V S I A D V M

- 280 Tellurem tingens alieno sanguine, multis
Vulneribus petitur, vitam cum sanguine perdunt
Ex Lusis quidam, numerofo milite virtus
Perditur. Excelsus praesentit damna Ioannes,
Que fert prima cohors, nam dux fortissimus omnes
Euoluit cuneos, magni praesentia Regis
Omnibus & vires, animos, & robora praestat.
Sicut cum peperit catulos furibunda leona,
Quos rapuit palor, dum pabula quæcit in arvis
Malsylum laus, currit furibunda, fremitque,
290 Concutit & fremitu septem rapidissima montes.
Sic Rex discurrrens prima se accommodat alæ,
Atque animo inuictis socios hortatur amicos,
O socij fortes, Equites, o maxima mundi
Pectora, quos nullus præcelso robore, & armis
Æquat, pugnate, & vestram defendite terram.
Nam spes libertatis (ait) vestram arguit hastam.
En Regem vestrum, charumque videte sodalem,
Qui primus bellum subiens, hostesque, sagittasque
Et gladios spernens, nunc tota per agmina curro.
Magnamini Lusi Martem exercete ferocem,
300 Hæc dicens validam metuendis viribus hostem
Vibrat, & indomitos furibundus torquet in hostes,
Quæ volat & feriens immani vulnere multos,
In suprema trahit tristis suspiria cordis.
Iam Lulos flammis iræ, insignique pudore
Accensos vocat ad bellum, & mouet æmula virtus,
Martia facta gerant omni discrimine vite
Post habitum, Martis metuenda pericula vincunt,
Insistunt operi, gladios tinguntque cruore

Rumpunt loricas, & magno vulnere pectus,
 Mutua sic capiunt, & dant fera vulnera, tanquam
 Si dolor ille breuem poruisset, ledere vitam.
 Viscera nec quateret, multi mittuntur ad vndas
 Tartareas quorum iam mors, iam frigidus ensis
 Corpora transgreditur. Præfectus & ipse Iacobi
 Militia celebris cecidit, qui prælia forti
 Robore miscebat, labuntur frigida letho
 Lumina, & ad costas stat grandis vulnere mucro.
 Labitur exanguis fortis Calatraua Magistrum
 Quem nouit, curru excussus deuoluitur aruis.
 Perfidie binos germanos labe notatos
 Nonius emittit nigras Acharontis ad umbras,
 Multi etiam mortem subeunt, ignobile vulgus,
 Quin & nobilium mentes voluuntur ad ades;
 Quas seruat diro recubans immanis in antro
 Cerberus, hic magno latratu regna trifauci
 Personat; utque magis furibunda superbia Iberæ
 Gentis, & arma cadant, vexillum insigne superbæ
 Castellæ capitur, capiuntur & altera Marte
 Signa fauente; ruunt iaculis, atque ensibus acti
 Signiferi, multo rubescunt bella cruore,
 Cladibus, & gemitu, lacrymis, color ora reliquit
 Mortua purpureus, tinguntur sanguine flores,
 Lilia natium commutant pulchra colorem.
 Iam fugit & campum, vitamque reliquit Iberus,
 Iam furor ipse deest, iam vulnera saua supersunt,
 Iam Rex Castellæ cuneos, atque agmina trillis
 Profligata videt, diris inglorius armis
 Propositum mutat, capti iam poenitet acti,

310

320

330

H

Deseris

L V S I A D V M

- 340 Deferit & campum, vitam non deferit amens,
 Et fugit, insequitur gelida de morte superstes.
 Quilibet, & celeres pedibus timor addidit alas.
 Ingentem maſſo condunt in corde dolorem
 Dum memorant mortes, expenſasque ære ſolutas,
 Dedecoris maculas, Luſos ſpolia ampla ferentes
 Cum videant paucos, opulentaque caſtra ſuperbis
 Diuitijs fuluoque intextis veſtibus auro,
 Et Chlamydes, Clypeos, gladios, & fortia tela,
 Et vexilla ſimul, ſceptra ac inſignia Regis,
 350 Diripere, & latum portare ex hoſte triumphum.
 Hi deteſtantur truculenti prælia Martis,
 Conqueriturque alius, quod tunc fera traxit Erynnis
 Ad ſuperos bellum nigris Acherontis ab undis.
 Ille ſitum culpæ furibundi pectoris, alter
 Incuſat Regem, qui mille laboribus offert
 Obſcuram plebem, penis ſubditque profundi,
 Nec finit & populos tranquilla pace potiri,
 Vt cupida rapiat regnumque, atque oppida mente
 Rura aliena, vrbes, charis ſponſasque maritis,
 360 Et natis Matres, ſociosque ſodalibus orbet.
 Rex victor Luſus ſolitis manſiſſe diebus
 Fertur, victoris fruitur cum nomine bello.
 Syderio primum ſoluit ſua vota Tonanti
 Grates latus agens, quod victus abiret Iberus,
 Fortibus & Luſis victoria lata faueret.
 Nonius at bellis ſtatuens ſibi quærere nomen
 Æternum quo fama volet ſuper aſtra, parauit
 Caſtra, atque eximium virtute, & viribus agmen
 Congregat, & terras victor petit arduus, ultra

Quas

Quas Tagus excellens nitidis rigat aurifer vndis. 379
 Sic Deus inceptum iuuat, vt Dux Nonius æquet
 Propositum facto, nam **terra Vuandula** nullo
 Deuictas tradit dextras, spoliumque labore,
 Ante pedes tellus prosternit Bathica signum,
 Prosternuntque duces alij, nec sæua resistunt
 Robora roboribus Lusi, gladijsque cruentis.
 His, alijsque malis, quæ bella horrenda ferebant,
 Castellæ populi pressi, regnumque ruebat.
 Optata sed enim placuit victoribus altæ
 Castellæ populos deuictos pace potiri, 380
 Postquam permisit pater Omnipotentis Olympi
 Coniugio stabili binas copulare sorores
 Regibus Hispano, & Luso, quæ sanguine natæ
 Regali Anglorum gestu, facieque decoras
 Vincebant Regno formam admirante puellas.
 Postquam inter Reges vixit pax aurea, postquam
 Dissidij abrumpunt vinculum; gens effera Marte
 Et bellare parans, quærit quem vincere possit,
 Et cum regna pio tranquillæ pondere pacis.
 Sint circum stabilita, rates quæis æquora sulcet 390
 Congregat; ac patriæ trans littora teruida pergit.
 Rex fuit hic primus Lusus, maria alta carinis
 Qui fecat, ingenti Ceptensem expugnat & urbem
 Robore, vt aspiciat diuino numine plenus
 Quam Domini superet Lex sacratissima Christi
 Infandam legem; & mahometica dogmata Maurus.
 Mille Notipandunt naues sua vela secundis
 Flatibus; & falsum argentum, ac Neptunia regna
 Ere ruunt, faciuntque viam, quæ terbidus olim

L V S I A D V M

400 Alcides posuit metas, vbi Cepta superbos
 Erexit ad cœlum muros, Abyleque cacumen
 Arte capit Lulus turritam manibus arcem,
 Inuidios Mauros populosa ac eijcit vrbe,
 Innumerosque agros, atque arua Hispanica damnis
 Liberat, Insando quæ fraus compulsâ furore
 Indigni Comitis, multis induxerat annis.
 Inuida sed vitæ nimium violenta supremum
 Parca secat filum, sceptrum Mauortius heros
 Ne gerat, atque dies in funere soluit acerbo,
 410 Visitat æthereas tunc mens sanctissima sedes,
 Præmiaque accepit pro tanto digna labore.
 At prolem ingenuam illustrissima pignora natos
 Linqvit, quæ populos virtute, & legibus æquis
 Tractet, & augmentum capiat terra inclyta Regni.
 Non tam felici procedunt tempora cursu
 Accipit Imperium cum Rex Eduardus auitum:
 Alternare malis sic prospera fœuit acerbis
 Dulcia, sic latis fortuna improvida miscet
 Tristitia. Quis sortem firmam, stabilemque videbit
 420 Lætitiâ, dubiæque rotæ quis resistit vnquam?
 Nec tamen incertas ita Rex, ita nobile Regnum
 Præsentit leges, dubiæque volubile telum
 Fortunæ, vidit puerum, fratremque minorem
 Fernandum captum Maurum iuga dira subire;
 Nam cum Tingensem Lulus circundaret arcem,
 Et magnum caperet damnum, fortissima linqvit
 Mania, & obsidio Mauri soluuntur iniquo,
 Agminatunc iungunt, celeremq; incurrere in hostes
 Robora dira parant, circundant, imminet altum

Discrimen.

Discrimen Lusi redimunt cum fano e vitas,
 Et princeps Mauris in fœdera traditur obfes
 Pro patria. Pateris multos miserande labores
 Maeste animi virtute puer, qui ducere vitam
 Felicem posses, pauper, captiuus inermis,
 Et procul à patria viuus, suspiria solum
 Mittit ad æthereas pueri patientia sedes,
 Præponitque suis sanctus bona publica, & arcem
 Cæptensem Mauro tradi vetat ipse feroci.
 Codrus vt inuictam patriam non vinceret hostis,
 Fata sunt potius feralia rumpere vitam,
 Magnanimus ne Roma suum defendat honorem
 Regulus optata non libertate potiri
 Elegit, diroque iugo consumiere vitam.
 Sic puer illustis Regum de sanguine natus
 Ne magnum toleret populosa Hispania damnum,
 Subditur imperio Mauri, collumque superbo
 Subiecit ille iugo toto miserabilis æuo.
 Codrus, nec Decij fortes, nec Curtius omni
 Dignus laude, suæ spectacula maxima Romæ
 Talia gesserunt. Ferdinandus qualia gessit.
 Filius Alphonfus regnat post fata parentis
 (Hesperia in magna Lusis memorabile nomen
 Et Martigratum) crudelis barbara Mauri
 Oppida conuulsit, rigidum collumque subegit.
 Inuicti famam acciperet, nomenque supremum,
 Si nimia ductus virtute haud viseret arua,
 Et populos fortes, quos nutrit Iberia tellus,
 Terribilis diro dicet tamen Africa bello
 AlPhonsum non posse yllo iam robore vinci.

L V S I A D V M

- 460 Hesperidum potuit poma aurea carpere solus,
 Quæ quondam Alcides placido collegit in horto.
 Quæ posuit collo Mauri iuga fortia, nondum
 Expulit, & nunquam dura à ceruice repellet.
 Alcacerem fortem, populosam & Tangeris arcem,
 Arzillam excelsam proles Agarena tuetur,
 Attamen Alphonfi inctuendo robore linquit
 Oppida, fert palmam redimitus tempora lauro,
 Illustremque fero portauit ab hoste triumphum,
 Namque illa inclinant adamantia mœnia sæuis
 470 Viribus assuetis quosunque euertere Mauros,
 Facta tremenda gerunt, æterno & nomine digna
 Hic Lusi, horrendo dum scandunt mœnia Marte,
 Sed cæca ambitio regalia concutit exta.
 Alphonfi, & populis dominandi dira cupido,
 Castellam Luso cupiens adiungere sceptro,
 Fernandum Regem vocat ad crudelia Iberum
 Prælia, Tartareas sæuus Mars excitat Iras,
 Congregat immensum Fernandus Martius agmen
 Telluris certas posuit quæ filius olim
 480 Almenæ metas, iacet hic fortissima Gades.
 Quique Byrenæos habitant sine nomine montes,
 Atque alij vultu veniunt ad bella feroci.
 At puer excelsus, animosus, fortis, & acer,
 Ocia dira fugit, chari sociusque parentis
 Ad fera bella venit, camposque horrendus Iberos
 Intrat, & horrifico miscetur in murmure bellum,
 Egreditur pugnans Alphonfus fronte serena,
 Mars verò ancipiti diuisit prælia forte.
 Filius ingentis victor tot stragis acervos

Edidit, ut campum post funera saeva relinquat
 Fernandus, victorque die tota intiger agris
 Sissat, & inuictus spoliet castra ampla Ioannes.
 At pater euersum stupefactus conspicit agmen,
 Altaque Lusorum ruere inter praelia signa.
 Augustus sic forte fuit superatus in aruis
 Emathijs, victorque ferox Antonius exit,
 Cum magni cupiunt vicisci Caesaris umbram.
 Postquam fata tamen nufere ad sydera mentem
 Alphonfi, summis fruitur quoque sedibus heros
 Inclytus, & dignus toto ut celebretur in orbe
 Filius excelsi suscepit sceptrum Ioannes
 Lusadum regni, magno & moderatur amore,
 Hic ut Lusorum caneret fama inclyta nomen,
 Martia flecto simul populi nostrique coronam
 Augeret iubea tentauit quærere regnum
 Auroræ, modo quam per tanta pericula quæro.
 Ecce suos mittit Rex inuictissimus, illi
 Hispanos, Gallosque agros, ac oppida lustrant
 Italia, portum appellunt, quo condita Siren
 Barthenope magnum tenuit furibunda sepulchrum,
 Quam contra vires monstrarunt fata feroces,
 Cum varios reges, iuga multa, & sceptrum subire
 Diuersa, ac toties permittunt mania verti.
 Ut tandem imperium felici nomine Regis
 Hispani accipiens fieret celeberrima mundo.
 Iam Siculos scindunt fluctus, iam littora Rhodæ
 Clara legunt, scandunt sub limes littore ripas
 Urbis Alexandri, quam quondam funera magni
 Impia Pompeij decorarunt: fortia Memphis

L V S I A D V M

- 520 Mania conspiciunt celebris, camposque patentes
 Fructiferis Nilus late quos irrigat vndis,
Aethiopumque vident populos, qui dogmata Christi
 Obseruant, sacroque lauant in flumine noxas.
 Iam rubros tranant fluctus, quos perfida quondam
 Isacidum proles transiuit Moyse regente
 Agmina, cum virga in partes mare discidit ambas,
 Ægyptique acies mergens noua sustulit vnda.
 Et varios populos, Nubathæque regna relinquunt,
 Illustrat quæ Myrrha satis, sua thura Sabæi
- 530 Dum mittunt, Arabum aspiciunt felicia prata.
 Petreæ post terga manent fera littora terræ,
 Et penitus clavis deserta carentia lymphis.
 Quin etiam scindunt leuibus freta Persica cymbis,
 Quæ Babylonis adhuc confusum nomen, & urbem
 Aspiciunt nostri, Bassoræ nomine pontum
 Appellant, Tigris, Eufrates duo flumina mundi
 Hic miscent fluctus, queis gloria maxima fontes
 Sunt, quia terrestri paradisi a culmine manant.
 Inde viam carpunt, atque Indi littora quærunt
- 540 Auriferi, magnisque secant maria alta carinis
 Oceani, quæ non ausus transire superbus
 Trajanus cunctas Indi cum subderet oras.
 Aspiciunt varios populos, camposque virentes,
 Et ritus varios, quos retulit India, fului
 Et Narsinga ferax auri, locupletia magnæ
 Littora Cambayæ preciosis plena rubinis.
 Dum tamen ista vident læti, non inde regressi,
 Pallida namque hominum mors occupat ossa, diesque
 Absoluunt, terraque externa corpora ponunt,

Nec

Nec patriæ optatos valuerunt cernere fines. 550
 At Deus Omnipotens, nutu qui cuncta gubernat,
 Dat fato Emmanuel Rex vt fortissimus altum
 Ad finem deducat opus, curamque sequatur
 Defuncti Regis; Nam cum moderamina Regni
 Sumpfit, mirandis conatur rumpere pontum
 Puppibus, immensi tentans fera litora mundi.
 Tempus erat, quo prima quies gratissima serpit,
 Optatum suadentque cadentia sydera somnum,
 Cum Rex Emmanuel lecto conimiserat aureo
 Corpus, vbi variæ peruadunt pectora curæ. 560
 Officium Regis recta cum mente rependit,
 Sanguinis illustris meritum, stirpemque suorum,
 Regia perdulcem captarunt lumina somnum.
 At mens euigilat; simul ac nam membra soporem
 Accipiunt virga tetigit tum somnifer illum.
 Morpheus, hic cælum vidit se ascendere ad altum,
 Et manibus primam cœli pertingere sphæram.
 Ex qua diuersas mundi late aspicit oras,
 Et varias gentes, leges, ac oppida, campos.
 Et postquam totum latus perspexerat orbem, 570
 Iam procul aspexit binis e montibus altis
 Erumpi binos vitreo cum gurgite fontes.
 Hos habitant montes syluestria monstra, feraque
 Et syluestre pecus, capita alta ad sydera tollunt.
 Arboreæ planta, densa & caligine montes,
 Atque vias inter textæ pia lumina pulchra
 Impediunt solis; Nam prima ab Origine mundi
 Nulla hominum pressere nemus vestigia plantis.
 Fluctibus ex ipsis iam larga rigantibus arua

Aspicit

580 Aspicit egressos facie, vultuque colendos,
 Syluestreique tenes binos, ex crinibus ipsis
 Gutte, *vbi*que flumit, totum quæ corpus inundant
 Obscurumque ferunt, denigratumque colorem,
 Prolixas harbas etiam nec pectine comptas,
 Insolitis frontem ramis redimitur vterque.
 Defessus quidam, defessaque membra gerēbat,
 Vt longum qui fecit iter, longosque per agros
 Progreditur, texitque vias ad littora longas
 Sicut cum Arcadia sublimibus auctus in undis
 Exudans Alpheus Arethusæ brachia querit.
 590 Hic procul ad Regem grauiori pectore clamans.
 O Rex sublimis, cuius pars maxima mundi
 Imperio feruatur (ait) nos nomine noti,
 Et fama celebres, qui nunquam infleximus atro
 Colla iugo, indomita semper ceruice manentes,
 Tempus adesse reor, quo nos capita ardua scepro
 Subdentes recto solvamur iure tributum
 Illustris Ganges; cui dat cunabula cœlum
 Hic ego sum, miro paradisi fonte coronat.
 600 Hic alius Rex Indus habens in rupibus istis
 Principium. Iam rumpe moras, iam dirige Classes
 Principio multo stabimus tibi sanguine Marte;
 Verum acri insillens Lufus bella omnia vincet
 Regna, vrbes, arcēs, campos, & mania scepro.
 Regna tui adiunget, magnos portare triumphos
 Gentibus ex istis, legumque imponere frænum
 Aspicias, en lata tibi victoria platidita.
 Hæc ubi dicta dedit decoratus flumine sancto
 Ganges, argento nitido ditissimus Indus

Aufugiunt. Rex Emmanuel miratur, & alta
 Tunc premitur cura, residetque in pectore dicta.
 Lustrabat radijs totum **Sol Aureus Orbem,**
 Et tenebras pellens formosa reliquerat alrumque
 Aurora Oceanum pudibundis vecta quadrigis.
 Rex procures Regni vocat, & quæ viderat, & quæ
 Audierat pauidus folio narravit ab alto.
 Mirantur cuncti, stupefactique ora tenebant,
 Consiliumque probant, iam pinca texta parantur,
 Armamenta ferunt Nautæ, iam tendere funes,
 Tollere iam malos, demittere carbasa ventis
 Nautica gens tumidis, se Martia præparat undis,
 Iamque putant vastos Ponti proscindere fluctus,
 Et noua terrarum spatia, ac noua littora mundi
 Querere, & Oceani largi noua monstra videre.
 Ast mihi quem fallax tener ignorantia tanti
 Consilij Regis, nisi quod præfaga petebat
 Mens mea, sublimis clauum Rex tradit, & omnem
 Committit classeni, felicique omine ductus
 Horrificos tentare animos, & littora Eoæ
 Querere celluris vitam, & committere ponto,
 Iussit, & impavidum ventis ostendere pectus
 Et precibus multis, ductusque ex pectore verbis
 Imperium quæis Rex exercet, & obligat alto
 Ilic mecum prudens fatur. Gama inelyte facta
 Clara catenatos, comitantur iure labores,
 Gloria vadit iter per præceps, fama periculis
 Amissam magnis ducitque in sidera vitam.
 Nam, si non gelido se subijcit illa timori
 Nunc, quo fit breuior, maiori extenditur auro.

L V S I A D V M

- 640 Elegi te Vasce Ducem, præque omnibus vnum
 Mitto, vt sublimem, magnum, illustremque laborem
 Accipias humeris, & nostrum compleat actis
 Propositum fortuna tuis felicibus audax,
 Quod tibi pro charo nunquam fastidia rege
 Afferet. Hæc dicens curauit brachia collo.
 At ego deuota Regem sic mente locutus.
 Et niubus, ferro, Rex inuictissime, & igni,
 Fluctibus, ac multis caput obiectare periclis.
 Haud dubito, ac pro te vellem (Rex maxime) long
 650 Aetatem, vitam largos protendere in annos
 Nam mihi vita breuis, nostris haud viribus æqua est
 Propone ante oculos discrimina sæua, feroci
 Quis ab Eurystheo passus Tyrinthus Heros,
 Harpyas duras, fortemque in valle leonem,
 Lerneamque Hydram, monstrique Erymáthidas ira
 Descensum ad stygias, queis Theseus maximus vnda
 Clausus erat, maius pro te Rex inclyte, maius
 Discrimen patiar, humquam me frigidus horror,
 Coget, vt incaptum pro te non prosequar altum;
 660 Præmia multa mihi tribuit Rex maximus, ornat
 Virtutem verbis, virtus laudata virescit,
 Et vite laudes ad magna pericula suadent.
 Se socium capti donat mihi Paulus, honoris
 Et fama cupidus qua sit super æthera notus,
 Fædere amicitia, fraterno & sanguine iunctus.
 Sicque ducem socias prudens Nicolae laborum
 Vir patiens animo, validoque & robore præstans
 Horrendi Martis tentatus vterque periclis:
 Et se se adiungunt Iuuenes, queis crescere vires,

Et pia vota simul, simul & laudata voluntas
 Ad solet ingenti præstantes corpore, & armis,
 Nam repetunt animos **horrentia facta feroces.**
 Hos Rex muneribus decorans coniungit amore
 Corda sibi verbis placidis, vt ad horrida Martis
 Bellâ, arque ad magni quæcunque pericula mundi
 Excitet, & tumidi subeant discrimina ponti.
 Sic Minæ iuncti, cum primum vellera Colchis
 Aurea fatidica tentarunt tollere puppe,
 Quæ pontum Euxinum quôdam falicibus auris
 Sulcauit, fertur tabulas animasse loquaces
 Pallas amica, Argos posuisseque nomina naui.
 Portus Vlyssæe puppes capit vnica vrbis,
 Ardet opus Iuuenum nullus timor occupat artus,
 Sed magnam ostendunt sitibundo in pectore flammâ
 Cordeque lætitiâ placido, supremæque vota,
 Nauta viam certam maris appetit, ipsaque Marti
 Gens deuota ferro sequitur me interrta in omnem
 Partem orbis, summos promittit & ore triumphos.
 Ambulat inuictus per splendida litora miles
 Vestibus indutus varijs, varijsque coloris,
 Nec minus ingenti decoratus robore vt orbis
 Diuerfas quærat partes, ac æquora ponti.
 Puppibus in magnis nostrum volat aere signum
 Tranquillique mouent vexilla illustria venti,
 Promittuntque, secunt quando maria alta carinæ
 Sydereæ stellas, veluti Argo, in sede futuras.
 Nautarum postquam mira reparauimus arte
 Instrumenta, mari ne quidquam desit, Olympo
 Voluimus & mentes, animos, Christoque paramus,
 Ten-

670

680

690

- 700 Tendimus ad cælum dexteras, cælique benignam
 Imploramus opem, qua nos vitare labores
 Ignotos possemus, iterque absoluerè nostrum.
 Linqumus excelsum positrũ prope littora templum
 Bethlemicum felix dederat cui nomina tellus,
 Qua Deus Omnipotens diris in rupibus vrbs
 Nascitur immensi pro magno munere mundi.
 Haud incerta tibi (Rex clementissime) narro,
 Discessum quoties mecum contemplor, arenas
 Vt liqui, ac nimio captus tranquilla timore
 710 Littora, vix finem lachrymis imponere possum;
 Vndique visendi studio tunc Lusa iuuentus
 Circumfusa ruit, notos hic, ille parentem,
 Ille suos visit, cunctos plebs mæsta salutat.
 Mille sacerdotes, ac agmina multa virorum,
 Quos & religio, virtus ac candida nutrit,
 Nos sociant tristes, mæstique ad littora ducunt,
 Exorantque Deum nobis clamoribus altis
 Vt faueat, nostrosque fauens sibi prosperet ausus.
 Venimus ad nostras flentes hoc ordine cymbas
 720 Tam dubia, longaque via, discrimina diri
 Oceani, tumidas nec vincere posse procellas,
 Piscibus esse cibos, omnes vno ore fatentur
 Fundebat largos lacrymarum scemina riuos,
 Virque etiam eximio suspiria corde trahebat,
 Mater, sponsa, soror, quas sic amor vnicus angit,
 Vt nunquam gelidum deponant corde timorem,
 Pignora desperant vnquam se posse videre.
 Hæc nati finus plorat. Charissime fili
 Quem genui in lassæ auxilium, baculumque senectæ
 Quam

quam diri eripient gemitus, suspiria, luctus.
 ur matrem miseram, & nato me deferis orbam?
 Quoquo discedis? quo te **impia carbasa ducunt?**
 Oceani fluctus parient tibi nate sepulchrum.
 infelix ô præda maris, vel piscibus esca.
 unera sponta sui fuluos dispersa capillos
 rosequitur sponsi lacrymans, O sponse, tyrannus
 ogit amor sine te, vt nunquam iam viuere possim,
 ur rapidis vitam, ventis, monstrisque marinis
 omittis? tua non, mea sed sunt pignora amoris?
 ur quoque ad infernas nostrum sic mittis amorem
 edes! delitiasque simul de pectore vanas
 eponis? rapiat nostros sic ventus amorem?
 as mæsto tristes promebant ore querellas,
 quas pueri, lassique senes, plebsque ipsa sequuntur.
 ominus his montes respondent vocibus alti
 omoti pietate, mei sic fletibus albas
 erfundunt, æquat numero quas luctus arenas.
 os tamen incaptam ne forte relinquere mentem
 ossimus, magnum aut animis perferre dolorem,
 d matres, sponas charas, charasque sorores,
 d quoscumque alios, oculos non tollimus, vsquam.
 neque salutatos decreui linquere amicos
 t licet Urbani proprius sæpe vsus amoris,
 qui manet, aut certa discedit mente, dolore
 orquentur nimio. Iubeo sic scanndere naues.
 ttamen aspectu, nimiaque ætate colendus,
 anitieque senex quidam venerandus in oris
 ethlemicis remanens, ingentique agmine plebis
 ipatus, postquam in naues pia lumina torfit,
 Terque

L V S I A D V M

- 766 Terque mouens frontē, mæstam vocem extulit alto
 Paulisper sonitu, quem vis percepimus, istas
 Suspirans tristes experto è corde querellas
 Deprompsit lacrymas cohibens sub pectore mæsto.
 O amor Imperij regnandi, ò vana cupido!
 O Magnæ torquens ardor præcordia famē!
 O male fallacis fallacia gaudia mundi!
 O rumor populi gratus, qui dicitur aura
 Publica, quem populus veros appellat honores!
 Quam diros agitas humano in corda furores!
- 770 Quæ tormenta, neces, clades, quot stragis acervos,
 Et quot bella, feri quot certa pericula ponti,
 Ventorumque iras, tempestateſque ſonoras.
 Sæua paras Lufis, aut quæ par littora ducis?
 O animi pestis, vitæque infantis, origo
 Horribilis Martis, tantorum & causa malorum
 Imperia, & gazas, & Regna insignia flammis
 Consumis, consumpta tuo sunt mænia motu,
 Te dicunt populi Illustrem, dominamque supremam
 Famam excellentem, plebs te vocat ardua nomen
- 780 Sublime imponens, cum sis infamis, & altis
 Digna vituperijs, stygijsque ferenda sub umbris.
 Ad quæ constituis deferre pericula Regnum
 Lusiadum? Mortes, feralia funera, nimbos,
 Ventorum furias, lati discrimina mundi,
 Multa paras populis alto sub nomine Lufis?
 Et quot promittis falsò regna inclyta, sceptra,
 Imperium, fului ingentes auriſque fodinas?
 Quam famam insignè palmas magnosque triûphos
 At o progenies infani certa parentis,

Peccatum

790 Peccatum cuius non solum te expulit aulis
 Æthereis, vasti miserum & dimisit in orbis
 Exilium, verum tranquilla pace quietis,
 Et dono eximio spolians ætate nitentis
 Auri, enses, clypeos, ferrum tibi tradidit atrum.
 Hac tu lætitia vanæ tuæ pectora tollis,
 Sæuitiamque feram, vires, & robora dicis
 Contemptum viræ, quam non contemnere debes,
 Nec Dominus quondā moriturus tempfit IESVS,
 Quin potius mortem timuit, timuitque flagella,
 800 Perpēdis multū, ad præclaraque fydera tollis.
 Non sunt littoribus Lybiæ tua littora iuncta,
 Cum quibus arma motes semper, certamine sævas
 Deuincens acies, munitaque mænia terris
 Equans? Non sequitur Mahometi dogma nefandi
 Dirus Arabs? si tu summi pro lege Tonantis
 Decertas, tellurem immensam, ac oppida muris
 Fortia, & insignes munitis mænibus vrbes
 Maurus habet? dirus si te trahit ardor habendi,
 Si terras, vrbes, optas camposque patentes,
 810 Si cupis insignes portare ex hoste triūphos?
 Martia bella parat, sæuusque horrentia Mauras.
 En finis infelix Agarenam viuere prolem,
 Ostia quæ nimio semper tua robore pulsat,
 Vt quæras alium diuersis partibus orbis
 Distantem, regnum vires vt perdat auitas,
 In peiusque ruens argenti pondera, & auri
 Consumat. Quæris charæ discrimina vitæ,
 Vt Regem titulis exaltet fama potentem,
 Te Dominumque vocēt Guineneses, Persa, feroxque

LIVS IADVM

820 Indus, Arabs, Afri, Synæ, falſique Iauenſes,
 Æthiopumque genus, mundus tua nomina noſcat.
 Infelix, precor, ille prior ſit, pinca texta
 Qui Pelagi commiſit aquis, & carbaſa ventis
 Plena dedit, dignus pœnis Achærentis acerbis.
 Nunquam te Muſæ memorent, nec carmina nomen
 Pulchra tuum celebrent, nunquã te fama per orbem
 Ducat, ad infandum tendat tua gloria finem.
 Heu genus Iapeti deduxit ab æthere flammas
 Quas tamen humano ſub pectore condidit armis,
 830 Et bello, furijs totum inflammauit & orbem.
 Quam bene nobiſcum veſane Prometheus factum
 Sane eſſet, latiſ etiam quamque vtile terris,
 Si tua ſublimis rapidis ſtatua alta careret
 Flammis, horrendæ ſæuioque cupidinis igne,
 Vitaret Phaeton curruſ, nec Dædalus artem
 Quæreret & natus, fugerent qua vincula, nomen
 Nec Pater Oceano, rapido nec filius amnis
 Icarus infirmis tentans ſublimia penniſ;
 Donarent. Sortem o miſeram, miſerabile fatum?
 840 Diſcrimen nullum ferri, durique caloriſ,
 Frigoriſ, aut igniſ proleſ humana timebit?

LVSIA-

LUSIADVM

LIBER V.

ARGVMENTVM.

Exponitur hoc in libro quo tempore Lusitani & portu Vlyssiponensi soluerant; quidque illis acciderit ad eum diem, quo India littora tetigere.

Alia dicta senex profert, noua carbasia vetis Padimus, & placida vesti cotēdimus aura, Et de more polum soluentes vela ferimus Vocibus, ex templo vetus deducere naues

Incepit, duro spūmas salis ære ruebant.
Tempus erat, quo Sol fulgenti luce Leonem
Feruidus intrabat, sextaque ætate vigeat
Mundus, at infirmus cursu, rerumque labore,
Mille quater centum iam tunc compleuerat annos;

L V S I A D V M

10 Et nonaginta septem perfecerat orbes,
In quo versatur cursu Sol aureus, alas
Cum classis placidis soluebat in æquore ventis.
Iam procul apparent paulatim & littora, montes,
Culmina, tam rupes oculus non cernit amænas,
Cynthia pulchra manet campis, & rupibus altis,
Liquitur auriferis Tagus amnis fluctibus, arua
Qui rigat in patria, lassataque protinus vrbe
Corda manent, lacrymis mæstus, fletuque referta.
Et postquam tellus nostris euauit alma

20 Luminibus tandē maria vndiq; & vndiq; cœlū:
Ceruleas tumidi sic findimus æquoris vndas,
Gentibus ignotas mundi conspeximus oras,
Littoraque, ac terras, quas illustrissimus alto
Henricus regno adiunxit, montesque superbos,
Et Lybiæ rupes, quas gens Maurusia tractu
Colligit ipsa suo, facundam quam impius olim
Antheus incoluit terram, camposque patentes,
Atque hanc læua tenet, teneat quam dextera nautis
Est satis incertum, quamquam suspecta feratur.

30 Insula materiæ apparet cum rupibus altis
Cui nomen posuere solo dumeta feraci
Constita, quæ nitido penetrat vix lumine Phæbus:
Primo inuenta fuit, sed non est vltima earum,
Quas tu pulchra Venus decoras, ac incolis, imo
Si tua magna Paphos, Gnidos, Cyprus, atq; Cytheræa
Mente tibi caderent, caderentque virentia prata.
Hæc animo stabili semper tibi fixa maneret.
Mæsylū sterile, tristesque relinquimus oras,
Queis pecora horribiles A seneges littore pascunt,
Barbara gens lymphas quæ nūquam gustat amænas,

Nec sterilis campi syluestris sufficit herba.
Inquinamus & campos nullis iam fructibus aptos,
Cuthio queis ferrum flammanti conquouit aluo,
Ethiopum fines hæc barbara separat ora.
Inquinamus & Zonam Cancris, quæ est vltima solis
ad Boream cursus, ad quam præclarus Apollo
peruenit, & radijs illustrat fulgidus, vltra
inuiomos non ducit equos, nimioque labore
perterritus iter fessus, gelidumque reuertit ad Austrum.
Ibiacet huic populus, supera quem lapsus ab arce
o Ignorans cursum solis, nec lora gubernans
proxima Phaeton spoliasse albedine quondam
dicuntur, & nigro vultus tinxisse colore.
Iam etiam obscuris Sanagazius irrigat vndis
cellurem, & campos habitat quos horrida, nuda,
estivaque Æthiopum proles, & nomina perdit
notata, caput viride hoc dicunt cognomine nostri.
Post fortunatas felicia linquimus arua;
vidimus Hesperidas claro de nomine dictas
Hesperij patris; Immensi hic miracula mundi,
o Mōstræque naturæ iā quondā horrenda superba
consueyadum videre rates, hominesque feroces.
Inuenimus hinc dulcem portum felicibus austris,
et terræ dapibus gratis, ac fructibus, vndis,
etque alijs lassæ recreassent corpora Lusi.
Insula amæna fuit nobis, cui nomina sanctus
Iuppiter imposuit, sæuis qui funera Mauris
terra dedit, recolitque Hispania læta, Iacobus,
hinc Postquam capit Boreas afflare secundis
latibus, Oceani tumidos proscindere fluctus

L V S I A D V M

70 Incipimus, post terga manet gratissima nobis
 Hospitium, quæ terra dedit, portumque quietum,
 Hinc Lybia longas classis dum circuit oras,
 Linquitur obscuri prouincia lata Gelophi,
 Diuidit hæc varios gentem Phaetontis in agros,
 Linquitur ingenti Mandingaue cognita, tractu
 Illustris, diues, fulgenti clara metallo,
 Quam fluius Gambeia suis interluit undis,
 Oceanus liquidas quas largus Atlanticus haurit,
 Orcadas immenso turbatas undique fluctu
 80 Quas coluisse ferunt, tres vna è matre sorores
 Gorgones, euadunt proprio quæ lumine cassæ
 Tres oculo solo cernebant cuncta sorores,
 Dira Medusa tuis, tu solum crinibus igne
 Neptunum inflammas; tu fædo pessima vultu
 Anguibus horrificis ardentia littora complēs.
 Classis tranquilla iam præterlabitur aura,
 Denique & occultū semper properamus ad Austrū
 Linquentes diræ rupis iuga celsa Lezæ,
 Et caput insigni palmarum nomine clarum,
 90 Et fluium Zairem, qui littora cognita mordet,
 Intulæque illustris, decorant quam nomina Thomæ,
 Qui digito tetigit sublimia vulnera Christi,
 Linquitur. Et tumidi per stagna ingentia Ponti
 Carpit iter Classis, pelago & se fidit iniquo.
 Hic iacet imperium largum Congense, supremam
 Quod legem accepit Christi, atque lauamine corpus
 Abluit excelsæ remouens à corde paternum
 Crimen, Pontifici subdens colla ardua summo.
 Tellurem Zaires multis rigat imbribus implens

100 Tempore brumali campos, & littora dulces
 Per longū spacium voluens ad marmora lymphas,
 Hunc antiqua ætas nunquam cognouerat annem.
 Atque ita nostra viam clāssis fecat æquoris Arctos,
 Callistique polum linquens, mediumque rotundi
 Orbis, quod semper lucem cum noctibus æquat.
 Ecce autē ante oculos australi ex parte relucet
 Stella ignota viris, longosque incerta per annos.
 Vidimus & cœlum non multo sidere clarum,
 Et partem cœli stellarum lumine cassam.

110 En polus apparet, sub quo si terra remotis
 Incipiat campis, vel si maria alta carina
 Sulcent intrepida, nondum est hoc tempore notum.
 Per spatia horrendis noua ventis ardua clāssis
 Trāsgreditur, terrasque nouas, quas lumine Phæbus
 Bis lustrat currens, brumalia tempora ducens
 Bina, & vere nouo decorans bis fructibus agros,
 Pulcher vtrumque polū radijs dum lustrat Apollo,
 Per furias venti, quas excitat Æolus, imbres,
 Per maris horrendi fluctus, solisque calores,

120 Lunone inuita perfundi vidimus vr̄sas
 Neptuni Lymphis, tum doq; in marmore mergi.
 Quamquā trecentum linguæ, vox ferrea, nunquā
 Connumerare queam metuenda pericula Ponti,
 Et subitos Nimbos, furiosaque fulmina flammis
 Aera quæ liquidum accendunt, imbresque feroces,
 Et noctes tenebris, dira & caligine tectas,
 Quæque orbem trepidum fugiēda tonitrua findunt.
 Vidi etiam casus, & signa horrentia Ponti,
 Nauita quæ narrat veluti verissima, falsis

L V S I A D V M

130. Captus imaginibus, quæ qui speculatur acuta
Naturas acie rerum, secretaque mundi
Ingenio præstans, falsissima iudicat esse.
Vidi ego (nec fallor) fulgentia lumina, Nautæ
Sancta vocant pauidi, quo tempore turbidus Austro
Æolus immittit ventos, tollitque procellas,
Et magnos tristi renouant in pectore luctus.
Vidi etiam casum horrendum (mirabile dictu)
E supero, nigras coelo descendere nubes,
Oceanique vndas largo forbere canali.

140. Vidi ego (nō oculos fallūt hæc visa) supremū
Tollere se tenuem, subtilemque aere fumum,
Et rapido tractum vento descendere, crescit,
Post & paulatim sese dilatat, & alti
Hinc speciem accipiens mali, tunc corpore surgit
Largam vndam ascendit tum supra nubila crassa,
Atq; onere acceptæ grauior, fitque horrida lympha.
Non secus, ac quando cum perfida mordet hirudo
Membra bouis timidi, qui dum potauit amari
Fontis aquas liquidas, imprudens ore recepit:

150 Et magis, atque magis suggēs metuēda cruorē
In molem magnam crescit: sic larga columna
Seque, & nigrantem nubem, quam sustinet, implet:
Sed postquam satiatur aquis, spissumque recepit
Crassa pedem, tandem per inaniam nigra volauit,
Atque pluens dimittit aquas, quas iungit amaris
Fluuijs Oceani, salis ad sapor ille per auras
Tollitur, Hæc medici videant miracula docti
Naturæ & vires, & quanta potentia matris.
Antiqui Heroes, qui olim confinia mundi

Vltima

160 Ultima lustrarūt, Dominæ vt secreta potentis
Naturæ attento nossent miracula sensu.

Si quæ conspexi, si quæ mihi nota fuerunt
Conspicerent, & nota forent, quæ docta manerent

Scripta viris? varijs & concurrentia signis

Signa? pares cursus? tollatque vt pendula clara

Splendorem lunæ terra interiecta? quiescit

Nautarumque vt acus varijs in partibus orbis?

Instrumenta quibus capitur distantia, certo

A medio mundi? diuersos æquore ventos

170 Æolus vt mittat? verissima cuncta sine vlla
Fraude reliquissent venturis scripta magistris?

Sed iam Luna suas per primum fulgida cœlum

Duxerat ornatas fraterna luce quadrigas,

Impleratque suum iam quinis cursibus orbem,

Nunc vultum medium, nunc totum lumine plenum

Ostendens, postquam classis dat carbasa ventis.

Ecce autem expertus malo suspensus ab alto

Nauita conspiciens: Terram, terram (inquit) aperto

Lumine conspicio; defessi corpora magnam

180 Latitiā accipimus, tūc lumina verimus ones

Ad terram, voluunt proras ad littora naues.

Non secus, ac nubes celsi se ostendere montes

Incipiunt, celeres dimittunt carbasa Nautæ,

Anchora de proa iacitur, stant littore Puppæ.

Vt nobis lati quæ pars sit cognita mundi,

Quam classis lassata tenet, subtilia monstrant

(Iudicium sapiens) tunc instrumenta maneret

Tunc vbi quisque polus, quātumque ea littora distet.

Continuo Lusi descendunt nauibus, oram

Lyntribus

L V S I A D V M

190 Lyntribus attingunt, lati potiuntur arena,
 Et campis, tetigit nunquam quos altera proles.
 Ast ego, quem certa Naucleri hac arte sequuntur
 Portus arenosus gelido quam distet ab Austro,
 Phæbeum cursum certis contemplor in horis,
 Metior & varijs distinctam legibus omnem
 Picturam mundi, latamque in littore chartam.
 Comperimus classẽ transacto limite piscis
 Semicapri, partem mundi tenuisse iacentem
 Inter eum, gelidã Australem, partemque remotam.
 200 Ecce autem aspicio comitẽ stipante caterua,
 Et secum obscura nigredine ducere tinctum,
 Quem dom montani recipit bellaria mellis
 Rupibus in summis, inuitum robore captat.
 Aspectu trahitur diro turbatus, vt ille
 Qui nunquam proprio vidisset talia portu,
 Nec monstrum nostri, nec nos intelligit ille,
 Haud lingua fauo Polipheмо, & viribus impar
 Incipio a Colchis opulentam ostendere pellem,
 Atque aurum rutilans, argenti & frustula clari,
 210 Et quæ sublimem diffundunt balsama odorẽ,
 Et cassiam, atque Piper, nil pectora bruta mouentur.
 Ostendo minimi pretij dona infima, nolas
 Quæ resonant sonitu grato puerilibus annis,
 Christallique globos splendentis, & ærea signa,
 Pilea purpureo leuiter fucata colore,
 Nutibus, & signis ostendit gaudia, vinelis
 Soluitur, & celeri petit oppida parua volatu.
 Ast focij nudi, nigra & caligine tecti
 Per rupes densas, perque aspera compita montis

Deue.

220 Deueniunt, nostros & visunt luce sequenti,
 Et dona inquirunt, socius quæ duxerat alter,
 Sic nostram accipiunt mentem, sic pacis amicum
 Ostendunt signum vultu; Velloius ut audax
 Ire velit comitem, ac Magalia parua videre.
 Velloius fidens animo, cordique superbo
 Continuat securus iter, sed tempore longo,
 Cum procul aspicerem, cura Iuuenemque sagaci
 Prosequerer, sinumque bonum, felixque notarem;
 En subito apparet descendens cùlmina montis
 Maiori cursu, quam quando ascenderat, alas

230 Addebat pedibus timor anxius, ille volabat,
 Et classem quærit, fugiensque ad littora pergit.
 Calius ut caperet Iuuenem volat æquore, cymba
 Rumpit aquas celeri, robusto, & remige salsum
 Proscindit portum, verum prius improbus, audax,
 Perfidus Æthiopum quidam, ne vitet apertum
 Discrimen, neu præda manus declinet, inermem
 Inuadit Iuuenem, eructant hinc inde calore
 Combusti Æthiopes, Velloi pectora cura

240 Sollicitat, nec cernit opem, comitūque fauorē.
 Ecce ego continuo certo discrimine vitam
 Vellosum eripiens, dum duro remige lintrem
 Impello, Æthiopum apparent absque ordine nigra
 Agmina, quæ Turdos numero superare videntur.
 Spissa ex nube pluuunt lapides, sæurque sagittæ
 Viribus immensis missæ, nec vana fueruat,
 Nec rapidis commissa notis hastilia, vulnus
 Namque inde accepi, quo tibia claudicat ista
 Verum ita robusto rumpentes pectore Iuli

Martia

L V S I A D V M

250 Martia bella gerūt, tantū funduntque cruorē,
 Purpureū Æthiopum ferat ad magalia quisque
 Frontibus aufugiens loca per male culta colorem.
 Velloso incolumi, tunc perfida pectora cernens;
 Ingenium fallax, durum, fraudemque malignam
 Æthiopum, Lufos naues ascendere cogo.
 Hic nullum melius signum desūmpsimus orā
 Indiacæ, quam quod multum distemus ab illa,
 Atque ita dissolui furiosis carbasa ventis
 Vela dabam, naues sulcant dum marmora cursu
 260 Vellosum aggreditur quidam, dū cætera risum
 Turba capit, factum narrat fugientis ad oram
 Vellofi. Heus melius collis descenditur ille,
 Ascensum, quam dum tribuit subeuntibus, illi
 Respondet subito Vellofus Martius heros,
 Sic habet, at quando Æthiopum tot millia vidi
 Ad litus celeri cursu properare, reuerto
 Festinans paulum, sine ire ne turba maneres.
 Tunc narrat, simul ac præcelsi culmina montis
 Præterijt cursum Æthiopes ne carperet ultra
 270 Prohibuisse ferox, & funera dira minatos;
 Cumque retro fugeret, sese nigra agmina syluis
 Abscondisse, vt nos Iuuenem captare volentes
 Mittere Tartareas possent Acherontis ad vndas,
 Et magnam raperent prædā, spoliisque niterēt.
 Sed iam quinque rates sulcabant falsa diebus
 Æquora, tranquillos nigro mittebat ab antro
 Æolus ad Classē ventos, auramque quietam
 Cum nocte excubias agerent de more sodales;
 Apparet nitidum conturbans æra nubes,

Horrida

280 Horrida, dira, ferox, capiti supereminet alto.
 Sic grauis, & magno sic formidanda furore
 Apparet. Nimio torpent stupescit timore
 Membra, coit gelidus dira formidine sanguis.
 Feruet arena freti, gemitusque ad sydera pontus
 Tollit, & ingenti fremitu quatit vnda recurrens
 Insanas rupes; imo suspiria corde
 Educens, lacrymansque preces ad sydera fundo.
 O Deus Omnipotens, rerum cui summa potestas,
 Quæ mihi nunc species improuida pecciora turbat
 290 Quæ precor, hic potius varia hæc miracula monstrât
 Maius opus surgit, quam sit furiosa procella.
 Nondum finieram, cum se manifestat imago
 Horrida, deformis, robusta, ac maxima vasso
 Corpore, depressus vultus, metuendus, & atrox,
 Squalida barba iacet, suffossaque lumina gestus.
 Sordidus, horrendusque, incomptus, & arduus, asper,
 Terreusque color, crispatis crinibus atro
 Puluere completis fædataque ora, feroces,
 Inimanes, putridi, dentes squalore rigebant.
 300 Affirmo horribilis tã grandis n' ebra Gigânis
 Esse, vt pregrandi valuisset mole Colossum
 Vincere, qui septem sociat miracula mundi,
 Horribili, & tremula stupidos nos voce profatur,
 Quam pelago immenso, tumidoque ex æquore misit.
 Horrescunt animi tunc omnibus, ossa tremiscunt.
 Vox quoque, & aspectus quatunt formidine peccus,
 Hirsutique manent tremefacta fronte capilli.
 Incipit. O Proles audacior omnibus, orbe
 Martia quæ toto gesserunt facta, quiete

L V S I A D V M

310 Tu nunquā fruēris, per magna pericula mundi,
Per fera bella, maris per tot discrimina, fines
Transgrediens, vetitos, audes & scindere sæuos
Oceani nostri fluctus, quos certus ab alto
Principio annorum, & post tempora plurima seruo,
Quæ nunquam proprio, aut externo victor arauit
Ligno, aliquis nostram potuit vel vincere metam;
Naturæ siquidem tentas secreta videre,
Oceanique mei furias, quem noscere cuiquam
Non licuit Regi fama super æthera noto.

320 Accipe damna tibi quæ post ego dira parabo
Immenso in pelago, & quæ toto in limite terræ
Percipies, cuius collo tu fræna ligabis,
Quamque reges, victrix multis decorata triumphis.
Nosce etiam naues, Indi quæ littora quarent
Tractum hunc infestum rigidis, sæuumque procellis
Inuenient, ventos etiam, nimbosque tremendos,
Quin etiam nostri quæ ponti insederit vndas
Classis prima, mihi subito dabit illa tributum,
Maius erit damnum, quam sit (mihi crede) periclū.

330 Hic, hîc, ille luet diras cum funere pænas,
Qui primus vestrum vidit mea littora, finem
Nec damni accepti vestra hæc audacia ponet.
Nam Luse semper fractæ discrimina naues
Dira ferent (mea nisi mens me fallit) & oram
Quæ nostram appellet, tantis erit obruta damnis,
Vt nullum horrifico certè minus esse putetur
Funere. Et illustrem primum quem tangere celsum
Fama superba polum faciet, tumulabit arena,
Iudicio poscente Dei, litusque sepulchrum

340 Huic fatale dabit nostrū, faustumq; trophæū
 Armaque, quæ Turca victor de classe reportat,
 Littoribus moriens nostris spolia ampla relinquet,
 Quæ destructa illi Mombaça, & Quiloa tradunt.
 Finibus Auroræ veniet famosus & alter
 Saucius ille tuis Venus o quandoque sagittis,
 Et multas qui fudit opes, quique horrida Martis
 Gessit facta, suam consortem, & pignora ducens,
 Consortem pulchram, ac insignem sanguine, triste
 Infelix, dirum, miserum, ac ignobile fatum

350 Hos vocat, ac æceps nostro fortuna relinquet
 Littore crudeli post tot discrimina vitos, ego nos
 Ut miseri tolerent pænas, multosque labores,
 Sæua fames natos charissima pignora tristi
 Morte premet, dirique Cafres pulcherrima charæ
 Confortis miseræ, nudataque membra videbunt
 Frigore, nunc ventis, nimia nunc pressa calore,
 Ardentem Lybiæ postquam lustrarit arenam,
 Littore sylvestri miserandum ponere corpus
 Aspiciet, cum saxa suis violabat uterque

360 Fletibus, insignem soluet de corpore mentē.
 Ulterius monstrum diro sermone ruinas,
 Fataque Lusorum referebat tristitia; quando
 Puppi ego præcellsa magno clamore Gigantem
 Alloquor. O monstrum quem te memorabimus? Oro
 Quis sis? quod corpus? quæue hæc inmania mēbra?
 Vnde gigas natus? vel quo te Littore condis?
 Exponas. Tunc ille oculos, ac ora retorquens,
 Et superas feriens summis clamōris arces
 Respondens mihi voce graui, nimiumque feroci

(Vt

LVSIADVM

370 (Vt cui non quæſita placent) ſic ore profatur
 Sum Lybiæ caput occultum, quod noſcere doctus
 Rhinũ, & Strabo, Ptolomæus & inclitus olim
 Non putuere, vocant nunc tormentoria veſtri
 Littora, & hac noſtra felix abſoluitur ora
 Africa, quæ gelidum tantum ſe extēdit ad Auſtrum.
 Aſpera me genuit tellus, genuitque ſodales
 Enceladum immanem, ac immani pectore vaſtum
 Centimanum, vocor ipſe Adamantor, prælia geſſi
 Dira Ioui ſummo, qui vibrat ab æthere ſæua
 380 Fulmina Vulcani, radios ac igne coruſcos.
 Non ego conſtitui ſupponere Pelion Oſſæ:
 Nauibus at ſcindens horrendas æquoris vndas
 Ducebam Claſſem Neptuni caſtra requirens.
 Coniugis at Pelei correptis amoribus iſtude
 Propoſitum accepi, nec curam à pectore volui.
 Contempſique Deos cæleſtes, principe aquarum
 Vt fruere, quadamque die non conſciũs illam
 Nereidis Nymphis ſociatam in littore nudam
 Conſpexi, tunc ſæuus amor mea pectora vicit,
 390 Dulcibus atque ſuis vinxit diuiſa catenis.
 Cumque Giganteus, vaſtoque in corpore geſtus
 Efficeret, velox caperem ne gaudia, mecum
 Conſtitui pulchram furioſo Marte puellam
 Surripere, ac primum ſic conſulo Dorida cautus.
 Tunc Dea formoſæ Thetidi mentem indicat, illa
 Subridens, Nymphæ vultus oſtendit honeſtos,
 Ac tandem dixit. Nam quæ tolerabit ambrem
 Horrendi, ac vaſti pulcherrima Nympha Gigantis?
 Attamen Oceanus ne tanto Marte prematur,

Inquiram

400 Inquirā mediū, vt damnū excusetur, honorq;
 Seruetur nosſer, reſponſaque talia Doris
 Reddit. Ego infelix occultam agnoſcere fraudem
 Non potui; nam cæcus amor nos cæcat amantes,
 Noſtrā cupidineis ſic complet pectora votis.
 Omitto bellum, deponoque arma furentis
 Martis, & inſauſta, mihi quam promiſerat hora
 Doris, falſa Theris nudatis veſtibus, album
 E procul oſtendit geſſum mihi, brachia demens
 Extendi, celeri properoque ad littora curſu,
 410 Amplexu inuito fugientem, at fallit amante.
 Hoc animus meminiffe horret, nam brachia noſtra
 Cōplecti Thetidē credenti incōdita rupes
 Conſita dumetis, & agreſtibus aſpera ſyluis
 Obijcitur, fronti frons atque opponitur, ora.
 Oribus, atque genis facies decepta cohæret.
 (Reſ inſauſta mihi) non vir, verum altera manſi
 Rupes aſpectu, ſcopuloque adiungitur alter
 Immanis ſcopulus, ſupero cæloque minantur.
 O Nympha Oceani formoſior omnibus liſta
 420 Non tibi vaſta placet ſiquidem præſentia, tãta
 Fraude frui ſteterat, conatum & fallere noſtrum,
 Aut nihil, aut ſomnus, nubes, rupeſque fuiſſet?
 Tunc abeo Inſanus, furis agitabar iniquis,
 Dedecus hinc carpit, dolor hinc mea viſcera rodit,
 Conſtituo mundi diuerſam quærere partem,
 Qua ſcelus ignotum, noſtrumque illudere caſum
 Non aliquis poſſet planctumque videret inultum.
 Iuppiter indigna fratres iam vicerat ira
 Commotus, ſtygias aliquos Acherontis ad vmbraſ

L V S I A D V M

430 Miserat, & contra cū robora multa refulgen
Nil valeant cœlum, lacrymis mea damna luebam.

Incipi nostri tela infelicia fati

Sentire, audaci quoque præmia debita menti.

Dura caro in duram cæpit se vertere terram,

Ast ossa in scopulos, membra hæc ac vasta figura

Per longas huius protenditur æquoris vndas,

Sæua meam immanem conuertunt numina molem

In caput, vtque meum pectus dolor opprimat vrgēs

Non finit atra Thetis validis circundare lymphis

440 Corpus. Sic narrat lacrymās, fletūq; tremendū

Excitat infelix, oculosque euanuit ante:

Denique & in nihilum nubes conuersa, sonorum

Oceanus fremitum dedit, ac metuentia signa.

Tunc ego cum lacrymis duplices ad sydera palma

Extendens, precibus cælestia Numina multis

Exoro, vt procul amoueat fata impia, dirum

Quæ monstrum retulit, clades, casusque futuros.

Iam Phegon, & Pyrois, clarusque Eous, & Æthon

Nascentis currum radiantem ducere solis

450 Incipiunt, quando tellus apparuit alta,

In quam membra feri conuersa fuere gigantis.

Legimus has oras, & proram classis ad Eurum

Ducit, & ad portus iterum peruenimus, illis

Felix Blase tuum remanet per sæcula nomen.

Et licet Æthyopes habitent hæc littora nobis

Charius hospitium tribuunt, nam gaudia læti

Exercent, nosque inuisunt, certa que mouentes

Arte pedes ducunt faciles de more choreas,

Vxoresque ferunt secum, puerosque, senesque,

Lanige

460 Lanigerūq; pecus, quod amēno littore pascūt,
 Incedunt illæ placida nigredine pictæ
 Supra terga boum, pecori quos barbara cuncto
 Præponit gens illa, boui dans numina cœli,
 Materna cantant pastorum carmina lingua,
 Syluestrem & tenuis cantum meditatur auena
 Virgilij dulces vatisque secuta camænas.
 Hi placidi aspectu nobis humana rependunt
 Hospitia, & vendunt auium genus omne, pecusque,
 Gallinasque, boues, fructus, quos arida profert

470 Terra, salutiferā capimusq; è fontibus vndam.
 Sed nullum Indiacæ cum terræ signa sodales

Accipiant, celsis extollitur anchora proris,
 Velaque dans classis spumas salis ære ruebat.
 Iam Lybiæ ferme calidas circundabat oras,
 Atque æquatorem securis prora petebat
 Curfibus, ac iterum post tergum liquimus Austrum,
 Liquimus & portum, quem nostra inuenerat annis
 Præteritis classis, cum tormentoria ventis

Quæritur ora, suam posuit sic littore metam.
 480 Fecimus inde viam, multis noua vela diebus
 Pandimus, ac placidi nunc dant spiramina venti,
 Nunc notus aduersus, nimbi, tristesque procellæ.
 Ast ego sollicitus nunc huc, nunc prouehor illuc
 Immenso pelago spe solum fultus inani,
 Neptunum in varios tumidus qui sæpe colores
 Vertitur, audaces sæuo deuincere Marte
 Nitimur, ac tandem currentes vincimus vndas
 Aduersas, cursu cursum superamus aquarum.
 Maiori Oceanus pugnabat robore, naues

LVSIADV M

490 Namq; retro cursu pellebat, fortis & Austro
 Incalsum furias mittebat, & Æolus Euros
 Spirabat contra magna virtute repugnans.
 At Notus ingenti nixus conamine cursum
 Oceani vincit. Tum demum pergimus vltra.
 Venerat ille dies, qua nos celebrare solemus
 Aduentum Regum, regem qui à finibus olim
 Auroræ, Solymæ querebant mænibus ortum,
 Stella Magos ducens vehit ad præsepia Christi.
 Bethlemicis latebris, fragilique latentia muro.
 500 Hac iactata die spaciolum intrauerat amnem
 Classis, & hic placidam tribuit cum pace quietem,
 Accepitque trium felicia nomina Regum,
 Amnis aquas tribuit, tribuitque obsonia tellus,
 Non tamen optati signum vllum inuenimus Indi,
 Barbaræ gens quasi muta foret, sic se explicat. Oro
 Rex videas classis quantû maris æquor arauit?
 Quam latum terræ spatium circundedit? vllum
 Quin Orientalis signum acceperimus oræ,
 Corruptis dapibus, corruptoque ære, damna
 510 Percipimus nostris haud quaquâ viribus æqua,
 Nullaque, quæ tristes lenirent gaudia mentes,
 Quæ nobis spes vana datet. Rex inclite, credes
 Si non ista foret Lusi de sanguine proles,
 Reçtori fortasse fidem, Regique reserrent?
 Credis quod Lufos diuersa per æquora vectos,
 Oppressosque fame, ventis, ac imbribus oras
 Diuersas terræ radentes, littora vasta
 Æthiopum, ac incerti defidentia portus,
 Et furor, ira, metus non fortia corda moueret,

Quod

520 Quod tuanidos possēt animis extollere fluctus,
 Crudelique ducem tandem committere morti,
 Offi ciumque mari toto ~~to exercere pyrata?~~ ^{cn}
 Scilicet vt fuluum spectatur in ignibus aurum,
 Inspicienda fides dubio sic tempore, Lusi
 Difficiles rapidi furias, discrimina ponti
 Sæua probant, veterisque premit fiducia famæ.
 Linquimus eximij iam dulces fluminis vndas,
 Incipiuntque rates mare falsum findere, ad altum
 Progredimur placidis tunc aspirantibus auris,

530 Postea namque Notus, si flasset frigidus, vndæ
 Aduersæ nostram traherent ad littora classem.
 Ora sinum Lybiæ grandem, ingentemque recessum
 Circuit arenti locuples, qua ex parte Sofalla
 Auri fulgentis ditissima pondera mittit,
 Hæc nisi nostra Deus mitissimus auferat omen
 Forte retrocedens tetigisset littora Classis.
 Proh dolor, instabant discrimina magna carinis.
 Postquam felicem fessi translabimur oram,
 Vertimus hinc clauum, tibi quem Nicolae dicarūt
 540 Nautæ, illā petinins partē, quā feruidus vndis
 Concutit Oceanus, fremituque extollit iniquos.

Quando cor viuens inter spes, atque timores
 Flumen abundanti desperatum inuenit vnda,
 Cominus apparent valles, & littora, lintres,
 Ad mare descendunt quidam, quidamque subintrāt
 Flumen, & æquoreis dissoluunt carbasa ventis,
 Latitiam nobis peperit, quod scindere Lymphas
 Vidimus Oceani gentem, quæ nauigat artis
 Haud ignara, putant Lusi iam signa patere

L V S I A D V M.

550 Auroræ, optatum iam iamq; accedere ad Indū.
 Et licet Æthiopes, aliquid cognouimus, illi
 Namquē Arabū proprio voces sermone profundūt,
 Qui mercaturæ specie sua littora tangunt,
 Gossipio pannum texunt, quo tempora cingunt,
 Cætera membra tegunt alio, sunt tincta colore
 Cæruleo, nos conueniunt, Martinus illos
 Alloquitur verbis Arabum, quæ nouerat: annis
 Omnibus affirmant æquali mole carinas,
 Et similes nostris illos appellere portus,
 560 Et maris Oceani tumidos proscindere fluctus.
 Soluere ab auroræ, nitidi vel solis ab ortu,
 Et fulcare rates Australia marmora, deinde
 Ad terram Indiacam regredi, qua cernitur alba
 Gens similis nobis, plenas referuntque carinas,
 Latitiam pariunt tum gens, tum nuntia, nomen
 Felicis statui telluri imponere signi,
 Et lapidem, sacro Raphaeli erectus in acta
 Exprimit hic sphæram, nostri que insignia Regni.
 Hoc lassas placido naues mundaumus amne,
 570 Nam cursū tardant nauis conchilia, limi,
 Ostrea, & infesti cancri, quos gignit acerbi
 Lympha maris, nos hospitio venerantur amico
 Æthiopes hilares, atque omni à fraude remoti;
 Non multo vendunt pretio cerealia nobis
 Munera, Gallinas, porcos, volucresque canoras.
 Sed metueda tamen, quæ semper tristitia latis
 Sors miscere solet, voluit Ramnusia nostram
 Felicem pensare atra formidine sortem.
 Sic Deus Omnipotens, nutu qui lydera torquet,
 Nostraque

580 Noſtraq; conditio admittit, quā à vêtre parētis
 Traxit homo, ſtabilem mala quod ſibi ponere ſedē,
 at bona naturam ſoleant mutare benignam.
 590 Inuaſit miſeros morbus crudelior vllis,
 Quos vnquam vidi, multos, & funere acerbo
 Abtulit atra dies, alieno & littore in æuū
 Oſſa ſepulta iacent. Poſſit quis credere ſletus,
 nefandas mortes, ſuſpiria mæſta, dolores?
 Opprimit en morbus dentes, tumidæque putreſcunt
 Gingiua, & putridæ creſcunt extra ora, nefandam,
 600 Horrendæque aurā, quæq; inficit aera, mittunt.
 Et medici, & ſæua decrant tunc arte magiſtri,
 Nititur & quicunque putrem ſic ſcindere carnem,
 Ac ſi dira feri torquerent vulnera Martis.
 Denique in hoc ſocios ſylueſtri rure ſepultos
 Liquimus immenſo pelago, ſæuiſque ſodales
 Fluctibus Oceani. Facilis iactura ſepulchri,
 Quilibet en collis, quæuis maris vnda, vel ora
 Præbebunt Vrnæ tristem, nam pallida pulſat
 Mors æquis pedibus ſummorum ampliſſima Regū,
 600 Atria, magnificæq; domos, humileſq; tabernas.
 Soluimus é portu, ſpes, & fortuna dolore
 Corda premunt, faciūſq; viā, quoque radimus orā
 Ardentis Lybiæ, ſignumque inquirimus Indi
 Auriferi, quod nos firmet magis: Ecce ferocis
 Ora Moçambique apparet, iam ferrea ſumma
 Anchora de prora iacitur, ſtant Littore puppes.
 Nec refero fraudes Maurorum, & callida dirę
 Pectora Mombaçę, nam cum totum ardua mundum
 Fama volet, iam forte tuas peruenit ad aures.

L V S I A D V M

610 Hic tandem cœlum fatis nos detulit, iras
 Æquoreas fugimus, portum tua littora tutum
 Præbent, & tua mens dulcis, tua pectora pace
 Tranquilla stabilita dabunt, viuique salutem,
 Defunctis vitam, nostris Rex inclyte Lufis
 Hospitium, requiem tribuisti, littora, portum.
 Ecce tibi attentasi me es Rex aure secutus,
 Ordine narraui longo quæcunq̃ue volebas.

Tecum igitur statuas, quæ gens tot marmora, ventos,
 Tot maria auderet transire, ac robore tanto

620 Vincere tot fluctus, tempestatēque feroces,
 Sicut ego, sociique mei gens Lusa relictis
 Littoribus patriæ tolerans noua littora quærit.

An pius Æneas potuit, vel sæuus Vlyssēs
 Vincere tot Syrtes, aut tot discrimina Ponti?
 Dux fuit antiquus, quem ad fulgida Sydera tollunt
 Carmina, qui partem octauam conspexerit audax
 Tantorum, quæ vidi ego, vel visurus, iniquos
 Dum pelagi sulco fluctus, vel littora lustrō
 Ardentis Lybiæ, & siccas immotus arenas?

630 Qui bibit Aonias reliquis effusus vndas,
 Quem sibi deposcūt Smyrna, & Colophoniam, poscūt
 Et Salamin, Ios, atque Rhodos sublimis, Athenæ.
 Ille alius decorat qui prata virentia magnæ
 Ausoniæ, cuius voces dum Mæncius audit,
 Somnum carpit ouans, at Tiberis ad astra superbus
 Tollit, & auriferis cœlo caput ingerit vndis,
 Heroes cantent, scribant, & carmine laudent,
 Extollant, fingantque Magas circesque feroces,
 Syrenes placido mulcentes pectora somno,

Et

640 Et fingant Cycones, qui velo, & remige naues
 Impellant, terras etiam, queis mente sodales,
 Priuantur, postquam degustant dulcia frondis
 Pignora, & æquoreas Palinurum errare per vndas
 Fingant, & ventos inflato ex vtre solutos,
 Content ardentem raptas & amore Calypsos,
 Harpyis turpi fœdantes omnia tactu,
 Descensum stygij sæuas Acherontis ad vndas,
 Nam licet ingenium, claramque ad carmina mentē
 Exacuant, largam & præstet noua fabula syluam,

650 Quæ tibi nūc refero veteres sine crimine musas
 Deuincunt, neque enim fallaci pectore narro.
 Rex, sociique simul pendent ex ore loquentis,
 Attoniti dum verba facit, dumque ordine longo
 Facundus memorat Luforum insignia Martis
 Facta, ac horrendi metuenda pericula ponti.
 Rex illum admirans sublimia pectora laudat,
 Laudat & antiquæ fortissima robora gentis,
 Extollitque fidem, geniumque, ac nobile pectus;
 Et stupidus casum populus, quem quisque notauit,

660 Narrat, & à Lufis nemo sua lumina tollit.
 Delius at Iuuenis iam lora ardentia voluit,
 Quæ male Lampetiz frater deducera olim,
 Vt Thetis æquoreis defessum colligat vndis.
 Rex tamen interea regales tendit ad aulas.
 Quàm dulcis laus semper erit, quàm gloria dulcis
 Cum quisque agnouit sua facta ascendere ad ædem
 Ætheream, è terra cernit vel gesta volare
 Sydera ad alta viri, famamque extollere, virtus
 Æmula tunc pectus maiora ad facta fatigat?

L V S I A D V M

670 Sæpe leuât animos exempla insignia, & audet
 Exemplo motus muros ascendere miles,
 Nec timet infauftam Mortem, nec prælia Martis,
 Inflammatque rates medijs in fluctibus igne.
 Magnus Alexander, non tantum exaltat Achillis]
 Fortia facta, suas quantum qui carmine laudes
 Extulit, & magnam duxit super æthera famam.
 Melciadis quondam famosa trophæa mouebant,
 Augebantq; animos, mentēque Themistoclis, audax
 Qui nihil esse sibi dicebat lætius, altos

680 Quā quæ Melciadis celebrabat Musa triūphos.
 Nititur illustis ratione ostendere Gama
 Errores maris Æneæ, quos fama supremis
 Carminibus cantat, non tanto nomine dignos,
 Vt sunt fluctuagis quos per maria alta procellis
 Fecit, queis etjam cœlum, tellusque pauescit.
 Ast quod magnanimi Æneæ celeberrima cœlum
 Tangat fama, colatque suo musa inclyta versu,
 Et dulci Ausonidum cythara modo Mantua nomē
 Efferat, Augusti faciunt pia dona, fauores,

690 Et decus altifono, largitaque munera vati.
 Producit tellus Augustos Lusa feroces,
 Cæsareumque genus profert, & robora, vires
 Fortis Alexandri, sed non ea dona supernis
 Queis volitat sua fama alis, ac nomine dignos
 Æterno celebrat multos manūra per annos.
 Augustus furias inter, metuendaque Martis
 Prælia venturis componit carmina sacris.
 Excitat ingentes en Fulua pulchra que rellas,
 Cum pro Glaphiræ linquens Antonius illam

Carminē,

700 Carmine Parnassi collis iuga celsa petebat.

Cæsaris Imperio fortissima Gallia duro
Subijcitur, largam scribingi Martia sylvam
Non arma impediunt, nec sæui concaua belli
Cornua, sic calamum dextra, sic tela sinistra
Portabat magni mentem Ciceronis adaquans.
Scipio, quem Pæni quondam, & Carthaginis altæ
Mænia sunt experta, metro fabricata colebat
Carmina, quæ stricto famosa Terentius vngue
Texebat, grauib. dignas scænasque Cathurnis.

710 Magnus Alexander sēper voluisse volumen
Creditor, & capiens somnum relegebat Homerum,
Seruabatque librum post ceruicalia Charum.
Denique nullus erit Dux robustissimus, omnis
Vel latio, Græco, vel quouis sanguine natus
Doctrinæ ignarus, mularum incognitus antris,
Exceptis Lusis, quod non pudet ore referre,
Namque quod excelsum non ducat ad æthera Lusi
Nomen fama, fuit quod barbara carmina proles
Carmina despiciat, Musisque Helicōna dicatum.

720 Virgilij defunt ideo, defuntque supremi
Mæonides, deerunt etiam, si talia durant,
Æneæque pij, deerit robustus Achilles.
Sed natura potens (dictu mirabile) mentes
Lumine tam tenui lustrauit, vt impia prorsus
Pectora nil curent, quod sit gens barbara Lusus.
Noster Dux musis patriæ gratetur amorem,
Carmine qui cōgit describere facta virorum,
Ducere & ad superas insignia nomina sedes;
Namque ille, & quicumque alius de stirpe creatus
Gamarum

L V S I A D V M

730 Gamarū illustri, Tagides non semper amicas.
 Calyopeni ve trahunt, vt linquant aurea fila,
Eterna & tribuant illorum nomina famæ,
 Solus enim fraternus amor, quo Martia facta
 Lusorum nostris celebrentur versibus, vrget,
 Et Tagides cogit Nymphas, pulchrasque sorores
 Sed non quisque sinat multis se opponere factis,
 Namque suum nunquam deperdent gesta decorem.

L V S I A -

L V S I A D V M

LIBER VI.

A R G V M E N T V M.

Hoc libro describitur nauigatio Ducis ab In-
sula Melindana ad Calecutium. Narratur
celebris historia duodecim Equitum nobilium Lu-
itanorum, qui ad Angliam à Rege Ioanne primo
Portugallie, vt certamen singulare contra duode-
cim Anglos inirent, missi fuere.

i.

REx Melindensis nescit quo pectore Lusos
Accipiat, reddatque hilares, qui falsa carinis
Æquora sulcabant, vt certa scœdera mente
Cû duce, cum socijs firmus cõponeret, ipsos
Tam distare procul Melinde à sedibus, oram
Longe Europæam locupletem à litore abesse
Melindi, & sortem Regnum posuisse sinistram
Pœnitet Herculeo distansia marmore, nidum
Non patrium Luso vicinum habuisse penati.

Exercē

L V S I A D V M.

10 Exercent hilares Mauri de more Choreas,
 Piscanturque alij, capiunt ingentia pisces
Corpora, queis domitum Lægia fœmina pectus
 Fallit, lætitiâ que Antonius accipit, omni
 Famofus Rex ille die conuiuia Lufis,
 Ferulaque, infolita Cererifque, ac munera Bacchi
 Arte dabat, fructus, volucres, carnesque recentes;
 Sed dux Gama moram rumpēs dare carbafa ventis
 Conftituit, petit aura leuis iam è littore claffem
 Soluere, cum magnum reffet maris æquor arandum,
 20 Congerit atque cibos, & dulces fluminis vndas,
 Nauclofosque capit certos, qui curfibus æquis
 Deducant naues, triftem tum denique Regem
 Conuenit, & ftatuit tranquille fœdera pacis,
 Luforumque operam cafus promittit in omnes:
 Rex petit vt Lufæ femper fua littora naues
 Inuifant, neque enim donum fibi gratius optat,
 Quâ pia Regna viris, propriûque impendere fceptrû
 Inuictis animo, fecuro & pignore firmis.
 Frænabitque illos calidus dum fpiritus artus
 30 Pro Regis, Gamæque fide, pro gente, feroces
 Quæ fuperat fluctus, ventos, dirafque procellas,
 Et falſum argentum conftanti pectore fcindit.
 Innumeris vitam cupit obiectare periclis.
 Talia dicenti refpondet Gama, benignum
 Hofpitiû gratans, animumque, & pectus amicum
 Ac promittit opem Luforum, dum aureus orbem
 Fulgenti immenſum luſtrarit lampade Phœbus.
 Tunc Melindenfes, ftabilito fœdere, charo
 Suſpicit amplexu, fidoque à littore ceſſit,

40 Et dare vella iubens cursū protendit ad Oras
 Auroræ, Oceani ventis fauet vnda benignis,
 Et Nauclerus iter carpit, certissima monstrans
 Signa viæ, certo fertur per cœrula cursu.
 Iamque rates nitidi verrebant æquora ponti
 Indiaci, clariq̃ue vident cunabula Solis.
 Hic miseras tandem posuisse cubilia Curas
 Lusyadum gens lassâ putat, sed Bacchus iniquo
 Euolens animo, quæ tunc ventura pararent
 Fata viris, famuli Lusi, qui à sanguine creti
 50 Tot metuēda gerunt totū celebrāda por orbē,
 Facta, gemit, demensque furit, furiosus & ardet.
 Infatis sic esse ratum, firmumque videbat,
 Lysia quod Romam sequeretur læta triumphis,
 Diuitibus spolijs, palmis vitricibus, vrbis
 Tollere quod statuunt clarum super æera nomen,
 Et mutare nequit firmant quod sydera mente
 Aurea, ab Olympiaca descendit sede, furenſque
 Consilium quærit, capit, & Regna humida lati
 Ingreditur ponti, Neptuni & pergit ad aulam;
 60 Sedibus internis pelagi, fundisq; cœuernis,
 Quæis mare cœruleis tumidū se abscondit in antris,
 Ex quibus erumpunt furibundis fluctibus vnda,
 Cum pontus venti furijſ respondet acerbis,
 Neptunus sedem posuit, posuereque Nymphæ
 Nereides, alijsque dij, quos alta recondit
 Vnda maris, prestant summo munusque Tridēti.
 Argenti fundus nitidas ibi monstrat arenas,
 Excelsæ campo turres cernuntur aperto
Christalli ex massa factæ, quo lumina claro

Comminas

L V S I A D V M

70 Comminus aspectu radianti luce propinquât,
 Hocque magis dubitat dubio mens ardua visu,
 Si fulgens Adamas, aut si cristallinus ornet.
 Tecta color, nitido sic lumine massa coruscat,
 Ostiaque ex auro splendent radiantia fuluo,
 Et quas concha gerit claris illustria gemmis
 Littoribus, pictis decorantur & aurea syluis,
 Turgida quæ Bacchi furiosi lumina pascunt,
 Confusamque chaos faciem prius aspicit, vnus
 Hli vultus erat, rudis, indigestaque moles,

80 Pondus iners, aderant diuerso munere rara
 Diuersis elementa locis, nam feruidus ignis
 Sublimem obtinuit, superi & sine pondere cœli
 Enituit, postquam celsa Promethæus arce
 Surripuit flammæ, animantur cuncta calore;
 Post ignem tractum rapuit natura secundum
 Aeris inuisi, qui nunc loca cuncta subintrat,
 Nec vacuum patitur, sic rerum postulat ordo.
 Post sequitur tellus circumdata montibus altis,
 Arboribus pulchris, & amæna virentibus herbis,

90 Et pecudes, volucres, animaliaque omnia pacens,
 Flumina sculpta suis, & fecundantia riuis
 Tellurem, vastosque agros, pomaria vernant,
 Quæ pulchros flores, & Lilia pulchra colore
 Cæruleo, pulchrasque rosas, vacinia pulchra,
 Quæque etiam varij generis depascere pisces,
 Et nutrire solent claris viuientia Lymphis.
 Parte alia, quæ bella gerunt metuenda Gigantes
 sculpta iacent contra cælestia numina, Thipheus
 Belliger ardentis rupi supponitur Æthnæ,

100 Euomit illa suo crepitantes ore fauillas
 Cum terram rapidus Neptunus percutit hasta,
 Quæ primum produxit equum, depingitur almæ
 Effigies, Pallas quam docta inuenit, oliuæ.
 Non multum Bacchus furijs oppressus amaris
 Cunctatur depicta videns, sed percitus ira
 Neptuni ingreditur sedem, quem clarus opimis
 Expectat portis pulchra comitante caterua
 Nereidum, vini quod rex regna humida fallæ
 Intret aquæ, visatque Deum, mirantur, acerbi
 110 Æquoris. At Bacchus mæsto sic ore profatur.
 O Neptune stupor non te, nec numina vasti
 Oceani teneat, quod nunc tua regna subintrem,
 Nam fortuna etiam contra sua tela potentes
 Armat verba, cupis mea tu si condere menti,
 Hæc prius è mæsto quam promam pectore senſa,
 Numina falsa voca, cunctosquæ incommoda tangūt,
 Percipiant cuncti, atque alta, post mente reponant.
 Neptunus casum horrendum putat esse, canorum
 Tritonem vocat ille, iubet quod conuocet omnes,
 130 Qui maris Oceani tractant consinia, diuos
 Triton quem ponti veneranda Salatia Regi
 Progeniuit, facie nigra, fædaque parentis
 Et tubicen, tumidæ prælans & nuncius anlæ,
 Quos caput incomptos, atque humida barba ferebat
 Crines, sunt pleni nigra salſugine limi,
 Qui nunquam agnoscunt arguti pectinis ictum,
 Puncta gerunt nigris conchilia tristia costis,
 Ingentis nigrum decorabat magna locusta
 Crusta caput, graditur metuendo corpore nudus.

LVSIADVM

130 Sic etiam nudat sic cætera membra, natatum
Nè forte impediunt, sed ponti animalia partes
Parua tegūt centum, & centum, Cancrique retrorsū,
Cammarus, & multo conchilia sordida musco,
Ostreæque augmentum à nitida sumentia phæbe,
Dextra tenet concham, quam iam inspirare retortā
Incipit ingenito sonitu, qui marmora longe,
Æquoreosque sinus penetrat, quos voce canora
Percutit, & magno tangit maria alta tremore.

præparat ecce viam sonitu commota Deorum

140 Turba marina, petit magnique palatia regis
Neptuni, quondam qui fortia mania Troyæ
Condidit, à sœuis destructaque postea Græcis.

En pater Oceanus natis sociatus amarum

Carpit iter, venit & Nereus, quem duxerat olim
Doris pulchra virū, Nymphis qui impleuerat omnē
Horrendi tractum ponti, quin Protheus vndis
Definit ipse pecus Neptuni pascere, vates

Qui scit quæ fuerint, quæ mox ventura trahantur,
Aduenit, & mentem Bacchi iam nouerat. Ecce

150 Parte alia pergit formosa Salacia coniux
Neptuni magni, cœlique ac filia Vestæ;
Læta, grauisque venit gestu, & pulchredine tanta,
Vt tumidas Ponti truculenti leniat iras,
Induerat tunicam tenui velamine textam,
Quæ finit eximium facili splendescere visu
Christalli, debet niueum nec condere corpus.

Inde rosis subiit formosior Amphitrite

Regales venit ad sedes, secumque ferebat

Delphinum, turpi qui vt consentiret amor

Consu-

160 Consuluit Regis, dominantur lumina cunctis,
 Lumina quæ nitidi superabunt lampada solis.
 Leucothoeque etiam furias Athamantis iniquas
 Quæ fugit infans, sociam & sibi numina sumunt
 Oceani, pulcherque venit Melicerta parentis
 Signa sequens charæ, nunc conchas colligit albas,
 Quas generat pontus, nunc fulua saltat arena,
 Nunc formosa sinu puerum Panopea quietum
 Ducit, & humano qui quondam corpore Glaucus
 Vertitur in piscem lapidosæ viribus herbæ

170 Quo rapuit felix insignia numina damno,
 Hic venit ad cætum plorans quam perfida fraudem
 In scyllam Cyrces, quam valde Glaucus amabat,
 Fecerat, insanas agitabatque ore querellas.

Consedere Dei sublimis sedibus aulæ
 Illæ in diuitibus statis, in sedibus illi
 Chrysalii, Bacchus folio, Rexque ipse sedebant
 Æquali, celsas qui perflat odoribus ædes,
 Quam mare producit Massæ, quæque inclita vincit
 Thura Arabum, queis summa calent altaria donis;

180 Neptunus sede ex alta sedare tumultum
 Fecit. Et oculto caput de pectore causam
 Aduentus, furias diras, dirumque dolorem
 Promere, vindictæ Bacchus correptus amore,
 Constituens diro Lufos extinguere ferro,
 Horribilis, sævus, furibundus talia fatur.

O Princeps Neptune, poloqui turgida frænas
 Epuora, & irati Lymphas moderaris acerbi
 Marmoris, & gentes cohibes, ne nauibus altum
 Transcurrant pontum, metas positasque relinquant

L V S I A D V M

190 Tuque pater, totū lymphis qui circuis orbem
 Oceani immenso totam cui cingere terram
 Littore, neue homines signatos ordine fines
 Prætereant, est iure datum. Vos numina ponti,
 Quæ nulla in vestro toleratis crimina regno,
 Et quæ supplicio vindictam sumitis æquo,
 Si fortasse viam quis vestra per æquora scindat.
 Quæ pietas? Vestras premit aut socordia mentes?
 Quis lenire potest durissima pectora verbis?
 In genus humanum semper componitis arcum.
 200 Iam vos sydereas voluisse ascendere sedes,
 Audacique animo montem imposuisse gigantes
 Montibus, atque aulas horrendo Marte supremas
 Vidistis tentasse; maris nunc equora celsas
 Horrificas velis fulcasse & remige naues.
 Iam timeo ecclī Dominos, terræque futuros,
 Nostraque in humanas conuerti numina vires.
 En timidam sobolem, famulus cui nomina noster
 Indidit, insolito vos & me robore frangat,
 Immensumque domat mundum, penetrare videtis
 210 Æquora vestra, facit quod gēs Romana supremo
 Tempore non fecit, deuallat Regna Marini
 Regis, & oceani frangit præcepta parentis.
 Vidi ego quod contra Mynias, qui findere primi
 Immensum pelagus, vestrique habitacula ponti
 Sunt ausi, iratus Boreas, Aquiloque feroci,
 Atque alij vultu se se opposuere, ratemque
 Perdere conantes, pelago & submergere nautas.
 Si ergo ventorum sumpta hæc vindicta furore,
 Vos quibus infesta facta est iniuria mente,

Quid

20 Quid precor expectare, morāq; imponere vultis?
 Namque superba ruunt aduerso Marte Trophæa,
 Quosque ego Lucifero crexi ex Oriente Triumphos,
 Indigni stygijs surmergi fluctibus Orci
 Conspicio, obscura facta & caligine volui
 Martia, perpetuam famam, queis orbe parauī
 Indiacō, nomenque meum sub tartara mitti.
 Nam Deus Omnipotens, cursū qui dirigit orbis
 Mente sua statuit Lufos extollere ad alta
 Sydera, sublimem famam, sublimeque nomen,
 230 Quo valeāt cunctas mūdi deuincere gentes,
 Largiri, quod iura etiam fatalia poscunt.
 Nam certe nullum merito ius reddit honorem.
 Ecce ego cur veniam supero delapsus Olympo
 Expono, quæroque vias in sedibus imis
 Oceani, possim queis perdita nomina cælo
 Nancisci, atque meas iterum instaurare ruinas.
 Dicere plura cupit, lacrimæ verum ore querellas
 Impediunt exire, quibus fera numina ponti
 Exagitant animos, & diris pectora flammis
 240 Accendunt, & sæua Deos sic concutit ira,
 Vt sine consilio statuant subuertere Lufos,
 Et naues toto lassas dispergere ponto,
 Hypotadique Deo Neptuni nomine ventos
 Præcipiunt soluat, fluctus, qui ad sydera tollant,
 Luforumque rates medijs mergantur in vndis.
 Protheus at, cuius mens iam præfaga futurum
 Viderat, hic voluit vates bene conscius æqui
 Fatidicam cunctis manifeste exponere mentem.
 Attamen ex omni sic turbat parte tumultus

L V S I A D V M

259 Prothea, vt ingenti Thetis indignata furore
Exclamet: Rex ipse tenet quod præcipit. Altum
Eolus at quatiens conuersa cuspide montem
Obscuro laeuos soluit de carcere ventos,
Quà data porta ruunt venti, velut agmine facto
Eripiunt subito nubes lucemque, polumque
Lusorum ex oculis, furiosam & turbine totam
Tellurem turbant, & diris flatibus vrbes,
Posternunt turres, altique cacumina montis,
Interea placido verrebat cæcula vento

260 Classis lassâ vi â, & pelagû scindebat amarû
Tempus erat, quo prima queis mortalibus agris
Addiderat somnum, mediumque quietâ serenum
Nox carpebat iter, capiunt iam membra soporem
Nautarum, excubias qui primo tempore nigræ
Noctis agunt, alij surgunt, atque ordinis facto
Inuigilant somno rapti, passimque per ipsas
Antennas, nauisque latus, ne somnus ouantes
Opprimat, & facili torpescant membra sopore,
Corpora tendebant, manibus quoq; lumina tergunt,

270 Et dulcem expellût defesso à pectore somnû
Quantum quisque potest: narrant Mauortia facta,
Oceanique vias varias, hic narrat amores,
Casus mille refert alius, sed prouidus alter
Dicebat, Tantam poterit quid pellere curam,
Latiamque animo tristi quid ferre valebit?
O si quis lætum recto casum ordine narret!
At Iuuenis Leonardus, amor quem presserat olim,
Quid satius menti nostræ, quid lætius (inquit)
Esse potest, casus quam si iucundus amoris

Narre-

280 Narretur? Mæstū & sic nos consumere tēpus
 Possimus? Contra tanta asperitate coactos
 Dulcia non memorare decet, maris impetus vrens
 Pectora nostra labor nunquam tolerabit amores.
 Narremus Velosus, ait, mauortia facta,
 Bellaque gesta animo forti, nam nostra labore
 Vita absoluetur, mea ni sententia fallit.
 Omnibus hæc placuit mens, & sua laudibus ornant
 Consilia, & polcunt narret Velosus honores,
 Lusorum vires, ac Martia robora bello.

290 Narrabo, vir fortis ait, quæ vera fuerunt,
 Expellamque meo toto mendacia casu,
 Vt vos virtutem eximiam, verumque laborem
 Discatis, vestram & super æthera tollere famam
 Lusyadum dicam, totum celebranda per orbem,
 Gesta suis quondam quæ campis Anglia vidit.
 Tempore quo Primus tractabat sceptræ Ioannes,
 Postquam Lusa fuit tranquilla pace potita
 Tellus, Marte fero vicinaque bella quierunt.
 Anglia terribili fremuit furibunda tumultu,

300 Anglia, quæ niuibus sæper Bore alibus albet,
 Semina namque gratis belli fera duxit Erynnis,
 Vt Lufum diro vigeat certamine regnum.
 Inter virgineum cætum, iuuenesque feroces
 Dissidium fortasse fuit, quo tempore sceptrum
 Londinæ tractat dux Alencastrius vrbs.
 Illi, queis facile est audacia soluere verba,
 Affirmant non esse decus, nec signa pudoris
 Virginibus, tali famæ vt dignentur honore,
 Insultantque etiam, si quis defendere partem

L A S I A D V M.

310 Illarum gladio, trūculentæ aut ictibus hastæ
 Audeat, infandum crudeli Martis arena
 Dēdecus, aut lato promittunt funera campo.
 Fāmīna semper iners, infirmum ac debile, diris
 Non assueta malis, à charis poscit amicis
 Auxilium lacrymans, humanis viribus orba.
 Hostibus, at claro cum sint de sanguine nati
 Anglorum, aut magna consanguinitate propinqui,
 Aut quos vexet amor, voluit se opponere nullus.
 Ingentes tandem lacrymarum fundere fontes,
 320 Et nitidi pulchros alabastrī tingere vultus
 Fletibus, atque ducis statuunt inuisere sedes
 Fortis Alencastri, Londinæ & præsulis vr̄bis:
 Hic Dux Anglus erat præstans, atque agmina multa
 Duxerat, & campos diro certamine Iberos
 Cum lūsis vexaret, ouansque ex hoste triumphos
 Ferret, & vxori caperet iam debita Regna,
 Atque ibi conspexit vires, & martia bello
 Facta, quibus fortes sibi nomina magna pararunt
 Lusyades, stimulos, etiamque cupidinis ictus
 330 Sensit, dum Regi dedit in connubia natam.
 Virginibus Dux ipsē tamen succurrere non uult
 Auxiliumque negat, magnas discordia lites
 Ne vocet, aut aliquo miseræ solamine tristes
 Ne careant, narrat quod cum telluris Iberæ
 Sceptra, ac hispanas bello prætenderet oras,
 Viderat audaces Lusos, & viderat alto
 Martia facta animo, & solos potuisse superbam
 Anglorum iuuenum late deuincere mentem,
 Virgineasque pias solum defendere partes,

Tristia

340 Tristia post placidis solatur pectora di&is,
 Et sic alloquitur. Vestris si mentibus vnum
 Hoc placet auxilium, quam primum nuncius oras
 Lusyadum noster, longinquaque litora tanget,
 Atque viros fortes horrendo in Marte monebo,
 Qui vos, Virgineumque decus, sauumque grauamē
 Et campo, & solo pariter certamine purgent.
 Dux expertus eas sic consulit, atque benigno
 Ore fauet, capiunt illæ solamina lætæ.
 Nominat Heroes bisseños Marte feroces
 350 Dux, ac vt sortēs mittant, vt qualibet altum
 Consortem charis valeat compellere verbis,
 Vt Regi scribant Luso, simul omnibus ille
 Scribere constituit: sic stat sententia menti.
 Nuncius ad celsas Lusi peruenerat Aulas
 Regis, & agnoscit quæ causa coegerit Anglum
 Sic scripsisse Ducem, ultores tunc poscere cætum,
 Virgineumque viros paribus contendere verbis.
 Curia lusa fuit tali commota tumultu,
 Ac rerum nouitate, velit Rex dedecus ipse
 360 Virgineum purgare, viam primusque subire,
 Non tamen hoc patitur maiestas Regia, corde
 Quilibet ardenti casum sibi pōscit honestum,
 Felicesque illos, & terque, quaterque beatos
 Iam vocat Heroes, quos magnus nominat Anglus.
 Sicut fama refert, tu Portugalia quondam
 Accipis insigni famosum nomen ab vrbe:
 Hic parat excelsas, fulcent vt marmora, naues
 Rex qui tranquilla Lufos in pace regebat.
 Bisseni breuiter solitis se vestibus ornant.

L V S I A D V M

370 Martiaq; arma parāt, enses, clypeosq; decoros
 Et conum insignis galeæ, cristasque micantes,
 Quilibet atque suos scriptis designat amores.
 Iamque fuit magno concessa à Rege facultas,
 Puppibus vt duri soluant retinacula Nautæ,
 Heroesque ferant placidis ad littora ventis
 Anglica, en ascendunt robusto pectore, naves.
 Attamen vñs erat non impar Marte Magrissus,
 Ante fugam socios qui sic affatur ouantes.
 Magnanimi heroes, bello fortesque sodales

380 Iam dudū externos mihi mēs inuisere cāpos
 Et gentes varias, leges, moresque videre.
 Nunc via certa mihi, casusque aperitur, vt audax
 Exequar hanc mentem, vobis me pergere terra
 Vt placeat vellem, spacijs haud immoror æquis:
 Nam quacumque die, vos Anglia lata videbit,
 Hac me etiam socium furiosa ad bella tenebit,
 Quod si me impediat mors vltima linea rerum,
 Nec possim ad certam vobiscum accedere metam,
 Non mea vis deerit, mea nec certamine virtus,

390 Marte vices socij fortes supplebitis omnes:
 Aut fortuna licet crudelem aptauerit arcum,
 Impediātque viam, mea ni sententia fallit,
 Valles, ac celsis decurrens montibus omnes
 Signatis adero metis, sociosque reuifam.
 Talia sic profert, cingunt sua brachia collo
 Amplexu, & patria discedit ab vrbe Magrissus.
 Ascipit antiquæ Legionis prata, & Iberos
 Can pos, atque vrbes, quas Lusus cæparat Olim,
 Nauarramque videt, summique cacumina mortis

Pyrenææ

400 Pyrennae, Hispanos qui à Gallis diuidit agros
Postquam etiam vidit terram, quæ magna vocatur
Gallia, ad imperium Belgarum venit opimum,
Ille moram hic fecit, fuerit casus, dolore.
At verò reliqui gelidi maris æquora findunt
Heroes, longis apparent Anglica campis
Littora, Londini pergunt ad menia lati.
Dux recepit iuuenes, proprias & ducit ad aulas,
Quæque suum magno fouet, ac hortatur amore.
Iam spectata dies aderat, præcisæque meta,
410 Quæcum bisseis Anglis certamina debent
Conserere, aut Lusi securo Marte cruentum
In campum erumpunt, non sic Mars ille cruentus,
Non alius quicumque ferox certamen ineret.
Illæ autem se auro, variisque coloribus ornant,
Colla tenent torques, armillæ brachia, miri
Ornabant digitos adamantes, atque rubini,
Chrisolitheque, onyches, gemmæque, Topazius auri
Haud similis precio, veniunt ad prælia comptæ.
Illa tamen, fortis cecidit cui forte Magrissus,
420 Vestibus induitur pullis, ac tristibus ibat
Auspicijs, nam forte moras faciebat amicus:
Quæquæ alij affirmet, quod pulchræ dedecus Anglæ
Non patientur atrox, sed quod victricia ducent
Signa, licet campo vel tres, vel quattuor absint.
Iam Rex sublimi solio, pulchroque sedebat,
Illustresque viri circumstant ordine, sicut
Cuique locum dederat fortes, ternique, quaterni.
Bisseis alios nunquam Sol aureus Anglos
Viribus, atque animis maiori & robore vidit

L V S I A D V M.

430 Littore ab occiduo, claras orientis ad oras,
 Audaces contra Lufos erumpere campo,
 Spumantes & equi mandunt fræna aurea, vultu
 Horribili, radijs iplendent solaribus arma:
 Vt cum Christallum, aut Adamantum lumine durū
 Sol ferit, aspicitur numerus diuersus vtroque
 Agmine, cum populi gens tollere murmura capit,
 Continuo vertunt facies, causamque requirunt,
 Nascitur ingentis qua turbida pompa tumultus.
 In campum prorumpit eques, tela inclyta bello
 440 Aptæ capit, ferroq; ferox armatus iniquo
 Spumat equus, Regem, procures, omnesq; salutans:
 Fortia magnanimus Lusorum ad roborata tendit.
 Agnoscunt socij robustum hunc esse Magrissum
 Latantur, charisque onerant amplexibus omnes.
 Clamat, non deero certo in discrimine vobis.
 Aplica sed virgo aspiciens, quem sorte tenebat,
 Qui famam, clarumque suum defendere nomen,
 Nititur, ex templo, preciosis vestibibus Helles
 Induitur, recipitque hilari pia gaudia mente.
 450 Iam belli signum Londini magnus ab arce
 Rex dare, & horrifico crepere ærea cornua cantu
 Præcepit, ac animos cogit sonus horridus, hastas
 Submittunt, ad hibent, & equis calcaria, habenas
 Laxantes, pedibus flammæ extollit equorum
 Tellus, obscuro miscetur puluere cælum.
 Hic fugit, ac pedibus celeres timor addidit alas,
 Ille cadit, gemitumque emittit pectore ab imo.
 At hic purpureo reddit tincta arma colore,
 Isteque pulsat equi trepidantia tergora christis.

Perpetuo

460 Perpetuo hinc aliquis funesto vulnere somnū
 Accepit moriens, toto discurrere campo
 Capit equus fugiens domino sine, at alter adempto
 Linquit equo campum, refugitque pericula vitæ.
 Tamque superba cadit sublimi a culmine Martis
 Anglorum vis, namque duo confinia linquunt
 Signata, & valli fines, qui bella feroces
 Continuant, mortis patiuntur tela nefandæ.
 Denique victores Lusi Victricia ducunt
 Signa, ac illustrem portant ex hoste triumphum,
 470 Virginibusq; suam tribuūt cū nomine palmā.
 Bissenos superis recepit Dux inclitus aulis
 Victores, Lufos, latoque accepit ouantes
 Pectore, verum illæ lautis conuiuia mensis
 Multa parant, reuocantque coquos, laquearia vestes
 Aurea depictæ exornant, hilarespue diebus
 Omnibus hospitio concordî pectore Lufos
 Accipiunt, donec patrios vertantur ad agros.
 Sed momorant auidum rerum mansisse Magrissum,
 Et fecisse moram gelidis borealibus oris,
 480 Atq; ibi Belgarū Comitissā à crimine prauo
 Eripuisse, virum diro certamine Belgam
 Finibus è vitæ morte eijcisse cruenta;
 Expertumque etiam robusto Marte Magrissum
 Occidisse ferunt præsentî principe Gallum,
 Qui voluit duro tolerare iu corpore Lusi
 Vulnera, & insigni fatalia funera campo.
 Torquati vt quondam tolerarunt vulnera destræ;
 Corninique alij, quos vuluere mergit acerbis
 Atra dies, placidæ subeuntque pericula vitæ.

L V S I A D V M

490 Aluarus est vnus Lusorum exagmine, latos,
 Facundosque tuos vino Germania campos
 vidit, ibi audacem vocat ad certamina dira
 Germanum, qui fraude virum deuincere tentat,
 Ille tamen clausit postremam inglorius horam.
 Talia narrantem poscit gens Lusa Magrissus
 Ne taceat casum, nec commemoranda relinquat
 Horrida damna alijs, quæ tu Germania quondam
 Littoribus, vastisque tuis fers inclyta campis.
 Hæc cum dicta daret, sublimi ex puppe Magister
 500 Explorās vētos, oculos huc voluit, & illuc,
 Signaque dat nautis, nautæ hinc, ac inde soporem
 Amittunt, capiunt superis vela ardua malis.
 Nam ventus vires recepit, semperque procella
 Crescit, at ille sonos raucos sic protulit. Eia,
 Eia, ait, excubias agite omnes, membra soporem
 Expellant, vigilate viri, nam ventus acerbus
 Infestæque ruunt nigris ex nubibus auræ.
 Carbasa vix collecta tenent Carchesia, quando
 Excella a puppi raucus clamore Magister
 510 Dat voces. Iterum maius dimittite velum,
 Atque iterum clamat. Maius dimittite velum,
 Non indignati patiuntur carbasa venti
 Ponere, at in varias sæuo cum murmure partes
 Illa secant: cælum, tellusque perire videntur,
 Intonuere poli, & crebris micat ignibus aer,
 Insequitur clamorque virū, stridorque rudentum:
 Nauticus in tota clamor ferit aera puppi;
 Nam subitis venti furij, subitaque procella
 Disruptis velis furibundas colligit vndas

Nautis,

20 Nauis, & ingenti proclamat voce Magister.
 Expellite cuncta, maris capiant hæc omnia lymphæ,
 Expellite cuncta precor, mora nulla, expellite, lassam
 Exonerate ratem, scentinam haurite repletam,
 Lassam tumidis ponti nauis submergitur vndis,
 Scentinā extemplo exhaurit gens Martia, ruptam
 Attamen horrendis sic nauem fluctibus vndæ
 Concutiunt, vt defessos facile inde mouerent,
 Eijcerentque viros aliam fera flumina nauis
 In partem, duri tres magno robore nautæ
 30 Non bene sufficiunt clauū tractare ligantes
 Unibus, immensum nec robur profuit, artes
 Humanas superant venti. Nox incubat atra,
 Ventorum furias augebat sæuus ab antro
 Eolus, & naues quatiant illi agmine facto.
 Non aliter, quam si Babylonis fortia venti
 Mænia terribili sonitu posternere vellent,
 Atque excelsa ratis, sic vndique marmoris vndis,
 Pulgida quæ tumido tollunt se ad sydera flatu,
 Concutitur, tamquam medio foret æquore linter,
 40 Tot formidandi fluctus voluuntur aquarum,
 Vt stupeant omnes, quod non fera subruat vnda
 Sublimes nāues, & ponto mergat acerbo.
 Qua vehitur Paulus maioris pondera mali
 Pert perfracta rates furioso diruta ponto,
 Exclamant que omnes, cælestia numina voce,
 Et lacrymis placare parant, Christique reposcunt
 Auxilium, gemitus etiam per inania vanos
 Cælius, & socij voluunt, lamentaque fundunt,
 Quamquam tanta fuit solertia certa magistri
 Colligere,

L V S I A D V M

550 Colligere vt magno conatu vela iuberet,
 Ante suas pelago rapidus quam funderet Ausler;
 Nunc naucs fluctus furi bundi ad sydera tollunt,
 Poſtea deiſciunt ſecreti ad viſcera ponti.
 Ecce Aquilo, Boreas, & ſæuus flatibus Auſter,
 Et Notus, atque Eurus contraria prælia miſcent,
 Conanturque ſuo mundum laxare furore,
 Fulmina ſæua cadunt, ſonituque trementia pulſant
 Corda virum, radijs diris nox atra relucet.
 Alcyonq; ſuos volucris prope littora catus
 560 Attollit, memor inſandæ tunc mortis in vndis
 Quam tulerat quondam nimio vexata dolore,
 Impia cum Ceycis plorabat fata mariti.
 Delphineſque etiam fundo ſe gurgite in antris
 Abdunt, terribiles ventos, diramque procellam
 Effugiunt, nec ibi capiunt per membra quietem.
 Iuppiter ætherea nunquam fera miſit ab arce
 Fulmina tot, ſæua quæ fecit ſordidus Æthna
 Mulciber, Æneæque pij fabricauerat arma
 Bellica, nec crebis tantum Deus ignibus orbem
 570 Concuffit, quando tota metuentibus vndis
 Mundus inundauit, quando & duo pignora ſolum
 Manſerunt hominum, quæ naſtram extollere poſſent
 Progeniem, æternis quæ viribus occupet orbem,
 Altaque quot fluctus ſtrauere cacumina montis,
 Cum quaterent ponti crudelibus iſtibus oras,
 Quotque etiam furijs fregerunt arbore ramos,
 Radiceſque Orni, Platanique, ac Populus alba.
 Cedrus radices ad lucida ſydera vertit.
 Sic etiam fulvæ ventis agitantur arenæ

Inſun-

380 In fundo, vt sese super ardua marmorâ tollât.
 Extemplo Gamæ soluuntur membra timore
 Cum videat stygium nauem descendere ad Orcum,
 Sydereasque domos attingere postea coeli,
 Attonitus tendit duplices ad sydera palmas,
 Auxiliumque vocans superum, Christi que fauorem
 Alia voce refert. Deus O qui cuncta gubernas
 Nutibus, & cunctis certa es custodia rebus,
 facidum qui multa virum trepidantia fuluas
 Agmina duxisti per aperti marmoris vndas:
 590 Tu quoque, cui Paulû seruare à fluctibus atræ
 Syrtis, & insignem cum natis, conjugē, charis
 Ac nuribus nauî, Augusta tutare Nohemum
 Complacuit, quodque arca ferat genus omne ferarû,
 Si mihi iam licitum diræ noua monstra Carybdis,
 Et formidandæ transire pericula scyllæ,
 Atque alias syrtis, tumidi vada feruida ponti,
 Si quæ submergunt infausta Ceraunia naues,
 Auxilium superum tantorum in fine laborum
 Cur mihi Christe negas? Labor hic nō tãgit honorē
 600 Ecce tuû? Terras lasi non quærimus omnes
 Nomen vt immenso Christi celebretur in Orbe,
 Et tua celsa fides? Oterque, quaterque beati,
 Queis Tingitanæ duris sub mænibus arcis,
 Vel Lybiæ campis Maurorum cuspide pressi
 Contigit oppetere, vt fidei veneranda supremæ
 Robusto latis dilatent dogmata terris
 Pectore, quorum etiam sublimia facta coruscant
 Cognita, quæ celebris vehit alta ad sydera fama,
 Qui vitam acquirunt, quando Parca impia filum

LVSIADV M

610 Rumpit, & extendunt aterna in tēpora nomē
 Talia dum iactat, diro certamine venti
 Vt tauri indomiti luctantur, & horrida crescit
 Tunc magis, atque magis diris metuenda procella
 Flatibus, acquirit vires, ac funibus Euri
 Strident, & toto tempestas ingruit Orbe,
 Fulmina dira vices iterant, gignuntque timorem
 Gentibus, atque iterant horrenda tonitrua planctus
 Quis cadere excelsis cælestis ab axibus aula,
 Mutuaque horrifico pugnare elementa videntur

620 Marte, suaque ira totum confundere mundū
 Lucifer ast clarus nitidum solem ante ferebat
 Iam lucem, & totam lustrabat lampade terram.
 Monstrabatque diem lato gratissimus ore.
 Immensum posito ventorum flamine pontum
 Latificat, cum pulchra Venus, quæ sede regebat
 Sydereæ stellam, & quam semper densus Orion
 Aufugit, vt supra classē conspexit ab arce,
 Et mare veliuolum, nimio correpta timore,
 Et nimijs furijs, hæc mæsto pectore soluit.

620 Hoc hoc Bacchus opus fecit, sunt ista Lixi
 Facta, sed incassum, nam mens peruesa furores
 Non feret vltèrius, Lusis illata patebunt
 Damna mihi. Hæc dicēs tumidas descēdit ad vnda
 Oceani, celirique volat per inania cursu.
 Nereidis pulchros componere sedula vultus
 Præcipit, & varij diademata celsa coloris,
 Supra auri similes, fuluosque adducere crines.
 Quis non cæruleos dicet producere flores
 Supra fila auri verè radiantis amorem!

Ventorum

40 Ventorum statuit lenire fauoribus iras
 Ostendens Nymphas, quæ cæli sydera vincunt
 Et gestu, splendore, modo, vultuque decoro.
 Quas vt conspexere, cadunt de pectore vires,
 Deponunt quæ iras nimia dulcedine capti,
 Collaque subijciunt Nymphis, ac crinibus aurum
 Qui pulchrûm obscurât, dextraeque, pedesq; ligarût,
 Atque Orithia suum, quem corde abconderat inio,
 Sic Boream alloquitur. Non credas, perfide, firmi
 Quod te certa mihi traxerunt vincula amoris,
 650 Nullû pignus amor donat, nisi corda quiete
 Pacifica frænare viros, qui Martis honorem
 Sæpe colunt, nec firmus amans sua blanda furore
 Pectora conturbat. Si tanta insania menti,
 Non deinceps nostrum speres furibundus amorem,
 Quin potius timor inuadit præcordia, sauum
 Te timeo. Sic noster amor tua viscera pressit?
 At formosa nimis Galatea inuaserat Austrum,
 Quæ scit quod pulchræ recreent pellucida Nymphæ
 Lumina, quodque suis votis ille annuat, amens
 660 Deuicti laxas cordis iam tendit habenas,
 Atque hilari furias animo deponit inaquas.
 Nymphæ aliæ sæuis se dant hoc ordine ventis,
 Et Veneri pulchræ se tradunt. Illa fauorem
 Promisit ventis, placidas si nauibus auras
 Lusyadum præstent, classem ducantque secundis
 Flatibus, ac semper furias deponere tentent.
 Iamque aurora suo montes lustrabat Eos
 Lumine, iucundis quos aureus irrigat vndis
 Ganges, & scatebris locupletia temperat arua.

L V S I A D V M

670 Cū bene defessos mortis timor intimus artus
Aufugerat. Nautæ malo speculantur ab alto
Tellurem excellam. Tunc lato pectore clamans
Melinde Nauclerus ait. Sententia fallit
Ni mea, quam aspicimus, sanè est Calecutia tellus,
Littoris Indiaci optatam iam cernitis oram,
Quod si non alijs requiescere partibus Orbis
Vultis, parta quies vobis, finisque laborum
Hic erit, hic sedes Lusis pia fata pararunt.

At Dux Gama oculos, duplicesque ad sydera palma
680 Extollens, genibus flexis sic talia fatur.
Grates Christe tibi, qui quas inquirimus oras
Nunc mihi demonitras, quæ sitaque littora terræ
Indiacæ, tumidi per tanta pericula ponti,
Et mihi præsentem cum iam fata horrida mortem
Tentarent, ventusque ferox, metuendus, & asper
Et vitam eripere, & pelago submergere classem
Instaret, subito ereptus, velut impia vexent
Somnia quando aliquem, si diro membra sopore
Forte leuet, tanto sic sum discrimine liber.

690 Per tot transactos terraque, marique labores
Perque metus pelagi, perque horrida marmora vêt
Percita, perque fames, per inhospita tecta, per oras
Apatria absentes, & per vada falsa Carybdis
Famæ audios clarum tollit super æthera nomen,
Et non maiorum meritis, factisque parentum
Confisos vitijs, ac prauis moribus æuam
Transigere, auratis nec torpida corpora lectis
Sustentare inter nitidi preciosa Zebellis
Vellera, quem campis locuples Moscouia nutrit.

Neu

700. Neue etiā Bacho, sōno, dapibusque supremis
 indulgere nouis, mollique incedere gressu,
 debile delicijs varijs non pascere corpus,
 Fortia robustis quæ pectora viribus orbant;
 Neue etiam Veneris, superatquæ corda potentum,
 Quos fortuna colit, sequiturque miserrima flammis.
 Quæ torquent mentes hominū, & sic mollia reddū,
 Corpora, quod nunquam virtutum ad facta moueri
 Heroisque animos possint addicere factis,
 sed solum propria sublimes quærere honores,
 710. Quos sibi quisq; suos vocet, ac insignia dextra
 præmia, dum excubias agitans arma ænea vestit,
 Nocte, dieque feros ventos, dirasque procellas,
 Ac maris horribiles vndas, toleratque ferocis
 Frigora non pauidus gelidis regionibus Austri,
 Corruptisque cibus vescens, quos temperat alma,
 Auxiliumque suum fortis patientia miscet,
 Aut etiam intrepidum, lætumque ostendere vultum,
 Formidanda atro cum plumbea sibilat ore
 Glans sonitu, sociumque ferit, vel brachia, pectus,
 720. Tēporaq; aut cerebrū varias distrūpere cernit
 In partes, multosque diem clausisse supremum.
 Sic animus crescit, qui forti pectore diras
 Temnit opes, fortisque in ducit ad æthera virtus,
 Sic mens alta nitet læuo indurata labore,
 Quæ varios hominum cultus ex sede superna
 Despicit. Hic quando supera moderetur in aula
 727. Ius rectū, ad magnos inuitus scādet honores.
 Finis libri Sexti.

LVSIADVM

LIBER VII.

*Appellit oram Calecutij Vascus à Gama, pro-
ponit nuncium Regi, describitur situs regni
Malabarei, visitat Prefectus regni nostram clas-
sem.*

r.

IAm lassâ Indiacæ prope feruida littora classis
Appulerat terre, quam quondâ optauerat Hero
Magnus Alexâder, Trayanusque inclitus, Indi
Et superi Gangis, nitidis qui clauditur undis.
Eia igitur fortes Lusi, qui Marte feroci
Victores palmam cupitis portare supremam,
Ante oculos vobis astat ditissima tellus,
Qua vestræ valeant latè se extendere vires.
Vos o progenies Lusi, vos alloquor, orbis

Qu

10 Qui partē exiguam colitis, qui parua Tonantis
 Gens estis, sed firma fide, constantior armis.
 Vos non impediunt metuenda pericula, gentes
 Externas vestri Imperio colla ardua regis
 Subdere, vel dominans mundo furiosa cupido,
 Vel quæ syderibus residet regina parentis
 Despectus, vel quod lussis mens praua resistat.
 Vos o magnanimi, quæis nunquā ad maxima Martis
 Gesta cadunt vires, numero vos cætera vincit
 Progenies, animis, ac robore vincitis omnes,
 20 Haud vnquā vt præclara fides sit sparsa per orbē
 Sanguinis ingentes dubitatis fundere riuos,
 Parua licet soboles (sic fata suprema tulere)
 Pontificis sedem Romani ad sydera vestris
 Viribus, ac Domini portetis dogmata Christi.
 Cernite Germanos, quos arua ingentia pascunt,
 Qui sedem oppugnant Romanā, atque Inclita Petri
 Successoris (opus miserabile) sancta negantes
 Dogmata pastores, aliasque requirere sectas
 Non cæco contentus adhuc errore cruenta
 30 Bella gerit, sæui non contra horrentia Turcæ
 Regna, sed vt duro pellat iuga dulcia collo.
 Ecce Anglus, qui se Solymæ Regem esse supremum
 Nominat, at turpis populo dominatur opimo
 Turca potens. Vnquam falsum quis vidit honorem
 Tam procul a vero? niuib. borealibus æuum
 Transigit, instituitque æmens noua dogmata, ritus
 Caluini sequitur, cæcique infanda Lutheri
 Dicta, parat gladios, ac tela micantia contra
 Christicolæ, non vt capiant fortissima sancta

40 Mænia Hierosolymæ, cuius Romana potestas
Regem elegit eum, regni tribuitque coronam.

Quo tecum sermone loquar Galle impie? sacrum
Christicolæ, primumque tibi qui assumere nomen
Optasti, nunquâque hæc stemmata clara relinques;

Non ut præsidium sis, aut custodia certa,
Ast ut contra illud, Christi & documenta nefanda
Bella geras, summûque vilo sine iure parentem
Oppugnes, legesque suas ad tartara mittas.

Quid? Tibi iura fauent, ut Christi horrentia seruis

50 Bella feras? cum tu latum tua sceptrâ per orbem

Extendas. Cur non mauros, qui flumina potant

Cynisij? Cur non Turcas, qui Ægyptia vexant

Regna, tuo gladio scindis? multumque cruorem

Turcarum fundis, quo Nilus turbidus agros

Irriget Ægypti, sonoroque cantica, ritus

Christicolûmque pij toto celebrentur in orbe?

Carolus ille olim magnus, Ludouicus honores,

Nomina, & Imperium, terras, ac recta relinquunt

Sceptrâ tibi, tantique capis iura inclita regni,

60 Sed non horrendi causas Mauortis iniquas.

Conquerar, an taceam? pariant quæ crimina cæcæ

Deliciæ, infandæ turpissimæque ocia vitæ,

Furta, latrocinium, mortes, ac dira Tyrannis,

Prælia, & ambitio, malaquæ fert omnia, vires

Et caput indè suum sumunt. Vos alloquor alta

Romulida sobole eductos, vosque inclita proles

Italiæ vitijis multis submersa, manusque

In te versa tuas, & te tua mænia dirò

Subuertens bello, terris odia aspera miscens.

70 Ingentes consumis opes, dira otia latis
 Visceribus nutris, veteres oblita decores,
 Christicolæ miseri, metuendi forte draconis,
 Quem dux occidit Cadmus, vos estis in orbē
 Dispersi dentes, quos cum produceret alius
 Vnica, crudeles sibi mutua fata tulerunt?
 Non (precor) aspicitis diuinum Marte sepulchrum
 Accepisse canes, qui vos facto agmine, mente
 Vna perturbant, campos, ac mænia, & vrbes,
 Et vestra antiqua tellure impunè fruuntur,
 80 Atque suum tollunt super ardua sydera nomē?
 Hæ leges illis, hæc mens certissima, firmo
 Pectore quam seruant, acies ad tristia contra
 Prælia Christicolas horrendo accendere cantu.
 Terribilis semper fera viscera vexat Erynnis,
 Semināt & causas iræ, rixasque cruentas,
 Atque ita vos vobis, atque illi bella mouetis.
 Si regna externa, ac alias quærere terras,
 Oppugnare vrbes, si vos mouet atra cupido,
 Turbidus ecce Hermus, nitidus Pactolus arenas
 90 Auriferas voluunt, nent aurea fila superbi
 Assyrij, fuluas abscondit & Africa venas.
 Vos moueant tot opes, moueant preciosa metalli
 Pondera, sancta domus siquidē non viscera torquet,
 Dira Byzantinæ tormenta accendite contra
 Mænia plebis, ouans vbi sceptrâ insignia tractat
 Turca, globos flammis, ac nigro sulphure mixtos
 In populum, ac fortes Turcarum impellite in vrbes.
 Ad scythicos montes ad Caspia prata feroces
 Ausugiant Turcæ, quos tota Europa timore.

Pref.

L V S I A D V M

100 Pressa colit, quorūq; timet tela horrida tristis
Auxilium implorant vestrū clamoribus altis
Gracia, belligeni Thraces, Armenia duplex,
Atque alij; nam Turca potens charissima cogit
Pignora, vt infandi Mahometi dogmata primis
Accipiant annis (dicū miserabile) Christi
Vt que fidem linquant. O dirum infame tributum.
Supplicio punire reos, qui crimina recta
Mente hominū non digna patrāt, sint gaudia vobis
Non populi vanas optetis spargere laudes,

110 Christicolas sūuo vestros quod Marte prematis
Sed dum vestra ferox sitientia viscera vexat
Sanguinis ambitio gens o furibunda, minori
Non decrit Lusi laudanda audacia proli,
Qua legem Christi, totum & praecepta per orbem
Dilarent, ac dira ferant discrimina vitæ.
Africa sacra dedit sedes inuita superbas,
Nullaque sublimes Asia famosior oras
Lustrauit soboles, campos proscindit aratro
Quarta parte, suas praeferit America vires,

120 Iffet & vltius mundus si longior esset.
Interea postquam ventorum in marmore flatus,
Ac diros pelagi fluctus, nigrasque procellas
Pulchra Venus frænat, ponti furiasque coerces,
Quid nostri faciant nautæ videamus, aperto
Sydere quos Christus ducit. Postquam inuia monti
Culmina comparent, votis vbi fata quietem
Ponunt, atque vident terram, qua dulcia Christi,
Inuictique ferunt hilares pia iura Tonantis,
Ad terram accedunt naues, noua littora verrunt.

Quatuor

130 Quatuor ecce suis piscantes lintribus Indos
 Ascipiunt, celeri qui cellas remige naues
 Conueniunt, quos **Gama hilari dux ore recepit**,
 Ostenduntque viam nostris, qua littora possint
 Clara Calecutij fessi pertingere nauta.
 Ista Malabareas vrbs vincit mænibus vrbes,
 Diues opum, locuples auri, & lux vnica terræ
 Indiacæ, Rex inde suos in pace regebat
 Et populos folio nitida, & ditissimus aula.

Terra procul vastis colitur ditissima campis,
 140 Indus alit partes Boreales, Austrica Ganges
 Prata rigat, varij reges regna ampla tuentur,
 Diuersos retinent ritus, mahometica quidam
 Hic mandata colunt, alij simulacra deorum
 Falsa, alij brutis tribuunt animantibus aras.
 Taurus mons Asiam, qui longo tramite totam
 Diuidit, & iuxta varias, quas tranfigit, oras,
 Ac varios hominum populos diuersa ferocis
 Nomina sortitur simulans ora impia Tauri,
 Antiqua tribuit claros ab origine fontes

150 Queis Ganges, Indusq; suas ad littora lymphas
 Indica deducunt, circundantque vndique terram,
 Atque fit extentis tandem terra aurea pratis.
 Inter vtrumque fluit longo tractu Angulus amnem
 Tellure ex alta, veram exprimit ille figuram
 Pyramidis, ponti diues quem interluit vnda,
 Nec non Taprobanae confinis: nascitur inde
 Gangeticusque sinus, quo fama antiqua propinquos
 Commemorat populos nutriri floris odore.
 Qui terram hanc habitant, diuersa hi nomina, ritus
 Diuersos

L V S I A D V M

160 Diuerfos retinēt, Delij, numerosaque proles
 Patānum, Decani, claris resonantibus vndis
 Gangis? spemque suā qui ponit Oria salutis,
 Bengallæque etiam populi, quos nulla metallis
 Progenies vincit, tellus est fertilis auro,
 Argento, dapibus, frumento, fructibus, herbis.
 Belliger hic posuit sedem Cambaya potentis
 Regnum olim Pori, lacet & Narfinga feraci
 Tellure argenti, ac auri, lapidisque Adamanti,
 Chrysoliti, ac Onichis non multum dedita Marti.

170 Cum lato epelago veniunt ad littora naues,
 Conspicitur primo mons altus, nomine Gate
 Appellant populi, murus Malabaribus oris,
 Quo furias possunt Narfingæ expellere regis.
 Ex montis radice oritur vastissima campis
 Planicies, tumidis semper quem concutit vndis
 Horridus Oceanus. Primum sibi ponit honorem
 Alta calecutij vrbs, caput imperiale Tyranni,
 Et solium celsum, & multa ditissima merce,
 Regem autem solito Samorinum nomine dicunt.

180 Posteaquā classis locupletem accessit ad orā
 Antennas dimisit, aquam ferit Anchora fassam
 Ex prora, Lusæque ligant retinacula naues.
 Mittit Gama virum, Regi qui nunciet Indum
 Partibus ex longis lassatam quærere classem.
 Nuncius ingrediens fluiuium, qui marmoris vndis
 Permiscet nitidus proprias, queis irrigat arua,
 Regia quadratis penetratia fulta columnis
 Conuenit, en profusa ruit Malabarica proles,
 Miraturque viri gestum, vultusque colorem,

Et

190 Et veslem externā, rarā & præconia linguæ.
 Concurrit populus, robustum vt pectore Lusum
 Conspiciat, non fert **animus semel ora videre**
 Hospitis. Hic aderat forsan Monçaydus ortus
 Littore Barbariæ, ritu Mahometa nefando,
 Quo Rex Anteus sedem sibi fixerat olim.
 Lætus adit Lusum, namque ob confinia regnum
 Lusadum, Lusas vel iam cognouerat oras,
 Vel fortasse virum percusserat ardua Lusi
 Dextera, ad exilium Maurum fortuna remotum
 200 Duxerat, Hispana iocundo pectore Lusum
 Alloquitur lingua. Quæ tantâ insania pectus
 Mouit, vt à patria distantia littora quæras?
 Auroræque ortum videas, indique fluenta?
 Nuncius ast illi respondet. Marmoris vndas
 Sulcamus tumidas per multa pericula vitæ,
 Per quos non passa est vnquam gens altera casus,
 Tendit ad auriferas indi piâ classis arenas,
 Vt diuina fides toto florescat in orbe.
 Admiratur iter longum Monçaidius alto
 210 Consecum pelago, casus, metuâda procellis
 Fulmina, ventorum furias, ac fluctibus imbres
 Horrentes, & magna maris discrimina sæui,
 Nuncius intrepidus quæ narrat. Pinea Maurus
 Texta videns reputat summi miracula mundi.
 Sed cum deberent deferri nuncia Regi,
 Interea hospitium charus Monçaydus illi
 Offert, Rex aberat tunc forte insignis ab vrbe
 Non procul. Ecce cibos solitos, & fercula mensis
 Præparat, & læti deerant nec vasa Liæi,

L V S I A D V M.

220 Palmarū è succo vinum, post prandia postquā
Defessos etiam recreasset Nuncius artus
Lusyadum dixit se velle ascendere classem,
Nam nihil affirmat blando Monçaydius ore
Gratius esse sibi, quam extremo littore mundi,
Auroręque oris gentem aspexisse propinquam,
Vescitur oblatis dapibus, mensisque paratis
Indulget Lusus, recreat defessa sopore
Membra, bibit, loquitur, Mauroque obtemperat ipsi.
Ac si longa forent arctissima vincula amoris.

230 Continuo cellas naues inuisit vterque,
Quas bene cognoscit Maurus, prætoria primum
Scanditur, ac hilari lætus Monçaydius ore
Accipitur, cordis Lusi dant signa benigni.
Accipit insignis Maurum dux, bracchia collo
Tendens, ut comitem casus complexus ad omnes,
Lætitiāque capit, siquidem linguę audit Iberę
Verba, sedet iuxta Gamam Monçaydius. Ille
Quę tellus, mores, quę sint & bellica quærīt
Robora! Non aliter sylvas, & saxa trahebat,

240 Arboris & ramos Rodope de rupibus Orpheus,
Euridicis coniux, auri dum dulcia pullat
Fila Lyrę, cur suscit sic ad verba loquentis.
Incipit ille. O progenies fortissima mundi,
Prouida quam fecit Nidi natura paterni
Vicinam, quę certa tulit vos scindere fluctus
Horrentis fortuna maris, Regnumque tremendi
Neptuni, seuas tentare & marmoris iras?
Scilicet hoc placuit superis, hoc summus ab alta
Destinat arce Deus, neque enim sine iure Carinę

Lusyadum,

250 Lufyadum, nunquā quem proles altera vidit
Oceanum findunt, Minium linquuntque remotum,
ignotumque Tagum, terras, camposque feroces
Inquirunt, Indus nitidis quos irrigat vndis.

Accipite hæc animis. Quam nunc vestrā appulit, ora
Classis, abundanti tellus est Indica tractu,
Diuerſi hanc habitant populi, ſed tota redundat
Argento, atque auro, claris & lumine gemmis,
Nec deerit prægratus odor, nec thuris honores.

Hæc, cuius retinent naues, prouincia portum
260 Antiquo de more Dei quæ numen adorat
Erigit atque aras brutis, Malabarica fertur.
Sunt modo diuerſi Reges, verum vnicus olim
Regia ſceptra hominum, ſi vera eſt fama, tenebat.
Vltimus ille fuit ſeramus Pyrmalius, iſte
Hæc ab Erithræo cum venit Barbara ponto
Littora Maurorum ſoboles, tunc dogmata vatis
Infandi ſumpſit, Mahometæque factus, iniquos
Profeſſus ritus, quos me docuere parentes,
Extulit infelix altaria facta Mahomæ,

270 Hac ſtatuens turpi vitam conſumere ſceta.
Extruxit naues, onerat locupletibus illas
Mercibus, & falſi vatis perit ille ſepulchrum,
Religio vt mores ſociet, vitamque quiete
Tranſigat, & terra valeat ſic ponere corpus.
Ante tamen patriam quam linquat diſcitur hæres,
Diuidit Imperium, quos magno ſtrinxit amore,
Inſtituit Reges, ſoliſque ornauit opimis,
Huic Cochinenſes arces, huic Inſula largo
Quæ piper immittit tratu ſic nomine dicta

Huius

L V S I A D V M

280 Huic Crāganoriū, sed parua huic cōtigit arcis
Chalensis sceptrum, Cōulani mānia cuidam,
Regna Cananorij iuueni. Sic certus abire
Partitur sua regna suis. Puer vnicus alti
Pignorē qui fuerat regi coniunctus amoris
Magna Catecucij suscepit sorte supremæ
Sceptra, fuit toto late quæ cognita mundo,
Induperatoris puero dat nomen, vt omnes
Colla iugo teneant, iussis nec quisque repugnet
Postea Mechensem celeri contendit ad oram

290 Cursu, qua prauis consumat moribus auum.
Regia soblimis Samorini hinc nomina manant,
Quæ sibi posteritas seruet per sæcula; regnat
Qui modo progeniem pueri de sanguine ducit,
Fallacem gentis componit fabula legem:
Sublimis, pauper ve fuit, sua corpora nulla
Veste tegunt præter partes quas ipsa coegit
Cingere natura, & duplicis sunt ordinis, alter
Nobilium celebri dicunt quos nomine Nayres,
Indignosque vocant poleas, qui iure vetantur

300 Progeniē miscere suam, aut connubia claris
Nayribus, & thalamo illorum coniungere natas
Hæc lex est illis seruanda in secula, nati
Officium nullum, nisi quod de more parentes,
Vsurpare solent, gens est ignobilis, ipsis
Sanguinis initijs, primaque ab origine prolis,
Nayribus est vitium, sunt magna piacula, tangunt
Si fortasse illos poleæ, nam ritus vtrunque
Nullus abest, turpis qua purificantur, & vndis
Sese iterum, atque iterū, pollutaque corpora purgāt.

310 Ifacidum proli sic quondā tangere gentem
 amaræ vitium fuerat, lexque ipsa vetabat.
 Mauortis sæuo gens est addicta labori
 Jayres assistunt Regi, dum prælia miscunt.
 Dextra vehit gladiū, modicam vehit altera Parmā:
 antiquum nomen, sublimique ordine summum
 religionis opus sortitur Bragmana semper:
 Namque Deis ornat falsas, ac præparat aras,
 Pythagoræ præcepta colit, qui Palladis arti
 imposuit primus nomen, viuentibus aufert
 320 Vitā nullus, alunt homines nō deniq; carnes,
 sed nimium indulgent Veneri (mirabile dictu)
 puria agit infandus, tangit qui sacra sacerdos.
 Communis coniux alijs de prole mariti.
 Felicem sortem, felicia pectora gentis
 Quam non indignans zelus sæuo igne retorquet.
 Hos similesque tenet gens ista asperrima mores.
 Omnia fert tellus, Sinæ, quæ mittere possunt
 Nauibus, & rapidi veniunt ad littora Nili.
 Sic memorat Maurus, sed iam fama vrbe vagatur
 330 Aduentasse viros longis ex partibus Orbis,
 atque maris sulcasse vias, vt littora magnæ
 Clara Calecutij fessi nautæque viderent;
 Continuo verum inquit Rex inclitus, alti
 Ordinis, & mittit quosdam, qui certa requirant
 præcipuosque viros, quos quisuis sexus, & ætas
 Circundat, quærunt robusto pectore Gamam,
 Et classeni ascendunt, referunt & nuncia Regis.
 At Dux Gama, virum magna stipante caterua
 iusiadum, indutus preciosa veste carinam

N

Egredi-

L V S I A D V M

340 Egreditur, gentis latentur corda colore
 Diuerso, findit nunc lentus marmore remus
 Nunc fluuium, letam qui præterlabitur urbem,
 Præfectus regni Catualis littore Gamam
 Spectat, quem Nairum fortissima turba tegebat.
 Ecce autem accedit Dux inuictissimus, ille
 Heroem varijs recipit complexibus, offert
 Leticamque humeris hominū vt portetur ad aulā
 Regalem, antiquis sic est Malabaribus vsus.
 Sic Dux ascendit, sic & Catualis ad ædes,
 350 Queis Rex expectat Gamam, sed cetera turba
 Lusadum graditur pedibus, confusa quiescit,
 Plebsque stupens homines externos quærere tentat
 Quæ gens ista suas longinqua ac aduena terras
 Venisset? verum turris Babylonica, quando
 Extructa est, vetuit qui sydera fulgida tentat,
 Confundens hominum magno discrimine linguas.
 Interea dum carpit iter Dux Gama reuoluit
 Multa super Regem rogantis, super ardua multa
 Prælia, queis prudens rector respondet, vtrumque
 360 Explicat insignis docto Noncaydius ore.
 Et tandem ingreditur letam Dux inclitus urbem.
 Templum ingēs, opulentū albo de marmore surgit
 Miratur molem Lusus, reputatque Tonantis
 Esse domum veri, Nairum sociatus amico
 Agmine Mendosi fallacia templa subintrat
 Numinis. O superi funestum auertite crimen,
 Decepti falsum ante Deum sua flectere Lusi
 Genua parant, prohibet diuinum lumine flamen.
 Numina falsa aris, fœdisque insculpta figuris

Ere,

370 Aere, ac argento, lignis, & marmore duro.
 Aspiceres varios gestus, deformia vultu
 Corpora. Sic hominū demon fera corda premebat.
 Aspiceres etiam vario depicta colore
 Monstra velut quondā pingebat prisca Chymaram
 Etas, Christicolæ mirantur pectora falsis
 Obcæcata Deis, falsumque ut numen adorent,
 Et facies, cuius defædant tempora bina
 Cornua, ut in Lybicis colitur celeberrimus oris
 Iuppiter; est aliud duplices in corpore vultus (bat.
 80 Quod gerit, haud aliter quā quodā Ianus habet.
 Nec deerat monstrum, quod centum brachia gestat
 Centimano haud impar Briareo; fronte canina
 Adaturque aliud, qualis celebratur Anubis
 Amphitricus, deerat Veneris nec turpia monstra
 Ana superstitio Catualem, ac agmina Nairum
 Cogit ut inflexis genibus de more iacentes
 Numina falsa colant, directo tramite sedes
 Istea regales adeunt, concurrunt & urbis
 Turbata turba, Ducem ut Lusum, gentemque remotā
 390 Aspiciant, hominum stipata ac agmina fiūt,
 Et senes, puerosque tenent, pulchrasque puellas,
 Sublimis veteres sustentat ianua matres.
 Tumque propinquabant non lentis passibus hortos,
 Conflata odoriferis viridaria floribus, herbis,
 Etque rosis, syluis, queis regia recta latēbant.
 Non multum ad superos erecta, sed aurea Regis
 In lucis fabricant, ac in syluestribus aruis.
 Tranquillam vitam tum campo degit amano,
 Necque tum tuta placidus Rex urbe potitur.

L V S I A D V M

400 Vestibulis pictæ apparent mira arte figuræ
 Indiacæ gentis, veteri quæ vixerat æuo,
 Antiquamque manus depinxit Dædala prolem.
 Exprimit heroas sic ars imitanda vetustos,
 Ex facie, vt facile teneat qui aspexerit, omnes,
 Occupat immensum terras quod circuit agmen
 Auroræ lymphis nitidis, quas fuluus Idaspes
 Abluit, imberbis regit illud ductor, amænis
 Bella gerit lentus, qui semper Martia Thyrsis.
 Hic etiam magnis Nisam fabricauerat urbem
 410 Manibus in ripis fluuij, qui ad littora lymphæ
 Ducit sic proprie, quod si aspexisse Cybele
 Posset certa suo genitum de sanguine natum
 Diceret, Assyrium quod tunc Regina gubernat,
 Agmen subsequitur spaciosas fluminis vndas
 Exsiccans, multos qua diro ex hoste triumphos
 Semiramis portat non casta, sed ardua Marte
 Bellatrix, depinxit equam ars solersque profanos
 Concubitus Veneris, quos cæco exercet amore
 In flammata suo, propriumque accedere natum
 420 Ad thalamū patitur, Ninique amplexibus vt
 Hic etiam insignis quondam sua signa reuoluit
 Græcia, quæ rapidas Gangis deuicera vndas
 Magnus Alexander iuuenis direxerat alas,
 Quem victrix multis circundat palma triumphis,
 Qui non magnanimi affirmat se prole Philippi
 Esse satum, iuuenem at summum generasse tonantem
 Facta sed hæc Lusis miranda tuentibus inquit
 Rector (prædixit sic mens præfaga futuri)
 Hæus iuuenes citius florescet palma virorum,

30 Qui quos aspicitis deuincunt Martē triūphos,
t famam abscondent horum, sed ad inclita nomen
astra suum ducent, hæc nostri rite futura
um cernunt ventura Magi, sic ore tulerunt.
ddidit et hæc prudens rector dixisse tremēdis
iribus haud quaquam valuisse resistere vires,
nam quādo astra fauēt, aduersa haud fata repugnāt,
quin etiam affirmat talem fore gentibus artem
incendi, ac regnum tranquilla in pace regendi
t victus famam pariter, nomenque decorum
40 Acquirat, quia victor erit super athera notus,
lis dictis Aulam ingreditur Dux Gama potentis
nduperatoris, lecto lucente smaragdis
accubat ille, grauem gestu se ostendit & auro
ntextum cingit pannum, diadema supremam
ornabat frontem gemmis, auroque coruscans.
assilitque senex regi, quandoque virentis
luic folium genibus flexis qui porrigit herba,
luminat hanc princeps semper de more saluti
corporis indulgens: Tunc quidam Bragmana lento
50 Ad Gamam tendit gressu, qui principis ori
istat, at ille graui recubans se corpore mouit,
annuit vt sedeat, sedet & Dux Gama supremo
coniunctus lecto, circumstat cætera proles
uasiadam, gestum latus, vestesque, modumque
iratur gentis, quam nunquam viderat, Heros
inclitus experto ducens de pectore voces,
t grauib. verbis animos queis regis amici,
Nobiliumque hominum, totiusque ordine gentis
Conciliat prudens, venerando hæc incipit ore.

L V S I A D V M

460 Rex magnus, sapiensq; potēs, ac fortis, & æquus.
 Sol vbi perpetuo mundo sua lumina motu
 Abscondit terra opposita, caligine nigra
 Tingens, quā linquit partem, radijsque sequentem
 Illustrans, tanto tractus rumore supremi
 Nominis, atque tuæ ductæ, per inania famæ,
 Vtque tibi locuples paret tota India, tecum
 Eximium fixi vinclum prætendit amoris:
 Oceani longa mittens ambage Carinas
 Nunciat immensum mare quod, vel terra feraci
 470 Producit tractu, portant venale, per Orbem,
 Diuitiasque Tagus rapidas quas mittere ad vndas
 Nili, vel poterit Zelanda à littore diro
 Vsq; ad flagrantès Phæbea lampade terras,
 Quas paribus semper lustrat Sol fulgidus horis,
 Cuncta suo Lusam gremio producere terram.
 Siue etiam nudæ, ac sacræ tu fædera pacis
 Mutuaque exoptes patriæ commercia nostræ,
 Atque tuæ, vt Regni crescat prouentus, & auri
 Copia magna tibi sit, quod mortalibus agris
 480 Continuâ impendit curam, certâ accipit ille,
 Doque fidem lætus tanto pro Rege, suumque
 Fidus ad alta vehi reputabit sydera nomen,
 Nodus amicitiæ multos si duret in annos
 Firmus, promittit simul à discrimine mundi
 Teque, tuosque sua populos defendere dextra,
 Viribus, atque armis, & firmo pectore: fratrem
 Te quoque pacificum, per cuncta pericula noscer,
 Et mihi responsum tribuas Rex inclite certum.
 Nuntiat hæc sic Gema; graui nimiumque sereno

Ore, thoro Rex Gentilis respondet ab alto.
Littore ab Occiduo nostris consistere Regnis
rogeniem Lusi, summo me dignor honore
atitia, ingenti certe mea pectora flagrant,
ardua consilium, sed enim res postulat ipsa,
Utque sciam certo, quis Rex, quæ terra, quibusue
Diuitijs vigeat, quæ tantæ robore gentis?
nterea placido poteris faciare sopore
Membra, tuique etiam dulcem captare quietem,
Tempore namque breui Regi responsa remittam;
500. Iam nox obscuro totum velamine mundum
Obruerat, gratum capiebant corpora somnum,
am tacet omnis ager, pecudès, pectæque volucres
lenibant curas, & corda oblita laborum,
Hospitio accipitur Gama, & fortissima proles
Lusadum summis Catualis sedibus altam
Consumunt noctem festis, dapibusque paratis.
Rex autem Cura Catuali præcipit omni
Ut gentis mores, leges, ac regna requirat,
Quasue habitent partes, quæ sint ea littora mundi,
510 Qui ritus, Reges, quæ virtus Martia bello?
gniferos solem simul ac ascendere currum
vidit, & immensas lustrari lumine terras,
edulus, vt superam veniat Moncaydius Aulam
imperat, obruerat nam pectora cæca Cupido,
Ut mandata sciat, valeatque agnoscere gentem,
Omnia perquirat, promptoque indagat amore,
Et præcepta premunt Regis, qui nuntia Regi
Mittere conatur Luso, quem nouerat ille,
littora littoribus cum sint vicina propinquis,

L V S I A D V M

520 Pectora tune certus prœpfit Mœcædius imo
 Hæc. Quamquam vellem multis tibi cuncta referre
 Quæ petis, ingentæ fateor, mihi verba decessent,
 Attamen hæc firmo referam certissima corde.
 Gens est, quam nutrit vastis Hispania campis,
 Sol ubi marmoreis occumbens mergitur vndis
 Non longe à patriæ pratis prata inclita distant,
 Legem vatis amant, genuit quem maxima virgo,
 A nullo contacta viro, namque integra partum
 Sensit, & excelsum nunquam intemerata pudorem
 530 Amisit, Deus ille supremique halitus oris
 Dicitur, immensi credunt natiq̃ue tonantis,
 Qui mare, qui terras, cælum nitidumque creauit.
 Et mea progenies memòrat, prisci que parentes
 Sanguinolenta viros horrendo prælia Marte
 Miscere, atque armis metuendum ostendere robur,
 Sæpius à nostris nam dignos, Marte triumphos
 Portarunt, victis fabricarunt mania Mauris
 Munitasque arces, postquam virtute suprema
 Pinguia prata Tagi, camposque relinquere Iberos
 540 Còpellunt nostram sobolem, facta ardua bello
 Edunt intrepidi, torquentes Marte fero ci-
 Antiquos mauros, metuendas æquoris vndas
 Sulcant & Libiæ pergunt ad littora, nostros
 Pacatos non esse sinunt, nec viuere tutos,
 Fortia quin animis horrentibus arma capeßunt,
 Diripiuntque vrbes nostras, ac mania scandunt,
 Nec minus in cunctis vires patuere periclis,
 Aut bellis, contra quos sæuo robore Iberos
 Sape premunt, summi vel quos ditissima montis

Culmina

550 Culmina pyrēnes habitant, cū Marte cruento
 ad terras reuocare gradum conamine cogunt
 ingenti, nusquam victi, victoria semper
 cedit eis, nec (certa loquor) nos vidimus vnquam
 fortibus his Penis aliquem se opponere sauum
 Marcellum, duris his viribus omnia parent,
 Quod si quæ narro tibi non tam vera videntur,
 Disce, precor, verum ex illis, nam cuncta petenti
 Narrabunt sine fraude viri, sunt namque dolosi
 Pectoris expertes, spernunt mendacia falsi
 560 Cordis, & in cunctis æqui, verique tenaces.
 si placet excelsas videas in litore puppes,
 Arma, modumque æris, quod cuncta euertit, atrocis,
 Nec tibi sit vanum, pacis bellicque videre
 Lusiadum signum, mores, ac pinea texta.
 Nam Catualis auet Lusas ascendere naues,
 Ut videat vires Lusorum, ac bellica nigro
 Sulphure vasa, globos diros, ac cætera belli
 Armamenta, iubet robusto remige cymbas
 Aptari, & velis etiam falsa æquora findit,
 570 Inclitus insequitur catualem Gama supremū
 Quos etiam paruis comitatur Maura Phasellis
 Progenies, primum petitur prætoria nauis,
 Quos hilari recipit præclarus pectore Paulus.
 Purpureos variant velamina pulchra colores,
 Signa Crucifixi decorantur imagine Christi:
 Et choo ex filo, generat quod vermis, in illis
 Pictum Martis opus, fortis quod gesserat olim
 Dextera sanguineis Mauortia pectora campis,
 Gena duella feris solum gratissima brutis.

Conspice-

L V S I A D V M

580 Conspiceres, cernens pictas vt barbarus illas
 Effigies, prompto pascit sua lumina corde.
 Preparat ac primum mensas Gama inclitus, ornat
 Et Cereris donis, & dulci nectare laute
 Aurea spumantem diffundunt vasa liquorem,
 Quem quondam inuenit primi nouus accola mūdi,
 Effugit at mensas Catualis, secta vetabat
 Carnibus, atque alijs vesci, vinoque repleri.
 Buccina rauca sonans sonitu quatit aera, Martem
 In pace accendit, sua instrumenta coruscis
 590 Ignibus exterrent imitata tonitrua mundum.
 Attonitos etiam profundo in gurgite pisces
 Reddunt. At prudens notat omnia barbarus, ora
 Attamen à picta non vertit imagine, cernit
 Nunc iterum, atque iterum mētuentia facta virorum
 Pictura modica, quæ pingit muta poesis,
 Barbarus exurgit, frater comitatur vterque,
 Cælius insequitur, post hos Moncaidius; ille
 Aspicit insigni venerandum corpore, canis
 Crinibus ornatum, cuius nec tempore nomen,
 600 Famaque celsa cadet, dū sol lustrauerit Orbē
 Lumine, dum celeri current ad marmora cursu
 Flumina, vestitu Græcus, sed dextera ramum
 Portat honorifici signum, ac insigne triumphi,
 Dextra tenet ramum. Sed quid modo cæcus, & altæ
 Mentis inops, insanus ego, temerarius, anceps
 Hoc iter aggredior vestro sine numine Nymphæ
 O Tagides, & quæ nitidi viridantia Mondæ
 Littora, & auriteras fluuij calcatis arenas.
 Auxilium imploro vestrum, nam nauigat altum

Nunc

610 Nūc mea cymba maris pelagus, flat vētus ini-
Aduersęq; aurę, quod si mihi numina vires (quos
Vestra negant, vercor quod cymbula parua marinis
Fluctibus in medio mergatur turbida ponto.

Cernite vos quanto conscripsi tempore vestri
Auriferas fluuij sublimi carmine Lymphas,
Factaque Lusiadum. Nunc me fortuna potenti
Persequitur tēlo: peregrino in littore damna,
Diraque fata, nouos expertō & Marte labores,
Nunc pelagi furias, discrimina saua ferentem,

620 Læua tenet gladium, vigilē tenet altera pennā.

Æolis ac quondam dum fata extrema, superbo
Se morti tradens Machareo scribit, & ensē

Et calamum dextra sustentat. Maxima ventrem
Paupertas vexat vacuum, mea viscera torquet

Dira fames, miseras semper feror exul in oras,

Hospitium externum me suscipit, & mihi sedes

Nulla, quies etiam nunquam mea temperat ossa.

Si mihi spes felix promittit commoda, cerno

Quod fera maiorem contra me fata ruīnam

1630 Non semel ast iterum crudeli cuspide tentant,

Nunc diram euado per summa pericula mortem,

Quā mihi per lacrymas, summa & suspiria Christus

Restituit, sicut Solymæ Rex inclitus olim

Ezechias lacrymis, & planctu extendere vitam

Obtinuit, sancti monitus sermone Isaia.

Tanto igitur vitæ, & rerum discrimine Nymphæ,

Non mihi deficiant lasso pia munera Vati,

Præcipuè cum musa meos ad cantica versus

Præparet ingenium, componam vt carmine laudes

Lusiadum

L V S I A D V M.

640 Lufyadū exacuam, facta & metuentia cātem.
 Pandite nunc animum, mihi nam ſententia menti
 Certa manet, laude indignos non tollere noſtro
 Carmine, ſit quamquam ſublimis ſanguine, p̄nam
 Ingrati ſoluam verſu, ſi talia laudem.
 Nec mea muſa canet, ſua qui modo comoda, Regi
 Communique bono præponit, legibus æquis
 Diuinæ, humanæque infeſtus, carmine nullum,
 Quem cæca ambitio vexet, mea muſa ſonabit
 Vt valeat ſummos conſcendere latus honores,
 650 Et campum oſtendat vitijs, ac turpibus actis:
 Non etiam metro cantabit muſa ſuperbum,
 Qui populi nimijs elatus abutitur auris,
 Quique vt complaceat vulgo ſe mutat in omnes
 Formas, vt ſeſe mutabat Protheus olim.
 Non etiam illius cantabunt carmina laudes,
 Qui miſeros ſpoliat populos, vt Regis opimas
 Et multas acquirat opes: nec muſa ſeuerum
 Laudabit, qui iura putat ſeruanda tyranni,
 Cum p̄nam exequitur iudex, nec ſoluere plebi
 660 Ius reputat miſeræ præciū quod vincit, & illū
 Muſa etiam ſpernet, cuius manus impia taxat
 Munera pro magno, que ſunt tribuenda labore,
 Hos mihi fert animus dumtaxat carmine dulci
 Tollere, & eximias ad cælum ducere laudes,
 Qui vitam opponunt morti pro Rege, Deoque,
 Pro patria, quam ſi proſuſo ſanguine perdunt
 Dilatant ſtamam factis ſuper æthera noti.
 Muſa mihi reddet ſup̄as, et pulcher Apollo
 Parnāſi latices, nitidasque Aganippedis vndas;

Dum

670 Dum capiunt aliquantrepudiantia mēbra quietē,
 Nauiget vt placidis iterum mea cymbula ventis.

www.libtool.com/en

LVS IADVM

LIBER VIII.

ARGVMENTVM.

Moram facit Praefectus Regni dum serica Au-
 lea, vexillaque aspicit, quibus depicti erant
 primin Portugallia parentes, & Heroes. Insidias idē
 praefectus machinatur Vasco da Gama, quas optime
 Moncayde opera, ac singulari Dei intellā euasit.

DEtentus fuerat Catualis imagine, ramum
 Cuius dextra gerit viridem, cui candida longa,
 Plexaque barba fuit, fuerat quis? signa requirit
 Conueniant quare illa viro? Tunc talia Paulus
 Respondet prudens, dulci Moncaydius ore
 Exprimit historiam. Cernis quas ordine pictas
 Aspectu horrendas, saeuoque colore figuras,
 Nouerunt homines factis, & nomine quondam
 Sublimes, fortes, duos, animoque feroces

Ætas

L V S I A D V M.

10 *Ætas prima tulit, verum sua fama paludem
Nunquam Acheronteam nigra caligine tectam
Aspiciet, toto semper splendet in orbe.
Hic fuit antiquus Lusus, qui insignia nostris
Littoribus dedit, & felici nomina regno.
Filius hic fertur, socius, fidusque Lici,
Qui varias mundi superavit robore partes,
Arma sequens, quibus ille suum super æthera nomen
Duxit, ad Hispanas fortissimus appulit oras.
His placuit tandem componere sedibus ossa,*

20 *Quas quondā Elysiū dixerunt, nomine capū
Æterna, ut moriens fessis dare nomina nostris
Constituatur; ramus quem victrix dextera portat
Thyrus erat, signum, quo Bacchus turbidus olim
Vusus, & illius natum hunc, sociumque fuisse
Arguit, & magnum nomen nostra accipit ætas.
Aspicias hunc alium, qui post discrimina vitæ
Post varios maris errores, nunc calcatur arenas,
Quas Tagus auriferas deducit ad æquora templū
Palladis ædificat, præcelsaque mœnia ponit.*

30 *Hic est facundus lingua Laertius heros,
Qui si Asiæ incensæ prostravit mœnia Trojæ,
Hesperia in magna fundavit sedulus urbem
Nomen (Vlyssipo) donans præclarus Vlysses.
Quis erit hic campum, qui tanto sanguine tingit,
Irruit & trepidos victor furibundus in hostes,
Romulidas vincitque acies, Aquilasque superbas
Deiicit, & decorat victoricia tempora lauro?
Hic Viriatus ovium, miseri pecorisque magister,
Postea sed forti vibrans hastilia dextra,*

Romanā

40 Romanam obscurat famam, quã vicit aperto
 Marte, nec obtinuit tranquillã fœdera pacis
 Roma, sed infesto semper vexata tumultu
 Sumere non poterat requiem, **dum bella premebant**
 Imperiũ sicut sumpsit, cum tempore Pyrrhi
 Martia Romulidas torquebant prœlia, pacem.
 Denique non bello, nec vi, sed fraude pudenda
 Vincitur, & moriens Itigijs demergitur vndis.
 Pingitur hic aliũs, patriam qui aduersus iniquam
 suscitât arma, ciens ad bella horrentia Lusos
 50 Exul, & insignes cunctos hos suscipit, alas
 infurxit, claram queis posset tollere famam,
 Tunc Aquilas Lusis sociantibus arripit altas,
 Nam populi fortes norunt submittere nostro
 Colla iugo, & miro Lusorum robore vinci.
 Aspice subtiles fraudes, queis pectora plebis
 Conciliat, Lusosque sibi coniungit ouantes.
 Fatidica Cerua, Diuinamque admonet, illam
 Ceu numen sequitur. Dux est Sertorius ille.
 Aspice vexillum, summa quo pingitur arte
 60 Primorum genitor regum, qui regia ducit
 temmata ab Vngariã nota toto orbe Corona,
 quamquam alijs patria illius Lotharingia fertur,
 Qui postquam vicit Mauros, vicitque Galacos
 ac Legionenses crudeli Marte fugauit,
 Henricus felicem urbem, sanctumque sepulchrum
 Visit, vt initium regni, regesque futuros
 ædificet, sanctumque beat cum sanguine truncum.
 Attonitus quærît Catualis. Viribus impar
 Quis procul ille mihi apparet metuendus, & horrës.
 Quisue

L V S I A D V M

70 Quisue est? quē tenues acies, ac parua sequūtu
 Agmina, & ingenti tot millia clade feroci
 Maurorum dextra prostrauit; maximā campo
 Gessit Oricheni facta, ac memorabile Regis
 Assumpsit nomen, pedibusque quot aurea duris
 Sceptra iacent, & celsa etiam diademata Regum,
 Victaque sanguineos sternuntur signa per agros?
 Hic est (Gama refert) primus qui nobile Regnum
 Capit, et hic vastis Mahometum pellit ab oris
 Lusitadum, volitans quem propter fama paludem
 80 Adjurat stygiā Romanum se amplius vllum
 Vel celeri sonitu, celebri vel carmine ad astra
 Fulgida vesturam. Cæli inflammatus amore
 Numina sancta colit, summoque altaria Christo
 Erigit, & Dominum, proprio tunc ore loquentem
 Audit, qui magni statuit fundamina Regni:
 Cæsar. Alexander tam pauco milite contra
 Tot Cuneos, hostesque feros, aciesque superbas
 Prælia si gererent, nunquam sua facta per orbem
 Duceret, aut tanto coleretur nomine fama.

90 Aspice quæ fuerint sublimia facta clientis,
 Admonet hic iuuenem, charū quem cernis alūnum
 Magnanimū Alphonsū superatū Marte manētem
 Congreget vt paruas acies, campūque reuifas,
 Quo monito herois sociatus viribus hostem
 Victorem aggreditur tanto cōamine, campo
 Pellat vt ingenti deuictum corde maritum
 Matris; honorificum, porterque ex hoste triumphū
 Hic magni, fortisque animi Monysius Ægas
 Dicitur, horrendum fideique clientibus omen.

Pingi.

100 Pingitur infontem vxorem, & pignora secum
Chara ferens, tristisque indutus veste, senili
Imponens collo funem, quia colla recusant
Alphonfi portare iugum, **qui circuit urbem,**
Principis Hispani sicut promiserat Ægas
Liberet ut Dominum pœnæ se tradidit insons.
Non plus Caudinis ignorans Posthume furcis
Fecisti consul, quando es circumdatus alis
Samnitum, certis nam oppressum legibus hostes
Teque, tuosque jugum cervice flectere cogunt,
110 Pro populo pœnæ tradis te firmus, at Ægas
Et se se, natos dedit infontemque sodalem,
Quod solet ingentem cordi renouare dolorem.
Hunc etiam aspicias, Cereris qui absconditus vrbe
Infidijs capit Regem, dum obsidione leuaret
Oppida Molaris portus, aciesque fugaret,
Instituitque rates, queis diros vincere Mauros
Illorum, & classem pelago subuertere posset,
Et primam arripuit palmam, quod prælia ponto
Commisit primus, rapuitque ex hoste triumphum
Nauali bello insignis, furibundus, & acer,
Dicitur ille Fuas Roupinhus, splendet ut ignis
Quo iuxta rupes Abyla feritate triremes
Maurorum accendit solita, sed Marte cruento
Arreptus subito vitam profudit, & altas
Protinus ascendit mens felicissima sedes.
Nonne vides magnas Anglorum veste cohortes
Externa indutas forti descendere classe,
Quæ primum iubet sublimia Lyfia Regem
Mania postrare, & iniquos pellere Mauros,

L V S I A D V M

130 Approbet, vt celfo residentem in pectore zeli
 Aspice vt Henrici Germani corpus honestet
 Tegmine palma suo, rectis miracula ramis,
 Excitat, hic mortem subeuntes aspice Christi
 Germanos pro laude, fides sic corda premebat.
 Ecce sacerdotem vibrantem hastilia cerne
 Qui capit Arronchem, postquam capere virentem
 Leiriam Mauri, prior est Theotonius, altam
 Aspice iam scalabim obfessam, Mendesium ille
 Est qui Christi ferum signum Monisius arce
 140 Extulit, & scandit sublimia mania primus.
 Ecce etiam, cum Vandalicos fortissimus Heros
 Sanctius euertit Cuneos, qui morte feroci
 Signiferum turpat, vexillumque arripit audax
 Hispalicum, patris exemplum Mendesium idem est
 His dignus signis, cum nostrum exaltet, at hostis
 Deiciat terra metuendo robore signum.
 Aspicias vt gracili defendat feruidus hasta.
 Et nata, ac chari capita intercisa parentis
 Afferat, infidiasque paret, quæis mania captet
 150 Fortia Lusitadum datam Rex intret, & urbem.
 Illa sibi in tantum pro stemmate sumit honorum
 Fortem equitem præcisa manu capita alta ferentem.
 Dicitur hic foris Giraldu pectore ductor.
 Aspicias infandi scelus execrabile Iberi,
 Qui contra Regem furij agitur amaris
 Deficit ad Mauros, odia atque antiqua Larenfes
 Excitat in comites, Lusosque infestat acerbo
 Marte, ac Abrantes sublimia mania villæ
 Ascendit, prædamque capit comitatus atroci

Agmine

160 Agmine Maurorum: Lusus verū inclitus alā
 Instruxit paruam, diræ quæ perfida gentis
 Pectora destrueret, falsum durisque ligauit
 Ductorem vinclis, Hispano en transfuga Regi
 Siftitur, est Martinus eques, qui tollere lauri
 Et viridis palmæ possit victricia ferre
 Præmia; Pontificem crudelia bella gerentem
 Aspice qui baculum metuendam vertit in hastam,
 Dumque alij dubitant diro circumdare Marte
 Mænia, queis latis opulenta Salatia campis
 170 Protegitur, solus miris expectat iniquum
 Viribus auxilium, solusque ad bella cruentos
 Bella vocat Mauros, lacrymasque infundit ad alta
 Astra, precesque simul, clara descendit ab aula
 Effigies hominis, Cruce qui rutilantia signat
 Pectora, permotus qua Lusus imagine vincit.
 Aspicias, vt quatuor veniant ad prælia Reges
 Pontificem contra, sed tali robore Lusus
 Pugnat, vt in modico miserandam tempore vitam
 Amittant, vasto Maurorum atque agmina campo
 180 Effugiant dispersa, alti miracula cœli,
 Submittitque suos iam celsa Salatia muros,
 Nec valet auxilium, non ænea mænia profunt.
 Ingreditur victam iam victor Episcopus arcem
 Matthæus, clarum quem Lysia maxima nouit
 Pastorem, viridem palmæ capit ille coronam.
 Aspicias vt quadam Castellæ ex arce Magister
 Descendens, Luso fuit hic ex sanguine natus
 Algarbes campos spolians, & mænia, & vrbes
 Viribus, atque dolo, simul, & felicibus astris,

L V S I A D V M

190 Destruat, en pergit magnam expugnare Tauill
 Puniat vt septem, qui venatoribus atram
 Intulerant mortem, Mauros; simul aspice fortis
 Vt capit ingenti formosam robore Sylues.
 Dicitur hic claro victor Pelagius Heros
 Nomine, magna viri cuius tota inuidet ætas
 Facta, vide socios tres, quos Hispania, & alta
 Gallia cognouere viros certamine diro
 Inuictos sæuo portasse ex hoste trophæa:
 Aspice Castellæ veniant, vt ad arua feroces
 200 Cū vt referāt pretium Ludi bellona cruen
 Quem fecit, multique neces, ac vltima damna
 Experti effundunt charam cum sanguine vitam.
 Nam tres robusti Hispani, mentisque superbæ
 Præcipuum ex Lusis ad prælia singula ducunt
 In sua damna virum, Gonçallus dicitur, vndis
 Cuius claram vnquam non mergent Tartara fam
 Aspice cui tantum venerandum extendere nomen
 Fama dedit, veterum vt nulli maiora dedisset
 Signa, nec inuicto similem cognouerit ætas
 210 Postera, nam tenui pendentis debile filo
 Hic patriæ sustentat onus. Non conspicias iram
 Qua pressus populi reprehendit inertia bello
 Pectora, compellitque illum se subdere fræno
 Interni, sæptumque externi pellere Regis!
 Aspice consilium, quod celsi gratia cœli
 Dirigit, atque astrum felix quo vincere tentat
 Ingentem populum Hispanum, quod viribus imp
 Crederet humanis Martis cui cognitus ordo.
 Huius mira fuit celebranda industria, robur,

Atque

20 Atque animi virtus, hic post certamina, clades.
 Quas Rex Castellæ accepit dum rura subintrat
 Iuliadum, Herculeæ ad cāpos, quos pulchra Tarifæ
 Littora nobilitant, & quos ditissimus vndis
 Iustrat Anas, diuertit iter, tunc strauit Iberos,
 Indomitam, sæuam, celerem, gentemque furentem
 Cædibus affecit magnis, prædamque reduxit
 Innumeram, incussit mirum populisque timorem.
 Perspice, sed Lusæ acies absente ruinam
 Magnanimo ductore pati, nondum inuocat altum
 230 Numen (erat numerus gētis nō æquus Iberæ,
 Vincuntur nostri, ac aduerso Marte fugantur.
 Quæritur & celeri cursu, clamoribus auras
 Findit & ipsa ducem plebs ad certamina tristis
 Oïra vocat, nam chara dabat præsentia vires.
 Aspice quanta ducis fuerit fiducia magni?
 Nondum tempus adest, dicit, ne credite nostris
 Viribus, at Christi, totum qui temperat Orbem.
 Sit vobis secura fides, victoria Lusis
 Succedet, lætum Christus dabit ipse triumphum.
 240 Sic quoq; Pompilius, dū forti percipit hostem
 Bello prata suum, & campos vastare propinquos.
 Respondit sapiens, qui fata sinistra ferebat.
 Ecce ego thura pijs impono prouidus aris.
 Sedulus inquiris nomen laudabile? Lusus
 Scipiades dicendus erit, sed Nonius heros
 Aluarus est nomen sublime, Brigantia proles
 Hunc fundatorem primum, truncumque supremū
 Nouit, & excelsum genus illo à sanguine ducit.
 Felicem patriam, talem quæ nutrit alumnum,

L V S I A D V M.

250 Communem potius patrię, regniq; parētem
Nam dum Neptuni, Cererisque hunc lucidus Orbē
Lumine lustrarit Sol, Portugalia magnis
Insignem votis, te suspirabit alumnum.

Aspice quam prædam capiat dux alter opimam,
Quam modico illustres deuincat Marte Magistros.
Accipiatque pecus, quod sæuus cæperat hostis?
Aspice vt istorum furioso sanguine tinctus
Hostibus & captum feruenti accensus amore
Liberet, & fortem fideique insigni ferentem

260 A manibus vinclis religatum abducat Iberis.
Dicitur hic Petrus Rodericus, & inclitus arcis
Londralis præfectus erat, robustus, & audax.
Aspice quam iusto persoluat fœdere pœnas
Pelagius falso periurus, perfidus ore
Instituens diras fraudes pia fœdera frangit:
Ille etenim captus lato videt agmina campo
Diruta, & extremæ subiisse pericula mortis,
Ægidius Fernandus erat, quem nobilis Eluas
Nutrit, & immanem periuro infligere cladem

270 Tentat, & insigni Xerensem diripit urbem
Pectore, purpureos campos, & spargit Ibero
Sanguine; Pereiram Rodericum conspice vultu
Intrepido, Lusus miranda qui arte triremes
Defendit, charam perdens cum sanguine vitam.
Cerne decem & septem Lufos, qui fortiter isto
Colle quadringentis crudeli Marte resistunt
Mililibus quos vt capiant se extendere in Orbem
Conantur, verum ingenti cum clade recedunt,
Cognoscuntque illos se non defendere solum,

280 Sed quod peruigiles truculētis cædibus hostes
Offendunt dignum toto quod perfonet Orbe,
Non vnquam tale hoc narrari ex ordine factum.
Fama refert quondam Lusos pugnasse trecentos
Millia Romulidum contra, quo tempore clarus
Dux Viriatus erat, gestis augebat honorem
Nominis, insigni frangentes robore vires
Romanas, stabili hæredum iure inde remansit
Neue acies multas timeamus, & agmina pauci
Martia, multoties dedimusque hæc signa periclis,
290 Aspice quæ proles Regis generosa Ioannis
Ignora bina, Petrum quem tu Germania quōdam
Magnanimum Heroem vidisti, & pectore fortem,
Illustremque acis, queis mortem decipit atram,
Henricumque alium, qui primus nauibus altum
Diuidit Oceanum classem ac ad littora misit
Nunquam nota viris, celsasque ibi condidit arces,
Quique etiam primus fortissima mania Captæ
Ingreditur, Mauris suspensum corde timorem
Incutiens, vanam illorum perfringit & iram.
300 Cerne Petrū Comitē ingenti qui robore cōtra
Barbariæ innumerās acies duo sustinet audax
Obsidia impavidus magnis, & sustinet audax
Viribus, & tumidi Mahometis fulmen iniquum.
Aspice quam diræ defendat mania turris
Alcaceris, summaque acies propellat ab arce,
Utque etiam audaci defendat pectore vitam
Regis, & ut propriam moriens contemnit, & altum
Assequitur felix mansurum in sæcula nomen.
Aspiciens alios, quos hic depingere possent

L V S I A D V M

310 Pictores, verum calami, gratique colores
 Deficiunt, donum, fauor vnus, præmia honores,
 Quæ artes capiunt vires, hæc magna suorum
 Culpa fuit, quos læta obscurant sordida, claros
 Ignaui cupiunt, nec iam cognoscere mores
 Maiorum, & veterum Mauortia facta parentum.
 Degenerantque suo primæuo è sanguine cæci.
 Illustres alij, proli qui prima dedere
 Principia, ingenti sudarunt pectore, in æuum
 Prospera māsisset domus, heu dum clara per orbem
 320 Fama suum nomen tulit, ac ad sydera vexit
 Infortunati linquunt post funera natos
 Moribus obscuros prauis bene nata malignæ
 Dedecorant culpæ turbant, & crimina famam.
 Inuenies alios, qui vili ex prole creati,
 Diuitijs pleni tranquillam ducere vitam
 Haud dubitāt, opibusque frui, domibusque superbis
 Sed Reges hæc culpa premit, qui munera donant
 Indignis, dignique cadunt (proh crimen iniquum)
 Ad loca senta situ, miseros malè torquet egestas.
 330 Hi, pictura suos vt exprimat ardua, nolunt,
 Aureaque oderunt modulantes carmina musas.
 Est tamen interea generoso ex semine natus,
 Qui decus eximium, & summum sustentat odorem
 A patribus sumptum factis, ac moribus alti
 Nominis antiquum, etsi non decus euehit vltra
 Maiores vires, nunquam caligine prolem
 Obscurat, verum paucos mea musa sonabit.
 Sic facta exponit grato Gama inclitus ore,
 Miranda pictor, quæ quondam expresserat arte

Diuerso

340 Diuerso, nimioque simul decorata nitore.
Historias oculis Catualis cernit, & alto
Iudicio quærit, quærensque exaudit ouantum
Prælia Lusitadum, cordi quæ gaudia præbent.
Sed dubiam monstrant labentia fydera lucem,
Abscondit radios iam lampas maxima, clarum
Antipodisque diem ducebat; barbarus urbem
Robustique etiam Nayres è nauibus ibant,
Languida jocundam captent vt membra quietem.
Interea Stigijs Rex iam perterritus umbris
250 Præcipit auguribus, quod fausta altaria falsi
Extollant, queis ancipites per signa futuros
Ante vident casus, exercent munera, diras
Infortunati mittunt ad Tartara sortes.
Quid sibi vult Lusa longinqua ad littora classis
Aduentus, misit longo quam Hispania tractu?
Dæmon signa dedit gelido metuenda timore
Quod gens Lusa sui lato intolerabile regno
Impositura jugum sit, fræna ac aspera terris
Indiacis ponet, populo feret vna ruinam.
360 Surgit, & attonitus dimissis viribus augur
Nunciat hæc Regi quæ sint ventura, quibusue
Viderat indicijs, quæ mæsti viscera Tauri
Demonstrant, dum vana miser conspexerat exta.
Additur his, cæcus quod tunc Mahometicus atræ
Sectator legis fuerat, fallaxque Sacerdos;
Aduersus nostram candescens pectore legem.
Huic odio plenus, falsi formamque Prophetæ
Accipiens Bacchus furijs apparet amaris,
Extollitque animum Vatis, dum talia fatur.

Heu

L V S I A D V M

370 Heu fuge progenies metuendos Indica caſus,
 Quos tibi crudelis pontum qui nauigat hoſtis
 Præparat, ante premant quam ſæua pericula regnū.
 Hæc dicit. Maurus quamprimum exterritus alto
 Membra leuat lecto, verum omnia mente reuoluens
 Somnia vana putans, iterum ſomno inficit artus,
 Atque cauo ſolus ſtertit reſupinus in antro.
 Ecce iterum repetit Bacchus. Miſerande ſacerdos
 Non cognoſcis (ait) præclari dogmatis olim
 Doctorem qui multa dedit præcepta ſacratīs
 380 Ne ſua baptiſmo lauiffent corpora lymphis
 Fæda viri? Excubias agito, viliffime ſomnum
 Tu capis ignauum, discrimina ſæua laturus
 Agnoſcas Luſos, regnis populisq̃ ſuperbis
 Diminuent legem, ritus, ac dogmata vobis
 Dedita, confundent totas & robore terras.
 Dum vis parua huius gentis, frangatur oportet,
 Principijs obſtetur, erit nunc dulce ſuperbos
 Perdere, & indomitas facile perfringere vires.
 Quando ſol oritur facilis ſeſe obijcit iſtis
 390 Luminibus, verū mediū cum aſcēdit ad Orbē
 Sic nitida feruens perſtringit lumina luce
 Vt maneant perfracta, velut vos viribus, alto
 Imperio, atque opibus, quas nunc fert Indica tellus
 Et placida proles priuabit Luſa quiete,
 Si fragilem finitis radicem extendere truncum,
 Et tenuem in latos ſuffertis creſcere ramos.
 Hæc vbi dicta dedit, ſomnus fugit horridus artus,
 Attonitus Maurus, ſolitumque cubile reliquit,
 Accendit lumen, corrodit dira venenum

Viſcera

400 Viscera, cum primum terras Aurora reuifit
 Luce falutifera rofeis inuecta quadrigis
 Regalem celeri pauidus pede pergit ad aulam,
 Et regem alloquitur referens quæ viderat imo
 Abfcriptus fomno. Tunc rex fine fanguine diro
 Concutitur morfu, fufpiria pectore ducens,
 Conuocat & primos trepidanti corde dynaftas,
 Conciliumque petens narrat dementia vatis
 Somnia, & vt contra Lufos Mahometa moneret
 Effigies, certam claffis, caufamque reuelat.
 410 Iudicia omnes attoniti diuerfa fequuntur.
 Attamen extre mam Lufis inferre ruina
 Confpirant, varias fraudes, aftutaque mortis
 Tormenta inueniunt, proles Mahometica primum
 Mortiferum fauo promit de corde venenum,
 Conftituuntque necem Lufis, & nauibus ipsis
 Exitium infandum; vt regem, regnique regentes
 Ad fua vota trahant, locupletia munera donat:
 Pectora primatum fuluo fociata metallo
 Conciliat, multisque etiam rationibus addit
 420 Funeftam Lufis regno, regique futuram
 Cladem, nam vitam ponto, pelagoque Piratæ
 Degunt, & faua difcurreunt marmora claffe
 Legibus humanis, & recto rege carentes.
 O quantum debent reges, qui fuma gubernant
 Sceptra viros, decorat quos vita innoxia virtus
 Inclita, nudus amor, iura, & pia viscera frænant,
 Confilijs adhibere fuis, nam cellus in alto
 Cum febeat folio, poterit cognofcere nunquam
 Et varios cafus, & multa negotia regni

Lingua

L V S I A D V M

430 Lingua igitur dulcis, syncera, & cōscia reatū
 Integra consilio regi est adhibenda supremo.
 Nec etiam tantū pendenda est candida mentis
 Dum taxat virtus, vt regni tractet habenas
 Vir bonus, & pauper, cui semper sordida vestis,
 Qua quandoque latet mortalia pectora torquens
 Iniana ambitio, neque enim cognoscere mundi
 Ambages poterit summo qui corda Tonanti
 Tradidit, innocuam solus quæritque quietem,
 Sic etiam inductus monitis, & pondere magno
 440 Argenti diro Catualis pectore regem
 Admouet, vt Luso dilatet nuncia Gamæ.
 Verum Gama nihil conatur candidus, Indi
 Quam clarum inuenti signum deducere regi
 Lusiadum, certus multas quod postea classes
 Mitteret Emmanuel Rex, secum cogitat, atro
 Indiacos queis colla iugo submittere reges
 Cogat, & excelsam Christi cognocere legem.
 Ergo dux regem si responderet adire
 Constituit, Mauros diri sibi pectoris esse
 450 Nāque videt, magno & comēcia vera labore
 Pellere, & afatui Lufos dimittere mente
 Regis Aruspicijs, qui tantum deditus astris
 Cæcus erat, quando firmabant omnia Mauri.
 Detinet iste timor turpissima pectora; parte
 Ex alia vexat Regem furibunda cupido
 Argenti nitidi, & magnarum copia rerum,
 Queis natura virum cupidum subiecerat auri.
 Nunc videt ardenti, diraque cupidine pressus
 Commoda telluri, populisque instare per annos

Perpe-

460 Perpetuos, si vera ferat mandata supremo
Lusyadum Regi, firmetque in secula pacem.
Scinditur interea studia in contraria pectus
Arcanum quorum dubius penetrabilibus altis
Consilium poscit, tunc Gamam conuocat, illi
Talia dicta ferens. Mihi si secreta patenter
Demonstres, facile hanc veniam tua crimina nostrā.
Inuenient, nam certa fides tua nuncia Lusi
Ficta mente mihi Regis retulisse, piratam
Indomitum nam te esse scio, sine rege, sine vllis
470 Legibus antiquæ patriæ te degere vitam
Et maris Oceani fluctus fulcare timendos,
Errantemque vndis totum discurrere pontum.
Quis Rex audebit, sanæ si mentis, amar as
Scindere aquas ratibus longinquo è litore magnæ
Hesperia, charæ per tanta pericula vita.
Quod si magnanimus Rex excellentia tractat
Sceptra tuus, Sanctis locupletia regna gubernans
Legibus, in signum pacis celebranda tulisti
Quæ mihi dona? Ligent animos cum maxima regū
480 Munera, sic firmo solidantur fœdere mentes.
Nam nautæ ignoti non sanum est credere verbis,
Si dirum forte exilium pro crimine passus
Longinquas tandem venisti eiectus in oras,
Teque, tuosque simul placido in penetrabilibus ipsis
Suscipiam hospitio, & casus complectar in omnes:
Omne solum forti patria est, si nauibz æquor
Calcatis tumidum, teque & fortuna piratam
Fecit, terribilem Martis deponere timorem,
Nam male suada fames cunctos, & turpis egestas
Torquet,

490 Torquet, & in miseros crudelē cōiicit hastā.
 His dictis Dux Gama sciens quo pectore Mauri
 Inflammati odio contra se dira parabant
 Funera & horribilem cædem, & discrimina vitæ,
 Infidiasque, dolos, Regi gravitate decenti
 Talia voce refert. Hominum si crimina quondam
 Quæ mens Tartareis commisit percita telis,
 Non essent causæ cur turpia vasa maligni
 Dogmatis, & Christi legis crudele flagellum,
 Perpetuis odijs, & falso corde veniret

500 In sobolē Adami (Rex præstâtissime) nunquā
 De nobis similem posses effingere mentem,
 Sed quia in Oceano quoduis memorabile factum
 Non sine naufragijs varijs, varioque labore
 Assequimur, dubiis rebus, semperque timorem
 Anxia spes sequitur, tibi non fiducia cordi
 In nostram propensa fidem, contraria pacis
 Signa dares, sævis si non tibi credere Mauris
 Consularent auidi Catualis munere ducti;
 Namque (vt certa tibi mens est) si nostra rapinis.

510 Classis abundaret, vel si ferar exul in altum,
 Quomodo ab Occiduo magni maris æquora verrēs
 Littore, non notos portus, vbi figere sedem
 Constituam, peterem? qua spe, quo munere diros
 Oceani fluctus paterer, nimbosque furentes,
 Frigora sæua poli Australis, dirosque calores
 Quos tolerant lati medio qui vertice mundi
 Ethiopes habitant nigrata pelle feroces?
 Deberem nostræ si pacis fœdera, & altam
 Muneribus firmare fidem (Rex inclite) certum

520 Sit tibi me solum Auroræ vt nauibus oras
Inueniam, missum, solium queis grata dedere
Fata tibi, si læta mihi fortuna fauebit,
Et nos ad patrios fines, & littora regni
Lusiadum ducet, pretij sublimia magni
Munera portabo, firmabunt ditia sanctam
Dona fidem, placidæ præcellaque fœdera pacis.
Si factum horrendum, humanis ac viribus impar
Esse putas, quod me per turgida marmora Lusus
Littore ab Hesperio Rex ad tua littora mittat,
530 Magnanimi nullum sublimia pectora regis
Possibilem reputant casum, qui robore vinci
Non possit, nam cuncta suis mens ardua telis
Vincit, & excellens gaudet patientia duris,
Atque hoc Lusiadum proles pro stemmate priscis
A patribus sumptum longis obseruat ab annis;
Nam veteres primo statuerunt tempore reges
Ardua qui impediunt semper deuincere casus,
Horrendosque maris fluctus, variosque labores
Transigere, vt possent mundi cognoscere metas
540 Extremas, ac tandem Auroræ visere fines.
Hoc sibi proposuit soboles generosa Ioannis
Qui mare primus arat, sæuum vt robustus ab oris
Eijciat Maurum Lybicus, ac viuere in imis
Postremæ Lybiæ cogat fortissimus antris;
Henricum dico, qui mira Palladis arte,
Ingenio raro coniungens robora magnis
Roboribus tabulas tabulis, atque æribus æra
Edificat naues, possint quæ inuisere partem
Quam claram reddit leporis lux, ara, ratisque
Hydraque

550 Hydráque & Australis confinia frigida ponti
 Cum primum fortuna suis felicibus ausis
 Aspirasset, amor rapidis sublimia flammis
 Corda mouet, furias venti, pelagique feroces
 Temnere, paulatim metuendas æquoris vndas
 Scindere prosequitur, sed cum vota inclita natis
 Cum regno adueniant, conati postea reges
 Incæptas tentare vias, ac nauibus Austrum
 Cernere, & extremum Lybiæ cognoscere littus,
 Atque alias mundi post terga reliquimus oras
 560 Quæ nūquam Boreæ partes, septêque trionæ
 Viderunt calidis Phaetontis & ignibus vltis.
 Sic jaculum fortuna tuum deuiximus alto
 Proposito nixi, ac roseis aurora quadrigis
 Vecta rates vidit Lusas, his ditibus aruis
 Extremam tandem Lusi posuere columnam.
 Sulcantes liquidum stagnum, pelagique procellas
 Ac rapidis tumidas superantes imbribus auras
 Venimus ad regni (Rex inuictissime) portus
 Littoraque ista tui, te solum quærimus, omnem
 570 Ponimus in te spem, iam tanti nuncia nostræ
 Aduentus mihi redde, precor, certissima Regi
 Quæ possim deferre meo, mea vita rapinis
 Si foret in pelago magno consumpta, superbum
 Non peterem Regem, nec classis nostræ quietum
 Tenderet ad portum, gremio iactata sed alto
 Antiquæ matris Thetidis de more piratæ
 Errasset locuples alieno facta labore
 Quod si notatibi nostræ clementia mentis,
 Te Rex alme precor nostris rationibus addas

Nunci

580 Nuncia queis possim regredi ad sublimia Lusi
 Regna, hilari nostras animoque reuifere terras.
 At si nostra tuæ mens non gratissima menti,
 Nec valet hæc ratio tanto firmata vigore,
 Haud dubium claris oculis instrospecte verum,
 Pectore & vndiuago pauidum deponere timorem.
 Hæc cum dicta daret Regi dux inclitus, ore
 Percipit attento Rex quæ sibi Gama ferebat
 Concipit atque animum sincero in pectore fixum,
 Atque fidem dictis adhibet facundaque linguæ
 590 Examinat verba, & mixtum grauitate valorem
 Iudicat, & diro Catualis munere captos
 Miuorum contra insontes tristissima Lufos
 Funera consuluisse videt, trahit atra cupido
 Ausi, quo totum sperat ditescere regnum,
 Hæc ducis excelsi mentem compellit amaram
 Verba animo seruare, fidemque reponere veram
 Corde, & ad infandas, nunquam se vertere fraudes
 Miuorum, Gamæ multis Rex denique verbis
 Præcipit, vt celsas ad littora fida carinas
 600 Ducat, & indenes quas vellet mittere ad urbem
 Propitiam, possit mutare, & vendere merces,
 Præsertimque illam, nitidis quæ deficit oris
 Gangeticis, quam forte vehat de littore Regni,
 Quo mare principium, quo tellus vltima metam
 Accipit. En Regem venerandum linquit, & omnes
 Gama moras rumpit, Catualem conuenit, orat,
 Vt sibi nauigium præstet, quo sedulus altas
 Possit adire rates, nam Lusa à littore Cymba
 Distat, at horrendo Catualis corda veneno

L V S I A D V M

610 Infectus laqueos mollitur fraudis iniquos,
Nunc certas impune moras, nunc callidus artes
Inuenit infandas, quæ is Gamæ tradere cymbam
Non valeat, tandem ductorem ducit ad oram
Portus, vt Gamam longè à penetralibus altis
Seperet, & nunquam veniant stratagēmata ad aure
Regis, & infausæ postrema pericula Classi
Ferre queat, longè distare a littore cymbam
Intimat ille duci, falsas sē pergere ad oras
Fingit, & inde monet discessum vt differat, ille

620 Venturum in lucem statuto littore lintrem
Promittit, sed Gama moram Catualis iniquam
Demonstrare odium cognoscit, & isse malignam
Maurorum in fraudem corruptum munere turpi.
Hic Catualis erat, proles Mahometica multis
Quem primum donis corruerat, ille potenti
Præcipuus regni dextra moderatur habenas.
Hic hic primus erat gentis Coriphæus iniquæ,
Ex illo pendent, fraudes, conspirat in omnem
Sæuitiam Mauris, promittitque ipse futurum

630 Exitium Lusis, æternaque damna Carinis.
Instanter Dux Gama petens, hæc rettulit. Heros
Successor Pyramalis ait, quod scandere naues
Nunc mihi sic liceat, possint vt pergere ad oras,
Et fidam merces Lusas deducere ad urbem.
Indigeo cymba, mihi tu nunc impedis ansum,
Qua iussum regis, quod non frustrare valebit
Quilibet, intrepido possim exercere tumultu.
Munere corruptus Catualis Iussa Tiranni
Despicit, astutum potius stratagemma maligno

Cogit

640 Cogitat ore, videt nunc quomodo spicula Luso
 Sanguine tingat ouans, aut naues destruat igne
 Supposito, Lusi redeant ne ad littora regni.
 Postulat hoc cætus Mahometicus, ora superbo
 Indica neuē vnquam valeat notescere regi
 Lusyadum cimbam negat hic Catualis, & omnes
 Præcipit indomito discedere littore lintres,
 Clamat Gama graui clamat tunc voce. Veneno
 Consulit infectus Catualis, vt æquore ab alto
 Præcipiat naues notum contingere portum,

650 Exitus vt facilis multis reditusque fuisset
 Mercibus, & signum infidi, sæuique piratæ
 Esse refert, classis quod tantum distet amico
 Ex portu, charæ nunquam discrimina vitæ
 Sæua timet, regnum tractat si fidus amico
 Pectore coniunctus. Discretus colligit inde
 Gama rates terram Catualem accedere lassas
 Velle, vt crudeli ferro, flammisque perustas
 Destruat, ast varijs agitatus pectora curis
 Perturbat, medium quærit vitare propinquum

660 Quo possit damnū, nullū nō commouet altū
 Dux lapidem, ventura timens, secum omnia voluit.
 Sicut cum radius speculum spectabile phæbus
 Christallum ve suo percussum lumine partem
 Verberat oppositam, pueri si forte proterui
 Dextra mouet, tunc celsa domus laquearia lustrat
 Omnia peruolitans late loca iamque sub auras
 Erigitur, iam nunc laquearia celsa pererrat.
 Sic Dux Gama truci curatum fluctuat æstu,
 Atque animum nunc huc, celerem nūc diuidit illuc,

L V S I A D V M

670 Tunc subit expressi, quod dudum iusserat ipse
 Mandatum ut tuto expectet se littore magnus
 Caelius, hortatur celeri mox remige naues
 Inuisat, ne forte dolis, aut fraudibus vllis
 Maurorum falsa capiatur linter in ora.
 Talia ductor agit, magno qui munere Martis
 Sectari cupit illustres, & quareque factis
 Aeterna dignis fama, volitare per omnes
 Mente Orbis partes, vitare pericula, triste
 Diuinare malum, subtili noscere mentis
 680 Ingenio, ac sauos occultis fraudibus, hostes
 Irretire, viro fideli credere semper,
 Grata ducem nunquam laudabunt carmina, dicit
 Qui post horrendos casus (non esse putauit)
 Insignem grauitate virum Catualis acerbo
 Detinet inclusum veluti si carcere Gamam.
 Constat illi animo, & robusto pectore sistit,
 Contemnitque minas infandi strenuus hostis,
 Et mauius supra se pondera dira laborum
 Tollere, & insidias turpes, quas perfida tendit
 690 Maurorum gens, forte sui quā perdere classē
 Regis, quam largo securam in marmore seruat.
 Gama ergo imperio Catualis nocte retentus,
 Postquam Sol terras lustrauit lampade, ad altam
 Se conferre domum Regis statuebat, iniquus
 Impedit ire tamen praesul, nam magna tenebat
 Turba hominū Gamam; tūc barbarus ille timendū
 Supplicium metuens Regis, si fortē malignum
 Noiceret ille dolum, modico qui tempore ad Aures
 Perueniet, Gamam si detinet, vltima tractat.

Pacta

700 Pacta duci. Mittat cunctas ad littora merces,
 Inclita nam sævus tollit commercia Mauors.
 At Dux Gama, licet conceptam pectore fraudem
 Cognoscat præbet consensum, namque futura
 Tunc spes libertatis erat, sic venditur auro;
 Promittit facto Catualis scedere Cymbas,
 Namque suas vlli non vult Dux Gama periculo
 Obijcere, infanus Lusos dum detinet hostis,
 Qui potuit rapere, aut duris committere flammis,
 Namque petunt lintres, & velo, & remige naues,
 710 Vt Lusas portent merces, at Gama sodales
 Admonet, vt mittant, queis vitet funera dona
 Appellunt portum lintres; Catualis opimas
 Pedibus infamis merces, ac dona recepit.
 Aluarus insignis, magna, & grauitate Iacobus
 In terra tuti remanent, vt vendere possint.
 Si plusquam imperium, officium, pia munera, vlli
 Præmia multa valent, retinent & pectora, monitrat
 Barbarus hoc, siquidem diro de carcere soluit
 Insignem Gamam, simul ac in littore merces
 720 Vidit, namque putat maioris pignora doni
 Esse sibi merces, quam si fera vincula Gamam
 Detineant, sæuam statuit non amplius oram
 Tangere, ne manibus Catualis perdere vitam,
 Vel saltem stricto concludi carcere possit.
 Ascendens naues captabat Gama quietem
 Expectans certi felicem temporis ansam.
 Infamis, diri, sæui, rapidique dolosi,
 Nulla fides Catualis erat, fiducia nulla.
 Ingenio mens clara suo speculatur, vt omnes

L V S I A D V M

Torqueat atra fames auri; Nam nobile pectus
Vileque pulsat opum, dura, & damnosa libido.
Auri sacra fames hominum, quid pectora cogis?
Thraicius puerum Polydorum obtruncat, & Auro
Rex potitur, Celsas intrans pluuiæ aurea turre,
Obruit Acrisij natam, Tarpeya metallo
Latatur fuluo, summam namque hostibus artem
Tradidit, & dignas soluit pro crimine pœnas.
Hoc superat summis turratas mœnibus vrbes,
Fallaces aurum securos reddit amicos,
740 Indignis vitijs sublimia pectora turpat,
Magnanimosque duces furibundo tradidit hosti,
Inclita virginæi corrumpit claustra pudoris.
Quin quod deprauat mentes, cæcatque scientum
Iudicium, textus subtilique explicat arte,
Et statuit leges, & eodem tempore vertit,
Impiaque humanæ causat periuriæ gentis,
Infames reddit reges, & iure Tyrannos
Sæpius, & casto famulantes corde Tonanti
Seruato illudit semper virtutis honore.

LIBER.

LVSIADV M

LIBER IX.

ARGVMENTVM.

R Egreditur Vascus à Gama ex portu, & littore
Calecutij, instructus à Moncaidio de consilio
Mauroorum, in Portugalliam. Eum ducit Venus ad
Insulam, quæ fingitur, amenissimam; ac abundan-
tissimam, qua Nimpha æquoreæ Lusitanos huma-
nissime receperunt.

I.

T Empora pèruigiles consumunt longa Iacobus,
Aluarus &, nullo precio diuendere merces
Possunt, nam prohibet proles Mahometica vendi,
Et mercatores nostris à mercibus arcent.
Nam mens vna fuit falsis certissima Mauris
Et Gamam, & socios, tantum consumere tempus,
Vt veniant naues Mechenfi ex littore, nostras
Quæ ferro absument, & diris ignibus vrant.
Littore Erithræo, quo Rex fundauerat urbem

L V S I A D V M.

10 Arfionem quondam natæ de nomine dictam
 Antiquus Prolomæus, habet nunc parua xuesim
 Vrbis nomen, paucis spacijs interiacet altus
 Mechenfis portus caput inter nubila condens.
 Ritibus hunc fallis Mahometica tympha quietum
 Nobilitat, ditatque opibus, qui Gidda vocatur.
 Hic rubri profunt commercia maxima ponti
 Soltano, lati qui regni scepra tenebat,
 Commoda magna ferens. Ex hoc tunc barbara portu
 Progenies sperat classem, quæ aromata portet,
 20 Contractusq; ineût Mauri, queis vtraq; tellus
 Est opulenta nimis, celsas has perfida naues
 Expectat proles Maurorum, vt crepitantibus vrant
 Lusiadum classem flammis, fiducia tuta
 Nauibus his posita est, nec gens iam plura requirit,
 Quam quod nostra moram faciat fortissima classis,
 Interea venient Mechenfi ex littore naues.
 Sed Deus omnipotens, cæli cui summa potestas,
 Qui quod constituit medijs præsentibus ipsum
 Dirigit in finem, cælesti numine Maurum
 30 Affluit, timidis qui monstrans viscera Lusis
 Propicia, insignis Moncaidius admonet, omnes
 Exponitque dolos, meruit sic præmia cæli,
 Baptismi sacroque lauamine tingere corpus.
 Hic qui Maurorum secreta agnouit, vt ille
 Qui de stirpe sua fuerat generatus, & ipsum
 Participem faciunt fraudis, declarat iniquum
 Consilium, mentemque feram, qua perfida nostris
 Infandum exitium molitur terra carinis
 Sæpius, & Lusam distantem a littore classem
 Visitat,

40 Visitat, & magna pietate affectus acerbum
 Damnum vitat secum, quod nauibus imminet altis,
 Instruit incautum Gamam, quod tempore certo
 Appellant portum naues, quæ e littore Giddæ
 Oceanum verrunt, has gens Mahometica sperat
 Exitium extremum sint, ac certissima Lusæ
 Classis damna, venit robusto milite plena,
 sulphurei metuenda ferens & fulmina classis
 Vulcani, ac toto miranda tonitrua mundo,
 Considerat posse infaustam tolerare ruinam
 50 Lusitadum gentes, ideo moncaidius hortans
 Nunc venit ad naues, nunc tristia littora visit.
 Gama etiam tempus, qua marmora turgida naues
 roscindant, aptum speculatur, nuncia nulla
 expectat Regis, nam Mauri pectora cæcant
 muneribus, monitisque suis inglorius hæret.
 accipit occulte Lusis, quos falsa tenebat
 terra viris, sæua fugiant ex vrbe, ratesque
 conueniant, nam tempus adest iam carbasa ventis
 soluere; fama uolat sed iam verissima Lusos
 60 Ausugere ad patrias occulto remige naues.
 quos iubet obscuro Catualis carcere vinclis
 rendere, & horricis portas concludere feris.
 audacis vigilēs Gamæ p̄uenit ad aures,
 qui simul ac verum cognouit, carcere quosdam
 etinuit, Lusos qui forte ascendere naues
 tentant, vt lapidum locupletia munera vendant.
 si fuerant hominēs opulenti, & nomine noti,
 t mercatores, quos statim cætera turba
 efecisse videt, nouitque in nauibus illos,

Detinuit-

L V S I A D V M

70 Detenuisse ducem. Sed iam suspenditur imo
 Anchora de prora fundo, & retinacula solvunt
 Nautæ. *hij sunt non* pendent ex vertice mali.
 Turgida tranquillis pendebant carbasa ventis.
 Cum clamore adeunt Regem, referuntque citatum,
 Quo classis pergit cursum, tunc fœmina, nati
 Illorum, quos Gama vehit, fulgentia ad astra
 Clauant, & tristi ducunt ex pectore voces,
 Singultus varios, suspiria tristia multo

Corde trahunt, largas promunt de Rege querellas.

80 Deplo rant quædam natos, aliæque maritos.
 Ecce autem obilupidus Rex Lusos mittit, & omnes
 Merces quas tulerant, quanquã Mahometica proles
 Rennuit, yt charæ reddantur pignora genti.
 Conqueritur Rex, ipse sua quod in vrbe malignos
 Se præfente dolos soboles sic Maura pararit.
 Ast hilaris Dux Gama suos suscepit, & auris
 Restituens aliquos dat carbasa certa secundis,
 Et terre inuentæ signa excellentia Regi
 Portat, & inuitos fert ex Malabaribus, oras
 Auroræ liquens, patriæque ad littora pergit.

90 India cumque piper, longis quas mittit ab oris.
 Banda nuces latum, quæ Careophilla Malucum
 Nobilitant, ditem & reddunt Ternate, Tydore
 Cynnamague eximium quo diues insula floret,
 Inclita Tapobranæ, celsa, & famosa vocaris,
 Portat, cuncta dedit Moncaidius ille, sodalem
 Quem secum defert, & fido pectore quærit,
 Flamine qui sancto plenus sua nomina Christo
 Tradit, & imbuitur diuinæ dogmata legis.

100 O fœlix Lybiæ proles quem gratia cœli
 bitulit a tenebris, nido longeque paterno
 auenit medium, cælum quo ascendere possit.
 postquam fallacis liquerunt littora portus,
 ælici cursu proram protendit ad Austrum
 classis, & Austrinam cœlesti flamine metam
 tendit, & Indiæ portus manifesta reducens
 igna, maris furias iterum, ventosque teroces
 et timidi, & læti Neptunia marmora sulcant,
 intima Lusiades cum ventis gaudia ducunt,
 110 Vt charam inuisant patriâ, patriosque penates,
 ut suis referant ventos, fluctusque procellas,
 ac imbres varios, & monstra horrentia ponti,
 diuersas gentes, diuersa pericula mundi.
 Quin etiam expectant a iusto præmia Rege
 Debita pro damnis, tantisque laboribus, arcta
 lætitiâ exuberant, iam iamque videre parentes,
 uxores, natos, & pignora chara, sodales,
 atque audire putant lætas & reddere voces.
 Verum quæ summum lusi Dea pulchra fauorem
 120 Semper fœlici genio, siue ordine cœli
 impendit, multisque viros iam ducit ab annis,
 Ordinât, ut tumido capiant noua gaudia ponto,
 postquam longinqui maris æquora turgida voluit,
 Et varios Bacchi scelerata fraude labores,
 Quos tulerant Lusi, sedet alta in mente repositum
 Dulcia digna viris dare præmia, quærere gratam
 Christiæ regno liquido, mitique quietem,
 Anxia Lusiadum, qua mæstas pectora curas
 Deponant, & lassâ breuem natura vigorem

Accipia

L V S I A D V M

130 Accipiat, natum accersit, pueroque reuelat
 Intentum, cuius caelestia numina cælum
 Robore descendunt, fragilestque ad fulgida cæli
 Astra volant homines. Medio celeberrima ponto
 Insula flore, rosis, herbisque ornata paratur,
 Quas tenet Oceano Citherea ex millibus vna
 Formosam præter Paphum, Ciprum, atque Citherū.
 Hic placet Idaliæ coniungere corda viuorum
 Lusiadum mira ornatis pulchredine Nymphis
 Præsertimque illis, decorant quas splendida clari
 140 Lumina fulgentes radios vincentia solis,
 Victaque flammatis feriunt quæ corda sagittis
 Nereides, formosa Venus mouet ordine dulces
 Vt ducant choreas lætæ, cantusque suaues
 Et citheras, placidasque lyras, & nablia pulsant,
 Fortia quævis possint deuincere pectora amantium,
 Quæ suntque hos alma dolos; hæc retia, pulchra
 Vt prolem Anchisis Dido acceptaret in agro,
 Quem mercata vocat facti de nomine Birsam
 Taurinam poterit quantum circumdare tergum.
 150 Perquirat naturæ; nam sua cupidinis arma,
 Arma putat sua pulchra Venus, conscendit ouantem
 Currum; iungit aues, longæ quæ tristitia vitæ
 Funera concelebrant, niueas additque columbas,
 In quarum conuersa fuit Peristera formam,
 Colligit Idaliæ dum candida lilia matris.
 Quaque venus transit, venios, aurasque serenas
 Reddit, cuncta suo facit illa suauius motu.
 Iam super Idaliæ pendet viridantia montis
 culmina, quo natus pueros sibi iungit amores,

Et.

160 Et pharetrâ complens diras parat ille sagittas,
Vt sæuum expediat bellum, mundumque rebellem
Corrigat, erroresque feros extinguat amantum,
Quos non rectus amor, sed quos sibi vendicat usus.
Aspicit Aetæum nemora inter densa vagantem,
Consumit vitam venatu, infania mentem
Vexat, vt incultus solum fera bruta sequatur,
Atque homines fugiat, pulchramque euitet iniquus
Effigiem humanam pœnam sæuulque Tyrannus,
Dulcis amor præbet demonstrans nuda Diannæ
170 Membra illis Infelix cerui mutatur inanem
In formam, canibusque fuit præda impia. Multos
Aspicit insignes mundi, magnosque dynastas,
Quod nullus Regni bona publica curet, at omnes
Nil reputant proprio sibi gratius esse fauore,
Aut alijs solum, quos dura Philaucia mouit,
Aspicit atque alios, qui celsa palatia gressu
Solicito repetunt, pro sancto dogmate vendunt
Doctrinas varias, & Regibus acta probantes
Dira placere suis nituntur: & aspicit illos,
180 Diuinum sanctæ qui paupertatis amorem
æpe sequi debent, ad magnos scandere honores,
Quærere diuitias luculentas, fingere iustum,
Et verum simulare, feraque Tyrannide, crudo
Spectatore iura dolis semper componere, leges
Et stabilire viris sæuas, sed maxima Regi
Commoda portantes, plebique imponere pondus.
Aspicit vt mundum vexat vesana libido
Nec quod debet amat, patitur nec tempore longo
Supplicium miseris tardet, vel pœna moretur?

Congregat

L V S I A D V M.

190 Congregat ille suos ad bella cruenta ministro
 Atque armat telis, quæ contra horrentia mundi
 Crimina confecit, puerosque ad prælia paruos
 Dira vocat, volucer diuerso munere quosdam
 Occupat, hi exacuunt penetrantia tela, sagittas
 Extenuant alij crudeles, dumque laborant
 Diuersos cantant casus, & carminè dulci,
 Angelicoque sono cæcos modulantur amores.
 Sedibus excelsis pueri, ac in cudibus altis
 Pennigeris fabricant rutilantia puncta sagittis,
 200 Pro rigidis lignis ardentia corda cremantur
 Viscera viua sonent flammis crepitantibus ignem,
 Limphaque quæ rutilo ferrum crudele camino
 Temperat, est oculis miserorum flumen amantum
 Profusum, flammæ celeres, ac torridus ignis
 Est ardens, non consumens vitiosa libido.
 Exercent aliqui plebeia pectora flammis
 Eructant tenero suspiria, tristia corde,
 Quod puer insano iaculauit callidus arcu,
 Formosæ curant crudelia vulnera Nymphæ,
 210 Quæ male percussis non solum gaudia donant
 Sed vitam supera, qui non iam luce fruuntur.
 Sunt aliquæ fædo vultu, pulchredine quædam
 Ornata, quasdam non nunquam ferrea stringunt
 Vincula veneficia expertos lasciuia Magarum,
 Sæpe venenosis cum ferrum intingitur herbis.
 Ex his indomitis iaculis absque ordine missis,
 Quæ pueri cæci iaculantur mille proterui
 In populo misero (dolor heu) nascuntur amores.
 Magnanimi heroes etiam experiuntur iniqui

Insana

220 Infanas pueri furias, exempla videbis.
 Plurima sæpe, arsit venio quæ fratris amore
 Aspicias Biblim, mirra est adamata parentem
 Turpiter, & Ninus matrem, iuuenisque sororem
 Hæbreus Regis Davidis filius Ammon.
 Quin etiam natas pastorum sæpe puellas
 Primates adamant, vinclisque ligantur amoris,
 Et dominas etiam vulcania retia captant,
 Dum quærunt cæco fervore ignobile vulgus,
 Expectat quidam nocturnas sedulus horas,
 230 Ascenditque alius magno discrimine tectum,
 Plus tamen hos mater turpis, quam filius urget.
 Iam blando currum tulerant per inania motu
 Cigni, ac Idæa nemorosa in valle quiescunt.
 Descendit Dione, cuius radiantia vincunt
 Alpinas tunc mala niues, roseumque colorem.
 En puer aerij metuunt quem nūmina cæli
 Auratam pulcher ducens post terga pharetram
 Accedit, lætam recipit lætusque parentem,
 Atque hilares puerum reliqui comitantur amores,
 240 Osculaque infigunt tenerę dulcissima lætare.
 Illa at ne incassum consumat tempora, natum
 Complectens sic orsa refert. Mi chare cupido
 Nate, meæ vires, mea magna potentia, temnis
 Qui solus summi metuentia tela tonantis;
 Fulmina que horrendum supera queis sede Thiphæū
 Deiecit, pondusque fuit gravis Æthna gigantis.
 Ad te confugio, supplex tua numina posco;
 Lusiadum toto discrimina maxima ponto
 Nota tibi, & longe nostrum nollique favorem.

Nam

L V S I A D V M

250 Nā quantū præclara colēt mea numina parca
Concordes retulere mihi, veterumque sequuntur
Romulidum, mea signa, meum per sæcula nunquam
Auxilium deerit, dum nostra pōtentia viuet.
Et quoniam Infidijs odiosi in luttore Bacchi
Indiaco, late violenta molestia fortes
Torfit, & vndiuagi manifesta pericula ponti
Insignes poterant furijs sub mergere naues.
Sæuus vt Oceanus defessis præbeat alnum
Hospitium, nostræ res est gratissima menti.

260 Præmia, vt accipiant ingenti digna labore,
Vellem igitur, mi nate, tuis pia corda sagittis
Nereidum pelago ferias pharetratus in imo,
Vt flamma accensæ blando, capiantur amore,
Et Lufos adamant, qui terras Orbis ouantes
Inuenire nouas, tumidi & noua littora ponti.
Oceani vndosis reparabitur Insula vasti
Visceribus, quam Flora colet, Zephyrusque serenus
Hic ego Luthades diuino nectare pascam,
Et Cereris donis, Bacchi & superantis odore.

270 Viua falerna, rosas aurataque lectula amans
Christalli ornabo nitidi in penetralibus altis.
Adijciam socias magna pulchredine Nymphas.
Et placet Oceani vastis vt surgat in vndis
Progenies sortis, sumatque exempla malignus
Mundus, qui contra tua fortia tela rebellat.
Mænia celsa nihil, vel tristis Hypocresis vnquant
Spernere quod valeant occulta Cupidinis arma,
Nectarei fuerit cum tanta potentia nati,
Vt noster late medijs in fluctibus ignis

Ardeat.

280 Ardeat. Ista Venus blando sic ore locuta est.
 Filius ast audax vt matri obtemperet almæ,
 Præparat arma, iubet ducatur eburneus arcus,
 Quo solet auratas displodere sæpe sagittas.
 Et charum recipit curru Dea Cypria natum,
 Atque auibus, mæstu Phaetontis tristia cantu
 Funera quæ plorant, blandas emittit habenas,
 Ast aliam quærit sociam puer aureus, illam
 Quam sibi sæpe Deam sentit sibi sedulus hostem,
 Sæpius ac nescit placidum conferre fauorem:
 290 Hancq; giganteâ, sæui enceladique sororem
 Esse cupit famam, celerem perniciousis alis,
 Quæ cum parua metu, mox sese attollit in astra,
 Tam ficti, prauique tenax, quam nuncia veri.
 Centum oculi vigilēs monstro, mirabile visu,
 Quinque volat pariter facta atque infecta maligno
 Ore canit, linguæ centum, tot porrigit aures.
 Ecce autem ante illos apparet fama, iubentque
 Tum natus, tum pulchra parens, quod gesta sonoro.
 300 Martia Lusiadû, summasque ad sydera laudes
 Ante canat strepitu, & maiori robore tollat,
 Alterius quam quod celebrauit maxima gentis
 Facta tubæ sonitu, cum proles inclita cunctas
 Lusiadum superet. Celebris iam fama profundas
 Oceani horrendo penetrarunt murmure ad oras,
 Et verum sonitu spargit, nam prodiga secum
 Robora vana tulit fidei, cui credere fas est.
 Laus, quæ magna sonet, rumorque illustris eorum
 Quos Bacchus contra Lufos fallacibus olim

Q

Irritat

310 Irritarat atrox, verbis, conuertere cogit
Corda, feroxque odiū placidum mutare in amorē.
Fœmineum facile, varium & mutabile pectus
Iudicat indignos odijs, & crimine Lufos.

Tunc puer incautus sinuosum armauerat arcum,
Assiduæ incipiunt per inane volare sagittæ,
Ingemit Oceanus iaculis resonantibus, aer
Stridet, & hæc tendit tumidas directæ per vndas,
Illa volat varios exercens impia gyros,
Nereidesque cadunt Nymphæ sulphinea ab imo.

320 Pectore ducentes, sæuosque cupidinis ictus
Sentit quæque sui vultum nec cernit amantis
Post puer indomitus fulgentem fortiter arcum
Lunauit diram mittens in dura sagittam
Corda Thetis, valido & percussit vulnere. Nymphæ
Nympharumque Deam, furijs quæ accensa malignis
In Lufos valde fuerat, iam miserat arcus
Omnia tela, manet pharetra & nudata sagittis,
Nullaque Nympha fuit, quæ non accepta venenum
Æquoreis puero subdatur mortua campis.

330 Et si vita manet, sentit quæcunque cruentæ
Tela necis, vitam subitoque absolvere morsu.
Cadite carulei fluctus, medicina paratur,
Quam Venus asportat pelago, fœlicibus auris
Lusiadum, nam regna secat Neptunia classis,
Fœmineis flammis amor vt respondeat ardens
Ipsa pudicitiam Cythareia cogit honestam
Perdere, & illius Nymphas perfringere leges.
Nereidum iam bella cohors parat ipsa choreas,
Curribus & lentis ductæ de more, decoræ

Quam

340 Quam Venns innuerat, pergūt ad littora terrę,
 Admonet illa Deas faciant quod fecerat illa,
 Sæpe tener quando percusserrat ima Cupido
 Viscera, sic Nymphæ diro torquentur amore,
 Subijciuntque Deæ toto conamine mentes.

Interea patriæ dilecta ad littora tendunt
 Lusiadum naues, optantque appellere portum,
 Quo possint haurire vndas, sitis ardua pectus
 Linquat & imbellem captent sua membra quietem.

350 Quādo inuecta venit roseis Aurōra quadrigis,
 Equoreis placidæ deducitur Insula lymphis
 Auxilio Veneris, quam sicut carbasa ventus
 Ducit, ad excelsas ducebat Cypria naues,
 Ne lætum classis possit perdere pontum.
 Qua scindunt pupes fluctus, venit obuia blando
 Ducebatque procul ridens Venus anxia motu,
 Firma tamen, simul ac Nautæ videre propinquam.
 Sic postquam peperit pulchram Latona Diannam
 Et Phæbum, Delos immobilis Insula mansit.

360 Ecce autem præceps sinuosa ad littora prora
 Dirigitur, quorum conchis depinxit arenas
 Alma Venus virides, pontique immiscuit herbis,
 Tres colles superi, pulchri, gratique minantur
 In cælum, ac vario decorantur gramine campi,
 Præclari manant sublimi ex culmine riui:
 Decurrens inter stridenti murmure saxa
 Candida lymp̃ha fugit, scatebris & temperat arua.
 Hi vallem colles nitidam florentibus herbis
 Fiunt, qua late rauco spaciōsa fusurro

LVSIADVM

370 Iungitur vnda fluens, hic longā pura paludē
 Efficit, vmbrosis quam circuit vndique ramis
 Arbor, & incompτος dum se videt ardua lymphis
 Componit, speculique vicem sibi vendicat vnda.
 Mille oculis grati scandunt ad sydera fructus,
 Astraque lacteolo vincentia poma colore.
 Producit malus syluestres aurea fructus
 Ornatos fuluo, quem Daphnis pulchra colore
 Crinibus ostendit, telluri cytria magnis
 Horret ponderibus casum minuantibus altum,
 380 Formosus dulcem limo producit odorem
 Virgineas forma referens viridante papillas,
 Nobilitatque comis colles frondentibus altos
 Arbor agrestis habens virides absque ordine ramos
 Platanus Alcidi, Laurus Phæboque dicata,
 Et myrtus Veneri, Pinusque sacrata Cybelli,
 Quæ quondam iuuenis fuit implacabilis Attis,
 Indicat æthereas sedes funesta cupressus,
 Quæ Pomona finu mitis dat munere largo
 Intula producit vario nemorosa sōpore
 390 Poma gerit nullo tellus inculta labore,
 Cerefa purpureo pendunt depicta colore,
 Moraque, quæ a duro traxerunt nomen amore,
 Et poma in patria, quæ satium nacta venenum
 Sana salutiferos aliena in sede saporēs
 Accipiunt, aperit rubrum granata colorem,
 Quo pretiose tuum perdisque rubine valorem.
 Pendet & ex ramis vlni iocunda racemos
 Vitis habens alios virides, aliosque rubentes.
 Vos quoque pyramidum graciles imitata figuras
 Cernere

400 Cernere si longos soles pyra vultis iniquis
Tradite vos auibus, quæ vestro corpora fructu
Pascunt, & soboles iterumque, iterumque redibit.
Rustica terra suo vestitur flore, tapetes
Quos pictos mittit locuples Achemenia vincens,
Redditur & vallis diuersis lxtior herbis,
Flos caput inclinat Cyphysius aurea clari
Ora sequens solis, Cyphysius imminet alto
Et liquido stagno, floret natusque, neposque
Hic Cyniræ, quem suspirat Dea mater amorem,
410 Cum videas terra similes cæloque colores
Ambigeres raperet ne rosas aurora ruborem,
An terræ placidi decorarent sydera flores?
Pangebant violas, Zephyrusque, ac flora colore
Ceruleo, rosa pulchra nitet, vacinia nigra,
Lyliæque alba vigent, rutulis madefacta rubentis
Auroræ lacrymis, & quos dilexit Apollo
Lattonæ natus flores, quæis scripsit amoris
Officiosa notas natura, insignia floram
Pomonamque inter facile certamina cernes.
420 Si delectat auis dulci clarum acra cantu
Pinguia graminei pascunt animalia campi.
Iuxta vndam dulcis deplorat funera cygnus,
Explicat ex ramo gratas Philomella querellas,
Maxima & Actæus chrystalli flumine cernens
Cornua non metuit, cursu rapit inde fugaci
Atque auritus iter lepus, & pia damula tyllus
Linqvit sollicitæ sibi quærens otia vitæ.
Instituitque suos ad dulcia pignora nidos
Parua auis ore trahens occulta cibaria natis.

L V S I A D V M

430 Lusiadum proles campos inuifit amēnos
 Nauibus è superis descendens, pulchra dearum
 Agmina, vt incaute lustrabant grāmina, quādam
 Pullabant dulces citharas, plectra aurea quādam,
 Ast aliæ suauēs exercent arte cicutas,
 Denique se simulant aliæ fulgentibus auri
 Arcubus intrepido sectari animalia cursu.
 Sic experta Deis Venus haut incognita Nymphis
 Consuluit, sparsæ vt latis venentur in aruis,
 Et cum Lusiades nautæ spolia ampla viderent
 440 Nūc sese ostendāt, simulēt modo cōdere ramis
 Corpora, vt accensis stimulentur pectora flammis.
 Nonnullæ bellum nimia pulchredine corpus
 Demonstrant, nitidis pulchræ versantur in vndis.
 Ast iuuenes Lusi, quorum mens, dedita lucis
 Venandi capreas, ceruos, leporesque fugaces,
 Et damas, aliudque genus, non mente reuoluunt
 Esse per hos montes hilares sine retibus vllis
 Quas captent, laqueisque sui venentur amoris,
 Formosas, placidas mira dulcedine Nimphas,
 450 Quas Ericina suis percusserat alma sagittis.
 Ballistis quidam, curuatis arcubus alter
 Confissi ceruos feriunt, & vulnere damas
 Afficiunt, illos dumeta vmbrosa recondunt,
 Hic viridi, florente æstu, spaciatur in vmbra
 Iuxta flumen aquæ, quæ dulci murmure lapsa
 Currit per nitidos ad littora clara lapillos,
 Diuersos inter ramos, diuersa colorum
 Cū genera inspiciāt, quos nec rosa pulchra, nec vlli
 Efficiant flores, facit illos aurea bombix

460 Intexta argenti filis, queis robora fumit
Dirus amor, dirus crescitque Cupidinis ignis.
Heus, heus, Vellofus magnis clamoribus inquit,
Si mendax veterum ritus (mirabile visu)
Durat adhuc, mirum aucupium venabile nobis
Obijcitur, vallis Veneri sacrata videtur,
Spiritus humanus nunquam maiora videbit
Quam nos, quod claris monstrant miracula signis.
Has Nymphas sacras, hæc humina sacra sequamur.
His dictis celeri rapidos conamine ceruos
470 Vincētes ripis currunt prope flumen amœnis,
Illæ inter ramos fugiunt, industria Nymphas
Nunc regit incautas, certa nunc arte mouentur
Non celeres, rident paulatim, ac æthera voce
Ridentes feriunt, sic & capiuntur ab hoste.
Extendit flauos cuidam leuis aura capillos
Dum fugit, ast alij velamina serica, cæcus
Partibus ostensis subito succenditur ignis.
Quædam sponte cadit, finit atque vt corpora tractet
Blanda sequens, pariterque cadit defessus arena:
480 Quin alibi Nymphas obscuro in littore nudas
Inueniunt alij, subitis clamoribus illæ
Aera percutiunt, ac si non conscia talis
Mens foret aduentus, quædam minus esse pudorem
Quam vim fingentes inter dumeta latebant
Quodque dabant oculis, manibus nō spōte negabāt
Nudæ, aliæ celeri velantes pulchra Diannæ
Membra gradu, nitidis abscondunt corpus in vndis;
Quædam autem vt vestes capiant, quas littore seruāt
Aufugiunt, ripaque suis se vestibus abdunt.

L V S I A D V M

490 At iuuenes Lusi, queis magno ardore Cupido
 Vulnere mortiferis infligit cæca sagittis,
 Vt flammam extinguant vndis se in marmora salsa
 Præcipitant, gressu iugientia terga sequuntur
 Perdere deponant si vestimenta, verentur.
 Non secus ac quando canis importunus, & acer,
 Et solitus volucrem captare in fluminis ora,
 Sulphureum expertus, cum tollit ad ora canalem
 Venator fulicem vt feriat, siue anceris alas,
 Ante sonum horrificum sesedat fidus in vndas
 500 Atque natans latrat, sic forti pectore Lusus
 Irruit in Nympham, quæ non erat ipsa Diana.
 Ecce Leonardus iuuenis fortissimus, audax
 Ipse nimis miles, duro inflammatus amore
 Infellus dederat cui tædia multa cupidò:
 Iamque sibi certum fuerat fatalibus astris
 Fallacis nunquam tractare negotia amoris,
 Non tamen amisit spem, quod Fata impia vultum
 Mutasset, aliquamque animo conferre quietem
 Possent, huic præceps fortuna ignota faucebat,
 510 Namque Ephirë, cui larga dedit natura beatas
 Diuitias, sequitur, quæ carius vna valebat
 Vendere quod fæcunda dedit natura daretur
 Vt pignus currens sic defesso arguit ore. (vltra
 Nympha decus Nemoris, pulcherima Nympha, quid
 Progredieris? Palmam vitæ tibi donat ouantem
 Noster amor, corpus spera, mentem aspera cuius
 Tecum Nympha trahis: Nympharum cætera currit
 Turba, cupidineis sed tandem blanda sagittis
 Pectora subijciunt, miserum tu sola sequentem

Aufugis

520 Aufugis inspisso per dulcia gramina luco.
 Quis tibi Nympha ferox, me significauit euntem
 Si fortuna meos semper *quæ amplexa labores*
 Insequitur, me me esse refert ne credere cures
 Nam fallax, & causa fuit certissima fraudis
 Multoties, quando infelix vaga signa sequebar.
 Siste gradum, celeri cursu ne corda fatiges,
 Sique fugam simulas, ne te mea dextera tangat,
 Sors mihi iniqua fuit semper, quæ coget amantem,
 Vt quamquam speres, nunquam vestigia possim
 530 Ipse tenere, gradus Ephyre ô tu sis e, laboris
 Respice nec tãdem nemoris pulcherrima Nympha
 Aspiciam quem forte modum fortuna requirat
 Vt te non tangam, nec debita pignora soluas.
 O non me fugias! sic nunquam tempus auarum
 Consumat tua membra, tuos nec conterat annos.
 Solum namque leuem facias si candida gressum,
 Fortunæ validum superabis robur iniquæ.
 Quis Rex inuitus, vel quisnam exercitus vnquam
 Illius rigidas poterit confringere vires?
 540 Nã cum vota meū ducebant mollia pectus,
 Me quoque terribili torquebat perfida morsu
 Fortunam sequeris contra me? debilis ille est,
 Qui Regi auxilium præbet, viresque potenti.
 Cor trahis ingenti, dum curris pondere pressum,
 Solue, precor, leuius fugies, nam pondere tardat
 Mens mea, quam crinis fulgentia fila ligarunt.
 An postquam vinclis illam tu dira ligasti
 Fortunam mutare meam vis? ponderat ipsa
 Sic minus? hac te spe dumtaxat persequar ipse
 Illius

L V S I A D V M

550 Illius non dura feres nam pondera, fidus
 Si tua non facies candens mutauit iniquum.
 Quod si mutatum fuerit, te, Nympha, Cupido
 Percutiet, tuque ipsa fugam percussa tenebis.
 Et si me speras, spero nihil amplius. Illa
 Iam non carpit iter, sistit, dulcesque querellas
 Gaudet ab ore viri audire, & iam blanda sereno
 Aspectu voluit vultum, ac placidissima risum
 Emittit, lætoque animo iam corrui, ille
 Victor agit clarum crudeli ex hoste triumphum,
 560 Lætitiæque diem absoluit, propriâque dicauit
 Connubio stabili Nympham, tunc cætera sponso
 Arte cohors simili celebrat, sua tempora fertis
 Et lauro intextis, auroque, & floribus ornant.
 Vna Thetis, cui tota genu flectebat ouantum
 Nympharum turba, hæc cœli, vestæque pudicæ
 Sanguine nata fuit, sublimem munere Gamam
 Illustremque ducem recipit, pompaque superba,
 Hospitio insigni fortes Regina quietum
 Accipit in Lufos animam, mentemque benignam.
 570 Posteaquam longa repetens ab origine clarâ
 Et genus, & nomen, misisse immobile fatum
 Se quoque significat, ventura in tempora casus
 Vt narret, ponti, terræque incognita spheræ
 Demonstret se cura suis mysteria Lufis
 Nota futura, ducem ad sublimia culmina montis
 Ducit, christallo, auroque palatia texta
 Surgunt. Hic Regina graui iam saucia cura
 Lætitiæ totam magna consumere lucem,
 Atque hilari statuit cantu, fruiturque hymenæo.

Accepto,

580 Accepto, arboreis reliquæ festiua sub vmbri
Gaudia percipiunt: inter viridantia campi
Gramina, iocundis metuenda pericula Lusi
Compensant factis, nam mundus digna referuat
Præmia magnanimo Heroi, qui robore longo
Exercet vitam, diuisque laboribus audax
Obiecit pectus, clara & super æthera fama
Ducitur, atque suum caput inter nubila condit.
Nam Nymphæ Oceani, Thetis & pulcherrima, picta
Insula, nil aliud quam sæui Martis honores,
590 Sublimes clarum tollēt qui ad sydera nomē,
Et decus excellens, bello partique triumpho,
Et palma insigni, redimitaque tempore lauro,
Significant notæ celeberrima gaudia terræ.
Numina quæ quondam sic immortalia prisca
Effinxere viri, nitida & stellantis Olympi
Constituere domo, atque inter radiantia cœli
Sydera donauere locum, sublimibus ausis
Insignes mundi Heroes, factisque fuerunt;
Nam Mars horrendus, Mercurius, altus Apollo,
600 Iuppiter, Æneas, Pluto, Neptunus, & ipse
Bacchus, flaua Ceres, Pallas, Iunoque, Venusque
Natura humani, fragilique ex carne fuerunt,
Fama tamen pulchris sublimia facta coronis
Ornauit, celebrisque dedit generosa Decorum
Nomina, & indigetes falso, Magnosque vocauit.
Vos igitur vestrum cupitis qui extollere nomen,
Immensum, si vestra etiam volitare per Orbem
Vultis facta, animos ignauo soluite somno,
Ponite avaritiæ cohibentia fræna cruenta,

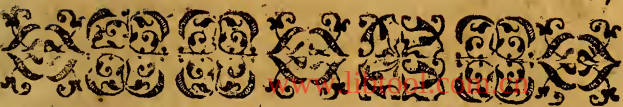
Et

LVSIADVM

610 Et cæca ambitio nunquam præcordia telo
 Impetat, & vitium horrendum, turpisque Tyrannis
 Ablit, nam verum nunquam viciosa valorem
 Mentibus acti dabant, melius namque illa mereri
 Quin habeas, quam si meritis sine callidus vllis
 Pouideas: in pace etiam componite leges,
 Ne rapiant humilis magnates præmia plebis,
 Martia vel contra Mahometica dogmata fortes
 Induite arma, ferus timeat iuga turpia Maurus.
 Tunc meritis capietis opes, tunc nomina, honores,
 620 Et famam illustrem multis retinebitis annis,
 Et Regnum excellens opibus, Regemque potentem
 Consiliet, gladio, sæuisque augebitis armis.
 Sic inter claros Heroes Insula pulchræ
 Vos capiet Veneris, iocundaque gaudia reddet.

LVSI A-

LVSIADVM

LIBER X.

ARGVMENTVM.

Hoc ultimo libro narrat Poeta, quemadmodum
 Thetis ad montem excelsum duxerit Præse-
 ctum Vascum da Gama, ac in sphaera ei totum fere
 orbem, præsertim partes Asia, Africa, & America
 monstrauerat. Numerat etiam Proreges, qui ad
 certam tempus Indiacum statum eximie guber-
 narent.

I.

IAm Laristæ Phæbus præclarus Amator
 Inclinabat equos magnam ad demore paludem
 Finibus occiduis, latis quam ambagibus ornat
 Themistitanus diues, Zephyrusque refranat
 Ingentem Solis tenui genitabilis aura
 Ardorem, stagnis quæ naturalibus vndas
 Crispat, & insolito recreans vernantia flatu
 Lilia, quæ nimio Phæbi splendore grauantur,
 Cum Nymphæ pulchræ, quas & sociantur amantes;
 Conformi

L V S I A D V M

10 Conformi scandunt aurata palatia mente.
Miserat has Regina Thetis, quæ prouida mentis,
Et dapibus multis, vinoque pararat olenti,
Corporis vt fragilis restaurent robora nautæ;
Tunc vitreis folio, nitidisque sedilibus ambo
Fœmina, virque sedent, sedet & pulcherrima lati
Regina Oceani, laterique insignis adhæret
Gama, ac Ambrosia, diuino & nectare mensas
Implet, quas quondam non fama Ægyptia vincit.
Hic fuluo ex auro portantur fercula gemmis

20 Ornata, eximia quas condit Athlanticus aluo
Thesaurus, vincens vinumque sopore salernum
Italicum, & claram quam magni numina cœli
Ambrosiam decorant vasis, quæ callida fuitra
Abradit lima, insigni grataque colore
Extollit spumas, placido quæ gaudia cordi
Blanda mouent, & feruet aquæ dulcedine mixtum,
Mille agitant lætos sermones, dulcia multos
Verba trahunt risus, dictæia mille sequuntur,
Quæ lautas inter mensas, ac fercula mentis

30 Exacuunt, deerant nec musica cantica metro
Composita eximio, varijs requiescere pœnis
Queis poterunt animæ stygijs Acherontis in vndis.
Nimpha Theris dulci modulatur carmina cantu,
Conformantque lyris, plectris, cytharisque canoris
Diuersæ voces, quas alta palatia certo
Tempore, & æquali resonant laquearia passu,
Imponit tumidis occulta silentia ventis,
Dirigit & lento fluuiales murmure lymphas
Vtque suis capiant animalia bruta soporem

Sedibus,

40 Sedibus, & placida potiantur cuncta quiete.
Melliflua tollit claros ad sidera voce
Heroes, supera qui nondum luce fruuntur.
Quorum facta globo conspexerat ipse rotundo
Protheus in somnis, dum Iuppiter omnia vati
Demonstrat, tumido certo quod postea Regno
Vaticinatus erat, fixa at conceperat illa
Mente Thetis, dictumque suo tunc ordine cantat.
Materiam pelago nouit quam Nympha profundo
Non abiectus agit foccus, verum arte cothurnus
50 Mirifica, qualem nunquam cognouit Iapas,
Nec Domodocus, alit quem terra superba Pheacum.
Hic te Calliope labor vltimus inuocat, altum
Vt mihi feruorem tribuas placidissima, possit
Quæ pene deperdit, mea cymba extendere cursum.
Decurrunt anni celeres, & fertilis æstas
Præterit, Autumnus pulsat pede limina, præceps
Fortuna ingenium torquet, me maxima ducunt
Tædia lætheas ad aquas, turpemque soporem.
Ast tu fructiferum menti Regina calorem
60 Influe, quo nostræ decantem robora gentis.
Cantabat Dea pulchra Thetis, quod mitteret olim
Ingentes classes, multis Tagus aurifer annis,
Quæ mare fulcarent, quod nunc Gama inclitus arte
Miranda dederat mundo, ratibusque supremis
Scindere iam possent homines, quæ vincere ripas
Oceanî Indiâ violento Marte valerent.
Quasque etiam inuesti Reges, qui subdere diro
Colla iugo alterius renuent, fera vulnera dextra
Lusiadum, ferrum, furias, atque arma probantes

Vel

L V S I A D V M.

70. Vel ſauā oppeterent mortē, vel turpe ſuperbo
Acciperent ceruice iugum, æternumque tributum.
Cantabat quod Rex quidam Malabaribus alti
Digna Sacerdotij qui tractat munera, ſacræ
Frangeret intrepidus ne fortia vincula pacis
Quam ducibus Luſis promiſerat, arduus vrbes,
Mæniaque, & campos, ferro, flammisq; cruentis
Comburī, atque ſuos pateretur pellere Regno,
Ardentemque odio Samorinum inuadere terras
Cochinas, diſasque ſibi tractare ruinas.

80. Cantabat quod læta ducem, qui vendicet omne
Damnum ex Bethlemicis tunc Portugallia ripis
Mitteret inſignem Luſum Mauortis Achilum
Æmulum, & Oceano ſentiret pondera curūum
Lignum, cum primum nauem Mirandus onuſtam
Scanderet, Indiacis minitans crudelia campis
Exitia, & falſo Samorinæ prælia Regi,
Vtque etiam tangens Auroram clara Pachecus
Littora in auxilium Cochini ac arma relictus,
Stipatus paucis ſinuoſi in faucibus amnis

90. In Cambalano Naires euertere paſſu
Debet, & immenſi rapidas fulgentis Eoi
Reddere iam gelidas nimia formidine flammæ,
Quas ſibi concipiet, quod paucos prælio Luſos
Contra tot videat fortes exire phalangas,
Et tot ſolennes portare ex hoſte triumphos.
Maiores acies Rex congeret, ecce Bipuris
Rex veniet, cunctos ad bella horrenda vocabit
Tannoris dominus, Narſingux ex rupibus altis
Aduenient celeri meſſentiaque agmina curſu,
Accingere

100 Accingent gladios, & scuta horrentia Naires
 Magna Calecutij, Cananoris & arua colentes.
 Denique Gentiles terris, & in æquore Mauri
 Prælia committent truculento Marte feroces,
 Quos iterum atque iterum sublimi corde Pachecus
 Destruet, & mittet diras Acherontis ad umbras,
 Et terra, medioque mari tot stragis, acervos
 Dextra dabit, paruo vt lateat Malabaris in antro
 At mora nulla, suas animoso corde cohortes
 Restituet Rex ille iterum, Lusosque laceret.
 110 Ad bellum, sauis & prælia viribus audax
 Irrequieta geret, turpissima verba ministros
 Conijcit in timidos, fallacia vota malignis
 Promittens fatis, aris pia thura supremis.
 Impia sed magno non solum castra Pachecus
 Robore defendet, verum loca, templa, domosque
 Ignibus accendet; furij Malabaris iniquis
 Rex, cum non videat lassari pondere belli
 Lusiades, imo prostrernere mania mortem
 Atque inferre suis, horrendaque vulnera Nayris,
 120 Incertæ cuneos mittit stupefactus avaros
 Vitæ, vt Lusiades æ quali tempore, binis
 Passibus intrepidi metuendo robore tentent.
 Sed dux magnanimus robusto & corde Pachecus
 Omnia percurrens, volucrique simillimus Euro
 Destruet innumeras acies, Regemque fugabit,
 Namque aderit timidis diro in certamine Nayris
 Vt vocet ad pugnam, trepidanti & robora menti
 Addat, at ingenti sonitu bombarda cruentum
 Diræ globum mittens rorabit sanguine frontem.

L V S I A D V M.

130 Non vis sufficiet, non horrēs machina Reg
 Destruet, & spernet magnus dux cuncta Pachecus
 Et fraudes, falsosque dolos, & vana venena
 Inuenit, & tenues vadent inuenta per auras.
 Cantabat Dea pulchra simul, quod septima lassus
 Prælia committeret Rex, quæ miranda Pacheco
 Signa metus addent, sed nulla pondere sæni
 Ille caderet bellis, discrimina nulla grauabunt.
 Afferet ad dirum moles certamen iniquus
 Insolitas, nigro pice Rex, flammisque cruentis
 140 Sulphuris horredo, ut possit cōburere parua
 Quas audax nunquam potuit superare, celoces,
 Igniferas tumidis rupes dabit impius vndis,
 Lusiadum ut classē crepitantibus ignibus vrat,
 Attamen incassum castella horrentia mittet
 In naues Lusas, nam dextra, ac arte Pachecus
 Ingenioque utens ingenti robore turres
 Destruet, insignem nullum super aera fama
 Duxit, quem seuo non vincet Marte Pachecus.
 Præripit hic palmas, superat dux inclitus omnes,
 150 Roma caput mūdi, victrix mihi Græcia parca
 Nam tot militibus paucos certamina ferre,
 Totque dolos, falsi stratagemmata callida Martis,
 Tæt non imbelles Malabares vincere, vana
 Fabula mendosa narrasse videbitur arte,
 Vel quod de supero cœlestia numina cœlo
 Descendent, fortique dabunt metuentia Luso
 Robora, & auxilium, multasque ad prælia vires.
 Ille Maratonijs Darij qui Martia campis
 Agmina destruxit, vel qui defendit Opacum

Therm

160 Thermophylæ pafsū, dū Xerxes Perſa Phalāges
 Innumeras duxit, clademque & funera vidit;
 Et ſtragem ingentem, **quam magno robore** geſſit
 Ductor Græcus, ouans prædamque ex hoſte reportat,
 Non etiam Auſonidum Cocles Horatius audax
 Cum pontem in Tibrim coniecit, & inclita Romæ
 Mænia defendit, neu Poſſena Thuſcus opimam
 Ingrediens urbem rapido committeret igni.
 Nec qui Romanam cunctando reſtituit remouenda
 Fabius, æquarunt rara belli arte Pachecum.

170 At Dea dum caneret, cantū depreſſit, eburnū
 Imbre rigans vultum, maſtūque ex pectore præpoſit
 Colla crimata ſonum, vocem impediēte dolore.
 O Bellizari (cantat) quem ad ſydera ſemper
 Muſarum chorus extollet, ſi horrentia ſæui
 Martis in expenſum vidisti facta valorem
 Perdere, nunc ſocius ſolamina certa Pachecus
 Donabit. Meritis en gratitudine dignis
 Præmia nulla tulit factis, cernemus vtrunque
 Magnanimum Heroem ad tenues deſcendere ſtatus,

180 Pauperibus miſerā lectiſque abſoluere vitam.
 Siccine Chriſticolæ faciunt hæc impia Reges?
 Siccine & exuperans eſt pro ratione voluntas?
 Siccine Rex blanda deceptus imagine forti
 Arma feri Aiaci metuentia debita Achillis
 Fœcundæ cauti linguæ largitur Vlyſſis?
 Attamen horriſci male tū ſi præmia Martis
 Rex in iuſte duci ſoluis, tibi regna feroci
 Ille dedit dextra: claro dum lumine totum,
 Dum rapido mundum curſu luſtrarit Apollo,

L V S I A D V M

190 Fama suum ducet fulgentia ad astra valorem
 Stigmatē auaritiæ Regis maculabitur altum
 Nomen, atq; reliquis patriæ verum esse parentem
 Pauperibusque piū, viduæ & solamen egenti
 Fama refert, nomenque vehit super astra Ioannis.
 Ecce alius, Dea Nympha canit decoratus honore
 Proregis veniet, portabit pignus amoris
 Ingentis natum, magno qui robore, vasto
 Oceano, & summo lustrabit nomen honore.
 Nullus Olympici stadij Romanus ouanti
 200 Præmia digna feret, vincet sua palma priores
 Et pater, & natus. Te Quiloa Martia freti
 Vastabunt fato, magnis prædisque refertam
 Diripient, Regemque alitum fugiente tyranno
 Ciuibus, ac populo donabunt sponte timenti.
 Quin etiam magnam stragem experietur acerbis
 Mombaca excidijs, nam sauo diruta ferro,
 Mæniaque ingenti flamma combusta videbit.
 Postea in Indiaca furiosis hostibus ora
 210 In Lusos plena, mira Laurentius arte
 Viribus intrepidis metuentia funera Mauris
 Inferet, innumeras Samorini marmore naues
 Subruet, & puppis diram prætoria cladem
 Et rigido malo, & velis, duroque remone
 Sentiet, & furijs iuuenis deserta manebit.
 Sed Deus omnipotens, cuius secreta caducis
 Sunt ignota viris, solus qui nouit in ipsos
 Facta referre hominum fines, qua nulla valebit
 Vis, siue intrepida sublimia pectora mentis,
 Constituit iuuenem, vitæ vt non fata valeret,

Et

220 Et celsæ classis sequas equadere clades.
 Horrida terribilis propè mania dita Chaulis
 Dum mare feruescit, ferroque ac ignibus audax
 Mirhocenus, ouans & diro Marte Meliquus
 Fulgida faciem mittunt ad sidera mentem
 Robora Maurorum, qui viribus omnia vincunt,
 Propitiaque aura, iuueni quæ tempore certo
 Deficiunt, vastique horrenda pericula ponti,
 Inuictæ mortem pueri contraria ducunt.
 Hic omnes proceres veniant, fortesque resurgant
 230 Ausonidû, hic Martis præcepta insignia discet.
 Cassius hic alius, robustus Scæua resurgat
 Qui nescit vinci, sit quanquam in frustula sectus.
 Ferreus ecce globus triculento vulnere coxam
 Disrumpet, teneri violentaque vincula soluet
 Corporis, ast iuuenis non horrida robora perdens
 Aut animum, fortes ad Martia prælia Lufos
 Erigit. Ecce alius corpus globus imputet, ardens
 Eripiet laqueis mentem, queis artibus ipsa
 Corporeis religata fuit, tandemque volabit
 240 Sideream in patriâ, qua præmia maxima victor
 Accipiet, superisque virum Deus ipse beabit
 Sedibus, ipsius visu mens ipsa fruatur.
 Macte animi virtute puer, tua fama per orbem
 Viuet in ætèrnum, neque vlla iniuria cæci
 Temporis, aut hominum scelerata in curia nomen
 Delebit. Video venientem ad bella parentem
 Qui nati fædam funesta clade ruinam
 Indicet. Ecce sonant tormenta ingentia pulsu
 Conuerso, horribili resonat iam murmure pontus.
 Et quoque

L V S I A D V M.

250 Iam stragem expectate feram Cambaya sæui
 Classibus, & diro Mameluci Marte feroces;
 Iam iam Almeida venit Prorex, & funera nati,
 Mæstitiamque animo, furiasque in pectore portat,
 Corde micant flammæ, lacrymas pia lumina voluunt
 Nobilis ira viri miserabile nauibus hostis
 Excidium promittit, onus tu Nile cruentum
 Experiere, Indus cernet, Vagus audiet amnis
 Ganges, ac nigrum fluere inter genua cruorem.
 Non secus ac quando Veneris agitatus amore
 260 Taurus dura parans certamina, cornua tenta
 Roboris aut trunco, frondosæ aut stipite fagi,
 Atque probans rigidas clarum ferit æra vires.
 Sic Almeida parens, sæuis se præparat iris,
 Exacuiens gladium tumidis se tradidit vndis.
 Navigat, & celeri cursu, portumque Dabulis
 Ingreditur: turrita ruunt iam mænia, terram
 Celsa vident, vrbis præceps audacia Lusi
 Magnanimique cadit dextra: iam cuncta ruinam
 Aspiciunt, ferus ille sinum, portumque Diense
 270 Intrat ouâs, spargit fragilēq; per æquora classē
 Salua, Calecutium vasto discrimine ponto
 Sentiet, & mira depressas arte Triremmes.
 Sic etiam nauem excelsam, qua ducitur atra
 Cautus, & infausa sceleratus fraude Meliquus
 Ictibus horrifonis, quos tu Vulcane feroces
 Spargis, ad ima maris iactabit viscera pròrex.
 At Mizhocænus vehitur qua, bellica naues
 Irruet in nostras, furiosaque fulmina spectans,
 Brachia corporibus sine, formidanda per vndas

Corpor

280 Corpora præcisīs manibus pedibusque volare
 Cernet: & d quantum auditus, & humida damnum
 Lumine præcipiens, ferrum, flammæque coruscas,
 Et fumum horrendum, diros fremitusque gementum.
 Prohdolor illa canit casum (miserabile dictum)
 Nam dum Almeida Tagi celeri petet ostia cursu,
 Eternam rapiet famam mors inuida, nauam
 Illa parat mortem heroi, quem prodiga totis
 Viribus haud potuit fugias dimittere ad undas
 India, vel Nili sinuoso flumine diues
 290 Egyptus, Dybia nam præmontoria Nimbis
 Obsita, & horridis late vexata procellis,
 Ossibus Almeida tribuent deserta sepulchrum.
 Hic Castrum immanis proles hac luce supremum
 Priuabit truculenta ducem, quem Martius hostis
 Vincere non poterit, superat nec latifer arcus,
 Ferreus, aut globus, Æthiopum execrabile vulgus
 Stipitibus duris agitans, sudibus præuultis
 Prosterne, Lybæis Almeida manebis arenis:
 Sunt occulta Dei misteria, vana vetustas
 300 Fata vocat, miseram sortem, parcamque sinistra,
 Cum tamen immoti sit prouida dextra Tonantis.
 Hic vocem lato sonitu Nympha extulit Euge
 Euge ait, aspicio clarum lucescere sidus
 Cunha ferox Lamas, ac fortia mania Braue,
 Atque Oia horrenda, violento sanguine tinget, sibi
 Et melindanum litus, non tempore longo,
 aut atate hominum, extinctum, pelagumque subactum,
 Quod lauat æquoreis Austinas fluctibus oras,
 Quæis dedit insignem titulum Laurentius ignis

310 Pro Christo ardens; fideique accēsus amore
 Nunquam nomen erit Cunha. Lux altera mundo
 Lucet; & hic nitidis est Albuquerqueius armis
 Conspēctus, furias ponens Ormusia proles,
 Et Rex, & procēres Lusī ceruicibus altis
 Imponent iuga celsa ducis; collumque superbum
 Parcius Alfonso dextra subiecit, iniquos
 Cum vider in Mauros conuertere puncta sagittas,
 Nec salis excelsi dirō in certamine montes
 Corpora defendent corrupta per aquoris oras,
 320 Mascatis, Calaiatis aquas, Ormusiaque alte
 Littora salsa iacent, donec discrimine vita
 Imperiique iugo discant sua subdere colla
 Regibus, & Lusis dirum cogantque tributum
 Soluere Barennicas stabilito federe gemmas.
 O quam vidtrices video contexere palmas,
 Inclita queis letam decorat victoria frontem,
 Quando vrbs clara Goæ subdet sua saeva feroci
 Signa duci; quando dirō illustrissima Marte
 Ingressum tribuent metuendis mania Lusis.
 330 Quamquam consilio parens tunc ipse relinquit
 Ingentem pradam, & munitam turribus arcem:
 Postea sed vinuens fortune incommoda, forti
 Robore, & arto furens, & multa pericula temnens
 Urbem diripi aditum, statuatque supremum
 Indiaci caput Imperij, sedemque potentis
 Proregis. Te sancta facit Catharina ministram
 Auxilij caelestis amor te, Egyptia, coget:
 Namque tua nihil capietur luce secundo
 Nec furias huius fugies insignis in orbe

340 Verbs opulēta ducis, prædisq; referta Malacha
 Argenti, atque auri, quanquam te aurora superbam
 Proferat, Eoi his & Emporia mundi:
 Ecce venenosas, quas tu Malesuada sagittas
 Fecisti, infestosque crises, quibus vna resistis.
 Robustosque Iaos, flamma venerisque Maloios
 Accēsos validi subdet fera dextera Lusi.
 In laudem herōis cantasset carmina Nympha,
 Sillit at aspiciens facinus quod percitus ira
 Alфонsus faciet, paulo illultrissima tanti
 350 Nomina clara ducis maculabit, robore magnus,
 Et factis, proprio quæ æternam sanguine famam
 Comparat, esse suis debet mitissimus, iras
 Deponens, Iudex non sæuus, & integer, vrget
 Præsertim cum dura fames, morbique, sagittæ,
 Et locus, & tempus, metuenda tonitrua, venti,
 Atque alia exercent grauibus comitata periclis
 Damna viros animis ad bella cruenta paratos,
 Syluestres mentes, inhumanaque pectora solum
 Extremam tali pœnam pro crimine reddunt,
 360 Quod fragilis natura petit, cecusque cupido.
 Non culpa incestum, non detestabile stuprum
 Virginis aut puræ, nunquam implacabile tristes
 Fecit adulterium miles, crimenve nefandum,
 Sed iuuenis miseram ancillam ad connubia ducit
 Turpia, siue animus, quem casta modestia tractat,
 Seu nimius zelus, seu cæca infantia mentis
 Crudelis moueat, si non furiosa refranat
 Pectora, tartarea maculat nigredine famam.
 Nouit Alexander victum Camphacis Apellem
 Igne

L V S I A D V M

370 Igne Cupidineo, cum non discrimina vitæ
 Oppeteret, fortis sequeretur & ardua miles
 Castra, nec obsidium toleraret nobile duro
 Pectore, in vxorem pictori tradidit, arcto
 Et tamen illius fuerat concussus amore.
 Panthea magnanimi sensit Rex Cyrus Araspæ
 Inflammasse animum, quam verbo, & pectore fido
 Seruandam acceperat, cæco & promiserat ignem
 Non fore vincendum, facilem prudenter amico
 Attribuit veniam, casusque vocauit in omnes
 380 Insigne Heroem: vi pulchra Iuditha maritum
 Baldoinum accepit sublimem robore: casum
 En pater illius tolerat, generumque potentis
 Constituit Dominum terræ quæ Flandria nostris
 Temporibus fertur, multos hanc rexit in annos:
 Prosequitur post Nympha suum pulcherrima cantum,
 Cantabatque gratiam venturum ad sæua Soarem
 Littora; quodque Arabum rubras vexilla per oras
 Tolleret, atque Indas dira formidine terras
 Impleret; tantum capiet Medina timorem,
 390 Quatum Gidda ferox, atque impia Mecha, remotis
 Littoribus quatiet locuples & Abassia pectus,
 Barbaris lata trinet mala, quæ nunc Zeila gemiscit.
 Ipsaque Taprobana nunc nobilis Insula, prisco
 Nomine nobilior, precioso cortice clara
 Ex illo soluet Regi submissa tributum
 Lusitadum, postquam validis metuentia muris
 Extolli vexilla suis conspexerit, arcem
 Horrendoque feram deuinci Marte Columbum.
 Magnus Erithreras latum Siquera per yndas

Pandet

400 Pādet iter, Sabbæ, & Candacis nomine quondā
Imperium summum cernet, plenamque Macuam
Cisternis, Arquicum, & portum nauibus aptum.
Inuenietque alios semoti in partibus Orbis,
Qui noua monstra ferunt immēso incognita mūdo.
Postea Menesius veniet, sæua Africa cuius
Plus prius experta est, quam post fuit India ferrum.
Illa superba caput tellus Ormusia subdet
Heri, locupletem urbem cogetque tributum
Soluere maius. Ouans etiam tu Gama nitentes
Aurore sedes animoso corde reuises,
410 Et Gomitis titulum portabis, & Indica Prorex
Sceptra geres, Gamæque iram fera regna timebunt:
Verum filia tuæ scindet Parca inuida vitæ.
Menesius iuuenis te parua ætate sequetur
Ast animo senior, nomenque ad sydera tollet
Æternum, forti dabit hic fatale Panani
Exitium, diramque suam Caluete ruinam
Portabit, cladesque feret Malabaribus oris,
Nec bombardæ viro nocuit, nec maxima classis
Copia, virtutem amplexus superabit iniquæ
420 Carnis opus, cæcæ nullaque cupidine ductus
Vicit avaritiæ crimen, duxitque triumphum,
Lubrica quod iuuenis teneri non postulat ætas
Sed postquam insignem animā clara assa vocabūt,
Mascaregna locum capiet; quāquam impia sceptra
Vis rapiat, nunquam nomen tibi fama negabit
Æternum, tua belligerus fateatur vt hostis
Robora, fata viro regalia sceptra dedere.
Postquam victor eris, redimitaque tempora lauro
Duces Bintani Regnum, quod damna Malachæ

L V S I A D V M

439 Intulit, & multos confecit bella per annos,
 Auferet vna dies, tantoque valore iacebit
 Mascaregna tuo, metuenda pericula vinctes,
 Angustioque lacus, & ferrea spicula, valla
 Horrida, turritis & propugnacula muris,
 Et gladios, hastas, & tela minantia mortem.
 Sed cæca ambitio, nigranti & fronte Cupido,
 Que manifesta Deo vultus opponit iniquos,
 Magnanimum merito priuabit honore ministrum,
 Nulla vituperia Heroi, sed tristitia reddant

440 Tædia; qui duris æquo est iniurijs armis
 Non vicit, nam vera suam victoria palmam
 Integritate locat, nuda & iustitia seruat.
 Attamen excellum Sampaium robore, nullus
 Nouit, qui Martis funesta pericla, negabit.
 Hostibus en pleno demonstrat in æquore fortem
 Esse, quod innumeras naues depressit in vndis.
 Ecce etiam, sauo Malabari in comoda latum
 Ingrediens portum Bacanoris, & horrida Mauris
 Funera reddet ouans, queis tandem territus omnes

450 Victori trader Maurus Cutiale Triremes.
 Sic etiam classem, quam mittere sua Diensis
 Insula, quamque feram merito robusta Chaulis
 Arx formidabit, medijs in marmoris vndis
 Viribus insignis perdet Syæuerius Hector,
 Hector Lusus erit, quem largo Martia ponto
 Cambajcis forti facturum damna carinis,
 Et cladem ingentem dexter Guzaratibus oris
 Fama notat fere Cambayæ crudele flagellum,
 Sicut tu quondam Græcis Troiane fuilli.

Sampaio

460 Sampaio tu Cunha duci, qui tempore largo
Indiaci imperij clauum tractabis, amico
Omine succedes, & ~~maia clara Chalensis~~
Extolles arcis, tua dum violenta tremiscit
Arma Dio, sua signa tibi Bassanica subdet
Insula, purpurei spumantia flumina fundes
Sanguinis, & furias fugiet Melique sub antris
Sese abdens montis, Lusi queis viribus altis
Aspicit immenso dispersi robore vallum.
Post Cunham veniet senior Norogna, Dienfi
470 Qui validos fausto Rumes ex arce fugabit
Omine, quos mira excellens Antonius arte,
Roboreque, eximio frangat Syluerius assu.
Pallida at in fortem tandem sua tela parabit
Parca senem, mens clara petet rutulantia cœli
Sydera, Gama tuo video iam ascendere trunco
Virgultum excellens, cum primum sceptrâ tenebit
Stephanus ingentem, robusto pectore classem
Instruet, & rubro conuertet pallida ponto
Equora, & horrificum capies tu Turca timorem.
480 Postque tuum natû, Martinus Sousa ferocis
Nomen Martis habens, & robora sceptrâ potentis
Accipiet status, quem postquam aspexit ouantem
Brasilica, & claros referentem ex hoste triumphos,
Et terra, & ponto solitum deuincere gallum,
Postquam etiam Indiæ præfectus maximus ora
Ingreditur magnam Damani, & diripit arcem,
Nec tamen impediunt flammæ, diræque sagittæ.
Postquam etiam diues Cambaia fœdere certo
Sanguinolenta dabit vestris Rex mœnia Lusis,

L V S I A D V M

490 Ut ducis auxilio valeat defendere regnum,
 Perdere & horrifici Metuentia castra Mogoris,
 Postquam magnanimo, nemetas transeat audax
 Ille Calecutij Regni, diisq; cateruis
 Impediet, retroque suum contendere cursum
 Coget, & indomitus Repelinam destruet urbem,
 Et miseros ciues, miserum Regemque fugabit.
 Postquam etiam facinus faciet, memorabile iuxta
 Celsa Camorini dux promontoria Ponti,
 Horribili afficiet Samorini clade triremes,
 500 Quas Cutiale regit, sublimis robore, & arte
 Mentis, qui totum deuincere nauibus æquor
 Haud dubitat, flamma accendet, ferrique furore
 Destruet, & strages etiam Bedeala v' debet.
 Ad summum veniet regimen, sceptrumque supremi
 Imperij capiet, neque vlla pericla timebit,
 Namque timent omnes Martini robora Reges
 Finitimi, solum dirum funesta potentis
 Batice lata manus uoluit tentare flagellum,
 Sanguine nigranti fædæ cadauera muros
 510 Equat, sparsa manent metuendis mania flammis.
 Huic post consilio, virtute, & sanguine clarus
 Succedet Castrus, qui signa illustria Lusi
 Extollet semper Regis non viribus impar
 Martino, forti dextra qui dira Diensis
 Mania construxit, Castrus constructa tuetur.
 Ecce feri Persæ, Mauri, ac fortissima Rumum
 Progenies, queis magna dedit, si fama superstes
 Vera refert, quondam clarissima nomina Roma,
 Conueniunt, atque alia vultu, rituque, modoque,
 Diuersæ.

520 Diuersæ, & vario certantes robore gentes,
 Vt diro obsidio, truculentam & viribus arcem
 Obsideant, multisque premant fœdmania damnis,
 Vocibus incassum caelestia regna laceffent,
 Quod pauci terram accipiant, captaque fruuntur,
 Iura dabunt omnes ferali fœdere, Lusi
 Tingendos crines, barbas, atque ora cruore,
 Mas caregna viris grauib; comitatus, amabant
 Qui læti diram sœuo in discrimine mortem,
 Tartareos valido basiliscos, atque leones,
 530 Trabucosque feros, sphæras, dirosq; camellos,
 Occultas terra truculento sulphure fossas
 Visceribus, Martis varia instrumenta superbo.
 Robore sustentat, donec sublimia Prorex
 Auxilia importet Castris duo pignora mittens
 Et duo terrifici metuentia fulmina belli,
 Funesq; non digna necis, tamen immemor offert
 Illa pater morti pro Christo, & Rege potenti
 Vt proprio charam ponant cum sanguine vitam,
 Fernandus viridis sublimi ex arbore ramus
 Cum flamma erumpit viuacia sulphura tangens,
 Et rumpit muros, ruptosque ad sidera tollit,
 Magnanimus Iuuenis rapitur per inania, cæli
 Mens facili motu fulgentia regna petiuit;
 Aluarus Hibernis quando tonat imbribus æther,
 Æolus horrendos mittit de carcere ventos,
 Et Neptunus aquas metuendo turbine miscet,
 Carpit iter vincens vndas, furiosa viro-
 rum Agmina Lusiadum ducit, certamina læto
 Dira parat campo, sociat sapientia fortem

Celsa

L V S I A D V M.

550 Celsa ducem, roburque simul, iā pralia Maior
Miseret, & ecce vrbs scandunt ardentia portis
Mœnia neglectis, alijque per agmina rumpunt,
Gestaque tunc faciunt, quæ nunquā fama per orbem
Duxit, Musa suo quæ nunquam carmine pinget.
Postea se campo celsæ viridante Barochis
Cambaix Regis victor fortissimus offert.
Rex fugiet, fugient equites, fugientque phalanges
Maurorum vires Cætri, male litora seruat
Dirus Hidalcamus tentans, nam scæua Dabulis
560 Mœnia cōburit, vastatque arua inclita Ponde
Hos aliosque viros æterno nomine dignos
Sydera ad alta suis deducet fama sub alis.
Horridaque in terris imitantes robora Martis,
Verrentes tumidas victricia signa per vias
Hoc hilari capient lætissima gaudia portu.
Inuenient Nymphas, & plenas nectare mensas,
Gloria queis fulgens, celebresq; probatur honores.
Sic Dea bella Thetis cantabat. Cætera lætum
Nympharum formosa cohors dat pectore plausum.
570 Iocundo, & miro sonoras ordine voces,
Et celebrant clavis Hymenæos cantibus omnes,
Egregioque hilares modulantur talia versu.
Magnanimi Heroes, quamuis male fida reuoluat
Instabiles fortuna rotas, valor inclitus, audax
Spiritus, & toto nunquam fama ardua mundo
Inuictis deerit, nec maxima gloria Lusis.
Postquam epulis satiata fames, & Nympha virorum
Facta futura suis modulata est vocibus, ipsa
Pulchra decora Thetis nimium, grauitateque rara.

Fallicem

580 Felicem alloquitur Gamā, sicque ore profatur.
Percipe me, superi sapientia summa Tonantis
Concedet, vir magne tibi, quod corporis ipsis
Luminibus videas, quæ cæca scientia vasti
Non referare potest miseris mortalibus Orbis,
Ardua nec celsi mysteria pandere cœli.
Me sequere, atque alij per amæni culmina montis.
Talia dicta dedit, placido & pulcherrima vultu
Per nemora alta viros, perque aspera compita rupis,
Per que loca humanis pedibus non peruia ducit,
590 Nō multū progressa viæ Thetis inclita Lufos
Duxerat, excelsi cum ventum ad culmina montis.
Inueniunt viridi decoratum gramine campum;
Ditibus ornatum gemmis lucente Smaragdo
Chrysolitosque alijs fuluum referentibus aurum.
Ecce globum, aspiciunt pendentem ex aere claro,
Quem penetrat lumen, constantique ordine centrū,
Apparet sicut nitidis se monstrat ad extra
Summa superficies oculis; qua constat aperte
Materia nemo speculatur, nam orbibus ipse
600 Conflatur varijs, quos alta potentia claros
Composuit, centrumque illis dedit omnibus vnum:
Voluitur, & faciem mundo demonstrat eandem
Semper, & ætherea finit, siue incipit arte,
Omni ex parte sui, atque æquali pondere circum
In se subsistens perfectus, & vndique tanto
Archetypo similis, totum qui condidit orbem.
Gama globū aspiciens stupet, at pulcherrima ouātē
Excitat illa ducem, dum talia pectore prodit.
Exemplar paruum, paruoque volumine; ductor

S

Optime;

L V S I A D V M

610 Optime; luminibus trado, vt tibi certa futura
 Signa viæ videas, certum videasque regressum.
 Ecce tibi obijcitur mirandi machina mundi,
 Quæ sursum posita est, quæque est decorata coruscis
 Syderibus, quam summa Dei sapientia certo
 Ordine perfecit, qui nullo clauditur orbis
 Fine, sed immensum solus circundare mundum,
 Excelsas cœli tractareque nouit habenas.
 Hic primus reliquos sinuosis circuit orbis
 Ambitibus totus radianti luce refulgens
 620 Aspectum humanū, & mentē lumine cæcat.
 Dicitur Empyreus, quo clara sede morantur
 Fælices animæ, cernunt faciemque Tonantis,
 Qui bona summa tenens solum se intelligit vnum,
 Nulla creaturis cuius reperitur imago
 Expressa, hoc cœlo Empyrio sunt vera beatis
 Numina consociata animis, nam Iuppiter audax,
 Bacchus, & alma Venus, Iuno, Ianusque, Saturnus,
 Atque ego mortales fuimus, nos fabula cœlo
 collocat, ac solum quod carmina dulcia condant,
 630 Numina nostra iuuât Vates, vel nomina clavis
 Imponant stellis, queis fulgida sydera norunt.
 Siue etiam quia sancta Dei mens prouida falsi
 Rite Iouis vacuo demonstrat nomine, cellus
 Nam Deus immensum per mille piissima mundum
 Agmina spirituum tractat, sic pagina multis
 Sacra docet libris, & sacro carmine cantat
 Psalmographus vates, multi & docuere prophetæ,
 Et qui certa Dei seruauerunt fœdera summa
 In pietate manent, decorat pia gratia mentes,
 Auxilium-

640 Auxiliūq; homini præbent, certumq; fauorē:
 At qui decepti truculenti fraude draconis
 Atque Acharontæ sunt missi ad regna paludis
 Nos torquent, & sæpe premunt, & ad impia tentant
 Crimina, & important homini mala cuncta caduco.
 His igitur variat modo quæ pictura docendo,
 Et modo cum mælo Præbet sua gaudia cordi,
 Nomina dat, quæ falsa dijs antiqua poësis,
 Fabulaque ipsa dabat, nunc pagina sacra supremos,
 Angelicosque choros, dignatur nomine sacro
 650 Sæpe Dei, stigijs & qui torquentur in vndis
 Non negat hoc nomen, sed falso incredula quondā
 Imposuisse viris læthali crimine fædis
 Secula, & immerito fuisse altaria thure.
 Est Deus omnipotens solum qui ex arce suprema
 Attribuit causis in fluxum sponte; secundis,
 Ut terrena regant, ac inferiora gubernent.
 Ille Deus tantum celebri se nomine dignat.
 Utque ad diuinæ redeam misteria dextræ
 Sub cælo empyreo, quod fixa immobile sede est,
 660 Æquali semper currit, motuque citato
 Alter, & hoc rapido secum quos continet orbes,
 Arripit, atque huius raptu sol aureus orbi
 Dat noctem, clarasque dies. horasque vicissim.
 Circuit hic alium lento vertigine ductum,
 Tam lento graditur cursu, talique cietur
 Motu, quod nitidus dum fulgida lumina Phæbus
 Ostendens intendo, cursus parat ire ducentos,
 Sic piger, & Lentus passum vix conficit vnum.
 Aspice stelliferum cælum, varijsque coruscans

L V S I A D V M.

670 Syderibus, quæ clara suo se se axe reuoluunt
 Et simul excelsi voluntur motibus Orbis.
 Quem que etiam nitido decorat zona aurea vultu
 Billenas tenet illa feras, quæ fulgida Phæbi
 Lamina concipiunt. fessoque habitacula præbent.
 Aspice picturas, alia quas parte figurant
 Sydera fulgentem Cynosuram ac aspice currum
 Andromedam proprium patrē, sæuūque draconem
 Cassiopeia suū demonstrat vt ardua vultum,
 Et formidandos gestus Orionis iniqui,
 680 Et leporē, atq; canes, morietēque aspice Cygni
 Atque Lynam dulcem, celerē quoq; cōspice nauem
 En firmamentum cælum domus vna Saturni
 Subsequitur, motu rapitur mox Iuppiter almus,
 Postea Mars currit bello præfectus iniquo,
 Ordine flammiferus quartā Sol occupat ædem,
 Deinde Venus varios quæ secum ducit amores,
 Facundus nitidum rapit Cyllenius Orbem,
 Tum demum apparent tria Virginis ora Dianæ,
 Omnibus his cursus diuersos orbibus altus
 690 Indidit ipse Deus mundi melioris imago.
 Nāque graui hos cernes, celeri hos vertigine volut
 Nunc centrum aufugiunt, volucrisq; volumine fix
 Nunc terrā inquirunt, ignitamq; aspice spheram
 Aeraque, ac tenues gelidis cum nubibus auras,
 Quæis mare & vnitum tellus facit vnica centrum:
 Hoc hominum centro sedes spaciofa paratur.
 Ast illi audaces non solum maxima terræ
 Damna ferunt, verū instabilis maris æquora Verri
 Aspice diuersas partes, quas diuidit vnda

Occa

700 Oceani, variæ gentes qua sede morantur
 Et varias leges, diuersaque dogmata, reges
 Diuersos, varios mores, vestesque, modesque.
 Aspicias Europam Christi præcepta sequentem
 Viribus illustrem, virtute ac arte regendi?
 Aspicias, & latam Lybiam, quæ semper auari
 Auri inculta manet, brutis monstribusque referta?
 Occultata viris, & promontoria cernis
 Quæ natura potens gelidum conuertit ad Austrum?
 Aspice barbariæ cæca plenam vndique terram,
 710 Aspice & Imperiû latum, regnumq; sophalæ
 Quod gens nuda colit, syluestris & aspera sceptrum
 Benomotapa gerit, quo celsi rector Olympi
 Gonçallum Domini pro nomine funera Christi,
 Et probra atque alapas & dura flagella ferentem,
 Conuocat ad nitidi rutilantia sydera cæli,
 Excelsumque caput fertis radiantibus ornat,
 Hac ora ignota preciosum nascitur aurum.
 Aspice vt ex largâ, qua nunc caput exeris vndis
 Nile, suas etiam ducat Guama, palude.
 720 Aspice vt Æthyopû pateât habitacula, charæ
 Nulla est porta domus, fida est vicinia cunctis.
 Aspice & obscuræ Cuneos, atque agmina gentis
 Non secus ac acies Turdorum celsa sophalæ
 Mænia concutiant, sed cunctos Nhaia repellet
 Robore, & ingenuis defendet viribus arcem.
 Aspice vt ignotas Crocodillum nutriet vndis
 Nilus, amica Deo rigat ac opulenta Ioannis
 Præbiteri prata, & fortes sine manibus vrbes
 Defendunt, longequē fugant hostilia castra

L V S I A D V M.

730 En Meroe antiquæ fuit Infula maxima fama
 Inuictam iuuenes nunc dicunt nomine Nobam:
 Partibus his mundi semotis filius arma
 Sæua tuus late portabit fortia contra
 Pectora Turcarum toto Christophorus heros
 Dignus vt orbe volet, volet & sua fama per orbem
 Nam postquam iuuenem victoria læta triumphis
 Atque caput lauro decorauerit, impia mortem
 Parca dabit, superam mens candida Martiris arcem
 Scandet, & aspectu Christi speciosa fruetur.

740 Aspice vt Oceani clarissima littora, charis
 Queis te suscepit Melinde in sedibus, vltra
 Cernæ cauernosi, metuentia flumina rapti
 Quilmanci, ad fauces latas speciosa fluenta
 Miscet aquis ponti, fluuius modo dicitur Obbi.
 Cernæ caput quondam, quod dixit Aromata mūdus,
 Nunc nostri Guardasum appellant; ostia rubri
 Inde maris capiunt exordia, nota profundi
 Oceani rubri tribuunt cui clara colores
 Nomina, & a Lybicis Asiæ nunc diuidit oras,

750 Ac magis ornatas locuples non possidet vllas
 Africa, quā Arquicū fortē, Macuamque, Suaquem
 Aspice Xuesium extremum, quam tempore primo
 Heroas habitasse ferunt, hic mænia læta
 Affirmant aliqui Arsiones spaciola fuisse.
 Ægypti hoc hyemant sinuoso in littore classes.
 Admonet antiqua, quas virga ætate sacerdos
 Diuisit Moyse vndas, has fama fuisse.
 Incipit hinc Asiæ tellus procedere vastis
 Littoribus, campisque simul ditissima multis

Imp crijs,

760 Imperijs, gemmis, fuluo & spicioſa metallo.
 Aſpice & illuſtrem ſynai cognomine montem,
 Quem ſacro decorat martyr Catharina ſepulchro.
 Cernè Torum, & Giddam, fontis quæis deficit vnda
 Frigida, Erithræi notiſſimaque oſtia ponti,
 Qui finem in ſicca poſtremum terminat Adem
 Vrbe opibus plena, vicina & rupibus altis
 Arſyræ, nullasquæ ſentit ab æthere lymphas;
 Aſpice tres Arabum partes, quæ gentis iniquæ
 immenſos retinet populos, & gignit acerbi
 770 Martis equos celeres curſu, belloque feroces.
 Aſpice longinquum littus, quo Perſica claudit
 Terra fretum, metamque facit Fartaque ſupremam
 Accipiens nota Fartaquis nomen ab vrbe.
 Aſpice Doſarem, quæ ſacras mittit ad aras
 Thura, ſed ex alia nunc Promontoria parte
 Cernè Roſolgatis, Luſis quæ ſemper auara
 Littora, namque illos diro certamine vexât,
 Indeque turritæ longum regnum incipit Ormus,
 Littoreis latæ totum quod funditur Oris,
 780 Quæ magnâ acquirêt famâ, cû Turcæ triremes
 Perdiderit, fortem perferreque triſtia claſſem
 Naufragia; & nigro profuſum ſanguine littus,
 Ac Caſtelbranci diſtriæctum viderit enſem.
 Aſpice Aſaborum caput olim nomine dictum,
 Nunc Moncaydanum robuſtus Nauita dicit.
 Hic lacus ingreditur locuples, quem Perſia latîs
 Littoribus, telluſque Arabum ditiffima claudit.
 Barennis fædo iacit hic lata Inſula morbo,
 Quæ maris ornatum gemmis imitantibus ipſam

L V S I A D V M

790 Aurora pulchram faciē, pulchrūque colorē
Fundū habet, En Tygris placidis rapidissimus vndis.
Euphratesque vna veniunt ad marmora fauce.
Aspice & Imperium Persarum nobile campis
Dispersum, non cernis equos Mauorte feroces?
Ære vti rigido magna est iniuria gentis,
Sæpius arma solent duros obducere callos.
Aspice frondosos extendat vt Insula Campos
Pulchra Gerar, varias & monstret temporis artes
Namque opulēta loco postquā vrbs Ormusia fixit
800 Mænia, felicem famamque ac nomina seruat
Meneſſij Ducis arma dabunt, & sæua Philippi
Robora signa Laræ, cum paucio milite Laſo
Innumeras acies, ac agmina Perſea vincet.
Conuenient iterum Perſæ, sed Souſa cruentis
Vulneribus, quæ tam robusto Ampaſa vigore
Senſerat, vt ſolida æquaret ſua mænia terrā
Vltima fata dabit Perſis, ſomnumque profundum.
Sed freta linquamus, caput ac ignobile laſque,
Quo d nunc antiquo Carpellæ nomine gaudet,
810 Linquamusq; ſolū male ſuadū fructibus, herbis
Floribus, ac Cereris donis, Carmania dictum.
Aspice manantem ſuperis ex rupibus Indum,
Ex quibus erumpens procedit ad æquora ganges.
Aspice & vlcindæ viridantia gramina terræ,
Iaquetisque ſinum, maris & (mirabile dictu)
Æſtus, quo ſubito ſtagnantia littora inundant,
Et ſubito reſſuunt curſu, terramque relinquant.
Aspice Cambayæ ditiffima prata, ſinumque
Quem mare ad ingreſſum ſpacioſum cōſluit, vrbes

Mille

820 Millè colet tellus, quas vobis Martia virtus
Seruat, nam fuso scandetis sanguine muros.
Aspice & Indiacam Camorini ad littora terram
Tendentem, dictūque Cori quondam, Insula Cāpis
Altaque Taprobanæ herbosis iacet ante, sed istis
Temporibus noto Ceylani nomine gaudet.
Quæ post te veniet, truculento hoc aqore Lusa
gens, armis vrbes, & bellica mænia, turrets,
Queis viuet multis ætatibus, horrida vincet
Prælia, & insignes portabit ab hosle triumphes.
830 Aspice & innumeras, quæ largo tramite flumē
Inter verumque iacent gentes, mahometica regnū
Hoc tenet: hoc cæco gentilis more gubernat
Rex, his falsa dedit dæmon præcepta malignus.
Aspice & imperium Narlinguæ, vti condit ouantes
Reliquias Thomæ, tetigit qui vulnera Christi.
Hic vrbs insignis non longe à littore diues.
Melliaporis erat, quæ numina falsa colebat,
Et modo cæca colit gens diras dæmonis artes.
Iam Didymus Thomæ Christi præcepta per orbem,
840 Atque fidem ducebat: iter tunc fecit ad oram.
Narlinguæ, iam vir sanctus noua littora Ponti
Transierat, multasque ad Christum traxerat vrbes.
Hic vita functis vitam, ægrotisque salutem
Cum daret, & fidei cælestia semina cæcis
Pectoribus iaceret, casu maris vnda refusi
Turbida nota tulit mirandum ad littora lignum:
Rex cupit ad stabilem truncum deducere terram,
Nam fabricat summi laquearia regia tecti,
Nec dubitat magnis Elephantum viribus, atque
Ingenijs

L V S I A D V M

850 Ingenijs hominum lignum traducere ad urbem
 Attamen incassum Rex utitur artibus, illi
 Tantum pondus erat ligno, quod nulla mouere
Robora iuncta valent, Christi sed nuncius, arcto
 Ingentem quo se cingebat, fune, ligauit,
 Ac facile duxit semota ad mœnia truncum.
 Edificat cupidus tunc Rex templa aurea sumptu
 Exiguo, quæ firma manent exempla futuris.
 Ille tenet si forte fides formata gubernat
 Pectora, & instabili motum monti imperet, illum
 860 Continuo mutare locum, parereque voci
 Haud dubitat, docuit sic Christus, & approbat ipse
 Mira oculis hominum faciens miracula Thomas.
 Scinditur en varium studia in contraria vulgus;
 Bragmana gens, hæc dum Thomas portenta videret,
 Conata est, meritam Diui perdere famam,
 Atque Sacerdotium, preciosum nomen, & aras;
 Horum præcipue mæstos liuor inuidus artus
 Torserat, atque modos perquirat mille sacratam
 Ne plebs mota fidem accipiat, præceptaque Christi
 870 Seruet, & in fonti vitæ cum sanguine Thomas
 Fundat, & ut mortem Sanctus pateretur iniquam.
 Maximus inter eos, qui fila nequissima ducunt
 Pectore, inauditum crimen committit, Auerni
 Eripiens vitam natum detrudit ad Orcum.
 Arguit horrendo quam primum crimine Thomam,
 Et falsos adhibet testes, ac morte cruenta
 Condemnant Vatem, cœlum qui vocibus altis
 Concurrit empyreum, summum precibusque Tonantem
 Compellat, qui iure iubet quod principe coram,

Et

880 Et populo faciat miracula maxima Thomae
 Imperat afferri factum, quod terra cadauer
 Condiderat, superas puerumque reducit ad auras,
 Querit & ad stygias illum quis duxerat undas?
 Viderunt Iuuenem cuncti iam luce fruëntem
 Etheræa, Illustri Crucifixi nomine I E S V S
 Imensas claro Thomæ, gratæque rependens
 Indicat occisum dextraque fuisse paterna:
 Hoc opus est cunctis visu mirabile, sancta
 Ab luitur Rex sanctus aqua, multique sequuntur
 890 Regem, caelesti figunt quidam oscula vesti,
 Ast alius celsæ diuinas carmine laudes
 Decantat Thomæ, Domino superoque Tonanti:
 Bragmanicam radit truculento sæua veneno
 Inuidia exurgens tenebroso à carcere prolem,
 Infando suadet populo, quod lumine vitæ
 Ethereo superæ priuetur denique Thomas.
 Omnipotens tenues regeret dum spiritus artus
 Cælestem Christi legem, præceptaque celsæ
 Ethere demissa innumeræ gratissima plebi
 900 Iactaret, finxit proles obscura tumultum
 Bragmina, horrenda lapides feritate cruentum
 Percutiunt corpus, sancti sed postea quidam
 Trans adigit graciles immani vulnere costas.
 Flumina tu Ganges lacrimarum fundis, & Indus
 Funere tristatur Thomæ, teque inclita fleuit,
 Cui celebrata pedes figunt vestigia, tellus,
 Amplius at plorant animæ, quas dogmate Christi
 Ambuis, & stygio reuocas ad sidera ab Orco.
 Sed chorus Angelicus multis te cantibus arce

Accipit

L V S I A D V M

910. Accipit ætherea, & decorat diademate sacri
 Martyris exultans, cœlesti sede triumphans
 Auxilium pete diue tuis, certumque fauorem
 Lusiadis, tollunt Thomæ, qui nomen ad astra.
 Aspice vt insigni lûnus incipit vrbe recuruo
 Littore Gangeticus: diues Narsinga, potensque
 Prosequitur, pannis locuples post currit Orixæ,
 Illastres Ganges hic ducit ad æquora lymphas,
 Cuius aquis moritur stagnantibus incola tinctus,
 Et quinquam fœdent ingentiâ crimina mentes
 920. Aspersas sacra reputant sibi gaudia puris
 Cœlesti festiua dari per sæcula lympa.
 Aspice abundantem Chatiganum ex urbibus amplis
 Bengalæ ditem conuerso littore ad Austrum
 Erigere excelsas latis cum mœnibus arces.
 Aspice & extensum Attraconis nobile regnum
 Diues opum, valde saxoso à littore distans,
 Et latam Pegu sedem, quam iam horrida quondam
 Incoluerê canis, muliebri & semine nata
 Monstra; viri portant genitalia membra sonanti
 930. Ere, quod inuenit prudens regina, nefandum
 Sic tulit ex latis errorem, & crimina regnis.
 Aspice florentem Tanajm, qua larga Sionis
 Imperia incipiunt, & fortia mœnia Quedæ,
 Et Tenacarinum piperis quæ semine campos
 Implet & ad omnes mundi sua munera partes
 Mittit, & imperium sublimis fama Malacæ
 Viribus extollet Lusis, Orientis ab Oris
 Ingentes venient naues, quæ mercibus arcem
 Efficient ditem. Quondam gens vidit vtramque
 Coniungens

940 Coniunctam terram, sed magno pōdere ponti
 Horrisonis concussa nimis sinuantia Lymphis
 Littora facta, manet Insula nobilis auro
 Aurea Chersonesus quondam, nunc dicta Camatra;
 Ophir sublimi dignarunt nomine quidam.
 Aspice ut angusto spumofum gurgue tellus
 Cingapura fretum faciat, quo nauibus actum
 Intercludit iter, multis causatque tremendum
 Naufragium, hinc voluens Cynosuræ littus ad Oras
 Curuatur, rectaque via se extendit ad ortum
 950 Auroræ, nitido decoratur & urbibus auro
 Nobilibus, sunt regna opibus locupletia, primum
 Inuenies Panam, Patanum, longa Sionis
 Regna iugum cuius subeunt hæc. Aspice flumen
 Menandum, claras qui ducit ad æquora lymphas,
 Chimay lata fontem capit ille palude.
 Aspice & his gentis non cognita nomina terris,
 Fallacesque Laos numero, regnisque potentes
 Bramas, ac sparsos longinquis rupibus Auas.
 Aspice & amotis syluestres montibus, antris,
 960 Speluncis que Viros habitantes carne cruentâ,
 Humana faciant rabiem, gueuique vocantur:
 Ardenti ferro, sædataque corpora pingunt.
 Aspice Cambayæ sparsis ut labitur vndis,
 Et rigat arua Mecon, fluuius Rex dictus aquarum,
 Utque capit nimias alijs examnibus vndas
 Æstate ut perturbat aquis latissima prata
 Frigidus Ingentes campos ut Nilus inundans:
 Barbara gens pænam, requiemque animantia ditæ
 Experimenta necis patientia habere putabat.

Aspice

L V S I A D V M

970 Aspice vt excurrant oræ, quæ Chāpa vocantur
 Cuius odorifero redolent nemora ardua ligno.
 Aspice & obscuræ Cauchinia litora famæ
 Aynamique synus, quos noster nauta nunquam
 Ob vada multa nimis potuit pertingere; cūrrit
 Hinc latum imperium sublimi nobile fama,
 Ob terras opibus locupletes aurea Chinæ
 Littora quæ extendit latis regna inclita campis,
 Frigida circundant quos cingula, & arida tractu
 Immenso, Imperium longus partitur vtrumque
 980 Murus, abundantis regni certissima signa.
 Hi Regem arbitrio extollunt, nec iura reseruant
 Hæredum, excelso Regis nec sanguine cretum,
 Sed meritis ac Martis ope, & virtute potentem.
 Terra procul Vastis tibi nunc absconditur aruis,
 Quam tandem inuenient longo conamine Lusi.
 Aspice & in medijs, quos blanda locauit in vndis
 Telluris natura, quibus sua prouida monstrat
 Dona magis, mundoque potens sua munera mittit.
 Hæc est Iapponis missorum sanguine clara
 990 Atq; opere eximio superi qui dogmata Christi
 Ac præcepta docent, quos lacte Ignatius alti
 Nutriuit cœli, respondet, & Insula longe
 Chinensi terræ, nitidæ fulgentia mittens
 Longinquas argenti, atque auri pondera ad oras.
 Aspice & extensas Orientis ad æquora terras
 Caruleoque fitas ponto, primamque Tydorem,
 Ternatemque excelsam flagranti culmine montis
 Vndantes nigro, qui eructat ab ore fauillas.
 Aspice portantes & Cariophylla racemos,
 Lusorum

1000 Lusorū precio spumātis sanguinis emptos.
 Sic duræ nunquam terræ vestigia figit
 Aurea auis, solum post tristia fata videtur.
 Aspice & ornatam variam gratoque colore
 Carulei fructus Bandam, quam Dædala pinxit
 Cū socijs natura; nuces, quæ pulchra tributum
 Carpit auis nullis assueta volatibus; alis
 altat, & auriferas producit garrula pennas.
 Aspice Borneum, cui nunquam Camphora latis
 Alba deest campis, magnæ liquor arboris, ipsa
 1010 Insula quæ toto famam sibi comparat orbe.
 Aspice & ingentem campis, regnisque Timorem
 Mittit odorifera vt redolentia sandala, vires
 Exercent contra capitis præciosa dolorem.
 Aspice littoribus latis vt Sunda recondat
 Difficiles Austrum versus vberima partes:
 Intima qui terræ penetrant, anmem esse fatentur
 Naturæ monstrum; nam si nunc fœtile forsan
 Signum tangat aquam lapidis mox induit artem:
 Aspice, quæ tremulas flammæ spaciola Camatra
 1020 Eructat Naptam fontem, spissumque liquorē
 Sanantem, statim qui frigida vulnera sanat,
 Producitque alium liquidum, qui vincit odore
 Inclita quem Cynaræ producit filia stillans,
 Et lacrimat mirram, totum cumq; ipsa per Orbem
 Omnia mittat, ebur fulgens quoque mittit, & aurum
 Interfueris terræ generans, ac serica fila.
 Aspice Ceylani montem, qui tangit Olympum,
 Spectum humanum, longoque cacumine fallit:
 Ibis reputat sanctum, quod adhuc vestigia rupes

Humano

L V S I A D V M

1030 Humano formata pede, inuiolata referuet.
 Insula Maldina medijs producit in vndis
 Excelsas palmas, quarum nux mira venenum
 Reijcit, Antidotus inæsti certissima cordis.
 Aspice Erithræi Socotoram è fronte iacentem,
 Equoris hanc aloë famosam reddit amaram.
 Ac alias nobis subiectas cotinet oris
 Africa longa suis, queis alba ad littora massa
 Exit odore frequens, cunctoque incognita mundo
 Aspice quem sancto tractu Laurentius ornet (bat
 1040 Nomine; nã priscus Madagascar nauta voca-
 Hactenus Auroræ vobis noua regna, nouasque
 Monstrauì terras, quas vos aperitis acerbi
 Marmoris horrifonas fulcantes nauibus vndas.
 Verum etiam pandam Lusi memorabile factum
 Littore in occiduo, diras de Rege querellas
 Qui spargens aggressus iter deduxit ad Austrum
 Castellæ naues, pontumque aperiuìt Iberis,
 Quo facillè possint latam reperire Malucum.
 Aspice & vt tellus spaciatur ab orbe Calyxtri
 1050 Lata, polum gelidi seseque extendit ad Austrum
 Quam satis argentum nitidum, clarumque metallum
 Quodue colore tuos imitatur Phæbe capillos,
 Famosam reddunt, tibi nunc contraria collo
 En Castella suum digna est imponere torquem,
 Imperia immensa, ac incognita regna patenti
 Continet vna sinu, varios ritusque modosque.
 Sed qua se extendit largam latissima partem
 Obtinet, huic famam locupletia ligna dedere,
 Purpureo, latoque simul decorata colore

A sancto

1060 A sancto accipiunt excelsum robore nomen.
 Dum primum ad auroræ tanget fulgentia classis
 Littora, in ingentem decurret Martia terram.
 Iuxta hanc insignis certam Magalhanicus oram
 (Forte opus ostendet, sed non fidelia Lusum
 Pectora) semotum quæret fortissimus Austrum,
 Postquam transferit metam, qua Antartica cingit
 Zona Orbem, aspiciet miranda mole Gigantes,
 Vteriusque fretum proprio nunc nomine notum
 Inueniet, gelidasque viam quæ tendit ad oras.
 1070 Frigidus insanis, quas condidit Ausser in alis.
 Huc vsque o Lusi vobis fata ampla dederunt
 Noscere quæ fuerant, quæ sint ventura, marisque,
 Extremaque sinus flagrantia littora teræ
 Et Pelagus magnum, cuius discrimina forti
 Pectore portastis, tumidasque has marmoris vndas
 Magnanimi quas sæpe viri de littore Luso
 Scindunt. Accipite æternas quas texere Nymphæ
 Floribus, atque rosis, dum sol lustrauerit Orbem,
 Haud dubitant, capitique hilares imponere laurus
 1080 Excelsas, namq; aura fauet, pōtusque serenus
 Ad Patriam celeres charum conscendite naues.
 Talia sic fatur memorans. Retinacula soluit
 Nauita, & Æolijs pandit sua Carbasa ventis.
 Linquntur. Ecce hilaris vario depicta colore
 Insula, linquntur montes, iam littora cursu
 Accipiunt ducuntque dapes, alimenta que nautis
 Grata, ferunt socias nymphas, quæ tempore nullo
 Omittent, quin stante fide comitentur euntes.
 Sic secat argenti tumidos ratis inclita sinctus.

T

Iam

L V S I A D V M

1090. Iam tandem apparet magno de gurgite rupe
 Cynthria, & apparent charissima littora, fauces
 Ingrediturque Tagi, ventis, æstuque faucenti
 Nauis, & apparet iam Lyfia nostra saperbis
 Mænibus, en nauem descendunt, regia læti
 Tecta petunt, adeunt regem, qui pectore nautas
 Immenso passos discrimina maxima ponto,
 Suscepit, recto totam illi rem ordine narrant.
 O fortunate Emmanuel Rex terque, quaterque,
 Fama tuum semper deducet ad æthera nomen,
 1100. Dum pauidi grato pascentur gramine cerui,
 Dum freta seruant nantes in gurgite pisces,
 Dum sol fulgenti monstrabit lumine crines
 Ornatos, dum luna reget de nocte quadrigas,
 Non tuus ex nostro labetur pectore vultus.

FINIS.

ANNOTATIONES IN PRIMUM librum Lusitadam.

Cciduo. Intelligimus nostram Lusitaniæ Regnū, nam inter omnes Europæ partes nulla Occidentior, magisque ad punctum accedens, quo Sol improprie dicitur occidere, cum nunquam occidat, sed sit in motu continuo.

altaq; Taprobanæ. Non desunt ex Geographis, qui dicunt hanc esse Insulam Camatram, sed omnino decipiuntur, est namque illa, quam nos, Ceilão, vocamus, quæ sita est è regione promontorii Camorini, ferax cynamomi, generat immanes elephantes, diuioni Lusitanorum subiatet.

Eois. Id est, Orientalibus, nam Eoos Græce Auroram significat, vnde eous.

Fræna Malachæ. Malacha est emporium Indiæ Australis, & caput totius Regni, eam expugnarunt Lusitani sub Alphonso de Albuquerque, sita est è regione Camatræ, de ea aliquid quando incidet sermo.

Lusitadamque etiam. Lusitani dicuntur etiam Lusians seu Lusi à Luso socio Bacchi, qui illud sibi domicilium elegit.

Camænis. Camænæ proprie sunt cantus pastorum, sumuntur iam à Poetis vulgariter pro omni genere carminum.

Africa. In quinque partes mūdus hodie diuiditur; Africa una est, Asia alia, America tertia, quarta illa, quam nostras Australem vocant, verum omnibus speciosior est Europa, quibus

ANNO. IN I. LIBRVM

bus autem terminis separentur, infra explicandum erit.

Sapientis Vlyssis. Vlyses Rex fuit Insula Ithaca in mari Ionio, *ut quidam affirmat*, ciuitatis vniuersi emporij Vlyssiponis fund. or. sagax, ac astutus, ideo sapiens dictus, de eo composuit Homerus Odysseam.

Æneæ errores. Res hac nota est ex libris Æneadum, præsertim tertio.

Alexander. Que de Alexandro dici possunt, nota sunt lippis & tonsoribus.

Trajanus. Trajanus Hispanus fuit ex oppido Bæthici, quod Irale nuncupabatur, quinque ab Hispali distabat leucis. Melior omnibus Imperatoribus, subdidit armis Regna, quæ sunt inter Tygrin & Euphratem.

Neptunus. Neptunus Rex maris ab Æthiicis creditur

Tuque o Mars. Mars Deus erat militia sapius a Poetis pro ipso bello accipitur.

Parnassus. Mons est Phocidis sacratus Baccho, & Apollini, ac Musis, vndique præceps, ideo horrorem iacuit videntibus, in eo est fons Castalius Musis consecratus.

Apollo. Deus creditus, & Auctor carminis, & vaticinijs, ac arti sagittandi, idem Sol habitus.

Olympo. Olympus mons altissimus, ita vt tangere cælum accola putent, ideo Poeta cælum vocant Olympum.

Tagides Nymphæ. Sunt more Poetico Nymphæ fluij Tagi, qui Lusitaniam interfecat, quia vero Poeta Lusitanus est, inde eas vocat sua Numina.

Nectare. Nectar potus Deorum erat, dictum quia solum eo Dij immortales, qui nunquam occidunt, potirentur.

Hypocrene. Fons erat in monte Helicone, quem Persæus filius Iouis, postquam interfecit Medusam, opera sui equi Pegasi

Pegasi aperuit, qui aquam illius potabant, Poeta quam primum euadebant.

Pan Deus. Pan a Poetis pastorum Deus habitus, in quo omnia, quæ sunt in vniuerso, pingebantur, corpus radijs illustre, ut Sol, caput cornutum, ut Luna, stellæ in pectore, caprinos etiam pedes habebat, quibus figurali-er (si bene aduertat) totus mundus describitur, vnde etiam vniuersa materia Deus dicebatur.

Corydonis amores. Hic pastor Corydon est, de quo late Virgilius Egloga 7.

Gentis Vlyssæ. Id est, Vlyssiponen- sis, quia Vlyssipodicitur condita ab Vlyssæ.

Tu quoque Rex. Loquitur Poeta cum Rege Sebastianæ.

Cum tulit Alphonfus. Alphonfus primus Lusitania Rex prælum gessit cum Mauris in campo Orichen- si trans Tagum & victoriam de Regibus quinque obtinuit, apparuitque illi Christus, tunc Regio scuto addidit quinque scutula, propter quinque vulnera Christi, & propter triginta denarios, quibus Christus fuit venditus. Hoc miraculum carminibus explicatur.

Océani. Oceanus est creditus a Poetis Deus maris.

Gangis potare. Ganges est fluuius India vltioris, de quo multoties in hoc opere, sacer creditur a Poetis, & a nobis, cum originem trahat a paradiso terrestri.

Iordanis ve. Fluuius Iudææ sacer, quo Christus a Ioanne fuit baptizatus.

Superant Radamanthum. Quidam Metro- poetico composuerunt de Radamantho, ac Orlando tam amatore, quam furioso, infinitis propemodum scatent mendacijs, & indigni sunt qui ligantur.

ANNO. IN I. LIBRUM

Nonius Egas. Sunt Lusitani Heroes, qui mira pro patria gesserunt. Primus est Nonius Pereira Comes Orensis, fundator status Brigantiae, qui vitam absoluit Monachus in Monasterio *Virginis Mariae de Monte Carmelo Vlyssiponenſi*, quod ipse edificauerat, sepulchrum eius hodie viſitur, & magna veneratione colitur. Alter est Egas Moniſius, de quo, ac de Fua Roupinho, deque Magriſo in progreſſu erit ſermo.

Byſſenofque pares. Agit de Equitibus Gallicis, qui erant viginti quatuor, quos duodecim Luſitani vicerunt animo, factis, ac mirandis facinoribus.

Carolus Magnus. Hic & Iulius Caſar ſunt notiſſimi. Barathroque recludit. Barathrum fuit locus Athenis profundiſſimus, vnde a Poetis pro infernis ſedibus accipitur.

Aspicietſque duos. Hi omnes, de quibus ſit mentio in carminibus, fuerunt Reges Luſitaniae.

Non ego Lætheis. Læthe eſt nomen fluij, quem Poeta ſingunt eſſe apud inferos, & cuius aquas ſimul ac aliquis guſtauerit, omnium rerum obliuionem accepiſſe affirmabant.

Regna Aurora. Sunt regna Indiae, quia Sol, & Aurora dicuntur naſci in partibus Indiae.

Necte inter primos. Numerantur alij duces Luſitani, qui in India ſe praclare pro fide Chriſti, & ſui Regni exaltatione gesserunt,

Mahometica caſtra. Sunt exercitus Maurorum, quia Mahometo impio originem traxerunt.

Obſidiumque Goæ. Goa eſt primas Indiae, Inſula ſalutiſſima, Emporium mundi Orientalis.

Malabareaſque. Id eſt, clades Malabarum, & Regni eorum, de quo infra.

Pulchra Thetis. Dea maris credebatur, vxor Neptuni.

Et

Et pace & bello. Ioannes tertius huius nominis Rex
 Portugallæ, auus fuit paternus Sebastiani Regis, Carolus vero
 quintus Imperator, maternus.

Iuppiter omnipotens. Deus Deorum falso habitus ab
 inimicis, res est nota satis.

Fratrisque. Neptunus erat frater Iouis.

Exequitur Maia. Mercurius est, qui filius Maiæ Nym-
 phæ, & Iouis erat.

Maximus Athlas. Mons est maximus in Africa ad fre-
 m Herculeum, quem Poeta fingebant cælum humeris sustine-
 re, hic erat auus Mercurij, pater Maia.

Via lactea. Est congregatio multarum stellarum in fir-
 amento, quæ viam videntur efformare propter claritatem il-
 lum, dicitur lactea ob colorem candidum, qui apparet.

Gelidum Arcturum. Stella est, quam alij Helicem
 vocant, est in polo Arctico, & ideo pro ea intelligunt Poeta par-
 tem Aquilonarem.

Hi septem. Intelliguntur septem planeta.

Quique colunt Austrum. Ausler est ventus qui flat à
 polo Antartico, sumitur a Poetis pro tota illa parte, apparet ibi
 crux signum præ se ferens, quod polum demonstrat.

Stygias mittetur. Stix est fons in Arcadia animantibus
 perniciosus, sonat mæstitiā, eam paludem esse apud inferos
 vocant Poeta, per quam illi iurabant, nefasque erat iuramen-
 tum violare, inde stygius, a, um.

Et Lybicas. Lybia est pars Africa, quoad latitudinem
 vultum fere leucis distenta; ad longitudinem protenditur vsque
 ad Nili ripas, sumitur a Poetis pro tota Africa, inde Lybicus,
 um.

Fugaret Iberum. Iberus est fluvius Hispania, inde

ANNO. IN I. LIBRVM

Hispania Iberia dicitur, aquas suas in mare baleari cum deuolu-
uit, eas trahit à montibus Cantabrie.

Quando Viriatum. Viriatus Lusitanus fuit primus
pastor, deinde venator, & Romanis valde amulus, victorias ab eis
consecutus est Consulibus Cornelio Lentulo, & Lucio Minio.

Qui sanctum Ceruæ. Sertorius hic fuit natione Sabi-
nus, qui Martium in bello ciuili fuit secutus, & postea ad Hispa-
niam venit, Annibali viribus quam simillimus, persuasit militi-
bus, ceruam quandam esse Dianam, eiusque consilio omnia ad-
ministrabantur, cumque ex animi sententia euenissent, verum
esse reputabantur.

Fælicem Rubri. Fretum Rubrum est, quod filij Israe-
lico pede transierunt Moyse duce, dicuntur autem Hebraei Isa-
cides ab Isaac filio Abrahami.

At pater Osyrius. Bacchus est, multaue sortitur no-
mina, interea hoc vinum est, quod dicatur Osyris.

Fluctibus Orci. Orcus fuit reputatus Rex apud Infe-
ros, eundem autem & Plutonem, & ditem esse poeta sinxerunt,
pro ipsis infernis sedibus ab eis accipitur.

Sub miserat Indi. Indus fluuius est, qui nomen illi Re-
gioni indidit, exit autem in mare non longe à fluuio Euphrate,
ad Aquilonem vergit.

At Cytherea. Venus amorum & deliciarum Dea, mul-
ta sibi nomina usurpauit, præsertim a locis vbi colebatur, qualis
est ciuitas Cytheria, vnde sic etiam appellata fuit.

Tingitana. Africa dicitur Tingitana, ab oppido mari-
timo Tingi, quod nos modo vocamus, Tangere, vbi est arx, &
ciuitas Lusitanorum.

Carmina Parcæ. Parcas esse & fata res est vanissima,
& falsissima, & Christiana pietati satis dissona, verum poetico

more

nore nos Christiani viuimus his vocabulis semper fidei adhærentes, quæ solam agnoscit diuinam prouidentiam. Illa igitur somnabantur esse tres sorores Cloto, Lachesis, & Atropos, quarum manibus vita humana constinebatur.

Cum Boreas. Boreas ventus est, quem vocamus Norte. Auster vero est Sul.

Torquet Erymnis. Tres erant furie infernales Thesiphone, Alecto, & Erymnis.

Sumat Cyllenius. Mercurius est, dictus Cyllenius, qui a Cyllene Nympha fuit educatus.

Thura Sabæi. Populi dicti a Saba filio Chusi, qui a Cham fuit ortus, apud eos nascitur magna copia thuris, sicut in Armenia.

Thipheus. Fingitur a Poetis mouisse bellum contra Deos, quem comitati sunt alij fratres gigantes, eos fugit Iuppiter in Ægyptum, vna cum alijs Dijs, qui propter metum conuersi in varia monstra marina sunt.

Cognomine Præsum. Promontorium hoc est in Africa Orientali, diciturque a nostris, o cabo das correntes.

Phaeton quos. Fabula est nota, narrat Phaetontē a Phæbo patre impetrasse currus, quibus mundum illustrabat, sed cū eos gubernare non valuisset, in terram per aera cecidisse, atque radijs denigrasse homines illarum regionum.

Lamprore. Soror fuit Phaetontis, quæ ob plañctum maximum fuit conuersa in arborem.

Acherontis ad vndas. Poetæ fluiuium infernorum esse dixerant Acherontem.

Abrahami ex sanguine. Est Mahometus, quem dicunt Mauri originem duxisse ex Ismaele filio Abrahami, & Agar ancilla, patremque illius fuisse Gentilem, matrem vero Habream.

Quas

ANNO. IN I. LIBRVM

Quas Quiloa. Ciuitas est caput Regni Quiloensis in or.
Africa Orientalis.

Mombaca ferox. Insula est prope eandem oram, eam
~~nunc occupant Lusitani.~~

Diuesque Sophala. Vrbs est etiam auri ferax, eam
colum Lusitani, ibique arcem ab Æthiopibus defendunt.

Moçambique Insula est in eadem ora prope continen-
tem, nota satis Lusitanis.

Qui Caspia. Turca, qui habitabant ad ripas fluuij Tan-
nis qui Asiam diuidit ab Europa, descenderunt ad pedes Caspij
montis in Asia, ibiq; latrocinij asueti in magnā prole creuerūt,
ita vt magnam partē Asia, Africa, & Europa nunc possideant.

Constantine tuos. Constantinus adificauit Constanti-
nopolim, quæ postea cum imperio ad manus venit Turcarum
cum maxima clade.

Dionysius. Nomen Bacchi, sicut & Lyæus.

Ex matre Cemelle. Mater fuit Bacchi, quæ genuit ex
Ioue, satis infesta iunoni ob adulterium.

Signa inferat vrbi. Id est, Goæ, quæ præcipua ciuitas
est in India.

Nabathæaque. Nabashea regio Arabiæ Petrea est, ca-
pius ciuitas Metropolis est, Petra.

Synon impius. Historiam narrat Virgilius 2. Ænead.

ANNOTATIONES IN SE- cundum librum Lusiadum.

L Vmine iam. His carminibus Solis Occasus descri-
bitur.

Cariophylla.

Cariophylla. Sunt species aromatis, cuius magna copia
est apud Insulas Molucas, præsertim Ternate, & Tydore, quas
Mafitani subiugarunt.

Cinnama. Est etiam alia species Aromatis, cuius mag-
is & melior est copia in Insula Tapobrana.

Zemzibar. Est aliud genus Aromatis, quo maxime sca-
nt Insula S. Laurentij,

Damnatos quosdam. Gama secum detulit nonnullos
ros, qui propter crimina fuerant ad mortem damnati, ut eos
sciret mittere ad terras, quas appulisset, & per eos statum Re-
gionis agnoscere, hoc fecit cum peruenit ad Mombacam.

Vnica mater. Id est, Virgo Maria sanctissima.

Thioneus. Id est, Bacchus, quem ita vocant Poeta, quia
in Baccho sunt dediti, nullam habent quietem, sed huc, illuc-
que vagantur.

Panchaia. Id est, Arabia Felix, quæ thuris satis est
vax.

Bicorniger. Id est, Bacchus, quia frontem cornutam
habebat.

Celeuma. Est vociferatio nautarum, quam edunt, cum
velut antennæ, vel anchoras extollunt, ne tantum sustineant laborem,
sicut à Lusitanis Calamea.

Erycina. Est nomen Veneris sumptum a monte Eryci,
quo colebatur.

Trithon. Deus marinus filius Neptuni, & Salacia, illius-
que tibicen.

Protheus. Filius Oceani, & Thetis, qui Neptuni Phocas
videbatur, & peritissimus vaticinandi, in varias formas se trans-
mutabat. Vide Virgilium 4. Georgicon in fine.

Cloto. Hæc cum alijs, quæ hic asseruntur, filia erat Ne-
rei

ANNO T. IN II. LIBRVM.

rei, & Thetis ex quinquaginta, quas genuerant.

Dionis nata. Est Venus, quam illa genuit ex Ioue, cet alij dicant natam ex spuma maris.

Sylla. *Scylla* est, qua Poeta fingant Latonam, aquam appeteret, & a Rusticis in Licia prohiberetur potus, & conuerfisse in ranas.

Tertia iphara. Id est, tertium cælum Planetarum, q stella Venus refidet.

Par Illex. Est Cupido filius Veneris, dicitur Illex alliciendo, & attrahendo.

Pantor ideo. Id est Paridi quem Venus, & Iuno, & Pallus indicem elegerunt, cum de pulchritudine certarent, quibus ille precepit, vt vestes nudarent, Venerique palmam attribuit, vnde habuit ortum bellum Troianum, & raptus Helena, atque alia mala. Erat filius Priami, & Hecubæ.

Viderat Actæon. Actæon venator erat, qui cum fort vidisset Dianam in flumine, indignata illa hominem conuertit in ceruum, quem sui canes dilaniauerunt.

Vulcani furias. Vulcanus erat Deus Cyclopum, & maritus Veneris.

Danquim. Id est Grecorum, sic dicti a quadam parte Græciæ.

Calypham. Calypso fuit filia Oceani, & Thetis, & domina Insula Orgigia in mari Ionio, qua venientē Ulyfsem ex bello Troiano hospitio exceperit, ita vt eius disceffum semper impediret, sed Iuppiter coegit hominem illam deferere.

Antennor. Antennor fuit Troianus, & proditor patriæ, fugit in Italiã, ibique edificauit ciuitatem Antennoriam ab eo sic dictam, quæ est Padua, iuxta flumini Timauũ, vt Virgilius asserit, licet ita se non habeat.

Scyllæ.

Scyllæ. Sunt duo scopuli in freto Mesino inter Italiam, Siciliam, satis propter undarum furias periculosi, quos Æneas auit.

Æolus. Rex est ventorum à Poëtis fìctus, filius Iouis Sergesta filia Hippote Troiani, a quo & Hippotades dicitur.

Ormufium. Et regnum, & ciuitas est Ormusia opulentissima ex parte Arabia, ad fauces freti Bassoranici, eam Imperio Lusitanorum subiungauit Albuquerqueus.

Dio. Est Insula ad oram Cambaie, arcem & ciuitatem habet Lusitanorum, qui tres Maurorum, & Turcarum obsidiones sustinuerunt, eiusque conseruatio multo stetit sanguine Lusitanorum.

Sabaius. Sabaius Rex erat Goe, quo tempore eam cepit Albuquerqueus, palatia illius hodierna die visuntur.

Cananorum. Cananorum est arx Lusitanorum sita in ora Malabari, quam defendit a Mauris Laurentius a Brito Lusitanus, de Nayris, Cochino, de Eduardio Pacheco, de Calecurio, de eius Rege, infra erit largus sermo.

Leucate. Est pene Insula in Epyro, quæ Leucadia dicitur, in ea est promontorium Leucate, ac prope illud est aliud, quod vocatur Accio, vbi certamen nauale fuit inter Augustum, & Antonium, quo ille cum Cleopatra fuit deuictus, dictus vero est iniustus, quia Octauiam sororem Octauiani Augusti propter Cleopatram repudiauit. Ad hoc bellum congestæ copias omnibus fere Æthiopia, ac Scithia partibus, quæ nominis fluuiorum Nili, & blactra innuuntur. Dictum etiam fuit bellum Acciacum a promontorio Accio, vbi commissum fuit.

Chersonesus. Id est, Peneinsula, quod nomen antiqui Chersonesum mater

ANNO T. IN II. LIBRVM

mater attribuerunt, vocarumque simul auream, a magna au-
copia, quæ in ea reperitur.

Achenſes. Sunt populi in eadem Inſula valde Luſitan-
infecti.

Guaditanus. Eſt fretum Herculeum, dicitur Guadita-
num, ab Inſula Cales, quæ ad oſtium illius ſita eſt.

Boreas. Ventus eſt qui flat a polo Arctico, qui polum ip-
ſum designat, ſicut & ſignum Australe polum Antarcticum.

Magalhanus. Quæ de hoc viro dici conſueſcunt, infra
deſcribuntur.

Melinde. Ciuitas eſt & Inſula iuxta Africa. Orienta-
lis continentem, quæ Luſitanis ſemper fidele contulit hoſpiti-
um.

Diomedis. Hic immaniſſimus fuit Tyrannus, qui hoſpi-
um carnibus paſcebat equos, quem Hercules interfecit.

Bufyris aras. Sic etiam Buſyris Tyrannus fuit, qui hoſ-
pites Idolis immolabat, quem etiam Hercules occidit.

Alcides. Hercules erat ſic dictus ab auo ſuo Alceo.

Aquas argenti. Poetica aquæ argenti ſunt mare.

Raptorem Europæ. Id eſt, Taurum, quem Sol ingre-
ditur menſe Aprilis, dicitur raptor Europæ, quia fingunt Poetæ
Iouem in forma Tauri rapuiſſe Europam filiam Angenoris Re-
gis Phœnicia, duxiſſeque in Candiam.

Flora ſuas. Dea erat florum.

Diuina Palladis arte. Id eſt, ſumma eloquentia, ac fa-
cundia, cuius Pallas Dea eſſe credi batur.

Alcionique Regis. Alcionus fuit Rex Corcyra, ad hæc
Inſulam appulit Vlyſſes, qui dominus erat terræ Itachæ, fuitque
a Rege acceptus animo beneuolentiſſimo.

Placidæ Cereris. Ceres Dea erat frugum, & frumētū,
& pro frugibus ac frumento ſumitur a Poetis.

Cicoples.

Ciclopes. Ciclopes hic intelliguntur ministri, qui bombardas, & tormenta bellica preparant, ac displodunt.

Mater Memnonia. Est Aurora, quæ Memnonem genuit ex Tithone.

Tyrioque. In Tyro & Sydone ciuitatibus Phœnicia texi-
t egregium coccinum, unde colorem purpureum vocarunt poc-
Tyrium siue Sydonium.

Cothurnus. Genus est calceamenti, quo veteres in
tragædijs utebantur, sumitur pro omni genere calceamentorum
Poetis.

Quem magnificat. Id est, coloris carmesini seu pur-
purei, qui ab omnibus valde æstimatur.

Thaumantis. Id est, Iris, seu arcus filia Thaumantis,
Cleotæ, & erat nuncia Deorum, ideo Iris dicta.

Pater Hesperidum. Hesperus narratur habitasse par-
tem maritimam Africæ Occidentalis, & tres filias generasse,
Hyam, Arethusam, & Hesperausam, apud quas erat pomariū,
qua poma aurea producebatur, quæ seruabat draco in somnis.

Hesperia. Etiam Hispania dicebatur Hesperia, sed mi-
nus ad discrimen Italia.

igantes. Hi filij terræ fuerunt qui ascendere ad cælos statuerunt,
ab eo Iouem deicere, ut late Ouidius I. Metamorph.

Neleus. Hic cum Peritho voluit ex infernis sedibus eripere
Andromedam sed non impune, nam ille captus fuit, hic interfectus.

Portus Horostatus. Hic cum esset infima fama apud omnes
de crimine committere, quo nomen illius, inter omnes versa-
tur, atque ita templum Dianæ combussit.

Clara Thesiphonius. Hic templum istud Dianæ Ephe-
ciæ adificauit, fuit enim insignis Architectus.

ANNO.

ANNOTATIONES IN TER
tium librum Lusiadum.

C Alliope. Nouem finguntur Musæ filia Iouis ac Memoria, patrona Poetarum, inter eas primum locum obtinet Caliope, quam Poetæ Heroici inuocare solent.

Medicinæ. Apollinem medicinam inuenisse docent antiquiores, medicorumque patronum esse.

Pro Daphni. Apollo fuit etiam deditus alijs Nymphis sed præcipue Calliopi, ex qua genuit Orpheum.

Heliconæ. Mons est Boethia, non procul a Parnasso, illique haud dissimilis tum altitudine, cum circuitu, sacer erat Phæbo, unde solet inuocari a Poetis.

Aganipedis. Fons est in monte Heliconi, cuius aqua homines reddebant Poetas, qui etiam vocatur Hypocrene.

Tagus aurifer. Fluvius est, qui nascitur ex monte propinquo Conbensem ciuitatem, totam fere Hispaniam intersecat, ac aquas suas ad Vlyssiponem in mare deuoluit excellentissimum portum faciens. Dicitur communiter aurifer, quia secum afferat arenas auro mixtas.

Orpheus. Filius Calliopis, fuit vnicus cytharizandi artis peritus, trahebat post se saxa, & sylvas, multa de eo narrant Poetæ.

Rofas Pindi. Pindus est mons Macedoniae Apollini, & Musis consecratus.

Zona tenet. In caelo quinque finguntur circuli, qui Zonæ vocantur, vnus est Septentrionalis, qui circuit partes Aquilonares, quæ Septentrio dicuntur a septem stellis, quæ in polo Arctico

co visuntur. Vocamus autem Topricum Cancræ metam Solis parte Septentrionis, quia eo usque cursum suum peragit, & iam primum ad æquatorem regreditur.

Tanais. Fluvius est, habet suam originem a montibus Ræis, diuiditque Asiam ab Europa, & influit in lacum Mæotis, postea in mare Ægeum, seu Archipelagum, qui interluit locum, in quo fuit Treia.

Ryphæis. Montes isti sunt Septentrionales semper niuis cooperiti, inde valde frigoribus rigent.

Mæotum. Est palus in Regione Scythica iuxta Phasidis litus, quæ hiemali tempore congelescit.

Ilium. Urbs fuit Troadis a Dardano Iouis filio condita, illi regi amplificata, quæ eadem est ac Troia.

Hyperboreos. Id est super Boream, Montes sunt ultra oceanum, quibus dicuntur homines nimium vivere, & ob vitæ sæditatem se interimere quodam insolito mortis genere.

Scythia. Hodie Scythia est Tartarea, sunt Scythæ & Tartari populi & multitudine, & varietate prope modum infiniti.

Ægyptum. Super antiquitate nationis fuit magna inter Scythas & Ægyptios disceptatio, quicquid falsis ac fabulosis rationibus suam partem tuebatur.

Damasci. In campo Damasceno creauit Deus hominem primum, atque inde ad Paradisum voluptatis transtulit.

Lapies Noruega. Sunt Regiones Septentrionales.

Scandia. Pene Insula est, dicta item Scandauia, seu Baza, omnibus ad vitam rebus abundat necessarijs, optimis item vitæ portibus, quibus sit emporium multarum Prouinciæ, & ad illam merces mittunt, inde descenderunt Gothi cum alijs barbaris in Italiam, & magnam illius partem subiugarunt, præsertim Lombardiam.

ANNO. IN III. LIBRUM

Sarmaticum. Vocatur mare Sarmaticum a Sarmatia
qua vicina est Scandia.

Rutheni. Alio nomine dicuntur Rosolani, pertinent ad regnum
Polonia, Mosci & sunt subdi. i magno duci Moscouia.

Sarmata. Sarmatia sex prouincijs continetur, Polonia, Rhu-
sia, Prussia, Liconia, & Moscouia.

Marcomanus. Marcomani sunt populi Germania, si-
cut & Bohemi, Saxones, & Panoni, qui pertinent ad Austria
ducatum.

Hercynia. Lucus est densissimus, & longissimus, & largus
ex hoc incipiunt termini Germania.

Albis. Fluius Germania, qui modo vocatur, Elbis, celebris a-
pud scriptores, nascitur in sylua Hercynia in Bohemia.

Danubius. Fluius maximus, & celeberrimus in Europa, na-
scitur in monte Arnoha, in Germania.

In Istrum. Fluius Danubius, postquam accedit ad ci-
uitatem Ariopolim, nomen amittit, nam inde vsque ad mare vo-
catur Ister.

Rhenus. Fluius etiam est Germania, nascitur in Alpibus, di-
citur autem Rhenus ab impetu, quo ad mare fluit.

Amasis. Fluius itē est, qui inter Albim, & Rhenū ad mare de-
currit, nauigatur fere totus, nunc dicitur Europs.

Helles. Fingunt Poeta Athamantem Regem Thebarum
duas habuisse vxores, & a prima genuisse duos filios & filia vnā
Helle dictam, mortua prima vxore duxisse aliam, quę Ino dice-
batur, quę magno odio pręuignos prosecuta est, & coegit patrē,
ut illos extra regnū eijceret, qui illis arietem dedit velleris au-
rei quo mare transirent ea conditione, ut nullus retrosum aspi-
ceret, quā puella non seruans cecidit in mare, unde fretū, quo
antea Pontus dicebatur, vocatum est Hellespontus.

Thraces.

Thracēs. Thracia Regnum est Macedonię, dicta sic a
Thrace Deucalionis nepote.

Hermus. Narrant fabulę Hermum Regem Thraciæ
maritum fuisse Rhodope, & ob arrogantiam conuersos a Ioue
in montes; hic mons Hermus diuidit Thraciam in duas
partes, in eo ita arbores texti dicuntur ad inuicem, ut vix præter-
eantibus cælum appareat. Rhodope non longe ab illo est, situsque
iuxta flumen Istrimonem.

Constantinopla. In ponto, qui mare nigrū dicitur cōmuniter,
ita est pulcherrima ciuitas Cōstantinopolis, dicta olim Bizantiū,
quam Imperator Constantinus instaurauit, nobilitauitque, ac ca-
pit Imperij effecit, alterque Constantinus Paleologus eam ami-
sit, & sic venit in potestatem Othomanorum.

Ancius. Fluius Macedonia dictus hodie, Beade.

Græciæ etiam. Cū Græcis agimus, & laudes Græciæ exponuntur,
Græciæ autē multa sunt prouincia, Ep̄yrus, Chaonia, Thesprota,
Cassiopeia, Archania, Achaia, atque alie.

Dalmatiana. Eadē est ac Asclauonia, seu Dalmatia, fere tota ter-
ra nō incolitur propter infestationes, ac incursiones Turcarum.

Adria. Mare est Adriaticum, vbi Antenor Troianus ciui-
tatem edificauit, quæ nunc est Padua.

Venetia. In Italia ciuitas, sita in medijs aquis, eam nonnulli
Antenoris edificarunt, qui Veneti dicebantur, a quibus no-
men Veneti acceperunt, mutato H, in V, pulchra ciuitas est, ac
vix opulenta, & notissima in mundo.

Hesperium. Id est, Italicum, nam Italia etiam Hesperia
dicitur, sed Maior.

Terra, inquam. Hæc est Roma.

Astorumque. Id est, qui norunt Astrologiam.

Alpes. Mōtes sunt notissimi, qui diuidunt Galliam ab Italia.

ANNO T. I N III. LIBRVM

Apenninus. Quædam pars sum Alpium, quæ incipit Nisa ciuitate Genue, & Italiam interfecat; sic dictus mos fuit ab Appino Rege Italia.

Tu Ianitor. Id est Summus Pontifex.

Gallia. Continetur intra flumini Rhenum, mare Oceanum, & montes Pyræos vsque Anconam.

Rhodanus. Hi omnes sunt flumines Gallie.

Quam primum. Hi sunt montes Pyræi, qui diuidunt Galliam ab Hispania, sic dicti à Nympha Pyrene, quam Hercules deflorauit, ac interfecit. Alij dicunt montes hoc nomen habuisse, quia ita ignis illas cõbussit, vt penetraret viscera terræ, indeq; aurum & argentum fluxisse, pyros autem Græcæ est ignis.

Hispania. Hispaniam Mari circumdatur omnibus ex partibus, præterquam ex parte Orientis, tres habet Prouincias, Bæthicam, Lusitaniam, & Terraconensem; & in his Prouincijs multa Regna præcipuum inter illa est Portugallia, quæ etiam in varias prouincias partiitur, quandam vocant extremitatis, aliam inter amneusem, tertiam translaganam, alteram transmontanam, quintus Beirensensem, vltimam denique Tudertanam, seu Algarbiensem.

Tingitania. Id est Africa, de qua supra.

Aragonia. Aragonia est Regnum Hispaniæ, cuius Rex Alphonsus subiicit Neapolim, quæ Parthenope dicta fuit à sirena Parthenope; quædam Sirena conata sunt incantationibus Vlisse & suos apud se detinere, nec tamen potuerunt, atque ideo se in mare proiecerunt, & hæc Parthenope deuenit in partem quandam, vbi fuit ab accolis sepulta, oppidumq; ibi ædificatum ab ea nomen accepit Parthenope, nunc Neapolis dicitur.

Nauarrus. Ex his regnis existit Dux Pelagius, qui Hispaniã de manibus Maurorũ recuperauit, & postea in Regẽ fuit electus.

Gallæcus.

Gallæcus. Gallacia est Prouincia Hispania, ex parte quilonari vicina Lusitania, fluitus Minus eas diuidit; Iberia iam proximus supra.

Berhis. Est fluitus Hispalensis, quia Hispalim præterfluit, utratque in Oceanum non longe ab ea.

Legio. Ciuitas est Hispania vltioris, & caput regni Legionensis.

Granata. Ciuitas etiam est Hispania, quam reges Hispania paucos ante annos a manibus Maurorum acceperunt.

Ex Calpe. Mons Hispania ad fretum Herculeum, nunc Gibraltar.

Caspia. Iam supra de montibus Caspijs dictum est.

Agaris. Mauri dicuntur Agareni, quia origine trahuntur ab Ismaele filio Abrahami, & Agaris Ancilla.

Godfredus. Hic sanctam Hierosolimam a Turcis accepit, & semper nomen Regis respuit, gubernatoris assumpsit, sed reuiter mortuus post expugnationem fuit.

Himenæus. Est Deus nuptiarum, accipiturque pro ipsis nuptijs.

Progne. Progne filium interfecit, edendumque dedit patri Tereo.

Medea. Medea fratrem propter Iasonem occidit, & in partes discerpfit, cumque patrem fugeret, per viam, ut eum deueniret, partes corporis relinquebat.

Vimarinium. Oppidum est insigne interamnense, in Lusitania non longe a mare distans, vbi primus Alphosus natus fuit.

Perilli. Phalaris Tyrannus fuit, qui noua tormentorum genera excogitabat, quibus homines torquerentur, quidam Perillus vir Atheniensis, & ingeniosus taurum aneum inuenit, quo omnes intra igne supposito comburentur, voces bonas emittentes, sed ille primus tormentum in usu Phalaris expertus fuit.

ANNO T. IN III. LIBRUM.

Scinis. Hic latro robustus fuit, qui miro ingenio hospites occidebat, deprimebat enim ramos arborum, illisque pedes *manus hospitum alligabat*, postea ramos soluebat, & sic in partes dissecabantur.

Zopyrus. Hic manus, nares, & Labia abscidit, dum Darius obsideret Babylonem, nec capere potuisset, tunc se contulit ad Babylonios querimonias agens de Dario, quod in illum tali exercuerit crudelitatem, qui eum ducem exercitus elegerunt, sed ipse ciuitatem, ac exercitum contulit Dario, de quo ipse dicebat illud quod carmine describitur.

Cereris. Sunt campi Transstagani.

Orichensi. Ismar dux erat, & praeceps Rex eorum, qui contra Regem Alphonsum conspirarunt, & signa contulerant in campo Orichensi.

Penthisilea. Fuit una ex Amazombus, quae in auxilium Troianorum venerat.

Thormodoontis. Est fluuius Scythiae, iuxta quem habitabant Amazones.

Molossus. Proprie dicitur libreo, sic dictus quia meliores ex Molossia veniebant.

Neptunus. Fabulae narrant quod cum disceptatio inter Neptunum & Palladem, cuius nam nomine Athena essent nuncupanda, de hac re Iudices constituerunt Deos, qui iudicarent illum esse dignum tali honore, qui rem victui humano accommodationatiorem inuenisset, Neptunus terram percussit, quae percussa equum emisit, Pallas idem faciens dedit oliuam, tunc palma data est Palladi.

Iuda. Fuit ille Apostolus proditor, de quo tot in Euangelio.

Leirix. Oppidum est Lusitaniae in extremitatis provincia, sedem habet Pontificalem.

Arronches.

Arronches. Oppidū est etiā Lusitaniæ in prouincia Trastagana, hoc cœpit a Mauris Theotonius, qui primus fuit Prior cœnobij sanctæ Crucis Conimbricensis. libtool.com.cn
calabis. Est oppidū antiquissimū in prouincia Extremutatis, in Lusitania, eam præterfluit Tagus.

Afram. Oppidum est non longe a mari Lusitaniæ Occidentali situm in prouincia Extremutatis.

Cynthia. Est etiam oppidum in eadem prouincia amantissimum propter altitudinem rupis, in qua est edificatum.

Lyfia. Est Vlyssipo dicta sic a Lyso socio Vlyssis.

Britannia. Est Anglia sic appellata, vel abruro Syluij posthumus Regis Romanorū nomine, vel a quodam Britone Rege illius, quod verisimilius videtur.

Vandalico. Bæthica prius dicta fuit Vvandalia, quia illam Vandali subingarunt, dicitur corrupto vocabulo Andaluzia.

Alomquerquium. Oppidum est situm prope Tagum, & amantissimum.

Eluas. Ciuitas in prouincia Transtagana, cuius terminis Portugallia a Castella distinguitur, sic Scipa, sic Maura, quæ flumine abluantur.

Salatia. Nunc dicitur Alcacere do Sal, salis excellentissimi feracissima.

Quam dux Sertorius. Fuit dux Lusitanorum, qui adificauit ciuitatem Eborensem in prouincia Transtagana, vbi adhuc eius ades visuntur.

Giraldi. Fuit etiam dux Lusitanus, qui Aratagema inuenit, hanc urbem Eborensis in manus Alphonsi Regis, & Lusitanorū veniret. Julia pax. Est ciuitas, quam vocant, Bejam, frumenti feracissima, & Transtagana.

Trancosum. Oppidum est in prouincia Transmontana.

ANNO. IN III. LIBRVM

Palmella. Oppidum Transtaganum non longe a Ceto-
briga sita est in monte altissimo.

Csimbra. Est oppidum in monte barbarico prope mare
dicitur piscosa, quia in illa sit admirabilis piscium captura.

Badaiocium. Ciuitas est Castellę, quę suis terminis di-
uidit illam a Portugallia, præterlabitur illam: Anas fluuius.

Pompeie. Fuit dux Romanus, qui bellum gessit cum so-
cero suo, & ab illo victus fuit apud campos Emarbios, seu Phar-
salios, res est notissima.

Nemesis. Hęc alio nomine dicitur Rhamnusia filia O-
ceani & Noctis, inimica malis, dedita bonis. Pinguitur frænum
in dextra illius, in sinistra calathus, vt ostendatur parcitas hu-
mana, tam in verbis quam in rebus.

Phasis. Phasis est fluuius magnus, qui nascitur in monte Cau-
caso ex parte Aquilanis, labitur per Colchos Asia prouinciam.

Syennes. Est ciuitas Aegypti, in qua certo anni tempore, certisq;
diei horis ita Sol radijs suis recto terrę ferit, vt nulla sit vmbra.

Bootes. Sydus est quod nos vocamus, Sete frefello, su-
mitur a Poetis pro parte Aquilonari.

Colchos. Est ciuitas in prouincia Phanicę, Rex illius fuit
Æta pater Medee, hic seruatum fuit velum aureum in templo Martis.

Enioci. Sūt populi Sarmatię, quos hodie vocāt Masconios.

Sophones. Sūt populi prouincię Suria effeminati ac molles.

Cappadocum. Sunt populi in regione Natalia, quam
Turquiam hodie vocant.

Carmania. Fuit prouincia populi Romani ditissima, quā Mar-
cus Tullius gubernauit, tunc dicebatur Cilicia.

Armenia. Quedam est maior, quedam minor, prima subiecta
est Otomano, in ea est mons Gundicus, in qua dicitur fuisse arca

Noetica. Minor est quam Scriptura vocat Ararne, siue Vs, vbi
habitant

abitauit Iobus. Populi illius sunt Christiani.

Taurus. Mons est altitudine omnes fere montes mundi superans, omnem Asiam complectitur.

Emathij. Emathia est regio Græciæ prope oppidū Phargellū.

Alborages. Rex Maurus Hispanensis arcem Scalabim occupauit, sed postea Alphosus I. Rex Portugallia illā cœpit, illūque interfecit.

Pacēlibus. Id est, illis, qui erāt in ciuitate Iulie pacis. i. Beja.

Antæi. Hic primus dicitur oppidū Tingitanū fundator prope mare Oceanum in Africa.

Mubæ. Fuerunt regna ista Marrochi, & Fecis, & Tremessini, & alique alia.

Herculeæ vrbe. Hæc vrbs est Conimbrica quia fertur ædificata fuisse ab Hercule, & Monda est fluuius illius, nascitur in monte Stellato, & ingreditur in mare ad oppidū, quod dicitur, Figeira. Syluēsem. Sylues ciuitas est in prouincia Algarbiorū, olim fuit nobilissima, nunc temporis iniuria fere destructa.

Federico. Postquā Saladinus Otomanus ciuitatē Hierosolymā expugnaui, cōstituit Federicus Imperator maximas copias intruere, ut illā recuperaret, quod idē fecerūt Reges Angliæ, & Galliæ, sed quanquā illi multa oppida Asiæ denastarūt, nunquā tamē Hierosolymā, terramq; sanctā occupare potuerunt.

Guiddo. Hic exijt in campum contra Saladinū, sed cū valde industria ipsius Saladini exercitus Guiddonis siti opprimeretur, coactus fuit Guido ciuitatem sanctā Hierosolymā tradere, ubi omnes fere Christiani occubuerunt.

Turdenses. Algarbiorum terræ dicuntur Turdenses propter magnā copiam Turdorum, qui ibi aluntur.

Legionem. Ciuitas est Castella dicta hodie, Leão.

Tudem. Ciuitas Gallaciæ ē regione Lusitaniæ, hodie, Tny.

Neronis.

ANNO. IN III. LIBRVM

Neronis. Quis Nero fuerit nemo est qui nesciat.

Tarpeia. Id est, Capitolium.

Gaballus. Hic fuit Imperator Romanus effaminator omnibus hominibus, de eo quamplurima narrantur.

Sardanapalus. Hic fuit vltimus Rex Assyriorum valde luxuriosus inter meretriculas sepe reperiens, nec ex eo pudorem contrahens.

Rodericus. Vltimus fuit Rex Gothorum in Hispania, qui dolo Iuliani Comitis Hispaniam amisit.

Molucha. Est fluuius Regni Fecensis.

Tartessos. Sunt campi quas nunc de Tarifa vocamus.

Quilem Membrosum. Res est obuia omnibus in Sacra Scriptura de morte, quam Dauid intulit Philistao Goliath: eum vacauit Chrysostomus, turrem carneam.

Cymbrorum. Populi sunt Septentrionales, qui aliquos exercitus Romanorum superarunt, sed contra illos fuit Marius homo infima sorte natus, ob suam animi magnitudinem ad maximos honores euectus, hic praelia commisit contra Cymbros, iterum atque iterum suorumque exhortans prostigauit Cymbros, penitusque extinxit.

Annib. Hic a primis annis amicus fuit populi Romani, & copias penam induxit in Italiam per Alpes, & cum Romanis aliqua iniuit certamina e quibus sepe victor euasit, quoddam fuit apud Canas ubi tot equites Romani occubere, ut ex eorum annulis, qui insigni erat equitum apud Romanos, tres modios mitteret ad Carthaginem.

Tite. Quam stragem in Iudeos Hierosolymitanos Titus ediderit, quando sanctam ciuitatem obsesamque cepit, est satis notum.

Agnetem. Hec fuit domina Agnes de Castro, quam maxime adiuuauit princeps Petrus Portugallie, ex qua habuit duos filios, illamque in uxorem accepit inuicem Rege patre Alphonso, qui consilio nonnullorum ductus puellam vita priuauit. Hic casus narratur sequentibus carminibus.

Stellati.

Stellati. Fluvius Monda dicitur stellatus, quia oritur in
monte super quem radiat stella bosphorus, & ideo hic mons dicitur,
Serrada Itrella.

www.libtool.com.cn

Semiramis. Inter alia, qua de hac Regina Semiramis dicun-
tur, hoc etiam est quod fuerit educata a columbis, cum exposita
esset a matre Attergate, inde est quod Assyrij columbas non in-
terficiant, sed in magno honore habeant.

Lupa. Romulus, & Remus fratres expositi in ripa Tiberis, a Lu-
pa, qua casu illuc stirpanda accesserat, feruntur educati.

Pyrrhus. Filius fuit Achillis, & in bello Troiano occidit
Polyxenam filiam Hecuba, & Priami, ad crepidinem aliaris, de
hoc Virgilius 2. Æneidum.

Lepidus. Hi in hoc pactum conspirarunt, ut quisque alteri traderet
nominem sibi magis infectum, Lepidus fratrem, Antonius patruum,
Octavianus Ciceronem tradiderunt ad internecionem.

Alcides. Hercules dicitur Alcides, quia nepos fuit Alcei,
ut supra dictum est.

Theseus. Fuit filius Egei Regis Athenarum, tres interfecit in-
ignes latrones, Hypolitum, Scyrmem, & Procastem.

Leonora. Fuit vxor cuiusdam equitis Lusitani, quam valde adama-
uit Rex Ferdinandus, eamque duxit vxorem, & Reginam constituit, de
qua multa in his carminibus, sed plura in Annalibus Lusitanis.

Helenam. De raptu Helena historia certa est.

Virginea. Appius Romanus male vitam finiuit, quia Virgi-
niam a marito voluit auferre. Tarquinius item septimus Ro-
manorum Rex adulterium commisit cum casta Lucretia, & ideo
a Regno eiectus.

Bersabeam. Tangitur historia de Bersabet vxore Vria, qua de
Dauid Rege per adulterium concepit Salomonem.

Betamicamque. Alia est historia, qua libro Iudicum cap.

ANNOT. IN III. LIBRVM

17. & 20. narratur. Habitatores Gibba acceperunt fœminam de Tribu Levi, eamque omnes construpauerunt, ideo a Deo fuerunt grauius puniti.

Sara. Cum Abraham iter faceret in Egyptu cū Sara vxor sua, quæ pulchra erat valde, illā videntes Egyptij duxerunt ad Pharaonem, qui illam in corde suo concupiuit, sed intacta postea dimisit, & tamen a Deo fuit supplicio affectus.

Dina. Dina filia fuit Iacob, quam adamauit Sichen filius Hamor, rapuitque illam, sed ille a fratribus puella fuit interfectus, & ciuitas vastata.

Filius Almenæ. Hercules, qui valde deditus fuit Omphale Regina Lydia, ita vt in multa propter illam incideret deliramenta.

Antonius. Marcus Antonius, de quo supra, qui perdit adamauit Cleopatram.

Tu pæne. Annibal in Capuam post bella inflicta Romanis recessit, ibique se dedit ocio, & Venereis rebus, & adamauit puellam obscuri nominis, quæ causa fuit præcipua suæ profligationis.

ANNOTATIONES IN QVARTUM librum Lusiadum.

Ioannem. Hic fuit primus Rex Portugallia huius nominis, de quo multa in præsentiarum narrantur.

Comitis nefandi. Hic comes erat Ioānes Fernandes de Andeiro Gallæcus, qui ad Lusitaniam venit, diciturque valde amatus a Regina Leonora, verum post mortem Regis Fernandi multis confosus vulneribus interfectus fuit. a Ioanne, qui tunc præfectum Ordinis S. Benedicti Auiensis agebat.

Actianax.

Aetianax. Fuit filius Hectoris & Andromacha, & precipitant eum Graci, quando ciuitatem Troianā occupauere e, turri. Sacra theara. Eo tempore fuit etia e turribus Ecclesie maris Vlyssiponensis deiectus cum alijs Episcopus Martinus, qui Castellanus cum esset, partes Castella sequebatur, erat tamen vir sanguine, & virtutibus illustrissimus.

Marius. Aduersarij fuerunt Marius & Scylla Romani, & sibi inuicem damna, & mala, vt poterant, inferiebant, ita vt Scylla interfecerit vna die sex millia hominum, qui Mariam sequebantur, Marius item eos, qui Scylla partes defendebant, exabat, interficiebat, & in partes dissecabat, & capita locis publicis suspendebat.

Brigo. Hunc aliqui dicunt quartum Regem Hispanie.

Rodericus. Hic est Rodericus de Bilar, quem dicimus (Cid Ruy Dias) fuit dux strenuissimus, ac fortunatissimus, qui multas magnas de Mauris assecutus est victorias.

Fernandus. Hic fuit filius Sancij Regis Nauarra, qui Regnū Castella per matrē hereditauit, quae erat filia Comitis Sancij. Regnum vero Legionense accepit per vxorē dominam Sancti. prorem Regis Bermudi, qui fuerat Rex regni Legianensis.

Herculeis. Haec omnia patent ex superioribus annotatis.

Toletus. Ciuitas est caput regni Castella Noua, est opulentissima, & amantissima, illam interluit Tagus.

Calybes. Sunt populi Hispania vltioris ad mare Oceanum sitii, dicuntur alio nomine Asturiani, abundat ferri mineralibus, accole sunt artis, nauigandi peritissimi, & roburissimi.

Libusca. Est Biscia.

Samsonis. Notum est ex Sacra Scriptura Samsonē vi-
es assumpsisse ex crine quem in capite habebat.

Noni.

ANNO. IN III. LIBRUM

O Noni. De Nonio. *Aluers Pereira* alias iam supra dictū est, & plerūq; dicitur.

Dionysius. Hi duo fuerunt Reges Portugallia nominatissimi, de quibus supra.

Noni secus. Postquam Annibal illam magnam stragem edidit in Romanos ad oppidū Canas, cum omnes pene esset exanimati, & vellent se tradere Annibali, Cornelius Scipio insem euaginauit, eosque iuramento astrixit, ne vnquam desererem signa Romana, & quod acri animo contra Carthaginienses paliarentur.

Neptuni. Sunt equi, qua de re dictum est supra.

Emblema. Sunt opera fabri facta elegantissima, quibus interdum interiores animi conceptus demonstrantur.

Abrantes. Oppidum est Lusitania in provincia Extremis, abluitur Tago flumio.

Xerxes. Rex fuit Persarum filius Darij facto ponte Cymbarum Hellepontum transiit, cum exercitu consensio ex innumeralibus hominibus, victus tamen fuit a Leonide duce Lacedæmoniorum in passu Thermiopolensi, & a Themistocle Atheniensium duce in mari, ac enasi in quodam paruo nauigio.

Attila. Hic fuit Rex Hunnorum crudelissimus, qui Italiam Galliamque inuasit, fuit dictus flagellum Dei.

Abranches. Oppidum est in Gallia, cuius Comes fuit Antonius ab Almada Lusitanus, dum præclare se in prælijs gessit.

Altrea. Filia fuit Titanis, & Auroræ, & nunquam fratres gigantes fuit secuta, quando ipsi voluerunt Iouem a cælo deicere, vnde Iuppiter illam ad cælum transtulit, fecitque vnum ex signis cælestibus, quod Virginem vocamus, & quod sol ingreditur mense Augusti.

Artobus. Est mons qui dicitur hodie Promotorium finis terræ, olim dicebatur Promontorium Vlysiponense.

Anas.

Anas. Fluvius est Hispania, qui nascitur iuxta rupem Alcaras,
& in decursu per terra meatus absconditur, & post decem leu-
us apparet, ingreditur mare Mertola, diuidique ibi provinciam
algarbiensem, seu Portugalliam ab Vandalia.

Aliubicos. Aliuba viculus est ignobilis provincia Extremita-
s, vbi multa millia Castellanoium cum paucis Lusitanis manus-
conseruerunt, & Lusitani magnam stragem ediderunt in Ca-
stellanos, & Rex Castella Ioannes aufugit, & exercitū Lusitani
spoliauerunt. Et alia multa quae de hac re narrantur, & vere
tribuntur ab illis, qui eo tempore vixerunt.

Sertori. Iam aliqua diximus de Sertorio, sed hoc loco
addimus ipsum, cum partes Marij fuerit secutus, victum a Scy-
la, aufugisse in Lusitaniā, ibiq, omne quod potuit, malum Ro-
manis intulisse.

Corolianē. Hic eiectus a Roma crudele bellum in Ro-
manos exercebat.

Catilina. Hic voluit Romanum imperium sibi asumere,
sed industria Ciceronis, qui tunc consul erat, eiectus fuit a ciui-
tate, & multi ex sequacibus interfecti sunt.

Sumani. Sumanus idem est ac Pluto Rex Inferorum.

Maſſiliæ. Est Barbaria, seu Mauritania, sumitur & pro to-
a Africa.

Calatraua. Oppidum est Castella veteris, in quo est Or-
o equitum S. Benedicti.

Cerberus. Canis ille trifaucis, quem Poeta fingunt esse
ad ostium inferorum.

Ceptensem. Arx est, & ciuitas Lusitanorum ad fre-
um Herculeum, ex parte Barbaria in Africa, quam ante du-
centos annos Lusitani occupant.

Abylæ.

ANNO. IN III. LIBRVM

Abylæ. Mons est in Barbaria prope Ceptam, nunc dicitur Serra Ximeira, quia multas, & variæ magnitudinis Ximias alit.

Fernandum. Hic fuit filius minor Ioannis Regis primi huius nominis Lusitanæ, qui dum captus esset in Africa a Mauris maluit in captiuitate misere viuere, & mori, quam quod fides Christiana, vel bonum publicum Christianorum aliquod propter eum detrimentum pateretur.

Odrus. Rex fuit Atheniensium, bellum gessit contra Lacedemonios, cumque ab oraculis accepisset, si vellet victoriam, mortem in prælio esse tolerandam, vt sui viuerent, mori maluit.

Regulus. Fuit Consul Romanus dictus Marcus Atilius Regulus, multos de Carthaginiensibus triumphos reportauit, sed postea victus ab eis Romam mittitur, de redemptione Captiuorum pro illo agens, verum ille consuluit Romanis, vt nunquam in eam venirent conditionem, atque ad Carthaginem reuersus, a Carthaginiensibus fuit occisus.

Curtius. Cum Romani contra Hernicos præliarentur, fovea magna satiscens apparuit Romæ, quæsitum oraculum de hac re, respondit in eam foveam coniiciendum esse illud, quod Romanos potentiores redderet. Curtius intelligens arams & viris imperium Romanum fieri potentius, arma induit, atque armatus in foveam letabundus se coniecit, & sic populus Romanus malum quod imminebat, euasit.

Decij. Pater & filius fuerunt, qui pro patria sua se Idolis immolarunt.

Arzila. Oppidum est in Barbaria, quod mari Oceano abluatur, iam semel atque iterum venit ad manus Lusitanorum.

Fernandum. Hic fuit Rex Aragoniæ, qui regnum adiunxit coronæ Castellæ, vxorem habuit Isabellam filiam Regis Ioannis

annis secundi, sororem Henrici quarti, ad cuius manum Reg-
um Castella venit, cum tamen Henricus quartus filiam vni-
um reliquerit heredem imperij, & de hac re magna fuit con-
certatio tam inter ipsos Iberos, quam inter illos & Lusitanos, illa
nim puella erat consobrina Alphonsi Regis Portugallie huius
omnis quinti, & filia sororis Ioanna, voluitque illam in
igni possessionem debitam introducere, quamobrem magnam
exercitum congregauit, diuisitque in duas partes, & vnius du-
cem constituit filium principem Ioannem, ipse alteram ducebat
exercitus pariter, hoc idem fecerunt Castellani, sed ad portum Tauri
arie concertatum est virimque, verum Ioannes princeps victor eua-
, & mansit impune in campo tribus diebus, quamquam pater Rex Al-
fonso fuerit superatus, & postea negotium morte puella quieuit.
Augustus. Postquam occisus fuit Iulius Cesar, Octavianus Au-
gustus, & Marcus Antonius contra interfectores surrexerunt, &
cum duos exercitus conflasset, contra duos hostium exercitus, Oc-
tavianus fuit superatus, Marcus vero Antonius victor.

Rhodæ. Insula est maris Carpathij, olim in illa arcem
habuerunt equites hospitalis S. Ioannis, sed nunc a Turcis pos-
sedetur.

Alexandri. Vrbs Alexandria, cuius littore occubuit Pöpeius.

Memphis. Eadem est ac ciuitas Cayro.

Emmanuel. Rex fuit decimus quartus Portugallie, fi-
lius infantis Fernandi, qui ut ad Regni solium ascenderet, octo
emortui fuerunt.

Alphæus. Cum venatui Arcthusa socia Diana per mon-
tes Arcadie operam daret, incidit in fluvium Alseum, qua dum eius
quis ablueretur, sic animam illius attraxit, ut illa fugeret in Si-
liam, ubi conuersa fuit in fontem sui nominis, sed Alphæus in-
stans suis desiderijs per meatus terre subterraneos se immisit

ANNO. T. IN III. LIBRVM

& erupit in ciuitatem Siracusam in Sicilia iuxta fontem Arthusam.

Euristus. Fuit Tyrannus quidam Mycenarum, qui in
sa Iunonis valde persecutus est Herculem.

Tyrinthus. Id est, Hercules.

Arpia. Aues erant quae fetore magno scatebant, vultu
erant mulierum, de his Virgilius libro 3. Aeneadam filiae eran
Neptuni, & Terra, vnde tam mari quam terra innumera exer
cebant mala.

Clenensem. Leonem occidit Hercules in vico quodam
qui dicitur Cleoneus inter Argos & Corinthum.

Lernæam. Serpens erat in lacu Lernæa multorum ca
pitum, quando vnum dissecabatur, resurgebant multa.

Erymanthus. Est mons Arcadiae, in quo Hercales por
cum occidit, qui totam fere terram profligabat, eumque duxit
ad Erytheum.

Descensum. Hercules descendit ad inferos, vt Theseum
liberaret, quem Pluto catenis ligauerat.

Mynia. Populi sunt Thesaliae, qui nauigarunt in Col
chos, vt raperent velum Aureum.

Euxinum. Mare Euxinum est, vbi modo est ciuitas
Constantinopolis.

Pallas amica. Fabula narrat tabulas illius nauis, quae
Argos vocabatur, loqui ope Palladis solita.

Argos. Fuit nauis, qua Argonautae vecti sunt, rapta in
caelum inter stellas numeratur.

Bedehermicum. Templum est insigne in ripa maris,
ad ostium fluij Tagi, vocatur Virginis Mariae de Bellem, est
fratrum Ordinis Sancti Hieronymi, & sepultura Regum Por
tugalliae.

Guinea-

Guinenſes. Populi ſunt Africa Occidentalis ad Orcum
Guinea quos primum Luſitani inuaſerunt.

Perſa. Significat mare & ora Perſia, quam claſſes Luſi-
anorum legunt, & euoluunt.

Synæ. Sunt populi India Australis, de quibus iam dixi-
mus ſicut & de alijs, de quibus hic fit mentio, quos non afferi-
mus, ne eandem cantillenam ſapius repetamus.

Iapeta. Prometheus filius Iapeti eſt. Hunc dicunt fabula
omines ex luto finxiſſe, auxilioque Mineræ ad cælos aſcendiſ-
ſe, atque inde ad terras ignem deruliſſe, quo vitam ſuis daret
maginibus luteis; verum Iuppiter illum interfecit in monte
Caucaſo, ita vt Aquila ſemper cor & viſcera illius raderet.

Dædalus. Hic relegatus eſt a Minoe Rege Cretæ ad Inſu-
lam, vbi ingenioſe ex cera, & aurum pennis alas ſibi & Icaro
compoſuit, ac coaptauit, & ſe aeri commiſerunt, filius ni-
um ſublime volauit, & Solis ardore inflammatis liquefactiſq;
lis decedit in mare, quod ab Icaro Icarium dictum eſt.

ANNOTATIONES IN QVIN- tum librum Luſiadum.

NEmæum. Eſt ſignum Leonis, quod Sol ingreditur
menſe Iulij, hunc, vt diximus, occidit Hercules in loco
Nemeo.

Henricus. Filius fuit Regis Ioannis primi Portugallia,
qui & Vniuerſitatem in hac ciuitate Vlyſiponenſi fundauit, &
claſſes inſtruxit, quæ oras Africa vſque ad promontorium bonæ
ſpei, & inſulas adiacentes colluſtraret, & locis repertiſ nomina,
propterea dies, & feſtum, & ratio, & occaſio temporis poſtularent,

ANNOT. IN V. LIBRVM

imponerent. Vir castitatis dono a prime insignitus, nunquā vxorem duxit, nec prolem reliquit.

Insula materis. Est prima Insula, quæ nauigantibus in Indiā ex Vlyssipone obuia est, amanissima, & ab ingenti arborum multitudine, quæ in ea visuntur, sic nominata.

Anteus. Gigas filius Neptuni & terra, corpus illius fingitur a Poetis fuisse quadringentorum cubitorum, atque ita robustus, ut nemo cum illo manus conferere auderet, Hercules tamen illum eleuatum a terra, a qua vines accipiebat, interfecit.

Paphos. Hæ omnes Insulæ sunt, in quibus Venus colebatur; Paphos ciuitas est in Insula Cypri. Gnidos est Insula Carpathia Cyprus est Insula in mari Mediterraneo, nunc Otomano subiecta, cum tamen antea potentatu Venetiarum gubernaretur. Cythera est Insula in Pelaponeso.

Azeneges. Miserrimi populi sunt, qui habitant Africanam Occidentalem prope mare, ubi incipit ora Guineæ, caret aqua, & necessarijs ad vitam, abundat struthionibus, qui eo sunt in stomacho calore, ut ferrum digerant.

Zonam. Hæc est metia Septentrionalis, ad quam usque Sol peruenit ab æquatore ad Septentrionem pergens, dicitur Zona Canceri, quia est sub sydere Cancro.

Sanaga. Fluuius est, diuidens Mauritaniam a Guineæ.

Hesperidas. Hæ finguntur filie Hesperis, & modo sunt Insulæ, quas do Cabo verde vocamus. Alij dicunt esse Insulas S. Thomæ, & Principis, ac aliarum adiacentium. Quidam Nethericus Geographus affirmat esse ante Insulas ad Occidentem, alij eam non extare, fluctibusque esse consumptam, sicut reuera aqua aliam consumpserūt, asseuerat. Sed si quis alii. nūm̃e Toi ab æquatore & alias circūstantias, quæ ab antiquis circa Insulas Hesperidas asseruntur

fferatur, introspererit, sane reperiet esse illas, quas nunc retinimus, quæque ditiori sunt subiecta Lusitanorum.

Belliger. Est Insula S. Iacobi, quæ est Primas inter eas, quæ a Cabo verde vocantur, habet Cathedralam Episcopalem.

Gelophi. Sunt qui primi incolunt oram Guineæ. Hæc provincia latissima est, & valde se extendit ad Austrum, finis illius est unius Gambeæ.

Mandinga. Est vasta Æthiopum provincia, ex qua magna opia auri asportatur.

Dorcades. Tres sorores finguntur Euriale, Esteno, & Medusa, filij Regis Phorci Sardinie, quæque erant monoculæ, id est, unus oculi, appellabantur etiam Gorgonides, propter Insulas Gorgonias, quas antea habitauerant.

Leænæ. Rupes quadam immanis est, ac imminet mari Oceani in ora Guinea, quam fluctus tanto impetu concutunt, ut sonitus, quem elidunt, a multis mari leucas audiat, ibi ciuitas est, quam habitant Lusitani, est amantissima, & multis rebus abundans.

Zairem. Est fluvius provincia Congensis, qui mare per multas leucas ingreditur, ubi aqua dulcis ipsius fluminis reperitur, tanto impetu ad mare se deuoluit.

Calixti. Est polus Antarticus.

Vrsas. Narrant fabula Arcadem interfecisse matrem suam Calixtam, & Ieam eas transfuisse ad cælum. & ut stellas imitare, dicique vrsas, quia mater veluti Vrsa in stellis ambulabat, quam iniuriam valde sentiens Iuno, locata cum Theti & Oceano, ab eis impetravit, quod nunquam hæc stelle Oceani aquis mergerentur. Eos communiter vocant Nante (guardas do Norte.)

ANNOT. IN V. LIBRUM

Phyfici. Philosophi naturales sunt phyfici, quia rerum naturas speculantur.

Fraterna luce. Luna credebatur a Poetis soror Solis & quia lucem accipit ab illo, dicitur fraterna luce ornata.

Mappam. Charta est, qua totus orbis varijs lineis distinctus depingitur, per has Naucleri, nauigationis rectum cursum dirigunt, & intelligunt, ad quam mundi partem nauigent, quam ingeniose satis adinuenit Iacobus Botelho Lusitanus, qui mihi ob nauigationem, quam ex India in Portugalliam modico quodam ac breuissimo nauigio fecit, monstrum reboris, ac magnanimitatis videtur.

Polyphæmo. Polyphæmus gigas fuit filius Neptuni, & Terræ, Monoculus fingitur a Poetis, vnicum oculum habens sed similem scuto, hunc amisit ob industriam Vlyssis, morabatur in spelunca, cuius ostium lapis erat, quam viginti duo currus ducere non poterat.

Pellem Colchis. Sunt qui per pellem Colchis intelligant aurum purum, nescio qua ratione ducti, verum mihi multo probabilius est esse borcado, ob similitudinem quam habet pellis aurea cum borcado, & nec Poetice, nec improprijssime pellis aurum dici debet.

Velossus. Hic est Fernandus Velossus vir Lusitanus nobilis, ac magnanimus, Æthiopes illos comitatus fuit, verum illi insidie parantur in itinere, quas enasit aufugiens.

Magalia. Sunt tabernacula parua pastorum.

Cælius. Prosapia dos Coelhos in Lusitania gloriatur maxime originem ducere a Cælio Romano, & soluto diptongo dictos esse Coelhos, vnde hoc carmine dicimus, Cælius pro Coelius.

Sturdos. Sturdi sunt aues canoræ, & interdum loquaces,

es, communiter glomerantur in aere, nigri fere coloris.

Horridares. Pingitur Poetice promontorium bonæ spei.

Colossus. Fuit quædam statua ærea in Insula Rhodes
oli sacrata, admirabilis magnitudinis, & inter septem mundi
miracula numerata.

Hic hic. Bartholameus Dias Lusitanus hic fuit, qui pri-
mus omnium Promontorium Bonæ spei transegit, usque ad flu-
vium qui dicitur de Infante, hic cum secunda classe, quæ in In-
sam nauigavit præfecturus ageret cuiusdam navis, tempesta-
e quodam horribili ad Insulas Tristiani da Cunha excitata in
onspectu aliarum navium fuit submersus.

Illustrem primum. Hic est dominus Franciscus de
Almeida, qui post tot victorias in India reportatas, a Mauris, &
Turcis, dum in Portugalliam ex India nauigaret, in qua primus
fuit Prorex, ad portum, qui modo dicitur, de Saldanha, appellens,
interfectus fuit ab Æthyopibus.

Finibus Auroræ. Hic fuit Emmanuel de Sousa de Se-
lueda Lusitanus, qui nauigans ex India, ad oram, quæ dicitur
de Natal, naufragium fecit, ibique cum vxore, & filiis miserrime
mortuus est.

Cafres. Populi sunt Africa Orientalis, immanes & ex-
eges.

Plinius. Hi fuerunt magni Cosmographi.

Enceladum. Hi fuerunt fratres gigantes illi, qui quo
tempore Iouem in cælo adoriebantur, Adamastor frater, quem
hic fingimus esse promontorium Bonæ spei, in Neptunam con-
spirabat.

Vxoris Pelei. Thetis est, quæ nupta fuit Peleo Regi
Thessalia, filia Nerei Dei Marini.

Doris. Hac vxor erat Nerei mater Nereidum.

ANNOT. IN V. LIBRVM

Phegon. Equi sunt currus solaris, de quibus agitur in carminibus.

Eurus. Ventus est, qui flat a parte Orientali, dicitur Lusitanus (Leste) sumitur etiam a Poetis pro ea parte Orientali.

Æquator. Linea est æquinoctialis, quæ mundum aquat a diuidit.

Guzipium. Nasctur in arboribus, & vocatur Lusitanæ, algodão.

Martinius. Gama ducebat secum hunc hominẽ omnium ferlinguarum peritum, qui Fernandus Martins dicebatur.

Raphaeli. Raphael Angelus duxit Tobiam iuuenem ac reduxit, ideo itineribus ac navigationibus faciendis est præpositus, unde Gama se & navigationem suam post Deum traiebat huic Angelo, atque adeo illi in titulum lapidem erexit in signibus Portugallie, cruce Christi, ac sphaera quadam ornatum.

Rhamnusia. Eadem est ac Nemesis.

Æonios. Aqua Æonia, est aqua fontis Aganippidis, hic Homerum intelligimus circa quẽ magnas excitabam illa ciuitates in carminibus contenta, quæstiones, ad quam nam illarum pertineret?

Aulonia. Virgilius hic est, qui natus fuit Mantua, quam interfuit fluius Myncius, Tybris autem fluius est, qui Romam præterlabitur.

Cycones. Populi sunt Thracie periti nauigandi, qui contra Vlyssẽ crudele praliũ gessere.

Lothos. Arbor est cuius fructus ita dulcidine alios superat, vt quĩ illo vescuntur, in ceterarum rerum obliuionem incidat.

Palinurus. Fuit gubernator nauis, qua Æneas uehebatur, de quo

quo multa Virgilius quinto libro *Aeneadum*.

Delius. Phabus est, sic dictus, quia in Insula Delos natus fuit.

Lampacia. Soror Phaeontis, de qua supra.
Melchiades. Hic & Themistocles duo duces Athenienses fuerunt. Melchiades dicitur interfecisse trecenta millia hominum, quos Darius contra illum ducebat. Themistocles superavit Persas praelio navali prope Salaminam, suamque patriam a servitute Persarum liberauit.

Fulvia. Marcus Antonius poesi ac carminibus valde editus fuit, ita ut uxorem Fulviam respueret, & solum amaret eloquentiam Glaphyra, quae eloquentissima ac disertissima erat.

Mæonides. Id est, Homerus.

ANNOTATIONES IN SEX- tum librum Lusiadum.

L Ageia. Est Cleopatra Regina Aegypti, sic dicta a Lago Rege eiusdem Imperij.

Cunabula Solis. Id est, Orientem. Sumpta metaphorā ab ortu puerorum, quando nascuntur.

Chaos. Est Deus confusionis. senex fingitur a Poetis, & a quo habuerunt principia omnes res.

Typhæus. Iam supra de eo dictum est.

Aethna. Mons est Sicilia, flammam euomit, & sub hac fingitur Thyphæus alligatus esse a Ioue.

Trithonem. Hic filius erat Neptuni, & Salacia, Nuncius, & Tibicen patris sui.

Locus.

ANNOT. IN VI. LIBRVM

Locustæ. *Locustæ marine sunt quas vocamus Lusitan-
Iagostas, quæ licet magnitudine superent locustas terrestres, ma-
xime tamen illis assimulantur.*

Cammarus. *Sunt animalia marina, quæ in littoribus
& ripis maris capiuntur, & locustas terrestres maxime præ se
ferunt.*

Amphitrite. *De ijs omnibus, quæ his carminibus con-
tinentur, latè dictum est in superioribus, ideo in explicatione il-
lorum non facimus moram, nec maiores annotationes. Amphi-
trite etiam erat vxor Neptuni.*

Leucathoe. *Iuno valde oderat Inonem vxorem Atha-
mantis Regis Thebarum, & impetrauit a furijs infernalibus, vt
sibi contra illam essent adiumento. Illa igitur pessimo odore au-
lam Regiam infecerunt, quare ita percitus Athamantus filium
interfecit, vxoremque interficeret, & filium alium dictum Me-
licertam, nisi illa & se & natum abscondisset, verum illi eisdem
furijs commoti se in mare præcipitarunt, quos tamen in Deos
marinos precibus Veneris conuertit Neptunus, & matrem
quidem Leucathoe vocauit, filium Polemonem, seu Portunum.*

Panopeia. *Nympha marina fuit, filia Nerei, & Do-
ridis.*

Glaucus. *Hic Deus etiam marinus erat, sed primum
piscaturam exercuit, qui cum videret pisces demortuos tactu
cuiusdam herbe reuiuiscere, herbam comedit. & in piscem con-
uersus est. Hunc etiam decepit Circes maxima venefica, nam
cum peteret ab illa, vt aliquod sibi remedium impertiret ad cõ-
parandum amorem, & fauorem Scyllæ, quam valde adamabat,
illa ita omnia commiscuit veneficia, ac quæ oportuna erant ad
amorem Scyllæ, illa ad sui amorem venefice conuertisset, & fon-
tem quo Scylla corpus abluebat, ita infecit, vt Scylla in illum rã-
biem*

vicem deuenisset, vt se in mare precipitaret, vbi ira correpta semper latrat.

Mynias. Populi Theſſalia, qui in Colchos aſportadi Veleris aurēi gratia nauigarunt, de quibus jam ſupra.

Hypotadi. Eſt Æolus filius Iouis, & Sergeſtæ filij Hypo-æ Troiani, ab auo igitur dicitur Hypotades.

Morpheus. Deus erat ſomni.

Leonardus. Adoleſcens erat Luſitanus, dicebatur Leonardus Ribeiro, amoribus valde deditus, atque elegans in dicendo.

Anglia. Eſt Inſula quam vocamus Inglaterra, de ea am ſatis ſupra.

Alencaſtrius. Hic dux Anglus fuit ex ſtirpe regia or-
us, vxorem duxit Conſtantiam filiam Regis Petri crudelis, quē
interfecit Henricus frater ſuus, ſed nothus; qui regnum Iberiæ
accepit, quæ mortuo Regno venit ad Ioannem filium eius, con-
tra illum claſſem ac ingentem exercitum inſtruxit Alēcaſtrius
dux, & vxor illius, vt Regnum vxori debitum iure recupera-
ret, nec defuit auxilium Luſitanorum, qui tunc etiam bellum
contra eundem Ioannem committebant; pacem Deus his popu-
lis conceſſit, cum Rex Ioannes Portugallia, & Ioannes Rex Ca-
ſtella vxores duxerunt duas ſorores Anglas filias eiufdem Con-
ſtantia, & ducis Alencaſtri.

Belgarum. Belgicæ prouincia eſt germania inferioris,
Nunc dicitur Frandes.

Helles. Id eſt, veſtibus ex ſerico & auro contextis.

Torquati. Titus Manilius Torquatus Romanus nobilis
vocauit Gallum ad duellum, illumque interfecit; Autor Titus
Liuius: Valerius etiam Coruinus Gallum alium in duello occi-
dit, dictus Coruinus, quia cum in campum veniret, coruus ſuper
galeam

ANNO. IN VI. LIBRVM

galeam illius requieuis. vnde Coruinus dictus est.

Alcyon. Lusitane hac avis appellatur, Massarico, filia dicitur Aëoli, vxorque cuiusdam viri, qui Ceice vocabatur, ad cuius au- res cum peruenisset naufragium mariti, se in mare coniecit, vnde in auem marinam fuit conuersa, hac ergo quando ingruit tempestas, eam valde presentificat.

Delphines. Sunt quos Golphinos vocamus, qui etiam cum in superficie maris non apparent, signum futuri tempestatis præbent.

Mulciber. Id est, Vulcanus, qui faber erat ferrarius vir Veneris, filius Iouis.

Duo pignora. Fuerunt hi duo Deucalion & Pirrha, quos fingunt Poeta ex diluvio superstites fuisse, & ex lapidibus post terga iactatis homines procreasse: veritas tamen huius rei narratur Genes. cap. 8. de Noe, & filijs, & nurijs eius.

Orion. Est Sydus quoddam prope signum Tauri, Venerem semper fugit, quia est in parte Occidentali illius, semperque illam persequitur, eo oriente incipiunt pluuia, & tempestates.

Orythia. Est una ex Nymphis Nereidis, quam valde Boreas adamauit.

Galathea. Est alia etiam ex Nymphis Nereidis, quam Auster dilexit.

Carybdis. Scopulus est in freto Sicilia oppositus Scopulo Scyllæ, vnde Horatius. Incidit in scyllam cupiens vitare Carybdim.

Zebellis. Est animal quod dicitur Zebellius, cuius pelles dicuntur zebellina, magno habita precio, ad fuscimina vestium, sicut marthæ apud nos, hoc candidum est, solamque cauda extremitatem habet nigram, & maxime amant munditiem, nam si forte vestibula sue speluncæ inficiantur, non intrant, & sic capi malunt quam maculari.

ANNOTATIONES IN SEP- timum librum Lusiadum. cn

CYnisijs. Fluvius est in Africa.

Cadmus. Filius Agenoris Regis Phanicie, qui iussu pa-
ris querebat sororem Europam, preceptumque illi fuit ne redi-
ret ad domum paternam sine illa. Consuluit Cadmus Oraculū,
cum sororem non reperisset, habuit responsum, inuenturum in
campo Vacam, quam sequeretur, atque vbi illa sisteret, ibi do-
micilium edificasset, sed antequam adificium ordiretur, voluit
immolare Ioui, misitque sacrificij causa socios ad fontem vt a-
quam afferrent, quibus obuius fuit draco, qui omnes interfecit,
cum vero moram facerent, querens illos Cadmos inuenit occi-
sos, & serpentem prope illos, quem occidit, tum monitu Palladis
dentes draconis eripuit, ac seminavit, qui in homines conuerte-
bantur, & cum fratres essent se inuicem necabant.

Hermus. Hermus, & Pactolus sunt fluij Lydię prouin-
cię Asię minoris, quos veteres existimarunt magnarū copiā auri
secum trahere.

America. Quarta pars est mundi, sic dicta ab Americo
Rege, vergit ad Occidentem, tota est sere sub potestate Castel-
lanorum, aliqua pars, quę Brasilia vocatur est sub ditione Lu-
sitianorum.

Delij. Hi habitant Regnum Delinum in continente, mul-
tis ac opulentissimis ciuitatibus abundat. Ex his sunt illi, qui in
dumetis & syluis vitam degunt, in conationibus satis deduci, &
vocantur, Ioges.

Patanes. Sunt infiniti prope modum, dicuntur flumen
exhaurire.

Decani.

ANNOT. IN VI. LIBRVM

Decani. Decani sunt populi Gentilium, qui prope Goan habitant, Rex dicitur Hidalcamus, Maurus est, partim in continente, partim propemare siti sunt.

Oria. Sunt qui incolunt terras flauio Gaugis adiacentes.

Bengalla. Sic dicitur Regnum a ciuitate principaliori est iuxta ripas maris extensum ad Austrum, interfluit illud Ganges, est rerum omnium abundantissimum: incolitur a Gemilibus, qui totam suae salutis spem in aquis Gangis collocant.

Cambaia. Gusarates habent hoc regnum, quod etiam valde est locuples, gens bellicosa satis, etiam inter illos habitant Mauri, hic est sita arx Diensis, semper Cambaiences infesti fuerunt Lusitanis, sed semper ab eis superati. Iustinus in Trogo Pöpeio asserit Porum Regem dominatum fuisse Regno Cambaie.

Narsinga. Alio nomine dicitur Bisnaga a quadam Ciuitati principaliori, qua est Metropolis, ferax auri & argenti, & margaritarum, & rebus omnibus ad vitam necessarijs referta, reperitur in illa minerale Adamantorum: Mülia alia de hoc regno referri solent.

Gate. Hic mons proprio nomine propter asperitatem, ac altitudinem illius, caret, verum hoc nomine appellatur, quo Malabares quamcunque rupem vocant, per magnum spatium decurrit vsque ad promontorium Camorinum, inter rupem hanc, & mare Regnum Malabaricam iacet. vbi sita est ciuitas Calicut rupes illa defendit Malabares a Narsinguis.

Samorinus. Est nomen appellatiuum Regis, non proprium: sic autem dicitur, quia est inter omnes Reges Malabricos potentior.

Moneaydus. Erat Maurus ex regno Tunicij ductus casu ad illas Indiae partes, quod Deus permisi, vt salutem animae lucraretur, cum ex lege Mahomae impij ad legem Christi vene-

it felicissime.

Orpheus. De Orpheo aliqua diximus. Eius vxor Eurydices dicebatur, quam rapuit Pluto ad inferos, ad quos ille descendit, ibique cantu, & sonu cytharæ sic Deos delinuit, vt suam inde liberam asferret Euridicem, ea tamen lege ne respiceret in tinere, quam legem cum illa non seruasset, ad inferos regressa est.

Minus. Fluvius est Lusitania diuidens illam a Gallicia Cochinenfes. De his omnibus iam supra diximus.

Pythagoræ. Fuit qui primus scientias docuit in Italia, unde tanquam Deus magna veneratione colebatur.

Bragmanes. Sunt Gentilium Sacerdotes, qui multis utuntur superfluitatibus, ac superstitionibus: deijs dicitur, quod veneri satis superque indulgent, nec vnquam carnibus vllis vescuntur.

Catuali. Nomen est præfecti iustitiæ in Regnis Malabaribus.

Turris Babylonica. Alluditur ad confusionem linguarum, quæ facta fuit in ædificatione Turris Babilonica, sicut narratur Genesios cap. II.

Chymera. Est mons in Licia, qui erumpit ignem, caput illius leonis, medium capræ, pedes aliorum vermium venenosorum. Vnde Gentilitas fingeat esse monstrum, cuius capus erat leonis, venter capræ, & cetera membra aliorum animalium.

Bellerophon. Bellerophon filius Neptuni dicitur interfecisse hoc monstrum.

Iuppiter Amon. Bacchus dum per Libiã cum suo exercitu iter faceret, siti oppressus rogauit Iouem patrem, vt aquam exercitui daret, qui illi in figura Arietis apparuit fontemq; aperuit, ex cuius aqua exercitus saciatu est, in tanti beneficij gratiam

ANNOT. IN VII. LIBRVM.

ziam templum Ioui erexit, vocatum est templum Iouis Amon.

Ianus. Erat clauiger cœli, dicitur habere duos vultus, alium anteriorem, alium posteriorem.

Briarius. Hic fuit filius terra, eentum fingitur habuiss manus.

Anubis. Erat Idolum Ægyptiorum caput habens canis.

Idaspes. Fluius Indię, qui in Indam vna cum alijs quatuor fluminibus influit, & ciuitatem Nisam, vbi natus fuit Bacchus, sibi erlabitur.

Imberbis. Bacchus imberbis, & canus creditur, quia homines vino dediti imberbes & calui redduntur.

Tnyrsus. Hasta est cooperta pampinis, & vitibus, ac herederamis, quę Bacchi erant insignia.

Semelle. Mater fuit Bacchi.

Affyrium. Hac est Semiranis mater Nini, de qua præter alia, de quibus supra, narratur etiam quod in carminibus continetur.

Folium. Herba est, qua Malabares valde vtuntur, dicitur betre, plantaginis habet specimen, nomen accipit a fluuio quodam, qui dicitur berthele, vbi est magna copia huius herbe, non fructum, nec semen produci, sed solum folia ad modum hederę, non deglutitur, sed suggitur. succus maxime stomachi prodest infirmitatibus, & sitim exstinguit, additur illi parum calicis ex ostreis combustis confecta, quam vocant illi, churambo, vt frigiditas herbe temperetur; ex venditione ac emptione illius ingentis ad Gazam Regiam accrescunt redditus.

Sol vbi. Id est, in partibus Occidentalibus residens.

Zelanda. Vna est ex Insulis maris Septentrionalis, adiacet continenti, ditissima est vna cum Olanda, iure pertinent ad Imperium Philippi Hispania Regis, verum illa rebellionem patimur,

atiuntur, & passe fuerunt.
 Ad Phæbeas. Id est, vsque ad lineam æquinoctialem.
 Marcellus. Fuit Scipio Africanus, qui Annibali resistit,
 & Carthaginem destruxit, vnde dictus Africanus.
 Naui accola. Id est, Noe.
 Canace. Hac perditæ amabat fratrem Macharaum,
 & propter illam se interfecit, dum scriberet epistolam ad il-
 lum calamum ad scribendum, gladium ad interemptionem te-
 nebat.
 Ezechias. Tangitur historia Ezechia Regis Israel, da-
 qua Isaias cap. 38.
 Protheus. De eo supra.

ANNOTATIONES IN OC- tauum librum Lusiadum.

L Vsus. Filius Bacchi, a quo nomen accepit Lusitania.
 Duria. Fluvius Hispania, qui Castellam veterem
 intersecat & partem prouinciæ Beiræ in Portugallia, diuidit
 Prouinciã interamensem, a prouincia Extremitatis, &
 mare Oceanum ingreditur ad urbem Portuensem celeberrimã
 in hoc Regno.

Elisium. Magna questio fuit inter antiquos de loco vbi
 sunt campi Elisij, nam quidam illum esse dicebant in campis
 Thebanis, alij in Britannia, alij in concavo luna, sed qui me-
 lius de hac re loenti sunt, illum in Hispania inter Duriam, &
 Anatem statuerunt, atque hunc locum destinatum esse illis, quã
 in hac vita se strenue gesserunt, & opera digna pralio exerce-
 runt, assimarunt.

ANNO. IN VIII. LIBRVM

Laertius. *Vlysses sic dictus ab auo Laerte, de hoc supra Vlyssipo. Hac inter omnes mūdi ciuitates nobilissima, ita v. nulli sit nobilitate secunda, emporium totius orbis terrarum habitaculum omnium fere nationum, caput Regni Portugal-
lia, aeris temperie florentissima, omniumque rerum ad victum humanum necessarium feracissima, ex portu illius ad varias mundi partes nauigatur, illumque appellant eiusdem mundi partium naues. Dicitur Vlyssipo, vel ab Vlysse, vel vt alij vo-
lunt, Vlis bona ab egregio ac precioso oleo, cuius est abundantis-
sima. Hæc patria fuit sancti Antonij de Padua, hic etiam ego sum natus.*

Romulidas. *Multa his carminibus. repetuntur, de qui-
bus iam satis in superioribus dictum est, atque adeo non oportet
de illis iterum facere mentionem.*

Cum tempore Pyrrhi. *Pyrrhus Rex fuit Epyri, bella
gessit contra Romanos, qui inducias ab eo impetrarunt; & in-
duciarum tempore ita benignus fuit ac beneficus, vt ad Roma-
nos dona mitteret, huic secundum locum dabat Annibal inter
duces.*

Caudinis. *Cum Romani praelia gererent contra Sam-
nites, nunquam ab illis pacem potuerunt impetrare, quam ob
causam Imperatorem constituerunt Claudium Porcium, qui
postquam suos ad bellum est exhortatus, Stratagemma inda-
gauit admirabile, nam decem milites pastoritio habitu indutos
obuios Romanis misit per agros, qui interrogati vbi nam essent
Samnites, vna voce responderent eos esse in Apulia, vt contra
Lucerios praeliarentur, ecce Romani quam primum exercitum
instruxerunt, vt Lucerijs auxilium ferrent, erat autem Ro-
manorum Imperator Espurius Posthumus. Cum iter faceret
exercitus, & peri enisset ad locum, quem vocabant Furcas Can-
dinas,*

linas, vel propter oppidum vicinum, quod Cauda dicebatur, vel quia angustus erat, obseſus fuit a Samnitis eo periculo, vt penitus omnes deperirent, niſi Dux eas accepiſet conditiones infames, quas Samnites propoſuerunt, quarum una fuit, vt omnes ſub iugo tranſirent.

Cereris urbem. Id eſt, Carceres.

Molaris portus. Eſt oppidum in prouincia Extremitatis, quod a Luſitanis dicitur Porto demòs,

Acyla. Eſt Cepta ita dicta a columna quam ibi poſuit Hercules, quæ eo nomine ſignificatur.

Pontificem. Hic erat dominus Matthæus Episcopus Lyſiponenſis, qui Salaciam obſedit, atque ope Anglorum illam cepit, omneſque Mauros interfecit.

Magiſter. Hic fuit Pelagius Correa Luſitanus, qui contra Mauros in Algarbijs pugnavit, ciuitateſque Syluensem ac Tauillam in eadem prouincia ſitas expugnauit.

Vide ſocios. Hi fuerunt Conçalus Rodriguez Ribeiro, & Vascus Annes collactaneus Mariæ Regiſ Caſtella, & Fernandus Martinz Scalabitanus, qui mirifice in rebus arduis, & bellis ſe geſerunt in varijs Europæ partibus.

Hic patriam. Eſt Nonius Pereira, de quo ſupra late.

Sic quoque Pompilius. Hic fuit ſecundus Romanorum Rex, qui poſt plurimas victorias ex hoſtibus comparatas ſe dedit, ac rerum cœleſtium meditationi, & in eam ſuperſtitionem deuenit, vt cum hoſtes terras, & regnum ſuum inuaſſent, & Romani ad eum ad expulſionem hoſtium clamaſſent, reſpondit. Ego ſacrifico.

Brigantia. Ciuitas eſt Luſitania in Beira prouincia, nonen dedit ſtatui, & potentatui Brigantino, quem erexit & fundauit Nonius Pereira.

ANNO. IN VIII. LIBRUM

Londralis. Oppidum est in Transtagana prouincia. Narrant Annales, quod cum Petrus Rodriguez Dolandroat sciret certo monitu pueri duos Magistros Calatraue nimirum, *ac Alcantara cum manu valida* ad diripiendos agros, oppida- que Portugalita descendisse, ipsum illis obviam cum paucis Lu- sitanis venisse, ac penitus profligasse, ac in fugam de- disse.

Pelagius. Hic fuit Pelagius Rodriguez Marinus Praefectus arcis oppidi de Campo maior in consubus Portugallie, qui fessellit Egidium Fernandez, & fecit contra fœdera in- ter se inita, nam hominem per fraudem comprehendit, ac vin- clis alligavit, & postea ex captivitate per magnam pecunia au- rique copiam se liberauit, deinde Egidius insidias parans Pelagio inter oppidum Eluense, & Campum maiorem illum ac- cepit, ac occidit.

Xarensem. Hic Egidius Fernandes ingressus cum ex- ercitu fuit Regnum Vuandalie, & multas strages in illum edi- dit, & prorsertim oppidum Xarense profligavit, & in certami- ne, quod habuit cum Xarensibus victor euasit, & magnam ar- mentorum pradam tulit.

Colle quadringentis. Almadia cum esset obsessa mari terraque a Castellanis, & multa damna tolerassent, ac siti maxima premerentur, aquam ad ripam maris querentes per rupes inaccessibiles descendebant, his, qui septemdecim erant, insidias tetenderunt Castellani, sed illi inter eas rupes contra hostes ita acriter pugnaverunt, ut multos interficerent, & om- nes vulnerarent.

Alcacerem. Ioannes Alphonsus Menesius Comes Vian- ne ad Castellam defecit, sed mortuus fuit in praelio Algibarro- tensi, reliquitque filium Petrum in Portugallia, quem Ioannes

Rex Portugallie licet magnifecerit, nunquam tamen urbem
Comitis concessit, nisi postquam Cepia arcem mirifice guber-
navit. quoniam a vna Maurorum obsidione defendit, & postea ca-
vit arcem Oppidi Alcazeris.

Theriodoti. Terram Australem intelligimus, in qua appa-
rent hec sydera, Lepus, Argos, Hydra, Ara.

Liquidum stagnum. Id est mare Oceanus, ad imita-
tionem Virgilij, qui illud mare vocat.

Thraicius. Priamus dum dira Grecorum diuturna-
que obsidione premeretur, misit filium Polydorum in domum, & Reg-
num Polymnesthoris Regis Thracie, maxime sui familiaris, &
manuum auri copiam secum detulit, ut tandem post Troie ever-
sionem aliquando restituere posset, Rex tamen puerum Polydo-
rum occidit, omnesque divitias, quas secum duxerat, rapuit.

Acrisij. Acrisius Rex Arginorum, cum Danaem filiam
custoditam servatamque vellet in turrim altissimam inclusi, sed
illi nihil profuit, nam Iuppiter in figuram nubis auree se conver-
tit, & in sinum illius cecidit, qui illam desloravit.

Tarpeia. Fila fuit Tarpei Romani, quem praefectum ar-
tis Romanae Romulus primus Rex Romanorum constituit. Hac
ob nimiam aviditatem, quam concepit ex manibus aureis, quas
illi ostenderunt Sabini, ordinavit, quemadmodum Sabini arcem
caperent, sed non illi fortunata res contigit, nam interfecta sta-
tim fuit, & Castellum hodie ab ea dictum est Tarpeium.

ANNO
1611

ANNOT. IN IX. LIBRVM
ANNOTATIONES IN NO-
num librum Lusiadum.

Iacobus. Hi duo erant Lusitani, quibus cura erat de-
mandata vendendi merces, quas Gama afferebat.

Arfinoe. Xues olim Arfinoe dicebatur ex nomine cuius-
dam filie Ptolomæ Regis Ægypti, qui illam edificavit.

Guidda. Porius est ex quo soluunt naues Mechenses,
quas Mauri Calecutienses expectabant ad excidium navium
Lusitanarum.

Bandæ. Hoc nomine quinque Insula significantur, quas
Mauri, Gentilesque incolunt, iacent inter Iaum & Maluchum:
producent nuces, quas nostrates vocant Nuscadas, flores sunt
masa, quam in magno precio habemus, nam est excellentissima
aromatum species eorum quæ ex India mittuntur ad nos.

Cariophylla. Cariophyllum nigrum producit in In-
sulis Malucanis, de quo supra.

Austrinam. Per metam Austrinam intelligimus pro-
montorium bonæ spei.

Timiditer. Nauta semper versantur in timorem & le-
titiam, timent namque tempestates, & naufragia, atque alia
maris infortunia, lætitiâ accipiunt, cum pergunt ad patrias.

Cypria. Id est, Venus, quæ in Cypro Insula maxime
colebatur.

Chrystalli. Id est, in mari.

Puero. Id est, Cupidini.

Idalix. Id est, Veneri, quæ in monte Ida venerabatur.

Prolem Anchises. Id est, Æneam, historia est Virgi-
lij primo Æneados, quod cum Æneas actus tempestatibus
venisset

venisset ad Carthaginem, vbi imperabat Dido, Venus modum indagavit, quo Dido arderet in amorem Æneæ, vt sic pectus Didonis vulneraret.

www.libtool.com.ca

Taurinum. Dido seu Elysa nupta fuit Sichæo Regi Phœnicie, quem Pigmaleon frater ipsius Didonis interfecit ductus multitudino ac copia auri, quod Sichæus possidebat, at cum hoc agnosceret Dido omnes suas diuitias congregavit, & in nauem ascendit, fugiens furorem fratris, appulsiue Carthaginem, & inivit fœdas cum Hiarba Rege, vt illi daret locum, quantum corium bouinum occupasset, quod illa in minutissimas partes diuidens edificauit ciuitatem Carthaginis.

Aues quæ. Sunt Cygni, de quibus narratur quod mortem cantu suauissimo prædicant.

Peristera. Cum Venus & Cupido certatim flores colligerent, quedam puella dicta Peristera, cum videret puerum plures flores colligere, matrem adiunxit, vnde iratus Cupido illam conuertit in columbam.

Actæum. De eo iam supra.

Philaucia. Id est, amor proprius.

Biblim. Hæc Caunum fratrem suum perditæ adamavit, & cum ille sororem reliquisset, ob nimium planctum conuersa fuit in fontem, alij dicunt in spendio vitam finiuisse.

Myrrha. Filia fuit Cynire, quæ patrem impudico prosecuta est amore, quod in causa fuit, vt conuersa fuerit in arborem, quæ modo dicitur myrrha.

Ninus. De Nino, deque iuvene. Hebreo, id est, Antone filio Dauidis iam supra dictum est.

Vulcania. Vulcanus cum sentiret Venerem uxorem suam contra illum adulterium committere cum Marte, retem ferream subtilissimam fecit, & cum illa vtrumque comprehen-

ANNOT. IN XI. LIBRVM

dit, quas non dimisit, quousque ab omnibus in adulterio comprehensi viderentur.

Dione. Id est Venus.

Tiphæus. De his omnibus iam supra dictum est.

Nectaræa. Id est candidi atque albi, sicut nectar.

Phaetontis. Iam supra diximus cygnos ac columbas currum Veneris trahere, dicuntur autem cygni plorare mortem Phaetontis, nam fabula narrat, quod quando Phaeton ex caelo cecidit Cygnus Rex Liguria tanto dolore ob illum casum affectus fuit, ut conuersus in Dijs in cygnum anem.

Giganteam. Hac fama est qua gigantes dicebantur, quia soter erat gigantum, qui in Deos conspirarunt.

Acidalia. Venus est de qua supra dictum est.

Latoia. Iam de hac re supra dictum fuit. Poeta fingunt Insulam Delos in mari mediterraneo mobilem fuisse, sed postquam Latona in ea peperit Phobum, et Phobem, immobilem mansisse.

Daphnis. Fingunt Poeta Daphnim filiam fuisse Penai fluminis, illique valde deditum fuisse Apollinem, cum tamen Apolloni illa rebelli vellet, et in super conuersam fuisse in arborem laurum, quia autem saluis decurans erat crinibus, inde dicitur fletus illos esse etiam fuluo ceteri ornatos.

Platanus. Cetera gentilitia idolis suis etiam arbores sacris habet, platanum Herculi Apollini laurum, Veneri Myrthum, Cybella pinum. Nam Atis, quam ipsa diligebat conuersa fuit in hanc arborem, illa enim ab eo petijt, ut castitatem coleret, ille vice versa turpi se dedit amori, ita ut pene in furorē deuenerit, unde conuersus dicitur in pinum.

Pomona. Dea erat fructuum, ac pomorum.

Poma

Poma Hac sunt poma Persica, de quibus dicitur quod
in Persia venenosa sint, at in alijs Regionibus dulcissima, verum
hoc falsum est, vi experientia constat.
Achemenia. Id est Persia, ubi tapetia elegantiissime
texantur.

Cephisius. Est species lyrii, in quod conuersus creditur
a Poetis Narcissus, filius Liriope, & fluij Cephici.

Cyniræ. Id est Adonis, quem filium, & nepotem Cy-
nira vocant poëta, nam illum genuit ex filia, quam supra Mir-
tham vocauimus. Huic valde addicta erat Venus, & cum ipse
venationi incumberet, incidit in porcum, qui illum interfecit:
vnde affecta dolore Venus conuertit illum in lyrium pallidum.

Ephyre. Filia Oceani, & Thetidis.

Hymæneos. Hic Deus erat nuptiarum, sumitur a Poe-
tis pro ipsis nuptiis.

Indigetes. Prisci mortales varia nomina imponebant fa-
mige raris hominibus, quos ad celos euolasse credebant, quos-
dam enim semideos dicebant, vt Eneam, Herculem, atque alios
quosdam indigetes, id est inter Deos agentes, alios magnos, vt
Iouem, Apollinem, Neptunum, atque alios huiusmodi.

ANNO TA-

ANNOTATIONES IN DE
www.librariumlibri.com **cinum librum Lusiadum.**

L Arisseea. Hanc interfecit Apollo, cum maxime illam
 amaret, putans esse adulteram, vocata fuit Larisseea, a La-
 rissa ciuitate Theſſalia.

Themistitanus. Nomen est ciuitatis Mexicana in India
 Occidentali, hac habet circa se multos fontes, ex quibus magna
 copia aque dimanat, quæ lacum ingentiſſimum faciunt, quem
 Geographi vocant Themistitanum.

Stagnis naturalibus. Mare est, cetera namque stagna
 aquam non habent natiuam, sed aliunde emendicatam, mare
 autem habet aquam naturalem.

Ambrosia. Est cibus Deorum.

Fama Ægyptia. Cleopatra Regina Ægypti magnifi-
 centiſſimum conuiuium Marco Antonio dedit, quod celebratum
 fuit in toto mundo.

Abradit lima. Sunt vasa vitrea, vel crystallina, quæ
 sine vsu lima feri solent.

Soccus. Calceamentum erat ſæminarum, quibus in co-
 medijs utebantur, inde pro Comedia etiam ſumitur. Cothurnus
 est virorum calceamentum, quod nobiliores uſurpabant, & in
 Tragedijs erat illorum vsus, inde pro Tragedia accipitur.

Iopus. Maximus fuit in Africa muſicus, quem Virgilius
 finxit decantaſſe in eo conuiuium, quod Æneæ Dido prapa-
 raui.

Domodocus. Hic erat oriundus ex Inſula Pheacum,
 quam

nam modo vocant Gulfo, cantauit in conuiuio quod Alcianas
ex eiusdem Insula dedit Vlyssi.

Sacerdotij. Hic est Rex Cochinesis, qui cum ex Brag-
ianorum sanguine esset, simul erat Gentilium Rex, & Sacer-
os, ille primus recepit in India Lusitanos, quam ob causam
multa damna passus fuit a Samorino Rege Calecutij, sed ope-
usitanorum semper victor euasit, & ad sublimius imperium
scendit.

Pachecus. Iacobus Pachecus defendit animo admira-
ili Regem Cochinensem, illum autem hic merito ob admiran-
da facta in his prelijs vocamus Achillem Lusitanum, & ob ma-
ximas victorias, quas nisi auxilio diuino poterat ex hostibus re-
ortare.

Cambalano. Locus est in terris Samorini quo sit tran-
tus ad Insulam Cochinensem, in quo Pachecus ingentes stra-
es edidit in Nayres Samorini.

Ille Maratonijs. De his iam diximus supra, illi vero
unt Grecia campi, in Regione Attica.

Thermopylæ. Ediam dictum est supra.

Horatius. Hic eo anno quo Romani repulerunt Reges,
enit in auxilium Tarquinij porsena Regis Tuscia, qui cum vel-
et transire Tybrim per pontem, clamans petiuit a Romanis su-
ientibus vt pontem ligneum deicerent, sed nullus regresus fuit
rater spurium Lucretium, & Titum heminium, quibus consu-
uit, vt pontem desererent, ipseque solus in eo remansit, & pon-
em deiecit in fluium, in quem ipse etiam precipitatus fuit, sed
ando vitam euasit, in huius beneficij gratiam Romani statuam
li erexerunt.

Fabius. De hoc dictatore iam diximus, quod per moram,
& cu-

ANNOT. IN X. LIBRUM.

Et cunctationem iram Annibalis repressit, unde ortum est, quod ille in Apuliam abiret, ibique iacturam & famam, & bonorum fecerit.

O Bellazari. Hic tempore Iustiniani Dux fuit, qui Asiam expugnauit tempore quatuor mensium, & multas in Italia comparauit victorias, & tamen impiam pro his mercedem reddidit Imperator, illum namque in vincula coniecit, & in exilium misit.

Aiacis. Post mortem Achillis magna fuit decertatio inter Aiace[m] & Uli[ssem] de armis illius, quae datae fuerunt Uli[sse] eloquenti, & negata Aiaci fortissimo.

Ecce alius. Hic fuit Franciscus Dalmeida, & filius Laurentius, de quibus iam supra dictum est.

Chaulis. Chaul est ciuitas ditronis Lusitanae in India ad partem Aquilonarem, habet etiam arcem fortissimam.

Myrhoænus. Maurus fuit praefectus classis Cambaiae contra Eusitanos, quem Almeida bello navali superauit, ac destruxit.

Calsius. Dux exercitus Caesaris, qui in Macedonia prope locum Daraxum, ubi praelium inter Caesarem, & Pompeium conferebatur, dum custodiret ostium ciuitatis, & magna copia hostium in eum irruerent, & cum iam oculum amisisset, multaque vulnere aduerso in agro accepisset, nunquam se reddere voluit.

Dabul. Oppidum est Maurorum in ora Indica ad Aquilonem, non longe a Goa, saepius a Lusitanis expugnatum.

Meliquis. Dux etiam erat Maurorum, & praefectus classis Cambaiae, quem Almeida penitus profugauit, ac interfecit.

Promontoria Nymbis. Est promontorium bona spe, quod per synecdocham promissa in numero plurali.

Cunha. Est Tristianus a Cunha, qui has Ciuitates solo equauit.

quant Dux fortunatissimus, primus, dum in Indiam nauiga-
t, incurrit in illas tormentosas insulas, quæ ab illo nomina ac-
eperunt forte nullæ alia sunt istis proximiores Austro, nostri
tantum possunt illarum conspectu fugiunt cu ad promotoriũ bo-
æ spei adnauigant.

Laurentius. Est Insula S. Laurentij, quam alij Mada-
ascar appellant.

Alburquerqueus. Multa facinora de Alphõso Alburquer-
cio Lusitano narratur, breuiter illa tangimus his carminibus.

Malcatis. Hac omnia oppida sunt Arabiæ felicis.

Barennites. Insula est mari Basoratico, quæ vocatur
arem, capta fuit iam a Lusitanis, ea plena est gemmis, marga-
ritis, & omni lapidis pretiosi genere.

Ægyptia. Dicitur S. Catharina Ægyptia, quia fuit nata
a Alexandria, quæ est in Ægypto. In die autem S. Catharinæ
capta fuit secundo ciuitas Goensis.

Syluestris. Hoc dicimus quia Alphonsus Alburquerqueus
suspendit militem quendam, quia ingressus fuit ad suam ancil-
um, quam Gõæ captiuauerat.

Camphacis. Insit Alexander Appelli, ut vultum cuius-
dam femina, quæ Cāphaces dicebatur, depingeret, ac exprime-
ret, Apelles autem illi valde se tradidit, quod cum preseniret
alexander qui illam adamabat, non solum illam non puniuit, sed
eam in uxorem ei dedit.

Araspe. Cum bellũ inferret Cyrus Persa Asirijs, eosq;
superasset, nihil ex prada voluit præter pulcherrimam femi-
nam, quæ Parthea vocabatur, sed cum ille irretitus esset multis
egorijis, noluit vii famina, ne ad victorias comparandas esset illi
impedimẽto. Amicũ habebat Cyrus Araspā, qui Regẽ ignauia &
insultu inimitatis incusabat, quod faminā propter predictā causā nō
videret

ANNOT. IN V. LIBRUM

videret, addebatur etiam se non esse illius conditionis, neque enim a Cupidine se esse superandum affirmabat. Quare Rex illam custodiendam tradidit Arospae, qui ita pulchritudine illius captus fuit, ut amori resistere non valeret, & ille in magna incommoda incidisset nisi Cyrus remedium ante adhiberet, tradidit namque illam uxorem illi, ac ipsum ad maxima negotia Regni destinavit.

Iuditha. Baldouinus primus Rex Belgiae tempore Caroli II. Romanorum Imperatoris sub eius vexillo militabat, & rapuit Iuditham filiam Imperatoris, quod ille prudentissime dissimulavit, & illi in uxorem copulavit, & ducem constituit illius Regni, quod ille in omnibus amplificavit.

Suares. Fuit India Gubernator post Albuquerquium, & cum classe fretum Erythraeum ingressus fuit, arcemque Columbensis in Insula Tapobrana erexit, multaque alia memoria digna gessit.

Medina. Locus est parvus, qui non multum distat a Guidada in ora Arabiae.

Abassia. Imperium est Praebiteri Ioannis in Africa, portus aliquos in mari Erythraeo habet, ut Cuaquem, Arquico, atque alios. Lusitani Sacerdotes, & praesertim ex Societate Iesu ad illud missi fuerunt, ut fidem Christi disseminarent, & ad ritum Romanae ecclesiae reducerent, sed nihil profecerunt. Modo Patriarcha D. Alfonsus Mendes mittitur, & Episcopus D. Iacobus sequo ad eandem Regionem ex Societate Iesu.

Barbora. Est etiam Civitas sub potestate Praebiteri Ioannis prope Zeilam, quia vero Lusitani Zeilam invaserunt, & combusserunt viginti naues in suo portu existentes, anno sequenti destructa etiam fuit Barbora.

Siqueira.

Siqueira. Didacus a Siqueira successit Soario, qui etiam
gressus fuit mare Eritbraum.

Sabba. Imperium est Prasbyteri Ioannis, quod gloriatur
iginem ducere a Regina Sabba, quæ Caudacis dicebatur, de
a in Sriptura sacra fit mentio.

Menefius. Iacobus Menefius successit Siqueira, cum
ius in Mauritania edidisset multa contra Mauros facinora, Ga
a verò Menefio, Gamæ alter Henricus Menefius.

Caulete. Oppidum in ora Malabarica, quam modo Pa
ne vocant.

Mascaregna. Hic debebat succedere Menefio, sed qui
sdam perturbationibus præhabitis, successit Lupus Vas de Sã
io insignis India Dux, qui forte nulli hæctenus fuit secundus,

Bachanoris. Est Oppidum in ora Malabarica.

Cutiale. Præfectus erat classi Malabarium.

Syluerius. Hector Syluerius Dux Lusitanus, qui tempo
Lupi Vas de Sampaio magnam de Mauris Diësis, & Chan
sis reportauit victoriam.

Guzaratibus. Hi populi Cambaiam olim habitabant,
nc fere iam sunt extincti, nam Mogores fruuntur diuitijs
mbaiæ.

Cunha. Sampaio successit Nonius a Cunha, qui octo an
Indiam gubernauit, & arcem Diensem capit, interfecitq;
itanum Badurem Regem totius Cambaiæ, cepit & Bassainã
rem, Melique in fugam conuertit, ac profligauit.

Post Cunham. Cunha successit Dominus Garcia de
oronha.

Rumes. Turcæ sunt, qui a Roma ita nominati dicun-

Antonius

ANNO. IN X. LIBRVM

Antonius. Antonius a Sylueira defendit arcē Diensem admirabili animi magnitudine a magno Turcarum exercitu qui terra, mariq; obsidebant arcem.

Stephanus. Norogæ successit Dominus Stephanus d Gama filius Gama, qui viam India nobis primus aperuit.

Martinus. Illi successit Martinus a Sosa vir strenuissimus, qui tam in Brasilia Regione contra Brasilienses, quam etiam in ora Portugallia contra Gallos se strenuissime gessit, Damam in India hic diripuit in ora Cambaia, & coegit Regem Cabaia dari Lusitanis arcem Diensem, & Magores fugauit, & Regem Calecutij penitus prostrigauit, & Cutialim in mari euerit, eiusque classem submersit, & postea Beadalem præfectum classis occidit, & tunc Prorex India electus est, Prorex vero Oppidū Baricalense solo, aquauit, quod est in principio ora Malabarica, non longe a Goa.

Castus. Dominus Ioannes a Castro successit Martino Sosa, hic vires Guzarorum omnino perfregit.

Mascaregna. Hic erat Dominus Ioannes Mascaregna Dux strenuissimus, qui eodem tempore præfectus erat arcis Diensi, quam defendit a Turcis, & ab alijs, qui ad illam expugnandam conuenerant.

Basiliscos. Erant tormenta bellica, quæ a Turcis afferebatur ad destructionem arcis Diensis, quibus hæc nomina ipsi Turcæ imposuerunt.

Natu Maior. Dominus Fernandus a Castro filius maioris Ioannis a Castro Proregis, Dominus autem Aluarius erat natu minor.

Barochis. Oppidum est insigne in ora Cambaia intra fretum illius.

Hydalcæ

Hydalcamus. Rex est omnium ciuitatum, quae sunt in
continenti ciuitatis & Insula Goensis, hic valde infestus fuit o-
m Lusitanis, sed semper ab eis superatus, nomen est appellati-
um, non proprium.

Ecce globum. Describitur his carminibus globus Ter-
restris mundi superioris.

Archetypus. Id est, exemplar primum, & praeprimu-
m omnium.

Empyreum. Primum caelum sedes beatorum, non mo-
retur, dicitur empyreum quia ignitum est.

Psalmographus. Id est, Dauid, qui multas le-
gionum cohortes in suis psalmis cecinit.

Draconis. Est diabolus, qui superbia elatus cecidit, tra-
xitque secum tertiam partem stellarum, id est, spirituum beati-
ficorum.

Alter. Hoc primum mobile est.

Circulus. Postea subsequitur caelum, quod vocantur tri-
plationis, postea firmamentum, in quo sunt stellae fixae.

Zona aurea. Est Zodiacus, in quo sunt signa duodecim
constellata.

Cynosura. Nomina ista sunt stellarum, quae sunt in fir-
mamento, quae Ptolomaeus Rex Aegypti maximus Astrologus con-
siderans his nominibus appellauit semper respiciens ad figuram,
quam ostendebant.

Saturni. Post firmamentum subsequitur caelum Satar-
ni, deinde Iouis, postea Martis, quantum locum occupat Sol, deinde
Venus, postea Mercurius, ac tandem Luna.

Manamotapa. Est regnum in Africa Orientali, incon-
cumbenti multo abundat auro, iam expugnatum fuit a Lusitanis.

ANNO T. IN X. LIBRVM

Gonçallo. Gonçallus a Sylueira vir sanguine illustris, virtute illustrior ex Societate Iesu in his Regionibus, vt Æthyopes ad fidem Christi conuerteret, martyrium passus est, & tellurem suo sanguine consecrauit, de eo multa scribuntur.

Nhãia. Hic Petrus Haia dicebatur, & Castellanus erat, qui in Portugalliam venerat, & Lusitanorū vires ac magnanimitatem amulatus, missus fuit a Rege Emmanuele in Sophalam, cuius vrbs primus Dux fuit, illamque strenuo animi robore defendit.

Crocodillum. Animal est marinum ingentis magnitudinis, maxillam inferiorem non habet, vt homines capiat, plorat vt homo, in Cymbis etiam nauigantes corripit, & odorem insignem emittit, quo præcognito fugiunt homines illorum raptus & insidias, capiuntur autem multis modis.

Meroe. Insula Nili Metropolis aliarum, quæ in illo reperiuntur, & fuit Regni Ægypti caput.

Filius. Dominus Christophorus a Gama filius minor Domini Vasçi da Gama in Regno Prasbyteri Ioannis martyrium passus est, postquam admiranda gesiū facinora, de eius morte multa passim scribuntur.

Rapti. Fluius hic nascitur in terris Prasbyteri Ioannis in monte, quem vocant Garum, mare ingreditur ad oppidum Quilmance situm in ora Africa Orientalis, non longe a Melinde.

Guardasum. Hoc promontorium dicebatur Aromata, Africam claudit, diuiditque ab Asia in faucibus maris Eritbrai.

Xuesium. Ciuitas est vltima in mari Eritbrao, quæ incoluisse Heroas asseruerunt nonnulli.

Synai. Moens est Arabia in Asia, in quo sepulchrum est
S. Catha-

S. Catharina Alexandrina.

Torum. Locus est prope mare in ora Arabia, qui alios superat amantiate, & rerum abundantia, de Gidda iam dictum est, quod sit portus maritimus non distans a Mecha, ubi dicitur esse infame cadaver Mahometi.

Adem. Ciuitas est amplissima, ad ostia maris Eriubrai.

Arfiræ. Rupes est altissima, quæ tota lapidea est sine ulla arbore, ac herba, & super quam tribus vel quatuor annis pluuia non cadit.

Fartaque. Promontorium est in Arabia felici, distans ab Adem centum leucis, est etiam ibi ciuitas quæ Fartaque nuncupatur, & totum Regnum etiam hoc nomine appellatur.

Dofarem. Dofar ciuitas præcipua est in ora Arabia prope promontorium Rosalgate, in quo incipit Regnum Ormusium.

Castelbranci. Fuit Dominus Petrus a Castelbranco Dux Ormusij, qui multas ibi de Turcis assecutus est victorias.

Moncandanum. Est promontorium olim dictum Asohorum, a quo incipit Regnum Persiæ.

Tygris, & Euphrates. Duo sunt famosissimi mundi flumines, influunt simul in mare Persicum ad insulam parua, quæ dicitur Cargem, latissimus vterque est ingressus maris, ita ut terra alterius partis ex altera parte non appareat.

Gerum. Hæc est ciuitas Ormusia, & nomen eius proprium.

Menesij. Lara, & Ampaza sunt Ciuitates Persiæ, ab incolis Dominus Philippus de Meneses, & Dominus Petrus de Sosa, magnos reportarant triumphos, dum arcis Ormusiæ essent præfecti.

Iusque. Est promontorium extra fauces freti Persici.

ANNO. IN X. LIBRVM

vnde India incipit, vocatum quondam fuit Carpella, terra ver-
illini vocata Carmania.

Indus. Nouissimus India fluius, nascitur cum Gang
in monte Petopanese, qui est pars montis Tauri.

Vlcinde. Vlcinde finitimum Regnum est Regno Ormu-
sio, accolae Mauri sunt, & abundat rebus necessarijs ad vitā hu-
manam, piscationibus praecipue operam nauant.

Iaquetis. Oppidum est in Regno Cambaia in ora Maris,
vbi fretum est Cambaicum, vbi aestus ita furiose decurrit, vt si
non inueniat Cymbam paratam, & sibi aduersam, sed transuer-
sam, quam primum subruat, ac submergat.

Camorini. Promontorium est Camorinum dictum Po-
ri olim de quo supra multoties.

Melliaporis. Ciuitas est in ora Bengalla, vbi Apostolu-
Thomas pro Christo mortem appetijt, nunc est ciuitas Cathre-
dalis.

Fila nequissima. Bragmanes Sacerdotes sunt gentiliū,
signū Sacerdotij sunt fila, quae ad modum stolla a parte sinistra
in dextrā partem suspendant dum iam sunt etate grandes, nam
pueri pro filijs corrigijs vtuntur. Mille alias habent superstitio-
nes, ac vanitates.

Orixa. Regnum est Bengalla, paucos habet portus, litto-
ra namque sunt rupibus obsita, distat a Chatigone centum leu-
cis, interfluit vtrumque Regnum Ganges, atque inde mare sub-
intrat.

Arraconis. Rex huius Regni, atque accola sunt Idola-
rae, est auri, argentique, ac margaritarum abundantissimum,
ad continentem maxime protenditur, multa de accolis narran-
tur.

Pegu.

Pegu. Regnum est finitimum Arraconi, est etiam ditissimum, in continere est magna copia auri, argenti, ac rubinorum, reperiuntur alia gemma preciosissima.

Tanaym. Post Regnum Pegu subsequitur Regnum Syonis, cuius gens est etiam Idolatra, usque ad fines Synarum protenditur, in ea præcipua ciuitas est Tanani, & Thenasarina, multa Regna sunt subiecta Regi Syonis.

Menandum. Est fluvius intersecans Regnum Syonis, nascitur ex quodam ingenti lacu, qui ab accolis dicitur Chinij.

Jaos. Hi omnes sunt sylvestres, & vinum in desertis, & Syluis inter bruta animantia sine Rege, & sine lege.

Camboyæ. Regnum est maritimum, subiectum Regi Syonis.

Champa. In hoc nascitur lignum verum Calambaicū, propinquum illi est aliud Regnum, quod nostrates vocant Couchiclina, ad quod nostra naues non possunt appellere propter vada, & scopulos, quibus tota fere illius ora scatet.

China. Imperium est latissimum, ita ut a polo Arctico usque ad Austrum protendatur per 740. leucas, de eo passim multa.

Cingula. Intelligimus Tropicum Cancrī.

Iapponis. Est celeberrima Insula Iapponia, quæ vere dicenda est Cypponia, de ea etiam multa scribuntur, dicitur sacra sanguine misorum, id est patrum Societatis Iesu, quos hic missos nominamus, quia in his missionibus tota sua vitæ ratio præcipue consistit.

Ignacius. Est S. Ignacius de Loyola fundator Societatis Iesu, quem annis elapsis Paulus V. Pontifex Maximus in sanctorum Albeolum retulit; Gregorius XV. anno de 1622. sui Pontifi-

ANNO. IN XI. LIBRVM

Pontificatus 2. Canonizauit.

Tydorem. Sunt Insula Malucenses, in quibus magna Ceriophilli nigri copia reperitur, erant olim subiecta ditioni Lusitanorum, & habebant in eis arces fortissimas.

Bandam. De hac iam supra.

Borneum. Insula est in eodem Archipelago magna satis, abundat Camphora, est in ea ciuitas eiusdem nominis.

Tymorem. Hac etiam magna est, hic produciuntur lignum, quod sandalum vocatur.

Massa. Est quam nos vocamus Ambar, nascitur in profundis maris partibus in arboribus, & cum mare fluctibus concutitur, ad littora venit.

Memorable factum. Narratur quemadmodum Fernandus Magalhaneus defecit ad Regem Castella, atque iter aperuit per fretum incognitum ad Malucenses Insulas. Res est notissima omnibus.

Orbe Calisti. Est polus Antarcticus.

Contraria. Quia Castellani semper infesti fuerunt Lusitanis, cum tamen eiusdem legis, & Regis, & climatis sint participes.

FINIS.

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn

C622
C185L

www.libtool.com.cn

www.libtool.com.cn